

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

İç Mimarlık Ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

**BELLEK MEKÂNLARININ DEĞER ALGISI VE DEĞİŞİMİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME: ANKARA TREN GARI**

Melike Selcan CİHANGİROĞLU

Sanatta Yeterlik Tezi

Ankara, 2019

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

İç Mimarlık Ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

BELLEK MEKÂNLARININ DEĞER ALGISI VE DEĞİŞİMİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME: ANKARA TREN GARI

Melike Selcan CİHANGİROĞLU

Sanatta Yeterlik Tezi

Ankara, 2019

Kabul ve Onay

Melike Selcan CİHANGİROĞLU tarafından hazırlanan "Bellek Mekânlarının Değer Algısı ve Değişimi Üzerine Bir İnceleme: Ankara Tren Garı" başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı'nda Sanatta Yeterlik Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Prof. Ayşe Müge BOZDAYI

Jüri Üyesi (Danışman) Prof. Bilge SAYIL ONARAN

Jüri Üyesi

Prof. Pelin YILDIZ

Jüri Üyesi

Doç. Dr. E. Nur OZANÖZGÜ

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Gözen GÜNER AKTAŞ

Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Pelin YILDIZ

Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

BELLEK MEKÂNLARININ DEĞER ALGISI VE DEĞİŞİMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME:

ANKARA TREN GARI

Danışman: Prof. Bilge SAYIL ONARAN

Yazar: Melike Selcan CİHANGİROĞLU

ÖZ

Bellek mekânları, ortak bilgiye, geçmişe ve duygulara ışık tutan; yaşanmışlıkları ile hikâyelere sahip yerlerdir. Bireylerin mekân algılarında görsel, işitsel, fiziksel faktörlerin yanında hisler, manevi bağlılıklar ve psikolojik faktörler de etkilidir. Bu faktörler ve deneyimler; bireylerin mekânlar ile farklı şekillerde bağ kurmalarını sağlar. Bu duygusal bağ, mekânın sunduğu atmosferle yakın ilişki içerisinde. Bu ilişki bireyin mekâna karşı bir yer duygusuna ve bağlılığa sahip olmasını sağlar; o yerin ruhunu yansıtır. Mekânı bu yönlerini de katarak bütüncül bir şekilde algılayan, tanıyan, deneyimleyen bireyler, mekânı anlamlandırarak; o mekâna bir değer atfederler ve belleklerine kaydederler. Bellek mekânları, bireylerin geliştirmiş olduğu bu kolektif algı ve bilinçle birlikte; tarihi kültürel aktarımların ve geçmişin vasıtası ile kent belleğinde ve kolektif bellekte önemli yer tutarlar. Ancak, zaman içerisinde meydana gelen çeşitli değişimler; sosyal hayat ve çevrenin değişimi; yapısal, kent dokusundaki, ideolojideki, işlevdeki değişiklikler ve toplumsal olaylar, bireylerin mekân algısını değiştirebilir. Böylelikle mekâna atfedilen anlam ve değer de değişime uğrayabilir. Araştırma; yukarıdaki aktarımları var olan çalışmalarla desteklemekte; analizler, gözlemler, arşiv çalışmalarıyla ele almakta; bir Cumhuriyet yapısı olan Ankara Garı'nı, belirtilen kapsamda bir bellek mekânı olarak analiz etmektedir. Kısa tarihinde gerçekleşen patlama olayının, çevredeki tarihi dokunun değişmesinin, arkasına yeni bir gar yapısı yapılmış olmasının ve son dönemde Cumhuriyet Dönemi yapılarının kolektif bellekten silinmesi endişesinin gündeme gelmesi, yapının çalışılmasında etkili olmuştur. Araştırma içerisinde bireylerle derinlemesine görüşmeler yapılmış; değişen süreçle birlikte bireylerin bellek mekânını algısı, mekâna atfettikleri değer ve anlamdaki değişimler ortaya konulmuştur.

Anahtar sözcükler: Bellek mekânları, mekânsal bellek, mekânsal algı, anlam, değer, Ankara Tren Garı

A STUDY ON THE VALUE PERCEPTION OF MEMORY SPACES AND ITS CHANGE: ANKARA TRAIN STATION

Advisor: Prof. Bilge SAYIL ONARAN

Author: Melike Selcan CİHANGİROĞLU

ABSTRACT

Places of memory are spaces with stories, through the experiences of individuals, which carry shared knowledge, history and emotions. Besides the audiovisual and physical elements; feelings, spiritual attachments and psychologic factors are also effective on the spatial perception of the individuals. These factors and experiences causes the bond between individuals and spaces to be in different ways. This emotional bond is closely related to the atmosphere of the space, which give individuals a sense of place and place attachment, and reflects the genius loci of the place. The individuals who perceive, live, know and experience the space through the mentioned features, give meanings and attribute values to these spaces and record them to their memories. Places of memory, together with the collective perception and consciousness of people, has an important spot in urban and collective memory. However, some changes that occur in time, such as changes in social life and environment; or changes in the urban fabric, ideology, function; or new social happenings, may alter the spatial perception of the individuals. Consequently, the meaning and value attributed to the space by the individuals may change. This thesis supports these statements through works in literature, observations and archive documents within a qualitative framework, and analyzes Ankara Train Station, which is a place of memory and an example building of the republican period, as a case study. Changes in the recent history such as the explosion; the new structure built behind it; diminishing republican structures from the collective memory, have been effective in the determination of the building. In conclusion, in- depth interviews was conducted to examine the changes on the spatial perception of the individuals and on changing values and meanings attributed to space.

Key words: Places of memory, spatial memory, spatial perception, meaning, value perception, Ankara Train Station

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca yanımda olup yapıcı ve yönlendirici katkılarını esirgemeyen sevgili danışmanım Sayın Prof. Bilge SAYIL ONARAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Araştırmam süresince her türlü bilgi ve deneyimini paylaşarak destek veren ve ilerlememe büyük katkı sağlamış olan sevgili Şengül İNCE'ye ve çalışmalarım sırasında beni destekleyen diğer hocalarıma da teşekkür ederim.

Her zaman yanımda olan sevgili annem ve babama minnettarlığımı sunarım. Beni hiç yalnız bırakmayan sevgili aileme; hep yanımda olan Dilşa GÜNAYDIN TEMEL'e, Irmak KIYANÇİÇEK'e; anlayışı ve desteği dolayısıyla Sayın Elif GÜNEŞ'e; araştırmama olan yardımları ve katkılarından dolayı Sayın Feray ÜNLÜ'ye, Gizem SAZAN'a ve desteklerinden ötürü Sayın Emel AKIN'a; araştırmamda bana yardımcı olan görüşmecilerime de teşekkürü borç bilirim.

Her zaman yanımda olan, hiçbir desteğini esirgemeyerek hayatıma anlam katan sevgili annem Hatice CİHANGİROĞLU ve sevgili babam Çetin CİHANGİROĞLU'na sevgi, saygı ve minnetle....

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	v
TABLolar DİZİNİ.....	vii
GÖRSEL DİZİNİ.....	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: ÇALIŞMA HAKKINDA	5
1.1 ÇALIŞMANIN AMACI	5
1.2 ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	5
1.3 BÖLÜM SONUCU.....	9
BÖLÜM 2: ALGI VE ANLAMLANDIRMA	11
2.1 ALGI VE MEKÂN ALGISI.....	12
2.1.1 Algılama Süreçleri	14
2.2 ALGI- BELLEK İLİŞKİSİ VE ANLAMLANDIRMA.....	17
2.3 MEKÂNIN ALGI, DENEYİM VE ANLAMLANDIRMA İLE İLİŞKİSİ	20
2.3.1 Yer ve Anlam İlişkisi	24
2.3.2 Yer'in Ruhu (Genius Loci).....	27
2.3.3 Yer Duygusu (Sense of Place)	30
2.3.4 Yer Sevgisi / Yerseverlik (Topophilia)	34
2.4 BÖLÜM SONUCU.....	36
BÖLÜM 3: BELLEK KAVRAMI VE BELLEK MEKÂNLARI	38
3.1 BELLEK TÜRLERİ	43
3.1.1. Bireysel Bellek.....	45
3.1.2 Kolektif Bellek	47
3.2 BELLEK MEKÂNLARI	55
3.2.1 Bellek Mekânlarının Bireysel Değeri.....	59
3.2.2 Bellek Mekânlarının Toplumsal Değeri.....	61
3.3 KÜLTÜR VE BELLEK İLİŞKİSİ	63
3.3.1 İşlev Değişikliğinin Mekân Algısı ve Kolektif Bellek ile İlişkisi	67
3.3.2 Toplumsal Olayların Mekân Algısı ve Kolektif Bellek ile İlişkisi	71
3.4 BÖLÜM SONUCU.....	74

BÖLÜM 4: BİR BELLEK MEKÂNI OLARAK ANKARA TREN GARI	76
4.1 TARİHÇE	78
4.2 MİMARİ VE ÇEVRESEL ANALİZ.....	80
4.3 ANKARA TREN GARI VE TOPLUM BELLEĞİ	105
4.3.1 Gar Ve Çevresinde Sosyal Hayat ve Değişimler	106
4.4 BÖLÜM SONUCU.....	130
BÖLÜM 5: GÖRÜŞMELER VE BULGULAR.....	132
5.1 ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	132
5.2 BULGULAR VE DEĞERLENDİRME	135
5.2.1 Tren Seyahatlerinin Bellekteki Yeri.....	136
5.2.2 Ankara Tren Garı'nın Önemi ve Hissettirdikleri.....	140
5.2.3 Mekân Algısı, Anlam ve Bellekte Kodlananlar	148
5.2.4 Algı, Anlam ve Değer Değişiminde Çevresel Faktörler	161
5.2.5 Algı, Anlam ve Değer Değişiminde Toplumsal Olaylar ve 10 Ekim'in Etkisi.....	179
5.2.6 Algı, Anlam ve Değer Değişiminde İşlevin Etkisi	197
5.2.7 Bireysel Umutlar ve Temenniler	205
SONUÇ	210
KAYNAKLAR	221
EKLER	231
EK-1 ETİK KOMİSYONU ONAY BİLDİRİMİ	232
EK-2 GÖRÜŞME SORULARI	233
EK-3 GÖRÜŞMECİ BİLGİLERİ	235
EK-4: TCDD İZİNLERİ.....	236
EK-5: ETİK BEYANI	238
EK-6: SANATTA YETERLİK TEZİ ORJİNALLİK RAPORU	239
EK-7: THESIS ORIGINALITY REPORT.....	240
EK-8: YAYIMLAMA VE FİKRÎ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	241
EK- 9: GAR PROJELERİ.....	242
EK-10: SOSYAL HAYATA DAİR.....	245
EK-11: 10 EKİM ANITINA AİT BELEDİYE KARARI	247

TABLÖLER DİZİNİ

Tablo 1. Araştırmada kullanılan verilere ait genel bilgiler	8
Tablo 2. (Fuchs, 2019) Lefebvre'nin sosyal mekânın üç aşaması teorileri	22
Tablo 3. Tren garının anlam ve önemine dair bireylerden edinilen bulgular	147
Tablo 4. Tren garının anlamını aktarırken bireylerin mekâna dair hatırladıkları	147
Tablo 5. Mekânların bellekteki izlerine dair bireylerden edinilen anahtar kelimeler	160
Tablo 6. Algı, Anlam Ve Değer Değişiminde Çevresel Faktörlerin Etkisi	178
Tablo 7. Algıyı Etkileyen Duygu Değişimleri ve Yorumlar	179
Tablo 8. Toplumsal Olayların Algı ve Anlamlandırmadaki Yansımaları	184
Tablo 9. 10 Ekim Gar Patlamasının Bireylerin Algılarına ve Atfettikleri Değerlere Yansımaları	195
Tablo 10. 10 Ekim Gar Patlamasının Bireylerin Algılarına ve Atfettikleri Değerlere Yansımaları 2.....	195
Tablo 11. Patlamayanın algı üzerindeki değişimine farklı yorumlar	196
Tablo 12. Yeni Gar ve Alışveriş Merkezinin Algısında Bireylerin Yorumları	205
Tablo 13. Araştırma konuları ve bulgu başlıklarının eşleşmesi	215
Tablo 14. Mekânsal Bellekte Ankara Tren Garı	218

GÖRSEL DİZİNİ

Görsel 1. Birey algısına bağlı hatırlanan mekân	13
Görsel 2. Beynimizin bellek- hatırlama ve unutma durumlarında işleyen bir makine şeklinde çalıştığına karşılık görsel bir temsil.....	18
Görsel 3. Mekân- bellek ilişkisini anlatan şema	19
Görsel 4. Mekân ilişkisini anlatan şema	26
Görsel 5. Yer duygusunun bileşenlerine ait ilişki diyagramı	31
Görsel 6. Bellek türlerinin birbirleriyle ilişkisini gösteren şema	41
Görsel 7. Çarpma anında kulelere ait görüntüler	48
Görsel 8. Saldırı sonrasında yakın çevredeki ve alandaki görünüm.....	48
Görsel 9. Saldırı sonrasında yakın çevredeki ve alandaki görünüm.....	48
Görsel 10. Saldırı sonrasında oluşturulan anma alanları.....	49
Görsel 11. Alandaki müzeye ait fotoğraflar.....	49
Görsel 12. Alandaki müzeye ait fotoğraflar.....	50
Görsel 13. Anıtkabir’de bir anma görüntüsü.....	53
Görsel 14. Atatürk Kültür Merkezi’nin açılışına ait gazete haberi.....	69
Görsel 15. AKM’nin dış görünüşü.....	69
Görsel 16. SEKA Kâğıt Müzesi girişi	70
Görsel 17. SEKA Kâğıt Fabrikasının Müze olarak tasarlanmadan önceki durumu	70
Görsel 18. SEKA Kâğıt Müzesinde Gündelik Hayat Salonu ve Hamur Deposu	70
Görsel 19. SEKA Kâğıt Müzesinde Kâğıtçı Salonu ve Matbaa salonu Sergileri	70
Görsel 20. Kızılay patlamasına ait görseller.....	72
Görsel 21. Patlama anı sonrası alanın durumu	72
Görsel 22. Anıtkabir.....	73
Görsel 23. Berlin Yahudi Müzesi, Müzenin dış cephesine ait bir görsel	73
Görsel 24. Ankara Tren Garı, 2018	76
Görsel 25. Ankara Garı	82
Görsel 26. Ankara Gar Binasının yapımı ve özelliklerine ait detaylı anlatım.....	83
Görsel 27. Ankara Gar’ının açılışı, DDY Umumi Müdürü Ali Rıza Erem’in konuşması.....	83
Görsel 28. Ankara Gar’ının açılışından bir kare	83

Görsel 29. Ankara Gar Binasının Holü (İstasyon Cephesi).....	84
Görsel 30. Ankara Gar Binası, 1940.....	84
Görsel 31. Ankara Gar Binası, 1940 (solda), Ankara Gar Binası 1950-1954.....	85
Görsel 32. Giriş holünün içerisinden başka bir görünüş.....	86
Görsel 33. Holün içerisinden gişelere (şehir cephesine) bir bakış	86
Görsel 34. Giriş holünün tavanı 2018.....	86
Görsel 35. Ön cephedeki sütunlar (solda), Yapının inşaatından bir kare (sağda)	87
Görsel 36. Meydanın inşaatından bir kare (solda), Büyük giriş holü ve gişeler	87
Görsel 37. Hole dışarıdan bakış (solda), Büyük holde sağ taraftaki gişeler	87
Görsel 38. Bekleme Salonu (solda), Yapı içerisindeki koridorlardan bir görünüm	88
Görsel 39. Büfe (solda), Büfe servisi (sağda).....	88
Görsel 40. Gar Binasının İnşaatının son aşamalarından bir kare(solda), Bagaj yeri...	89
Görsel 41. Bagaj Deposu (solda), Özel (Hususi) Salon.....	89
Görsel 42. Çatı arasından bir görünüm (solda), Kalorifer Santrali	89
Görsel 43. Umumi Tuvaletler (solda), İkametgâh Antreleri	89
Görsel 44. Gazino Binası (Gündüz ve gece).....	90
Görsel 45. Gazinonun Salonu (gece, solda), Gazino Binası, Saat Kulesi.....	90
Görsel 46. Ankara Garı, 2018	91
Görsel 47. Gar Binasının giriş cephesinde bulunan dairesel sütunlar.....	92
Görsel 48. Hereke taşından olan sütunlar ve mermer zemin ile ilişkisi (solda)	92
Görsel 49. Ankara Garı'na ait krom açıklama levhaları (giriş kapısı yanı) (sağda)	92
Görsel 50. Ana salondan bölümlere açılan kapılar ve kapılar, kaplamalar(solda)	92
Görsel 51. Peron alanından yapı içerisindeki bölümlere açılan kapılar, Ankara taşı kaplamalı dış cephe ve mermer zemin detayları (sağda)	92
Görsel 52. Ana Hol,2018.....	93
Görsel 53. Ana salondaki ünlü bilet gişeleri	93
Görsel 54. Ana salondan bagaj bölümüne açılan koridor girişi, solda market başlangıcı (solda), Bagaj bölümüne giden koridordaki artık kullanılmayan gişeler	94
Görsel 55. Bagaj bölümüne giden koridor, solda berber ve tuvaletlere ait yönlendirme levhaları ile (solda), Bagaj bölümü, solda dışarı açılan çıkış kapısı (sağda)	94
Görsel 56. Peron alanından girişler, demiryolları haritası ve tren maketi	95

Görsel 57. Peron alanından ana salona girişin sağ kanadı- büfe (solda)	95
Görsel 58. Peron alanından ana salona girişin sağ kanadı- Patlamadan sonra polislerin kullandığı ofisler.....	95
Görsel 59. Sağ tarafın devamı, ofisler ve Atatürk Konutu (üstte)	95
Görsel 60. Şeref Salonu (ortada ve altta)	96
Görsel 61. YHT Garına bağlanacak olan alt geçite ait merdivenler ve önündeki bekleme alanları	96
Görsel 62. Sağ kanadın sonunda sergilenmekte olan Atatürk'ün vagonu (üstte)	97
Görsel 63. Vagonun içi (altta).....	97
Görsel 64. Peron alanından ana salona açılan camlı ana giriş (solda)	97
Görsel 65. Camlı ana girişin sağında kalan gişe ve sonradan camlı separatörler ile kapatılan kısım (sağda)	97
Görsel 66. Sol kanadın genel görünümü (solda) ve sol kanattaki bekleme alanı.....	98
Görsel 67. Peron alanının sol kanadından genel görünüm.....	98
Görsel 68. Peron alanının sol kanadından genel görünüm.....	98
Görsel 69. Sol kanattaki ofis alanları	99
Görsel 70. Sol kanattaki ofis alanları	99
Görsel 71. Sol kanatta eski gar binasını (peron alanından) yeni yapılan YHT AVM'ye bağlayan üst geçit	100
Görsel 72. Peron alanının Zemin döşemesi, tavan kaplaması ve duvar yüzeylerine ait genel görünüm.....	100
Görsel 73. Peron alanının Zemin döşemesi, tavan kaplaması ve duvar yüzeylerine ait genel görünüm.....	101
Görsel 74. Ankara Tren Garı'nın Google Earth'ten görünümü, çevre yapı ve yollar ile ilişkisi, Eylül, 2018	102
Görsel 75. Ankara Tren Garı'nın YHT Tren Garı, Gar Gazinosu ve çevre yollar ile ilişkisi	102
Görsel 76. Ankara Tren Garı ve çevre yapıların üç boyutlu görünümü ve hacimsel ilişkileri	103
Görsel 77. Şeref Salonu (Solda) Atatürk Konutu ve Demiryolları Müzesi (sağda) ...	103
Görsel 78. Gar Gazinosu ve saat kulesi (solda), saat Kulesi ve Ankara Spor Salonu (sağda)	104
Görsel 79. Sanat Galerisi (solda)	104
Görsel 80. Ankara Tren Garı ve arkasındaki YHT AVM'nin kütleli ilişkisi.....	104
Görsel 81. ATG AVM ön cepheden görünüş.....	105

Görsel 82. Ankara Arena Spor Salonu	105
Görsel 83. Jansen Planı (23 Temmuz 1932)	108
Görsel 84. Gençlik Parkı	109
Görsel 85. Ankara Garına ait bir dergi haberi	110
Görsel 86. 1940'lı yıllarda Gar Gazinosu(üstte) ve Ankara Garı ile ilişkisi(altta)	111
Görsel 87. 20 Kasım 1938 saat 10.00 Atatürk'ün cenazesi Ankara garında.....	112
Görsel 88. Dönemin Cumhur Başkanı İsmet İnönü Ankara Garındaki Şeref Salonunda kabine üyeleri ile görüşüyor 24 Mayıs 1950	114
Görsel 89. Gençlik Parkı 1970'li Yıllar	115
Görsel 90. 10 Aralık 1980, günümüzde de Ankara Garının bahçesinde durmakta olan heykelin yerleştirilmesi hakkındaki gazete haberi.....	117
Görsel 91. Ankara Garı ve Ulus'un da geçtiği bir gazete makalesi, 7 Kasım 1990 tarihli Cumhuriyet gazetesinden.....	119
Görsel 92. 18 Haziran 2013, Ankara Gar Gazinosu ile ilgili bir gazete haberi	122
Görsel 93. 10 Ekim Patlamasına ait fotoğraflar.....	123
Görsel 94. Patlamanın meydana geldiği yerde yapılmış olan geçici anma anıtı	123
Görsel 95. ATG AVM hakkındaki teknik bilgiler ve ATG AVM'ye ait fotoğraflar	125
Görsel 96. Protokol ile birlikte TOKİ'ye devredilen gar sahasına ait görsel	128
Görsel 97. Kişisel hesbından Hasol'un protokole ait yapmış olduğu yorum.....	128
Görsel 98. Ankara Tren Garı ve ATG AVM ilişkisine ait görsel	129

GİRİŞ

İnsan, bebekliğinden itibaren; büyüdükçe öğrenmesi ve bilgileri arttıkça, düşünceleri ve değerlendirme yeteneği geliştikçe deneyim edinmeye başlar. Böylelikle kendisine ve çevresine karşı olan algısı da değişir ve gelişir. Sadece duyuları ile fiziksel çevreyi deneyimlemesi değil; aynı zamanda hisleri ve düşünceleri; kurduğu ilişkiler; olduğu, bulunduğu, gördüğü veya duyduğu yerler ile de bağ kurmaya başlar. Kurmuş olduğu bu bağlarda hem fiziksel olarak algıladığı mekânsal nitelikler hem de hissel olarak deneyimlediği duygular ile psikolojik ve manevi yönden neyi nasıl algıladığı da gelişip şekillenir (Tuan, 2008). Bu araştırma bireylerin mekânsal algıları ve mekânlar ile kurdukları bağlar sonucunda bu mekânlara atfettikleri değerler üzerine yoğunlaşan bir çalışmadır.

Mekânı algılamak; bir mekân ile bağ kurmak, oraya değer vermek ve anlamlandırmak konusunda ilk adımdır. Algı çok farklı şekillerde olabilir ve kişiden kişiye bağlantı kurduğu deneyimleri ve sahip olduğu donanımları ile farklı şekillerde oluşabilir. Bu bağlamda bir mekânı algılamada ve bağ kurmakta; bunun sonucu olarak o mekâna- yere anlam ve değer yüklemede sadece fiziksel- görsel ihtiyaç ve olguların değil; duygu ve deneyimlerin de büyük rol oynadığı gözlenmektedir. Duygular, anılar, yaşanmışlıklar ve deneyimlerden bahsedildiğinde bellek kavramı ön plana çıkmaktadır. Bellek ile mekân arasında ilişki kurulmaya başlandığında ise; kişilerin, grupların ve/ veya toplumların belleklerindeki anıları canlandıran; mekânları nasıl hatırladıklarını, nasıl anlamlandırdıklarını aktaran mekânları bellek mekânı olarak kabul etmek mümkündür. Mekân içerisindeki herhangi bir öge; tanımlı herhangi bir “şey”, tarihi süreç içerisinde mekân ile ilgili gelişen toplumsal olaylar, çağrışım yapan bir tetikleyen, belleğimiz ile bağlantı kurarak geçmiş deneyimlerimizin ortaya çıkmasını sağlar, mekânı algılamamıza yön verir ve böylece mekân ile aramızda (kullanıcı ile mekân arasında) bir bağ kurulmuş olur. Bu bağ mekânı anlamlandırmamızda ve o mekâna değer biçmemizde etkilidir. Bellek mekânları olarak genellikle anıtlar, müzeler, meydanlar, parklar, tarihi alanlar veya bireysel kapsamda incelendiğinde kullanıcıların çocukluklarının geçmiş olduğu evlerin ya da mahallerin değerlendirilmesi, yaşanmış olan deneyimlerin kişilerin ve toplumların belleklerinde iz bırakarak belirli bir yer edinmelerinden kaynaklıdır.

Çalışmanın ilk bölümü bu araştırma ve yapılanlar konusunda ortaya konulanların anlatıldığı kısımdır. Birinci bölümde araştırma konusu genel hatları ile aktarılmakta, araştırmanın

amacı, sorgulanan hipotezler ve araştırma soruları anlatılmaktadır. Bununla birlikte çalışmanın kapsamı ve kavramsal çerçevesi, izlenen yol, kullanılan yöntemler ve faydalanılan kaynaklara ait genel bilgilendirme ve literatüre ait bilgiler de birinci bölümde yer almaktadır.

İkinci bölüm, algı ve anlamlandırmanın ele alındığı kısımdır. Algılama ve anlam yükleme arasındaki ilişki ortaya konulduktan sonra mekân algısı aktarılmaktadır. Mekânın algılanmasında etkili olan fizyolojik ve psikolojik süreçler bu bölümde tartışılmakta ve ilerleyen alt başlıklarda algı ve anlamlandırma kavramlarında belleğin etkisi açıklanmaktadır. Araştırmada sorgulanmakta olan değer algısı ve değişimi konularını tartışabilmek adına ise insanların yerler ve mekânlar ile kurmuş oldukları bağlardan bahsedilmektedir. Bu noktada mekân ve yer arasındaki ayrım incelenmektedir. Duygu ve deneyimin bir mekânın yer haline gelmesinde ve bireyin o mekân ile bağ kurmasında etkili olan temel etkenlerden olduğu belirtilerek yer kavramına daha detaylı değinilmektedir. Bu bağlamda yer kavramının bağlantılı olduğu yerin ruhu (genius loci), yer duygusu (sense of place), yere bağlılık, yer kimliği ve yerseverlik- yersevgisi (topophilia) kavramları aktararak literatürdeki açıklamalara ve çalışmalara yer verilmektedir.

Üçüncü bölüm, bellek ve bellek mekânları kavramlarının detaylı olarak incelendiği kısımdır. Bellek kavramı, çalışmanın odak noktası dolayısıyla sosyal bilim dalları ve mimarlık disiplinini ilgilendiren yaklaşımlar doğrultusunda ele alınmaktadır. Çalışma bireylerin bellek, mekân, algı ve değer ilişkileri üzerine kurulu bir yapıya sahip olduğu için bellek türleri fizyolojik işlevinden ziyade bireysel ve toplumsal ayrımları bakımından gruplandırılmaktadır. Bu bağlamda bireysel belleği bir başlık olarak ayırıp; kültürel, toplumsal, sosyal ve kent belleğini daha üst bir şemsiye altında topladığı düşünülen kolektif bellek olgusu ikinci bir başlık olarak detaylandırılmaktadır. Kolektif bellek ve bellek mekânlarının ilişkisinin kurulması açısından ise bu mekânların bireylere ve gruplara (toplumlara) ne ifade edebileceğinin tartışılabilmesi ve anlaşılabilmesi için, yaşanmış olaylar ve iz bırakan mimari yapılar üzerinden örnekler ile bu ilişki aktarılmaktadır.

Üçüncü bölümün alt başlıklarından bir tanesi ise kültür ve bellek ilişkisidir. Kolektif belleğin yanında kültür, kültürel miras ve kültürel bellek kavramlarının incelenmesi; araştırmada konu olarak belirlenmiş olan “Ankara Tren Garı”nın tarihi, mimari özellikleri ve hikâyesi

bağlamında bir kültür varlığı olmasının savunulması sonucunda oluşturulmuştur. Zaman içerisinde benzer yapıların geçirmiş olduğu değişimlerin ve bu yapılar ile ilişkili olarak yaşanan olayların örnekleri üzerinden çalışmanın teorik devam etmekte, alan çalışması ile ilgili hazırlıklar tamamlanmaktadır.

Araştırmanın dördüncü bölümü temel olarak iki kısımdan oluşmaktadır. İlk iki başlık araştırmada kullanılan örnek yapıya ait bilgilendirmeleri içermektedir. Yapının tarihi önemini aktarabilmek adına Tren Garı'nın yer aldığı Ankara'nın durumu, sosyal hayata dair aktarımlar; yapımı, mimari özellikleri ve kullanılan öğeler, tasarım ve işlev olarak incelenmesi ile birlikte yakın çevresi ve burada bulunan diğer yapılara ait aktarımlar bu kısımda paylaşılmaktadır. Nitel, tarihsel ve yorumlamalı olarak kurgulanmış olan, çalışmanın teorik kısımları bu bölümlerde yer almaktadır.

Dördüncü bölümün üçüncü başlığı ise Ankara Tren Garı ve çevresindeki yapıları da içine alacak şekilde toplumun belleğinde bu yapıların nasıl yer aldığına, almış olabileceğine dair yapılan bir çalışmadır. Bu bölümde yerleşkede yer alan yapıların sürecine, medya ve tartışmalarda bu yapı- yapılar ile ilgili çıkan haberlere ve toplumsal olaylara ve önemine değinecek açıklamalara yer verilmektedir. Bu bölüm daha çok tren garının sosyal anlamda incelendiği kısımdır.

Beşinci bölüm araştırmanın özgün kısmı olan alan çalışmasına ait bulgulara ayrılmıştır. Alan çalışmasında kullanılan teknik “derinlemesine görüşme”dir. Çalışmada “bellek mekânlarının değer algısı ve değişimi” sorgulandığından bu değişimin izlenebilmesi amacı ile belirlenen katılımcılara yapılandırılmış sorular yöneltilerek derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu bağlamda katılımcıların yönlendirme olmadan, anılarını, duygularını, yaşadıklarını ve yapıya biçtikleri değeri aktarabilmeleri sağlanmıştır. Bu görüşmeler yapılırken kullanılan bir diğer teknik ise katılımcıların görüşmeciye referans olarak önerdikleri başka katılımcılar bulmasını sağladıkları kartopu tekniğidir. Beşinci bölüm görüşmeler sayesinde elde edilen verilerden çıkarılan bulguları ve aktarımları kapsamaktadır. Bulguların aktarıldığı beşinci bölümün ardından ise araştırma sonuç bölümü ile devam etmektedir.

Özetlemek gerekirse bu araştırma; mekân algısı, yer duygusu, deneyim, anlam, değer, bellek ve bellek mekânları ile ilgili bir çalışmadır. Bir mekânın algı ve bellek ile olan

ilişkisinden yola çıkarak duygular, anılar ve deneyimler ile birlikte ele alınması; bellek mekânları, bireysel ve kolektif bellek konuları ile bahsi geçen bu kavramların birbirleri ile olan bağları ve ilişkileri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda; teorik olarak yapılacak aktarımlar ile birlikte bellek mekânlarının algılanması; onlara değer atfedilmesi; süreç içerisinde bu algı ve değer değişimleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bellek ve mekân üzerine kurulan bağlardan yola çıkılarak bir yere anlam yüklemenin ve orayı algılamanın birbirlerine zincir şeklinde bağlı olan bireysel ve kolektif bellek kavramları ile olan etkileşimleri ele alınmaktadır. Bu noktada bir alan çalışması üzerinden bahsedilmekte olan olgular ve araştırmadaki hipotezler sorgulanmaktadır. Belleğin zaman ve mekân ile olan bağı temel alınarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu zamandan bugüne yaşanmış olan sosyal, kültürel, politik gelişmelerin de odağı olarak tarihe ve değişime tanıklık etmiş olan Başkent Ankara yer olarak belirlenmiştir. Tarihi, kültürel ve toplumsal olarak öne çıkan ve zaman içerisinde değişimler geçiren, bununla birlikte toplum tarafından aktif olarak kullanılan yapılardan biri olan; Ankara'nın Ulus semtinde bulunan tarihi "Ankara Tren Garı" ise analiz edilecek olan bellek mekânı konusu olarak seçilmiştir. Yapının seçilmesinde yakın zamanda yaşanan toplumsal olaylara ev sahipliği yapmasının, yakınına yeni bir gar binası yapılmış olmasının, korunması- yıkılması konusunda ortaya atılan birçok haber gündeme gelmesinin; hatırlanma unutturulma tartışmalarının artmasının etkisi bulunmaktadır. Bu etkenler ile birlikte bireylerin belleklerinde nasıl bir noktada bulunduğu araştırılabilmesi amacıyla kullanıcılar- kentliler ile birlikte kurgulanan bir araştırma yapılarak değerlendirmeler ortaya konulmaktadır.

Bu araştırmanın, kolektif bellekte sembolik bellek mekânlarının değerini ortaya koyarak; süreç içerisinde değişen faktörlerin, ideolojilerin, çevresel yapının, sosyal yapının, kent dokusunun ve yaşanan toplumsal olayların toplum üzerindeki atfedilen değerlerin ve algıların ne yönde değişebileceğinin ortaya konulması ile literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Buna paralel olarak bir başka yönüyle; konu olarak seçilmiş olan ve hakkında birçok araştırma yapılmış olan Ankara Tren Garı'nın farklı bir şekilde ele alınmasının ve çok yönlü analizinin yapılmış olmasının da çalışmanın yararlı bir tarihi kaynak olarak literatüre katkı sağlayabileceği de öngörülmektedir.

BÖLÜM 1: ÇALIŞMA HAKKINDA

1.1 Çalışmanın Amacı

Çalışmadaki amaç; mekânı algılamada bellek kavramının yerini, bellek mekânı ve kolektif bellek arasındaki ilişkiyi ve bellek mekânı olarak tanımlayabileceğimiz mekânların ve yapıların zaman içerisinde farklılaşarak anlam ve değerlerinin değiştiğini, farklı şekillerde algılanabildiklerini göstermektir. Özellikle son on yılda yurt içi ve yurt dışında tarihi ve toplumsal açıdan önem taşıyan, bellek mekânı olarak kabul edilebilecek yapı ve alanların; değişen kent yapısı, ideoloji ve algılar sebebi ile yok olmaya yüz tuttuğu ve korunmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Bu bağlamda bahsi geçen özellikli yapı ve mekânların farklı algılandıkları ya da sahip oldukları değerleri kaybederek sadece anılarda yaşayan ve silinip giden uzak hatıralardan ibaret olduğunu ve hem bireysel hem de toplumsal açıdan büyük bir değer kaybının yaşandığını söylemek mümkün olabilmektedir. Ancak başka bir bakış açısı ile de süreç içerisinde geçirmiş oldukları fiziksel, işlevsel veya yaşanan olaylara bağlı olan değişimler ile birlikte daha farklı şekillerde algılanarak başka anlamlar kazandıklarını ve değer değişimi yaşadıklarını söylemek mümkün olmaktadır. Araştırmadaki amaç konu olarak seçilen Ankara Tren Garı üzerinden bu düşüncelerin tartışılması ve bellek mekânlarının kişiler için algısının ve atfedilmiş olan değerlerinin nasıl olduklarını; değişip değişmediklerini, bir algı değişimi yaşanıp yaşanmadığını ve nasıl hatırlandıklarını ortaya koymaktır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı Ve Kavramsal Çerçevesi

Birey, toplum ve/ veya kent için anlam taşıyan; değer oluşturan, bellekte yer edinmiş mekânlar, zaman içerisinde değişime uğrayarak kendi anlam ve değerlerinden uzak işlevler ve tasarımlar yüklenerek; farklı olaylar ile anılarak; sadece bireylerin hafızasında yaşayan/ kalan anılardan ibaret olmaktadır veya farklı şekillerde anılmaya başlanarak yeni bir değer kazanmaktadır. Bu bağlamda aşağıdaki araştırma soruları ortaya atılabilmektedir:

1. Bellek mekânları çeşitli faktörler sayesinde (işlev değişikliği, toplumun değer yargılarının değişimi, ideolijilerin farklılaşması, yaşanan toplumsal bir olay, vb.) özlerini kaybederek insanların bu mekânlara atfettikleri değerlerini değiştiriyorlar mı?

2. Zaman içerisinde yapıya yüklenen yeni anlam ve değer bireysel ve toplumsal olarak kendisine biçilen; sembolik olarak kabul edilen değerlerinden kopmalarına mı yol açabiliyor?
3. Meydana gelen toplumsal olaylar ya da değişimler yapının/ mekânın/ alanın eski değerini güçlendiriyor mu yoksa yapıya/ mekâna tamamen farklı bir değer atfedilmesine mi sebep oluyor?

Yukarıdaki sorular ile birlikte bazı bellek mekânlarına insanlar tarafından yüklenmiş olan duygusal değeri ve bu mekânları nasıl algıladıklarının değiştiği söylenebilmektedir. Bu çalışma aktarılan düşünceler ile ortaya atılmış olan aşağıdaki hipotezler üzerine kurgulanmaktadır:

1. Bellek mekânlarında mekâna yüklenmiş olan anlam o mekânın bireysel veya toplumsal olarak bir değere sahip olmasını ve bellekte yer edinmesini sağlamaktadır.
2. Bellek mekânlarına zaman içerisinde yapılan müdahaleler veya işlev değişikliği ile algı da farklılaşmakta; mekân sahip olduğu değeri kaybetmektedir. Böylece bellek mekânı değersizleşmekte, unutulmaya yüz tutmaktadır.
3. Bellek kolektif ve bireysel olarak mekân ile doğrudan ilişkilidir. Algı mekânın bellek ile olan ilişkisinde önemli bir olgudur. Çevredeki mekâna dair algı değiştikçe bireylerin mekânlara olan yaklaşımları ve mekân algıları da değişmektedir. Böylelikle bireylerin kendilerince mekâna yükledikleri anlamsal değer de şekil değiştirebilmektedir.
4. Yapı veya mekân ile ilişkili olarak meydana gelen olaylar bireyler üzerinde farklı etkiler bırakabilir ve bu durum bazı sembolik bellek mekânlarının farklı şekillerde hatırlanmaya başlamasına sebep olmaktadır.

Bu araştırma algı, bellek ve mekân ilişkileri taban alınarak kurgulanmış bir çalışmadır. Çalışmada mekân algısı, mekânın kişiler ile olan ilişkileri, tasarım, yer, bellek, bireysel-kolektif bellek ve bellek mekânları gibi kavramlar üzerinde durulacaktır. Bu kavramlar, insan ve mekân ilişkileri ile ilgili kavramlardır. Farklı disiplinler tarafından ele alınmış olan konuların kesişim noktaları ile yeni bir değerlendirme oluşturulduğundan literatür taraması

sonucunda ağırlıklı olarak kavramları işleyen alanlar belirlenmiş; bu bağlamda araştırmanın disiplinler arası bir araştırma olacağı ortaya çıkmıştır. Konuların özellikle psikoloji, psikanaliz, çevre psikolojisi, mimarlık, iç mimarlık, kentsel planlama ve insan ilişkilerini incelemekte olan sosyal bilim dalları tarafından daha çok araştırıldıkları tespit edilmiştir. Araştırmayı oluşturan kavramların genel işlenişi, daha önce yapılmış çalışmalarda kullanılan yöntemler ve ortaya konulmak istenilen çalışma incelendiğinde bu araştırmanın nitel bir çerçeveye sahip olması gerekliliği doğmuştur. Tarihsel ve yorumlamalı olarak gidecek bu çalışmada deneysel çalışmalarda olduğu gibi kesin kanıtlar ile çalışmak mümkün olmadığından çok yönlü şekillendirilebilecek daha özgür yorumlara başvurulabilecektir (Architectural research methods: alternative framework/ tripartitate clusters/ emancipatory) (Groat, 2002). Bu çalışma; popüler kültür, tasarım ve eğitim alanlarında çalışmaları bulunan, tarihçi ve yazar Frayling'in tasarım araştırması kriterlerine göre ise; 'tasarım içinde araştırma' maddesine uygun olmaktadır (research into design) (Rendell, 2004).

Araştırmanın kavramsal çerçevesi yukarıda açıklanmıştır. Çizilmiş olan bu çerçeve içerisinde çalışmanın ortaya konulmasında literatür taraması, çalışmanın tarifi, açıklamalar ve öngörülerin aktarılması ve tarihsel süreç içerisindeki gelişmeler; konuların güncel durumlarına ait bilgilendirmelerden sonra tarihsel ve yorumlamalı olarak nitel bir araştırma planlanmıştır. Çalışmanın özgün kısmında ise bir mekân-alan analizi ile ortaya atılan hipotezlerin doğruluğu sorgulanmaktadır. Mekân-alan çalışmasında konu olarak belirlenen, Ankara'nın Ulus semtinde bulunan tarihi Ankara Tren Garı üzerinden gidilmektedir. Bu bağlamda öncelikle yapı ve çevresine ilişkin gözlem, mimari künye ve özelliklerin incelenmesi ve yorumlanması yapılmaktadır.

Ankara Tren Garı ile ilgili yapılacak olan çalışmada, tarihi ve mimari özelliklerinin aktarılmasının ardından bireylerin yapı ile ilgili hatıralarından yola çıkılarak bu mekânı nasıl, hangi yönleri ve özellikleri ve hangi anıları ile hatırladıklarının ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu sayede yapıya ve mekâna ait algılarının ve yüklemiş oldukları anlamsal değerin nasıl olduğunun araştırılabilmesi için "derinlemesine görüşme" tekniğinden faydalanılarak alan çalışması kısmına devam edilmektedir. Bu aşamada araştırma yöntemi olarak belirlenmiş olan "derinlemesine görüşme" ve görüşmecilere ulaşmakta kullanılacak

olan “kartopu tekniği” çalışmanın ilgili bölümü olan beşinci bölümde detaylı olarak aktarılmaktadır.

Araştırma hazırlanırken yapılan literatür çalışmasına ait genel bilgiler ise şu şekildedir:

BELLEK MEKÂNLARININ DEĞER ALGISI VE DEĞİşİMİ ANKARA TREN GARI ANALİZİ	
KULLANILAN ANAHTAR SÖZCÜKLER	Algı, iç mekânda algı, mekânsal algı, mekân, sosyal mekân, yer, yer duygusu, yerseverlik, sence of place, genius loci, topophilia, bellek, bellek türleri, bireysel bellek, kolektif bellek, kültür, kültürel bellek, bellek mekânı, mimaride bellek, değer, anlam, Ankara Tren Garı, derinlemesine görüşme, kartopu tekniği
KULLANILAN VERİ TABANLARI	Türkçe kaynaklar için: YK Ulusal Tez Arşivi, ULAKBİM veri tabanı; Uluslararası Kaynaklar için: Proquest ve makaleler için uluslararası erişim tabanları; Kütüphaneler: ODTÜ, Hacettepe, Atılım ve Bilkent niversiteleri kütüphaneleri ve e-erişim tabanları, gazeteler, dergiler, bloglar, Vekam ve Salt Araştırma gibi özel kütüphanelerin kaynakları
KULLANILAN KAYNAK TÜRLERİ	Ulusal ve uluslararası tezler, makaleler, yayınlanmış kitaplar, süreli- süresiz yayınlar, dergiler, bildiriler, sergiler, gazete arşivleri, web tabanlı oluşturulan sayfalar ve internette yayınlanan ilgili alışmalar

Tablo 1. Araştırmada kullanılan verilere ait genel bilgiler

Yukarıdaki tabloda belirtilmiş olan kaynak arama sürecinde ilgili anahtar kelimeler ile yapılmış olan araştırmada ulaşılan sonuçlar doğerultusunda şu genellemeler yapılabilmektedir:

1. Seçili konu doğerultusunda literatürde yer alan kaynaklara bakıldığında mekân, algı ve bellek kavramları odaklı bir çalışma yürütülmektedir. Bu kavramların temelleri bilim öncesi zamanlarda filozofların yapmış oldukları çalışmalara kadar uzanmaktadır. Ancak daha bilimsel bir yaklaşıma ulaşabilmek adına tarih aralığının algı, bellek ve mekân ilişkisi bağlamında daraltılması hedefi doğerultusunda 1960’lı yıllardan sonrasında hazırlanan kaynaklara ağırlık verilmeye karar verilmiştir. Bellek

ve mekân kavramlarının ilişkisinin özellikle son yıllarda daha güncel bir çalışma konusu haline gelmesinin gözlemlenmesi ile daha çok 1980’den günümüze yapılmış olan çalışmalar kullanılmaktadır.

2. Çalışmanın konuları araştırmayı disiplinler arası bir çerçevede yürütmeye yönlendirmektedir. Bahsi geçen kavramların özellikle ve ilk olarak felsefe ve psikoloji gibi sosyal bilimler alanlarında araştırılmış olması ve daha sonra yine bu disiplinlere ait çalışmaları temel alarak yürütülen araştırmalar ile birlikte farklı disiplinlerin kesişimleri niteliğinde bir araştırma ortaya çıkarılmasını hedef göstermektedir.
3. Yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde konuların nitel bir çerçeveye sahip olduğu gözlenmektedir.
4. Yapılmış olan çalışmalarda deneysel yöntemler izlenmiş olsa bile bu deneysel yöntemlerde veri ve değişkenlerin hesaplamalı olarak gidebilen daha somut çalışmalar ve sonuçlar ortaya çıkartmasından çok; gözleme, algı değişkenlerine ve birey ya da grupların değerlendirmelerine bağlı olarak varılan yoruma dayalı sonuçlar üzerinden araştırmaların kurgulandıkları sonucuna varılmaktadır.
5. Anahtar kelimeler ile yapılan araştırmalarda çıkan sonuçları özelleştirebilmek adına psikoloji, çevre psikolojisi, felsefe, sosyoloji, antropoloji, mimarlık, tasarım, iç mimarlık ve sanat tarihi disiplinleri kapsamında araştırma sınırları daraltılmaya çalışılmıştır.

1.3 Bölüm Sonucu

Birinci bölümde çalışmanın genel yapısına ait açıklamalar yapılmıştır. Çalışmanın konusu, amacı, hipotezler, kavramsal çerçeve, yöntemler ve kaynak araştırması konusunda bilgiler paylaşılmıştır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında genelden özele doğru daralarak kavramların tanımlamaları ve ilişkiler anlatılacaktır. İkinci bölümde insan- mekân- algı ilişkisine değinilmekte; kullanıcının mekânı algılama süreçleri hakkında bilgi verilmekte; mekân, çevre ve yer kavramları ile yer duygusu tartışılarak bu kavramların mekânı anlamlandırma ve değerlendirmede algı ile olan ilişkisi aktarılmaktadır. Üçüncü bölümde ise; algı ve mekân kavramlarının bellek ile olan bağından bahsedilmekte; bellek kavramı daha detaylı olarak ele alınmakta ve bellek mekânları konusu aktarılmaktadır. Çalışmanın

dördüncü bölümü bellek mekânı olarak analiz edilecek olan Ankara Tren Garı'nın incelendiği kısımdır. Bu bölümde yapı ve çevresine ait tarihi, mimari, sosyal özellikler aktarılmakta ve yapının araştırma ve gözlemlere dayalı analizi yapılmaktadır. Beşinci bölümde ise alan çalışmasının bireyler ile olan kısmına yer verilmektedir. Hazırlanmış olan “yapılandırılmış görüşme soruları” ile birlikte belirlenen görüşmecilerin bellekleri üzerinden yapının öyküsü oluşturulmaktadır. Sonuç ve değerlendirme kısmında hipotezlerin doğruluğu sorgulanmakta, çalışmanın bütünü ve ulaşılan sonuçlara dair değerlendirmeler yapılmakta ve araştırma yorumlanmaktadır.

BÖLÜM 2: ALGI VE ANLAMLANDIRMA

Mekân denilen olgu sınırları belirli olan bir alan şeklinde tanım bulabilir, bir başka deyişle mekân; geometrisi ve fiziksel koşulları belirli bir alandır. Ancak mekân olgusu insan faktörü ile birleştğinde bir anlam kazanır, bir yer haline gelir ve değerlendirir çünkü insan görmüş olduğu bu boyutu algılayarak zihninde değerlendirir, kendi deneyimleri ve altyapısı ile birleştirerek bir kurgu yapar. İnsan ve insanın algısal süreci mekânı algılama ve tanımlama konusunda en önemli unsurlardır. Algı; “çevresel uyarı ve bilgileri süreçlendirme olgusu” olarak tanımlanabilmektedir. Bayazitlioğlu (2009); Gür’ün Porteus (1977)’a ait bu tepki düzeneğini açıklamasını şu şekilde aktarmaktadır:

1. Çevrelenen organizmanın çevresinden gelen uyarı organizma tarafından algılanır. En dar anlamında algı bir uyarının varlığından duyular yoluyla bilgi sahibi olmaktır.
2. Algılanan şey beyne iletilir. Beyin tarafından algılanmak demek bir nesneyi eski deneyimler yoluyla yorumlamak demektir.
3. Algılanan şey uyumlandırılıp kavrandığında biliş olur, yani organizmanın tanıdığı- bildiği bir şey
4. İlk uyarıya bir tepki gösterilirse bu önceden bilinen bir imgeye gönderme yapılarak gerçekleşmiştir (Bayazitlioğlu, 2009).

Algılamanın yukarıdaki süreçler ile gerçekleştiği düşünüldüğünde; kullanıcının mekânı algılaması ve anlamlandırması konusunda kişinin belleğinde var olan geçmiş deneyimlerinin, olayların ve duygularının ne kadar önemli etmenler olduğu savunulabilmektedir. Mekânı algılamak; mekânın sadece fiziksel olarak sahip olduğu özelliklerin ötesinde kişiye zihinsel ve duysal olarak yansıttıkları ile doğrudan ilişkilidir. İnsan; Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlüğünde: “Toplum hâlinde bir kültür çevresinde yaşayan, düşünme ve konuşma yeteneği olan, evreni bütün olarak kavrayabilen, bulguları sonucunda değiştirebilen ve biçimlendirebilen canlı” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2018). Herhangi bir çevre içerisinde insanı, yaşayan bir organizmanın ötesinde fiziksel bir obje olarak da tanımlamak mümkündür (Aydınlı, 1986; Aktaran: Bayazitlioğlu, 2009). İnsanı bulunduğu ortamdan, yani çevreden ve mekândan bağımsız bir öge olarak düşünmek mümkün olmayacaktır. İnsan tüm bu süreç içerisinde ana unsur olarak nitelendirilebilmektedir.

Bellek konusunda önemli çalışmaları bulunan Fransız filozof Henri Bergson, mekânın beden olmadan hacim olarak var olduğunu ama bedenın mekân olmadan var olmayacağını aktarmaktadır. Yukarıdaki ifadeleri destekler nitelikteki açıklamalara ek olarak; soyutlama süreci; bellek- mekân ilişkisi açısından bilincin ve belleğin aracı olarak ifade edilmektedir.

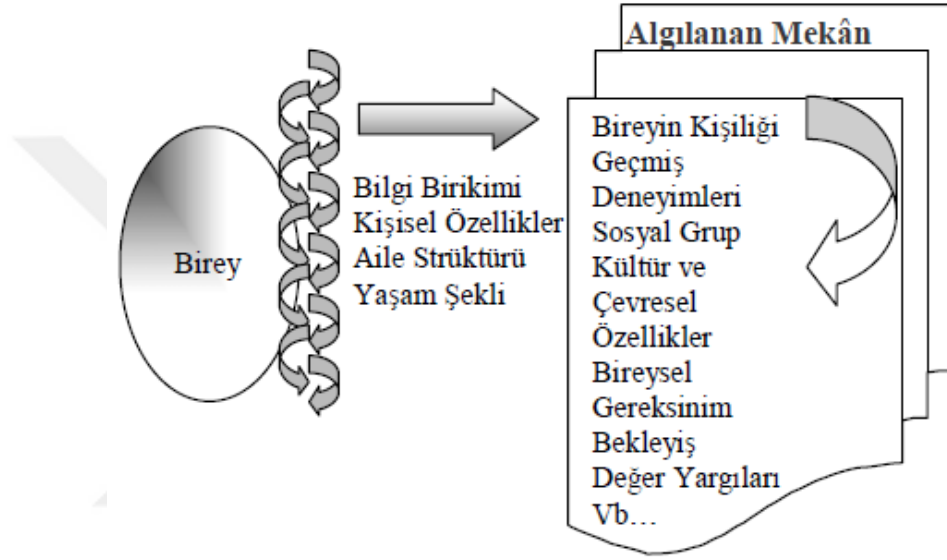
Bilincin iki bileşeni olarak ise algı ve kavramsallaştırma belirtilmektedir. Algılamayı yapabilmek için ise; duyular ile var olan ve kavramlar ile ilişkiler ağının içerisinde yer alan imgelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ilişkiden ise mekân- fiziksel gerçeklik ve beden ilişkisini ortaya çıkartan koşullar olarak bahsedilmektedir. (Erman & Özaloğlu, 2017). Bu açıklamaların yanısıra; bahsi geçen gerçekliğin insan ruhunu şimdiki zamana bağladığını belirten Erman & Özaloğlu (2017); şimdiki zamanı anlatırken “geçmişin her saniye unutularak yeniden başlamasıdır ve kişinin bu durumu bellek açısından kullanmasına yardım eder” ifadelerini kullanmaktadırlar. Bu ifadeler ile birlikte ise; saf bellek diye bir şeyin olmadığını; belleğin her zaman için algı, hareket ve mekân gibi bileşenler ile var olduğu düşüncesini savunmaktadırlar. Bahsedilmekte olan kavramlar birbirleri ile zincirleme şekilde bağlantılı ve iç içe geçmiş kavramlardır. Biri olmadan diğerinin anlam kazanamayacağı; mekân olmadan algının, algı olmadan mekânın; insan ve bellek faktörü olmadan algılamanın tam olarak gerçekleşemeyeceği çıkarımı yapılabilmektedir. Bu bağlamda insanın mekânı algılama ve anlamlandırmasını daha net ifade edebilmek adına sonraki bölümlerde mekânı algılama süreçlerine, insanın çevresiyle ve bulunduğu mekân ile olan ilişkilerine, mekân ve anlam ile ilgili çalışmalara ve bellek kavramına değinilecektir.

2.1 Algı Ve Mekân Algısı

İnsanı bir algı, biliş ve davranış mekanizması olarak tanımlayabilmekteyiz. İnsanın algı sürecinde; duyuları ile çevreden uyarıları alması ve bilişsel süreç içerisinde bunları işlemesi; daha sonra bu verileri anlamlandırarak davranışlarını yönlendirmesi yer almaktadır.

Algı, çevreyi ve çevrede bulunan nesneleri anlama ve anlamlandırma sürecidir. Algı sürecindeki en önemli rol bireye aittir. Bireyler aynı olgu hakkında farklı algısal özellikler gösterebilmektedirler. Bu; her bireyin kendisine ait kişisel özellikleri, birikimleri, kültürel altyapısı olmasının etkisi ile birlikte; her bir bireyin kendine ait dikkati, seçiciliği ve deneyimi olması ile de ilgilidir. Bu değişkenliği ve ilişkiyi Yazıcı (2015); “Algı, duyu izlenimlerinin yorumlanması, görsel algı ise bireyin gördüğünü kavrama yeteneğidir” şeklinde ifade etmektedir. Yazıcı (2015)’ ya göre bireyin algıladığı görüntülere nasıl anlamlar yükleyeceği onun bilgi birikimi ve geçmiş deneyimleri ile ilişkilidir; dolayısıyla kişinin neyi nasıl görüp algıladığı bireye özeldir.

İnsan çevresini kendi bireysel özellikleri ve çevresindeki değişkenlerin ilettiklerine bağlı olarak seçerek algılamaktadır. Duyuların beyne ilettikleri veriler örgütlendikleri zaman anlamlı bir algı bütünlüğü oluşturmaktadırlar.. Nesneler bu yeteneklere bağlı olarak gelişen sonuçlar ile anlam kazanırken mekân iletilerin tümü ile algılanmaktadır (Gezer, 2012). Gezer (2012) bu durumun “Mekânın fiziksel özellikleri ile yaşamın işlevsel sürecinin, duygusal, düşünsel davranış biçimleri arasındaki sarmal örgü ilişkisi mekân kavramına değişime açık yeni anlamlar kazandırır” şeklinde açıklandığını aktarmaktadır.

Görsel 1. Birey algısına bağlı hatırlanan mekân (Özak, 2008)

Görsel 1.'de; bireyin mekân algısında etkili olan faktörleri ve bireyin bu faktörler ile olan ilişkisi anlatılmaktadır. Buradan çıkarılabileceği gibi; birey; kendi kişisel altyapısında olanlardan bağımsız olarak hareket edemez; sahip olduğu özellikler, yaşam biçimi, edindiği bilgi ve kazanımlar; mekânı algıırken geçmiş deneyimleri, sosyal ve kültürel etmenler, çevresel faktörler ve gereksinimler gibi olgular ile ortak bir çalışma halinde değerlendirmeye girmekte ve algı süreci gelişmektedir.

Görme, dokunma, koklama, tatma veya duyma gibi duyularımız yoluyla algıladıklarımız; mekân-malzeme-kişisel algılama deneyimleri ile birleşerek kişiden kişiye farklılık göstererek mekâna değişebilen anlamlar katabilir. Beyin, algılamış olduğu o 'şeyi' daha önceki kazanılmış deneyimleri ile tanır. Beyin duygular ve hafıza ile birlikte bütün bir sistem olarak çalışmakta ve hafızadan geri dönüş yapan anılar ile anımsama gerçekleşmektedir (Gezer,

2012). Görme, tanıma, duyumsama, anlama, hatırlama ve değerlendirme gibi süreçler ile birlikte algılamanın ve anlamlandırmanın bütünsel bir sistem oluşturduğu yorumu yapılabilmektedir. Mekân algısına bakıldığında; sadece fiziksel bir süreçten değil deneyimleri de kapsayan geniş bir çerçeveden bahsetmek gerekmektedir.

Mekân tanımına algıyı dâhil eden Christian Norberg Schulz (1968), mekânın onu ortaya koyan öğeler ile birlikte ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Mekân algısında sınırlayıcı öğelerin büyük rol oynadığından ve ayrı ayrı irdelemek gerektiğinden bahsetmektedir (Yazıcı, 2015). Bu ayrıştırmada mekânı algımlarken sadece mekânın sahip olduğu fiziksel özellikler (hacimler, yüzeyler, renk, doku, vb.) değil; kişinin duyumsadığı diğer bilişsel özellikler de dikkate alınmalıdır. Mekân ve deneyim arasındaki ilişkiyi daha net ortaya koymak gerekirse, Aslan& Atik (2015) 'in aktardığı Özen (2006)'e ait şu yorumlar yardımcı olacaktır:

Mekân algısı psikolojisi temel olarak; kişinin mekân içerisinde veya çevresinde kısa veya uzun süreli deneyim kazanması ve bu doğrultuda mekânın hatırlanması ile ilgilidir. Bu deneyim hareket ve zaman kavramına bağlı olarak değişir ve gelişir. Aynı zamanda kişinin mekân içerisindeki konumunun mekânsal ilişkileri çözümlemesi ile de bağlantılı olduğu gözlenmiştir (Aslan, Aslan, & Atik, 2015).

2.1.1 Algılama Süreçleri

İnsanın davranışlarını açıklayan birçok farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan bir tanesi de insan ve biliş arasındaki ilişkilere bağlı olarak insan davranışlarını inceleyen ve bilişsel süreçlere ağırlık veren yaklaşımdır. Biliş psikologlarına göre, insan pasif bir yaratık değil; algılayan, algılarını biriktiren, yorumlayan, anlamlandıran aktif bir sistemdir. Algılama, yorumlama, bellekte biriktirme, düşünme ve ona göre davranma gibi bir dizi bilgi işlem adımı bilişsel süreçleri oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, insan- çevre araştırmalarına ve insanın çevresel tepkilerine ışık tutarak; insanın, çevresel davranışı yardımı ile mekânsal dil ve mekânsal anlam bağlantısını anlamamızda yardımcı olmaktadır(Gür, 1996; Aktaran: Bayazitlioğlu, 2009).

Algısal süreci nesnel uyarıların duyumsanmasını içeren fizyolojik süreçler ve bu duyumsamanın sonucunda oluşan bilişsel girdilerin yorumlanma ve anlamlandırılması gibi işlemleri kapsamakta olan bilişsel süreçler olarak iki aşamalı bir yapı olarak gösterebilmekteyiz (Başkaya, Dinç, Aybar, & Karakaşlı, 2003). Bu yapıyı 1920'lerde Ozanfant

ve Le Corbusier birincil ve ikincil hisler olarak tanımlamışlardır. Bu tanımlamaya göre birincil hisler insanlık için değişmeyen ve evrensel olan; fizyolojik süreç içerisinde işleyen ve biçim ve renkler tarafından oluşturulan hisler olarak açıklanmaktadır. İkincil hisler ise yukarıda da belirtilen kişinin kendi alt yapısına ve kültürüne ait özellikler ile ilişkilidir; öznedir ve bu yönü ile oldukça değişkendir. Algı süreci içerisinde insan, mekân ile ilişki kurduğunda somut olan ilişkiler deneyim yaşandıkça soyutlaşmaktadır (Başkaya, Dinç, Aybar, & Karakaşlı, 2003).

Bu yorumlardan da anlaşılabilirliği gibi algının fizyolojik sürecindeki 'evrensel' olarak nitelendirilen olgular herkes için genellenebilmekte; fakat bilişsel süreç içerisinde geçmekte olan kişisel olgular kişinin kendine ait bireysel altyapısına göre değişkenlik göstererek kişisel özellikler taşıyabilmektedir.

İnsan çevresinde olup bitenleri algıladığında geçmiş deneyimleri ile yeni karşılaştığı olgular ve ortamlar arasında bir köprü oluşturarak bulunduğu yere-mekâna, nesnelere yeni anlamlar yüklemekte, yeni değerler biçmektedir. Bu noktada insanın mekân algısından bahsetmek gerekmektedir. Güleç Solak (2017) İnceoğlu'nun algılama süreci hakkındaki analizlerini aşağıdaki şekilde aktarmaktadır:

Algılama süreci 'simgesel, görsel, duysal ve seçimleyici algı' olmak üzere dört bileşen ile incelenmektedir. Simgesel algıda sembol ve simge birey açısından anlama ve değere sahip uyarıcılardan oluşan soyut özellikli bir bileşen olarak tanımlanabilir. Bu algıda bireyin kendi, dolayısıyla yaşadığı toplumun ve kültürün değerleri ön plana çıkmaktadır. Sembol ve simgeler aracılığı ile aktarılmakta olan anlamlar duygusal tavırla ve deneyimler ile birleşmekte ve algı sürecini etkilemektedir (Güleç Solak, 2017).

Başka bir yaklaşım ile ele alınacak olursa algılama sürecini duyumsamanın kavranması olarak tanımlamak mümkündür. Bu süreç; duyu organları yolu ile duyumsama, zihin ile kavrama ve bu ikisinin birlikte çalışması olarak sıralanabilecek bir sistem olarak işlemektedir. Mekânın anlamsal çözümlenmesinde beş duyu organı ile gerçekleşen ve bellek ile anlamsal bütünlüğe ulaşan bu süreçte algı mekanizması etkilidir. Gördüklerimiz, dokunma yolu ile hissettiklerimiz, aldığımız tatlar, kokular, duyduğumuz sesler; belleğimizde yer alan anılarımız ile etkileşime geçerek deneyimlerimiz ile bağ kurmakta ve algı mekanizmasının işlemesine etki etmektedir. Bu bağlamda mekânın sahip olduğu fiziksel

öğeler ile birlikte psikolojik öğelerin de mekânı algılama konusunda sorgulanması gerekmektedir. Mekânın kullanım biçimi de o mekânı algılamamızda farklılıklar yaratmaktadır (Özsavaş, 2016).

Mekânın algılanmasında mekân ile birey arasında kurulmakta olan iletişim; o mekâna yüklenen anlam ve değerin biçimlenmesinde ve derecelenmesinde etkilidir. Bahsi geçmekte olan değer kavramı sosyal psikoloji disiplininde farklı şekillerde ele alınarak incelenmiş olan bir kavramdır. Değer kavramı da algı gibi çeşitlilik ve değişkenlik gösteren bir kavram olarak aktarılabilmektedir. Değerler, 'bireyle nesne ya da obje arasındaki etkileşim sonucunda ortaya çıkan ürün' olarak tanımlanabilmektedir. Aynı zamanda; kişi veya toplumları birbirinden ayırabilen önemli duygulardan oluşmakta olan kavramlar olarak da açıklanmaktadırlar (Silah, 2000). Değer kavramının bu açıklamalarında; yine birey ve toplumların değişen özelliklerinin ve deneyimlerinin kurulmakta olan bu etkileşimde önemli bir role sahip oldukları söylenebilecektir.

Yapılan açıklamalardan; çevresel faktörler, deneyimler, kişisel ve toplumsal nitelikler gibi olguların algı ve değer kavramlarından ayrı tutulamayacağı sonucuna ulaşılmaktadır. Yukarıda yapılan açıklamalara dayanarak bir mekâna yüklenen anlamın; bireyin o mekân ile kurmuş olduğu etkileşimin derecesine bağlı olduğu; bu bağlamda mekâna karşı her bireyin farklı bir değer atfettiği söylenebilecektir. Bu noktada farklı görüşlerin, farklı değer derecelerinin, geçmiş deneyimlerin ve içinde bulunulan kültürün o mekânın anlamlandırılmasında büyük rol oynadığı savunulabilmektedir. Birey tüm bu etkenler ile birlikte içinde bulunduğu kurmuş olduğu bağlantılar ve ilişkiler ile birlikte; kendisinden, kişisel özelliklerinden, geçmişinden, kültüründen ve ait olduğu toplumun görüş ve davranışlarından- yani çevresel faktörlerden- etkilenererek bulunduğu mekânla farklı derecelerde bağ kurmakta; değer atfetmektedir. Mekânın anlamlandırılması konusunda sadece bireylerin mekânı nasıl algıladıklarının anlatılması yeterli olmamaktadır. Bellek ve yer ile kurulan ilişkilerin detaylı bir şekilde incelenmesi ile anlamlandırma olgusunun daha net açıklanması ihtiyacı doğmaktadır.

2.2 Algı- Bellek İlişkisi Ve Anlamlandırma

Mimarlığın Öyküsü, Ögeleri Ve Anlamı (2006)'nda Leland mekânı mimaride güçlü bir davranış şekillendirici olarak aktarmaktadır. Duyuların algılama sürecindeki eylemler birbirinden ayıramamakta; ardışık olarak gelişen zihinsel algılama süreci de duyusal algılamadan ayıramamaktadır. Zihinsel süreçte, kişi mekâna ilişkin zihninde kalan bilgilerle mekânı sürekli olarak yaşayabilmektedir. Bu süreçte kişi geçmiş mekân deneyimlerini ve zamanı kullanmaktadır (Gezer, 2012). Bellek; zaman olgusundan ayrı bir şekilde düşünülemeyecek bir kavramdır. İlerleyen bölümlerde de bahsi geçecek olan bellek türlerini de içine alarak bellek ve zaman arasındaki ilişkiyi açıklayan Aslan & Kiper (2016); kent belleği ya da toplumsal belleğin mekân- zaman- anı- kimlik birliğinden oluşmakta olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bireylerin belleğin oluşum süreçleri ve zaman içerisindeki sürekliliğinin sağlanmasında; mekân algısı, aidiyet hissi ve yaşam biçimlerinin önemini vurgulamaktadır. Hegel ise zaman- olaylar ve bellek ile ilgili şu şekilde bir ilişki kurmaktadır: “zaman bitmiş bir geçmiş ve beklenen bir gelecek arasında şimdi yaşanır ve insanın belleğiyle beklentileri geriliminde anlam kazanır.” (Aksu, 2006).

Bellek, algı sürecinde deneyimlerin anımsanması konusundaki depo görevini taşımaktadır. Belleğimizde bulunan deneyimlerimiz yeni değişkenler ile birleştiklerinde mekânı anlamlandırma konusunda farklı yaklaşım ve yönlendirmeler sunmaktadır. Birey bulunduğu, duyduğu ya da bir olay ile herhangi bir şekilde bağ kurmuş olduğu bir mekânı kendi hisleri veya toplumun o mekâna karşı geliştirmiş olduğu algı ile birlikte sahiplenmektedir. Bilinçli veya bilinç dışı olarak gelişen bu sahiplenme duygusu bireyin o mekâna bir şekilde değer vermesine sebep olmaktadır. Ortaya çıkan bu hisler kişilerin ya da toplumun geçmiş deneyimlerinin etkileri ile oluşmaktadır. Dolayısıyla bireyler bahsi geçen mekânları bu deneyimler ve hisler ile birlikte hatırlamakta ve yaşanmışlıkları doğrultusunda anlamlandırarak o mekâna değer biçmektedirler. Bireylerin bellekleri yaşadıkları ve algıladıklarını geçmiş deneyimleri ile eşleştirmekte; mekâna yükledikleri anlamlar da bu kodlamalar sayesinde şekillenmektedir.

Yukarıdaki açıklamalara paralel olarak bellek olgusu incelendiğinde duyular, duygular, fiziksel uyarılar, dikkat ve algı kavramlarının ortaya çıkmakta olduğu gözlenmektedir. Belleğin algı ile olan bağından söz edildiğinde Gestalt öğretisinin yaklaşımlarına da kısaca

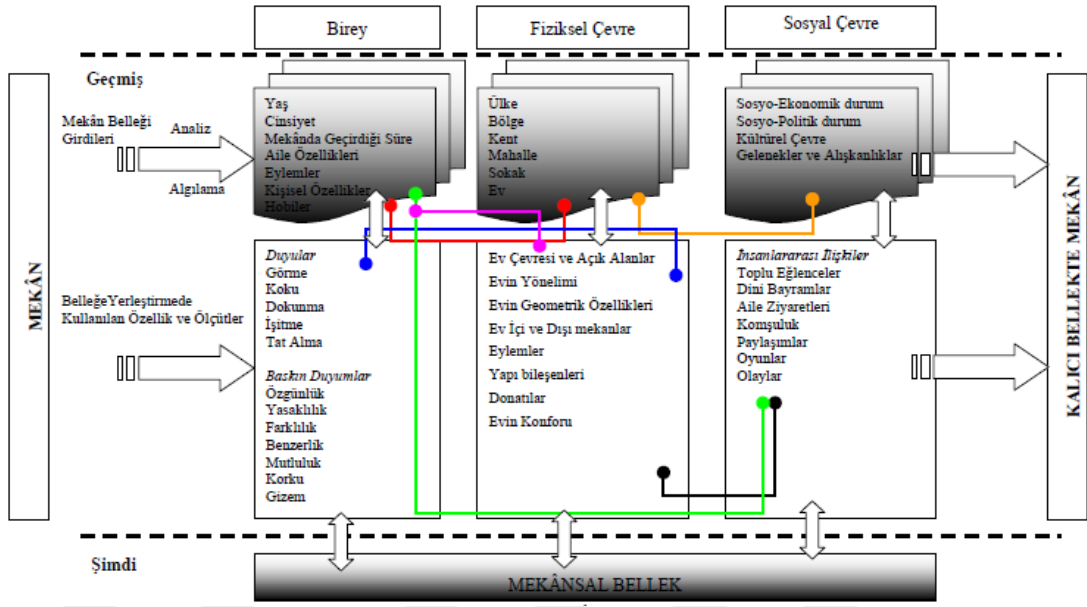
değirmek gerekmektedir. M. Wertheimer, W. Köhler ve K. Koffka, Geştalt öğretisinin öncüleri olarak kabul edilmektedir. Bu öğretiye göre her uyarıcı ayrı birer duyum üretmektedir. Her bir uyarıcının ürettiğı ayrı duyumlar ise bilinçli yaşantı olarak ifade edilen algıyı meydana getirmektedir. Algıyı meydana getiren ise dış dünyada, çevrede bulunan uyarıcılar ve olaylar arasındaki iletişim ve etkileşimler olarak anlatılmaktadır. Öğreti algıları bellek izi olarak kabul etmektedir; hatırlama ise depolanmış olan bu bellek izlerinin yeniden aktive edilmesidir (Cangöz, 2005).

Görsel 2. Beynimizin bellek- hatırlama ve unutma durumlarında işleyen bir makine şeklinde çalıştığına karşılık görsel bir temsil. URL 1

Belleğin genel olarak işleyişi ve türleri hakkında yapılan açıklamaların ötesinde bellek ve insan ilişkileri, mekânsal ilişkiler ele alındığında aslında belleğin bireyler ve bireylere ait anlamsal olgulardan oluşan iletişimlerden doğan farklı türlerinin de olduğu gözlenmektedir.

Bellek işlevi ve açıklaması ile karmaşık bir yapıdır. Belleği farklı şekillerde ele almış olan araştırmalardan yukarıda kısaca bahsedilmiştir. Araştırmanın sonraki bölümlerinde bellek kavramı ve türleri daha detaylı olarak ele alınmaktadır. Bellek türleri belleğin işleyişi konusunda açıklanmıştır. Belleği etkileyen ve farklı bir sınıflandırma ihtiyacı doğuran etmenler bireyin kendisi ve bulunduğu çevredir. Bellek; bireyin kendisinin yanı sıra içinde bulunduğu; yaşadığı ve geliştiğı toplumdan da etkilenecek gelişmektedir. Görsel 3'te belleğin mekân ile ilişkisine ve bu ilişkiye etki eden faktör ve uyarılara ait bir tablo yer almaktadır.

Görsel 3. Mekân- bellek ilişkisini anlatan şema (Özak, 2008)

Mekâna atfedilen anlam ve değerin değişkenliği konusunda yapılmış olan bölüm içerisindeki yorumlardan da anlaşılabileceği gibi bu değerin değişimini etkileyen farklı faktörlerden bahsedilebilir. Görsel 3'te bu faktörleri takip edebilmek mümkündür.

Özak (2008); belleğin bireysel bir yeti olduğunun düşünüldüğünü fakat aslında bağlı olduğu birtakım koşullara göre belleğin oluştuğunu, Fransız sosyolog Halbwachs'ın çalışmaları ile savunmaktadır. Halbwachs 1920'li yıllarda yapmış olduğu çalışmalarda belleğin sosyal koşullara bağlı olduğu tezini ortaya koymuştur. Bu tezi ile belleği biyolojik açıdan ele almak yerine bireysel belleğin oluşması ve korunması için toplumsal çerçeveyi ortaya koymuştur. Bu çalışmalardan yola çıkılarak yapılan incelemelerde; belleğin bireyin toplumsallaşma sürecinde oluştuğu sonucuna varılmıştır. Bellek her ne kadar bireye ait olsa da, belleğin toplumsal olarak belirlendiğine vurgu yapılmaktadır; bu düşünce de bireye ait olan en kişisel anların bile sadece sosyal grupların iletişimi ve etkileşimleri üzerinden oluştuğu temeline oturtulmaktadır (Özak, 2008).

Cengiz (2014); algı ve anılar arasındaki ilişkinin kentler ve mimari ile bağını vurgularken, yukarıdaki aktarımlara paralel şekilde; imgeler ve kentler üzerine çalışan Kevin Lynch'in algı ve anılar ile ilgili olan düşüncelerini de desteklemektedir. Lynch'in düşüncesine göre, kentler gözün görebildiğinden çok daha fazlasını bünyesinde barındırmaktadırlar. Bu sebeple hiçbir şey tek başına algılanmamakta; kendisini oluşturan olaylar zinciri; deneyimler ve geçmiş yaşantıların anısı ile ilgili olan izler olarak algılanmaktadırlar. Mekânı,

mekânın ilişkili olduğu kavram ve değerleri, konuları araştırırken; bu kavramı sadece algılanan bir geometri alanı veya deneyimler yoluyla hissedilen bir olgu olarak aktaran açıklamaları yansıtmak çok da yeterli olmamaktadır. Mekân; ilişkili olduğu diğer değişkenler ile ele alınacak kapsamlı bir olgudur. İnsan ve mekân ilişkisi, yaşanan ve algılanan mekân başka yönleri ile ortaya konulması gereken bir süreci kapsamaktadır. Bu noktada literatürde öne çıkmış olan araştırmacı Henri Lefebvre ve mekâna dair yaklaşımlarından bahsetme gerekliliği doğmaktadır.

2.3 Mekânın Algı, Deneyim ve Anlamlandırma ile İlişkisi

Fransız Marksist düşünür, sosyolog, tarihçi ve filozof Henri Lefebvre (1901-1991) “Mekânın Üretimi (2014)” adlı eserinde mekânı birçok farklı boyutu ile açıklamaktadır. Lefebvre (2014); mekân kavramının zihinsel olanla kültürel olanı, toplumsalla tarihseli birbirine bağladığını anlatmakta ve mekânın karmaşık bir süreç oluşturduğunu belirtmektedir (Lefebvre, 2014). Lefebvre’ye göre mekân teorisi fiziksel, zihinsel ve sosyal alanlar arasında bir birlik gören, birleştirici bir teori olmalıdır. Lefebvre, mekânı üretimin bir yolu olarak görür ve dahası toplumun tabanının- temelinin bir parçası olarak tarifler; mekân, bir ön koşul ve toplumun üst yapısının bir sonucudur. Mekân; üst yapı, dil, ekonomi, sembolizm, anlamlandırma ve iletişim ile ilişkili olan bir olgudur. Sosyal varlıklar olarak değerlendirilen insanlar kendi yaşamlarını, kendi bilinçlerini ve kendi dünyalarını üretirler. İnsanlar sadece sosyal ilişkiler üretmezler, değerleri kullanırlar ve aynı zamanda sosyal mekânlar üretirler. Mekânın sosyal üretimi şeklinde tartıştığı teorisinde Lefebvre sosyal mekânın ötesinden tüm fiziksel mekânlara, her yaşayan bedenin bir mekân olduğuna ve kendi mekânına sahip olduğuna değinmektedir. Bu görüşleri destekler nitelikte toplumda insanların sosyal mekânlar ürettiklerini ve sosyal ilişkiler ile mekân arasında da bir mantık olduğunu savunmaktadır. Sosyal mekân ve insanların eylemleri arasında mantıksal bir düzen bulunur; geçmiş eylemlerin çıktıları yeni eylemlerin ortaya çıkmasında rol oynar. Mekân sebep-sonuç/ üretici ve üründür. Mekân bir ‘şey’ ya da taşıyıcı değildir; bir obje ya da nesne değildir. Mekân, sosyal gerçeklik, ilişkiler ve formlarda oluşan bir takımdır. Ürünleri ve bunların birbirleri ile olan ilişkilerini kapsar. Sosyal mekân, eylemler alanı ve eylemlerin temeli olarak da aktarılabilir; doğa ya da toplum tarafından üretilmiş herşey ile ilişkilidir. Bir

sosyal mekân, sosyal olarak üretilmiş fiziksel ve kavramsal sınırlara sahiptir, ancak daima diğer mekânlar ile iç içe geçer, diğer mekânların üzerine yerleşir. Buna paralel olarak denilebilir ki, yaşanmış mekân sembolik ve deneyimsel yaşam izlerine sahiptir. Toplumdaki bireyler bilinçli olarak, bazı objelere veya yerlere; kültürel olarak yaratılmış, saklanmış, yayılmış ve iletilmiş özel anlamlar yükleyebilirler. Lefebvre, 20. Yüzyılın önemli filozoflarından biri olan Ernst Cassirer'in (1944) çalışmalarından yararlanarak geliştirdiği mekân ve temsil arasındaki ilişkiyi- ilişkinin varlığını 'algılanan, kavranan ve yaşanan' mekân üçlemesi ile ortaya koymakta; bu kapsamda da sosyal mekânın üç aşaması olarak da aktarılabilecek bir mekânsal üçlü (mekânın dönemselleştirilmesi) öne sürmektedir. (Fuchs,2019; Ghulyan,2017; Lefebvre, 2014; Lefebvre, 1991).

Mekânın dönemselleştirilmesinde mekânın belirli bir kodunun oluşumu, yerleşmesi, çöküşü ve parçalanması önemlidir ancak sadece bahsedilen özel durumlar ile sınırlı olmamaktadır. Dönemselleştirmenin genel üretim tarzlarının egemen olduğu, toplumların tarihini ve aynı zamanda kurumlarını da hesaba katma yönünde olduğu söylenebilmektedir (Ghulyan, 2017). Lefebvre, mekânı anlatırken mekânı birçok farklı kategoriye ayırarak incelemektedir (mutlak mekân, kutsal mekân, tarihsel mekân, soyut mekân, sosyal mekân, vb.) ancak araştırmanın işleyiş süreci ve kapsamı dâhilinde ilişkili olarak görülen sosyal mekân üzerine ağırlık verilmesi gerekliliği doğmaktadır. Soja (1996: 65); Lefebvre'nin mekânsal bilgiyi üç bileşen ile tanımladığını anlatmaktadır:

Fiziksel alan: doğa, evren (physical field)
Zihinsel alan: mantıksal ve biçimsel soyutlamalar
Sosyal alan

Soja (1996), mekânın sosyal mekân olarak düşünülmesi ile birlikte bilinen tanımlamalarının ötesine geçerek genişleyebilen ve sınırları kalkan bir mekân hayaline dönüştüğünü belirtmektedir (Soja, 1996). Yukarıda anlatılan sosyal mekân, sosyal pratikleri ve ilişkileri üretim ve tasarımın bir parçası haline getirmektedir. Böylelikle maddesel yapılı olan mekân aynı zamanda sosyal olarak yapılandırılmış ve deneyimlenmiş mekân halini almaktadır (Altay, 2004).

Aşağıdaki tabloda Fuchs'un (2019) Lefebvre'nin çalışmasında sosyal mekân ve mekânsal üçlemeye ait verdiği bilgilere dayalı olarak hazırladığı bir tablo yer almaktadır. Bu tabloda

mekânsal üçleme başlıklar halinde ayrılmış ve özne, nesne ve eylem olarak gruplandırılarak verilen örnekler ile birlikte daha net bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır (Tablo 2.).

	Mekânsal pratikler	Mekânın temsilleri	Temsili mekân
Özneler	Toplumsal, ailenin, işçi sınıfının üyeleri	Uzmanlar, bilim adamları, planlamacılar, mimarlar, teknokratlar, sosyal mühendisler	İkamet edenler ve kullanıcılar, pasif olarak mekânı deneyimleyenler
Nesneler	Dış dünya, konumlar, mekânsal takımlar, kentsel taşıma rotaları ve ağları, yerel veya dünya çapında ilişkili yerler, günlük yaşamın önemsiz mekânları, arzulanan ve arzulananmayan mekânlar	Bilgi, işaretler, kodlar, görseller, teori, ideoloji, planlar, güç, haritalar, ulaşım ve iletişim sistemleri, soyut mekân eşyalar, özel mülkler, ticaret merkezleri, para, bankalar, marketler, çalışma mekânları	Sosyal yaşam, sanat, kültür, görseller, semboller, sözsüz sembol ve işaret sistemler, görüntüler, anılar
Eylemler	Algılama, günlük rutinler, sosyal ilişkilerin yeniden üretimi, üretim	Kavrama, hesaplama, temsil, inşa	Yaşamak, günlük yaşam ve aktiviteler

Tablo 2. Lefebvre'nin sosyal mekânın üç aşaması teorileri (Fuchs, 2019)

Mekânsal üçlü- üçleme veya sosyal mekânın üç aşaması olarak da bilinen ve yukarıdaki tabloda açıklanan sosyal mekânın üç parçalı bir anlam sistemi haline getirilerek formülize edilmesi aşağıdaki şekilde açıklanabilmektedir:

- **Mekânsal Pratikler (spatial practices):** maddesel ve ekonomik gerçeklerdir. Şehrin günlük rutini ve kentsel gerçekler/ gerçekliklerdir. Bu aşama mekânın maddesel olarak üretimini kapsamaktadır. Aynı zamanda mekânın fiziksel olarak "mekân" şeklinde algılandığı hali ile de ifade edilebilmektedir.
- **Mekânın temsilleri (representations of space):** kavramsal mekân olarak ifade edilebilmektedir. Bu aşama mekânın nasıl tanımlandığı, ne yaşandığı ve ne algılandığı üzerine kurulmaktadır. Daha çok mimarlar, tasarımcılar ve kent tasarımcıları gibi profesyonellerin mekânı nasıl kimliklendirdiklerine dayalı bir tanımlamaya referans verilmektedir.
- **Temsili mekânlar (representational spaces):** temsillerin mekânı olarak da açıklanabilmektedir. Mekânın bağlantılı olduğu imajların/ görsellerin ve sembollerin üzerinden doğrudan yaşanan mekân olarak açıklanabilmektedir. Lefebvre, temsili mekânların yaşadığını, konuştuğunu savunmaktadır (Altay, 2004).

Tüm bu açıklamaların üzerine sosyal mekânın tüm kendileştirilmiş (appropriation) mekânların üzerinde olduğu söylenebilmektedir; sosyal eylemleri, hem bireysel hem de kolektif olarak, birleştirmektedir (Altay, 2004, s. 15) (Lefebvre, 1991, s. 33). Eğer mekân fiziksel bir düzenek, maddesel bir yapı olarak değerlendirilirse; sadece pratik edildiğinde, yaşandığında ve deneyimlendiğinde hayat bulabilir (Certeau, 1984), (Altay, 2004, s. 16). Lefebvre, şehir içerisindeki kentsel mekânların aynı zamanda mekânsal deneyimler ve sakinlerin pratikleri ile üretilmekte olduğunu savunmaktadır. Mekân ve sosyal mekân üzerine yapılmış açıklamalar ile bir kez daha bir mekânın yaşayabilmesi için o mekânın deneyimlenmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Yapılmakta olan bir diğer vurgu ise mekânın pratikleştirilmesi, yani aslında günlük yaşamın içerisinde¹, günlük eylemlerimizin içerisinde, alışkanlıklarımızın içerisinde yer bulmasıdır. Bu durum sembolik bellek mekânlarının aslında bireylere günlük yaşamlarında farkında olarak veya olmayarak kültür, tarih, dil, din, ideoloji, sosyal eylemler veya kolektif eylemler dâhilinde bağlı olduğunun ve kodlandığının da bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

“Mekân üretimi ve mekânın üretim süreci varsa, tarih de vardır” (Lefebvre, 2014, s. 75)

Yukarıda yapılan aktarımlar ile birlikte yaşantının, deneyimin ve algılamının mekân ile olan bağı Lefebvre’nin sosyal mekânı ve mekânsal üçlüsü ile pekiştirilmeye çalışılmaktadır. Mekânın bireysel veya kolektif algılanmasında o mekânın nasıl deneyimlendiği büyük bir öneme sahiptir. Deneyimleme eylemi ise fiziksel olarak deneyimlemenin daha üzerinde, manevi olarak değerlendirme- hatırlama, hissetme yani değer verme ve anlamlandırma ile ilişkilidir.

Belirlenmiş olan bazı yerler hakkında genel yorumlara ulaşılabilmesi; aynı kültüre ve benzer değer yargılarına sahip bölgelerde yaşayan; ortak bir tarihi, ortak bir kültürü paylaşan gruplar ele alınarak bir çalışma yürütüldüğünde mümkün olabilecektir. Alan çalışmasının yapılmasından önce anlamlandırma ve değer değişimi konularının anlaşılabilmesi için öncelikle yer kavramından bahsetmek gereklidir. Mekânın anlamlandırılmasından bahsedildiğinde yapılan araştırmaların yer ve mekân kavramlarının tartışılmasına ve yer kavramının kapsamına uzandığı görülmektedir. Bu noktada, anlamlandırmanın bellek ve

¹ (Certeau, The Practice of Everyday Life, 1984)

algı ile olan ilişkisinde yer kavramı ve yer kavramı ile ilişkili olan konuların ele alınması gerekmektedir.

2.3.1 Yer ve Anlam İlişkisi

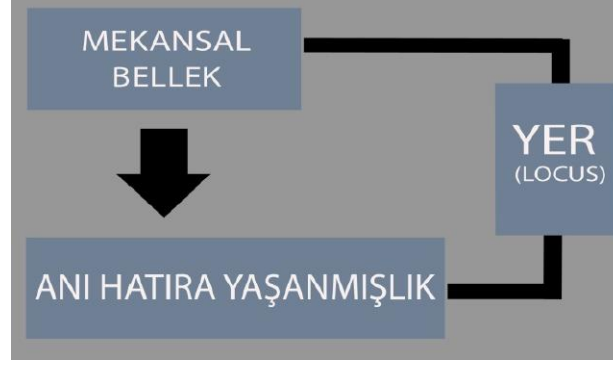
Bellek ve mekânı anlamlandırma konuları bireyin kendi sahip olduğu değerler ile yakın ilişkidir. Sınırlı alan olarak basitçe açıklanabilen mekâna anlam ve değer yükleme tartışmalarında bu olguların yer kavramı ile kurduğu ilişkiler ortaya çıkmaktadır. Yer; varlığın, var olmanın ayrılmaz bir parçasıdır. “Yer” ile soyut konumdan çok daha fazlasını; form, şekil, doku, renk gibi maddesel varlığa sahip olan somut bir bütünlük ifade edilmektedir. Bütün bu kavramlar yerin ‘özü’ olan çevresel karakterini ortaya çıkartmaktadır. Genel olarak yer bir karakter ya da atmosfer oluşturmaktadır (Shulz, 1980). Mekân ise; mimari teori açısından yeni bir terim değildir, fakat birçok farklı anlam ifade edebilmektedir. Literatürde mekân genellikle; üç boyutlu bir geometri ve algılama alanı (Shulz, 1980) ve belirli sınırları olan, farklı boyutlarda algılanabilen ve değerlendirilebilen bir alan olmak üzere iki şekilde tanımlanmaktadır. Mekânı algılarken soyut (hisler, anılar, hayal gücü, deneyimler vb.) ve somut (fiziksel özellikler, malzeme, doku, vb.) kavramlar ve varlıklardan bilinçli-bilinçaltı (görerek- hissederek) olarak faydalanabilmekteyiz. ‘Yer’ benzer kavramlar olan mekân ve çevreden, birey ya da gruplar tarafından bir konumun fiziksel yönleri kadar o konum ile ilişkili olan çeşitli anlam ve duyguların tasvir edilmesi ile farklılaştırılmaktadır (Alkan Bala, 2011).

Ökten (2011) Heidegger’in en önemli yapıtlarından ‘Varlık ve Zaman’ı anlattığı çalışmasında mekânı dünya- içinde- var olmanın yapı taşlarından biri olarak karakterize ettikleri bir olgu olarak da anlatmaktadır. (Ökten, 2011). Heidegger burada varoluş ve mekân ile ilişki kurmaktadır. İnsanlar meskenleri için varoluşsal anlamlı mekânlar oluşturmaya çabalamaktadır (Strecker, 2000). Heidegger “İnşa Etmek İskân Etmek Düşünmek (1951)” metninde mekân ve yer arasındaki ayrımı; “mekânlar matematiksel olarak kavranan mekânla değil, insan deneyimi yoluyla kavranan yerle varlık bulur” tartışması ile ortaya koymaktadır (Sharr, 2013). Heidegger’in ortaya koymuş olduğu insan-mekân ve deneyim ile ilgili tartışmalardan sonra benzer fikirlere sahip olan düşünürler bu konu üzerine kendi disiplinleri çerçevesinde kapsamlı araştırmalar ortaya koymuşlardır (Schulz, Boyer, Tuan vb.) . Literatürü incelediğimizde 1970 ve 1980 yıllarında Heidegger’den sonra artan

“yersizlik” duygusu üzerine endişelerden yola çıkılarak özellikle coğrafya disiplininde çalışmaların varlık gösterdiğini görmekteyiz. Bu çalışmalarda yerle-mekânla bilinçli düşünce haricinde vücut, his ve duygular ile bağ kurulduğu vurgulanmaktadır (Convery, Corsane, & Davis, 2014). Yer insanların anlam ve deneyim kaynakları ile bağlıdır, insan ve onların çevresi, yerler ve kimlikler karşılıklı olarak inşa edilmekte ve oluşmaktadır (Convery, Corsane, & Davis, 2014). Yer ve mekân ile ilgili aktarılan bu açıklamalar Gürkaş, Barkul (2012)’un aşağıdaki anlatımları ile özetlenebilecektir:

İlk olarak, Edward Relph “Place and Placelessness” (1976)’da “yer”i alandan ya da bölgeden ayırır(...) Bir kavram olarak “yer”, bir düşünme biçimi ve dünyada var olma hali olarak benimsenir. “Yer” için bu yeni yaklaşımı geliştiren diğer coğrafyacı da Yi-Fu Tuan’dır. Tuan, “Topophilia” (1974) ve “Space and Place” (1977)’de “yer” kavramını vurgulamış ve mekânla karşılaştırarak anlamını geliştirmiştir. Relph (1976), yerleri pratiğe/eyleme dayalı bilgilerimizle kavradığımızdan bahseder. İnsanların yerlerini oraya ait olmayandan korumak istemeleri, yabancılardan sakınmaları ve bıraktıkları yerler için nostaljik anlatılar üretmeleri, Relph’e yer-insan ilişkisindeki varoluşla ilgili gizi açıkça göstermiştir. Relph kendi söylemlerini Heidegger’in “dasein” – insanların dünyada bulunma/var olma biçimleri/yolları – ve “dwelling” – ikamet etme – kavramları üzerinden kurmaya çalışır. Bu nedenle de yerin, “konum” gibi ölü değil, yaşantısal bir niteliğe sahip olduğunu, insan varlığı ve deneyimi için bir kök salma biçimini temsil ettiğini savunur; “insanın insan olmasının tek yolu yerde/yerin içinde olmasıdır (Tuncer Gürkaş & Barkul, 2012, s. 4).

Gieryn (2000), coğrafi tanımlama olarak yeri evren içerisindeki eşsiz bir nokta olarak ifade etmektedir. Gieryn’in aktarımlarına göre yer; burası ve orası arasındaki farktır; insanların yakın ve uzak arasındaki takdirine izin vermektedir. Yerler sonlu olma özelliğine sahiptir; ancak analitik ve fenomenolojik olarak elastik sınırlara sahip olduklarından mantıklı olarak iç içe geçebilmektedirler. Maddesel form olarak bakılacak olduğunda, yer fizikselliğe sahiptir, denilebilmektedir. Yapılı ya da doğal olabilmektedir. Yerler insanlar ile işlemektedir. Sosyal süreçler (farklılıklar, güç, eşitsizlikler, kolektif eylemler, vb) tasarladığımız, inşa ettiğimiz, kullandığımız ve protesto ettiğimiz maddi formlarla gerçekleşmektedir. Yerin tanımlanmasında anlam ve değer açısından yorumlara bakıldığında ise; insanlar tarafından bir kimlik, tanım, temsil yüklenmediği sürece yerin yer olduğundan bahsedilemeyeceği söylenebilmektedir. Yerler iki yönden inşa edilmektedir, birçoğu inşa edilmiş ya da bir şekilde fiziksel olarak oluşturulmuştur. Ayrıca yorumlanmış, anlatılmış, algılanmış, hissedilmiş, anlanmış ve hayal edilmiştir. Evren içerisinde fiziksel elemanların birleştirildiği; tarih ya da ütopyanın yerleştirildiği; tehlikeli ya da güvenli; kimliğe ya da anıya sahip noktalar. Tüm bu dayanıklı ve görkemli materyalizmine rağmen, mekânın anlam ve değeri, farklı insanların ve kültürlerin elinde düzensizlik göstermektedir; zamanla dövülebilmektedir ve tartışılabileceği kaçınılmaz olmaktadır (Gieryn, 2000).

Görsel 4. Mekân ilişkisini anlatan şema kaynak (Çakır, 2015) Görsel 4'te mekânsal bellek- yer ve yaşanmışlıklar arasındaki döngü temel olarak anlatılmaktadır.

Yer kavramı; yaşanmışlıkları ve hatıraları; başka bir deyişle deneyimleri kapsayan geniş bir kavramdır. Deneyimler ve anılar ise bireyin duyguları ile bütünleşerek oluşturdukları olgular olarak ifade edilebilmektedir. Bahsi geçen bu kavramlara da bakıldığında yer kavramını incelerken yer duygusu terimi ortaya çıkmaktadır.

Kişisel deneyim, yer duygusunun özüdür. Yer duygusunu farklı boyutlarda deneyimlemek mümkündür. Bu boyutları literatürde çeşitli şekillerde gözlemleyebilmekteyiz fakat görsel, psikolojik ve manevi boyutlar öne çıkan çeşitlemelerdir. Psikolojik boyut olarak ele alındığında insanların deneyimleri, insan tepkileri ve insanların algısından bahsedilmektedir. Manevi boyutu ise; insanların inançlarını ve onların hafızalarını temsil eden deneyimsel mekân ile benzer olan fiziksel elemanlar ve anlamlandırmalar ile açıklayabilmekteyiz. Bu manevi değer mekânın karakteri ve ruhuna ilişkin yer duygusudur ve mekânın deneyimlenmesinde heyecan, eğlence, hüzn gibi yansımalarla ilişkindir. Yer sadece bir nesne değil; anlamlı aktivitelerin deneyimlendiği bir alandır. Görsel boyut ise mekânın sahip olduğu fiziksel özellikler ve mekânda yer alan görsel elemanlar ile ilişkili olmaktadır. Bir mekânın şehir içinde ve içine girildiğindeki yüksekliğinin insan üzerinde farklı etkiler bırakabileceği gibi fiziksel özellikler ile irdelenebilmektedir (Mohammad, Saruwono, Said, Ahmad, & Hariri, 2013). Bu yorumlardan faydalanılarak; hatıraların “hissel, kişisel ve yere özel (Jong, 2002)” olduğu söylenebilmektedir. Uzunkaya (2014); mekânın soyut ve içi boş bir kavram olarak anılmasına karşılık yerin deneyim sonucunda anı oluşumuna sebebiyet verdiğinden bahsetmektedir. Bu açıklaması ile birlikte mekânı yer haline getiren faktörün de insan olduğunu savunmaktadır. Bu görüşler ile birlikte mekânsal belleğin

göstergelerinin oluşabilmesi için de mekânın bulunduğu yer ile birlikte ele alınması gerekmektedir (Çakır, 2015).

Yer ve mekân arasındaki farklardan bahsedilecek olduğunda; yerin; tamamen kavranabilen soyut geometrilerden (uzaklık, yönlendirme, büyüklük, şekil, hacim gibi) oluşan mekândan farklı olduğu dile getirilmektedir. Bu yorumlar özellikle yer ve mekân ile ilgili çalışan düşünürler ve sosyologların benimsediği bir farkı ortaya koymaktadır (Shulz, Heidegger, Convery, Corsane, & Davis, vb.). Yerin mekâna eklenen eşsiz şeylerle, anlam ve değerler ile birlikte varlık bulduğundan bahsedilebilmektedir. Olumlu yönden ortaya konulacak olduğunda yerlerin; insanlar, uygulamalar, nesneler ve temsillerle doldurulan mekânlar olduğu yorumu yapılabilmektedir (Gieryn, 2000). Buradan çıkarılabilecek sonuç ise; mekânın çeşitli bileşkenler ile birlikte, soyut ve somut, algılanabilen geometriler olduğu; yerin ise bu geometrilere insanların deneyim, duygu ve yaşamışlıklarının girmesi ve bütünleşmesi ile birlikte varlık bulduğu olabilecektir. Yer ve mekân ayrımından; algıdan, deneyimden, hislerden ve atfedilen anlam ve değerden bahsedildiğinde ise 'sense of place', yani yer duygusu ve 'genius loci' yani yerin ruhu kavramlarından bahsetmek, aktarılan ilişkilerin anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

"Mekân bize aşına hissettirdiği zaman yer haline gelmeye başlar." (Tuan, 2008)

Yer, daha çok çevresel psikolojiyi ilgilendiren bir kavramdır. Buna rağmen ilişkili bir kavram olan mekândan nasıl ayrıldığına ve nasıl farklılıkları olduğuna dair yukarıda da aktarılığı gibi birçok farklı tanımlama yapılmıştır. Yer, anlam yüklenmiş mekândır. Araştırmacılar bu konuda farklı görüşlere sahip olsalar da, yer kavramının insanların yerler ile olan bağlarının derecelerine göre tanımlandığı görüşü üzerinde birleşmektedirler. Bu dereceleri ise yere bağlılık, yer kimliği, yer duygusu, yerin ruhu, yer sevgisi/ yerseverlik gibi terimler ile belirleyip gruplandırmaktadırlar (Lewicka, 2008).

2.3.2 Yerin Ruhu (Genius Loci)

Petzet (2008) çağdaş olarak da kullanılmakta olan "Genius Loci" kavramının Roma kültürüne dayanan köklere sahip olduğunu belirtmektedir. Bu kavram; temel olarak Romalıların inanışına göre yerin koruyucu ruhlar tarafından korunduğuna dayanan bir inanıştan çıkmaktaydı. Genius loci, yani 'yerin ruhu' ; yere bir kimlik kazandırmaktaydı.

Genel olarak mistik ve kutsal yerler ile bağlar kurularak aktarılmakta olan bu kavram zamanla daha genel bir hal alarak dini- mistik yerler ile kurulan bağların ötesine geçmiştir (Petzet, 2008). Başka bir ifade ile Genius Loci bir yerin koruyucu ruhu anlamına gelmektedir. Çağdaş kullanımı ile bu terim genellikle, bir konumun/ yerin/ mekânın ayırt edici atmosferini temsil etmektedir. Yerin ruhunun önemli bir parçasının çevresel enerjiler olduğu söylenebilmektedir. Bu terim modern mimarlıkta da tartışılmaktadır (Vogler, 2006). Özellikle mimari fenomenolojinin öncü isimlerinden olan mimar Norberg- Schulz'un mesken ve deneyim kavramlarından yola çıkarak eski bir Latin terimi olan 'Genius Loci' kavramını tekrar tartışması ile yer duygusu, yerin ruhu, hafıza- mekân üzerine yapılan çalışmalar artış göstermiştir (Schulz, 1980).

Yerin ruhu, tarifi zor bir kavramdır. Fenomenolojik teoride yerin ruhu; yerin ve o yerde ikamet edenlerin coğrafya, kentsel planlama, kentsel tasarım, mimarlık, sosyoloji ve çevresel psikoloji gibi alanlara ait çeşitli düşüncelerini gruplayan; o yerin, kullanıcılarının ve yerlilerinin mekân ile ilgili anlam ve önemini ifade etmektedir. Fiziksel çevre ve insan deneyimi arasındaki karmaşık ilişkiyi ifade etmeye başladığından itibaren; tarihi kentsel içerikteki dikkate değer çeşitliliği temsil eden öznel bir fenomen olarak açıklanabilmektedir (Rifaioğlu & Şahin Güçhan, 2013).

Literatürde 'Norberg- Schulz öğretisi' olarak da anılmakta olan çalışmalar doğa- insan- yapı ilişkisine oldukça kapsamlı bir vurgu yapmaktadır. 'Genius Loci' terimi ifade ettiği anlam ile bütünleşerek 'The Spirit of Place' yani 'yerin ruhu' terimi ile anılmaktadır. Schulz, öğretisinde; karakteristik özellikleri içeren doğal ve yapılı çevrelerde bu kavramın izini sürmektedir. Kavram; Schulz'un; Martin Heidegger'in varoluş felsefesinden esinlenerek erken modernizmin mekânlarını duyuşsal, duygusal, varoluşsal bağlamlarda eleştirmesine olanak sunmaktadır. Schulz'a göre; beş temel olguyu; fiziksel öğeler içermek/ doğa kuvvetlerinin/ ışığın/ zamanın etkisinde bulunmak/ karakteristik özellikler taşımak; paylaşılan doğal ve yapılı mekânlar strüktürel ve varoluşsal olarak benzeşmektedirler. Fiziksel öğelerinin biçimleri (iç- dış, alt- üst, ağır- hafif) doğal ve yapılmış yerlere kendilerine has bir ruh kazandırmaktadırlar. Aynı zamanda özümsemiş oldukları doğal çevrelerinin ruhunu yapılı ortamlarına yansıtabilmiş 'yer'lilerin yerleşkeleri de bir ruh barındırmaktadırlar (Alangoya, 2015).

1980’li yıllarda yerin ruhu ve kimliği tarihsel süreç içerisinde şekillenerek bir kasaba ya da şehrin ilişkili olduğu öznel yaklaşımlar olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu noktada Christian Norberg- Schulz mimarlık psikolojisi ile ilgili fikirler geliştirmiştir. Schulz, mimarlık fenomenolojisini; mekânları ve onların yerli sakinleri için anlamlarını anlamaya uygun olarak tanımlamıştır. Schulz, mekânların sadece konumlardan çok daha fazlası olduğunu; orada var olan ve analitik ya da bilimsel yöntemler kullanılarak tariflenemeyecek bir ruhu olduğunu savunmaktadır. Schulz; yerin ruhunu; onun fiziksel bileşenleri ve o mekânla ilgili insan deneyimleri üzerinden betimleyebilmeye izin verebilecek fenomenolojik bir yöntem ileri sürmüştür. Bu noktada Schulz’un yerin ruhunu bir şehrin ya da kasabanın içindeki temel elemanlardan biri olarak tanımladığını kabul etmek gerekmektedir (Rifaioğlu & Şahin Güçhan, 2013) (Schulz, 1980).

Jivén and Larkham (2003), Norberg- Schulz’un yerin ruhunu tariflerken dört tematik kategori kullandığından bahsetmektedirler. Bu kategoriler aşağıdaki gibidir:

1. Dünya yüzeyinin topoğrafyası
2. Doğal koşullar olarak ışık ve gökyüzünün kozmolojik durumları
3. Yapılar
4. Bölgenin kültürel etkileşiminin sembolik ve varoluşsal anlamları (Jiven & Larkham, 2003)

Bu gruptan ve yapılmış olan açıklamalardan, Schulz’un; yeri ruhu ile ilgili yapılan önceki tanımlamaları, bölgedeki kültürel etkileşimdeki sembolik ve varoluşsal anlamları ekleyerek geliştirdiği söylenebilmektedir. Filozofik yaklaşıma bakıldığında varoluşsal kavramının fiziksel çevre ve birey (bireylerin duyguları, eylemleri, sorumlulukları ve düşünceleri) arasındaki koşulları temsil ettiği söylenebilmektedir. Bu açıklamalar doğrultusunda fiziksel çevre ve onun sakinleri arasındaki varoluşsal anlamlar yerin ruhunu anlamadaki temel bileşenler haline gelmektedir. Rifaioğlu ve Güçhan (2013); bu gelişmeleri izleyen şekilde Lynch’in (Kevin Lynch, The Image of The City, 1960) kimlik ve strüktürü ‘duygunun biçimsel bileşenleri’ ve kimliği ‘yer duygusu’ olarak tanımladığını aktarmaktadırlar (Rifaioğlu & Şahin Güçhan, 2013). Konu bütünlüğü ve anlamlandırma sürecinin daha net aktarılabilmesi açısından sonraki bölümde ‘sense of place’ yani ‘yer duygusu’ terimi incelenmektedir.

2.3.3 Yer Duygusu (Sense of Place)

Sense of Place kavramı literatürde ‘yer duygusu’ olarak yer bulmaktadır. Yapılan çalışmanın niteliğine ve odağına göre yer duygusunu farklı şekillerde ele alarak açıklamak ve anlatabilmek mümkün olmaktadır. Bu anlatımlardan bazılarını aşağıda yer verilmektedir.

İnsan coğrafyası üzerine çalışmaları bulunan; yer ve mekân üzerine incelemelerde bulunan Tuan’ a göre belki yer bir ruha ya da karaktere sahiptir denilebilirdi fakat sadece insan yer duygusuna sahip olabilirdi (Eyles & Williams, 2008). Yer duygusu; özel bir alanı oranın sakinleri için eşsiz kılan bir karakter ya da kimlik olarak ifade edilebilmektedir. Bu karakter ya da kimlik, fiziksel bir görünüm veya his ya da duygu ile belirli şartlar ile coğrafi bir mekânı-konumu temsil etmektedir (Gustafson,2011). Yer duygusu ve mekânın kimliği ile ilgili bu söylevlere bakıldığında; duyguları harekete geçiren etmenlerin, kişinin kendi hafızası ile bağlantılı olduğu söylenebilmektedir.

Gieryn (2000)’e göre; yerler sonsuz olarak yapılmışlardır. Sadece anların güçlü tutkularını tuğla ve sıva üzerinden sürdürebildiklerinde değil, sadece tasarımcılar yerlere form ve işlev verdiklerinde değil; aynı zamanda sıradan insanlar devam eden ve soyut bir mekândan; sınırlandırılmış, kimliklendirilmiş, anlamlı, adlandırılmış ve belirgin yerler çıkarttıklarında sonsuz bir yapıya sahip olmaktadırlar. İnsanlar bir yeri kendi yaşamlarına ait olan anlık olaylar ile birlikte daha kolay hatırlamaktadırlar. Yer duygusu sadece bilişsel haritalarda kullanıldığı gibi yön bulmak, lokasyon belirlemek, hatırlamak ile ilgili oluşabilen bir yetenek değildir. Yer duygusu aynı zamanda yapılı bir forma ya da doğal bir noktaya anlam vermeye katkıda bulunan bir duygu olarak açıklanabilmektedir (Gieryn, 2000).

Yer duygusunun bileşenleri yere bağlılık (place attachment) ve yerin anlamı olarak açıklanabilmektedir. Yere bağlılık, insanların yerler ile birlikte geliştirmiş oldukları bağlar ile ilgili bir kavramdır. Bu kavramın efektif, bilişsel ve davranışsal olmak üzere üç bileşeni bulunmaktadır. Ancak bu bağın ölçülmesindeki en önemli bileşenin ise ‘duygusal bileşen’ olduğu belirtilmektedir. Örneğin, tarihi alanlar grup geleneklerini barındırır ve geçmişe ait bir süreklilik hissi yaratırlar, böylelikle o yere karşı kurulan bağlılık hissini kolaylaştırabilirler. Yere bağlılık kavramının yanı sıra insanların yerler ile kurmuş oldukları bağları anlatan bir diğer önemli kavram da yer kimliğidir. Lewicka (2008), kimlik kelimesinin iki farklı anlam taşıyabildiğini aktarmaktadır; birincisi sürekliliği ifade eden şekilde kullanımı ile aynılık,

ikincisi ise eşsizlik anlamındaki kullanımı ile ayırt ediciliktir. Yer kimliğinin tanımlanmasından önce kimlik kelimesinin anlamının anlaşılmasının önemli olduğunu belirtmektedir, çünkü kimlik kavramı yer kavramına uygulandığında farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Bunlardan biri kimliğin yere uygulanması ile yere ait özelliklerin yerin zaman içerisindeki sürekliliğinin ve ayırt ediciliğinin vurgulanması; diğeri ise; bir önceki bölümde anlatılmış olan “genius loci” yani yerin ruhu ile anlatılmış olan anlamıdır. Bu aktarımlara rağmen, bazı sosyoloji araştırmacılarına göre ise yerin kimliği, yer için değil, o yeri deneyimleyen insanın yer için hissettiklerini anlamak için kullanılmakta olan bir kavramdır. Lewicka (2008), Proshansky’nin (1978) yer kimliğini bireyin fiziksel çevresi ile olan bireysel ilişkilerini ve bireysel kimliğini tanımlamak için kullanılan bir terim olarak açıklamakta olduğunu aktarmaktadır.

Yer duygusunu etkileyen faktörleri; yere bağlılık, yerin anlamı, çevre yanlısı davranışlar ve yer duygusunu etkileyen faktörlerin arasındaki ilişkileri önerilen kanıtlar ve mantık ile keşfi şeklinde anlatabilmekteyiz. Yer duygusu ile ilgili literatür incelendiğinde doğrudan deneyimleme ve öğrenim olmak üzere iki şekilde yer duygusunun gelişebildiği gözlenmektedir (Kudryavtsev, Stedman, & Krasny, 2012). Yer duygusunun bileşenleri olarak ifade edilen yere bağlılık ve yerin/ mekânın anlamı- kimliği kavramları özellikle çevresel psikoloji disiplindeki deneysel çalışmalar içerisinde önemli bir yer tutmaktadır (Güleç Solak, 2017). Görsel 5’te bu kavramları örnek cümleler üzerinden açıklamayı hedefleyen ve birbirleri ile olan ilişkisini belirten tablo incelenebilmektedir.

Görsel 5. Yer duygusunun bileşenlerine ait ilişki diyagramı (Kudryavtsev, Stedman, & Krasny, 2012)

Yer duygusu teriminin gelişimine bakıldığında, farklı araştırmacıların bu terim için süreç içerisinde kökleşme, yer bağlılığı, yer bağlantısı şeklinde açıklanabilecek yaklaşımlar öne sürdüklerini görebilmekteyiz (Farnum, Hall, & Kruger, 2005). Ancak bu gün birçok araştırmacı yer duygusunun iki bileşenini yere bağlılık ve yerin anlamı kavramları ile

ilişkilendirerek açıklamakta ve kabul etmektedirler. Araştırmacılar yer duygusu kavramını benzer şekillerde açıklamalarına rağmen farklı terimler kullanarak ifade edebilmektedirler. Örneğin; yer duygusunu yere bağlılık ve yerin anlamı kavramlarına benzeyen; yere sahip olma ve yerin karakteri kavramları ile açıklayabilmektedirler. Yine benzer bir şekilde yere bağlılık ile aynı sayılabilecek yerle oluşan kimlik olarak da yer duygusu açıklanabilmektedir. Bazı araştırmacılar için ise (Kincheloe, 2006) yer duygusu kavramı yer ve insan arasındaki yaşayan çevre bilimle ilgili ilişki şeklinde açıklanmaktadır (Kudryavtsev, Stedman, & Krasny, 2012).

Bu araştırmada yer duygusu 'yere bağlılık' ve 'yerin anlamı' bileşenlerinin oluşturduğu bir kavram olarak kabul edilerek ele alınmaktadır. Bu bağlamda bu iki kavramı daha detaylı aktararak yer duygusu ve anlamlandırma konuları açıklanmaktadır.

Yere bağlılık terimi insanlar ve yerler arasındaki bağlar şeklinde ele alınmaktadır; başka bir şekilde açıklanacak olursa; bir yerin insanlar için taşıdığı önemin derecesi; bireyin belirli bir çevresel ortama verdiği değer; yer kimliği, şeklinde ifade edilebilmektedir. Yere bağlılık; yerin bireyin eylemlerine ve gereksinimlerine nasıl karşılık verebildiğine ve bu yerin bireyi tatmin edebilme potansiyeli olarak aktarılabilmektedir. Yer kimliği; bireyin kendi kimliğinin bir parçası haline gelmiş bir boyut ya da kendi açıklaması içinde şekillenmesi olarak anlatılabilmektedir. Yere bağlılık genellikle insanlar ve yerler arasında olumlu bir bağ olarak belirtilmektedir. Yerin anlamı ise; insanların yerleşkelere yüklemiş oldukları sembolik anlamları ifade etmektedir. "bu yerin sizin için anlamı nedir?" ya da "burası nasıl bir yerdir?" sorularına verilen cevaplar ile tanımlanmaya çalışılmakta olan bir kavram olarak aktarılabilmektedir (Kudryavtsev, Stedman, & Krasny, 2012).

İnsanlar mekânsal bir alana kendi kültürel özellikleri, niyetleri ve deneyimleri doğrultusunda bazı belirli nitelikler yükleyebilmektedirler. Yerin anlamı; bireyin çevresini, sosyal etkileşimlerini, ideoloji, politika ve ekonomiyi, estetik bakış açılarını, kendi karmaşık ve aykırı deneyimlerini; yerin kendi tarihini yansıtan çok yönlü bir yapı olarak yorumlanabilmektedir. Bu yorumlardan da çıkarılabileceği gibi; aynı yerlere farklı insanlar farklı anlamlar yükleyebilmektedirler. Bu bağlamda, yer duygusunun oluşumunda; bireylerin o mekânı nasıl kullandıklarının, o mekânın kendilerinin hangi eylem ve ihtiyaçlarına nasıl karşılık verdiğinin, onlar için nasıl bir öneminin olduğunun, fiziksel

özelliklerini nasıl algılayıp yorumladıklarının ve manevi ya da sembolik olarak o mekânın kendileri için ne ifade ettiğinin önemli etkenler olduğu söylenebilmektedir. Aynı zamanda bireylerin kendi alt yapılarının da yer duygusunun oluşumunu şekillendiren önemli faktörlerden olduğu yorumu yapılabilmektedir. Solak (2017); fiziksel çevrenin içerisinde yaşayanlara ait birçok bileşeni ve izi barındıran (gelenek, kültür, değer yargıları, dünya görüşleri vb.) bir ortam olduğunu belirterek yaşanan mekân ile etkileşimin bireysel olduğunu anlatır. Buradan da mekâna yüklenen anlamların içinde bulunulan duruma, zamana ve yaşayan kişiye bağlı olarak değişmekte olduğu sonucuna varmaktadır.

Yer duygusunun iki bileşenden oluşan bir kavram olarak görüldüğü yukarıda aktarılmış ve bu bileşenler yere bağlılık ve yerin anlamı olarak ifade edilmiştir. Yer ile ilgili yapılan çalışmalarda yere bağlılığın da iki şekilde geliştiği tartışılmaktadır. Kudryavtsev (2012); Relph(1976), Tuan (1977), Williams ve Patterson (1999) gibi araştırmacıların yere bağlılığın gelişiminde (1) yer ile direk gerçekleşen deneyimler; özellikle uzun süreli, sıklıkla ve yaşanan pozitif deneyimlerin; (2) doğrudan olmayan kaynaklar aracılığı ile yer hakkında öğrenilenlerin, etkili olduğu söylemlerini desteklemektedir (Kudryavtsev, Stedman, & Krasny, 2012).

Bu söylemler ile birlikte; bireylerin kendileri bizzat o yerle, mekân ile etkileşimde olmayıp deneyimleyemeseler bile; söylemler, hikâyeler, anlatımlar, tarih ve eylemler ile birlikte birbirlerinden veya medya gibi kaynaklardan edinmiş oldukları bilgilerle de yere bağlılık kazanabilir; duygusal ve sembolik anlamlar geliştirebilirler, sonucuna ulaşılabilir. Aynı şekilde; yerin anlamlandırılmasının gelişiminde de bu iki mekanizmanın varlığı kabul edilebilmektedir. Kudryavtsev ve diğerleri (2012); yukarıda aktarılmış olan bilgileri de kapsayacak nitelikte olan Giaccardi ve Palen (2008)'in kolektif hikâye anlatıcılığının; yer duygusu ve mirasın kurulu ve anlatım biçimindeki inşası ve yorumlanmasında kritik bir role sahip olduğu yorumlarını savunmaktadır. Bu aktarımlar ile birlikte bir mekânın anlamlandırılmasında bizzat yaşanan deneyimlerin yanı sıra kolektif bakış açıları, hikâyeler ve anlamların da etkili olduğu daha net ortaya konulmaktadır.

Bizlerin şehirlerde çeşitli görüntüler veya betimlemeler üzerinden gördüğü ya da hatırladığı bölgeler- sürekliliklerin; bireyler ya da gruplar tarafından yerlere atfettikleri anlamlar, az ya da çok, tarihsel olarak bağımlılık ve paylaşılan kültürel anlayışa göre çeşitlilik

gösterebilmektedir. Yer sosyal yapı kategorilerine, farklılıklara ve hiyerarşilere denge ve dayanıklılık sağlamaktadır. Aynı zamanda yer; yüz yüze etkileşimlere, iletişim ağı kurmaya ve kolektif eylemlere doku oluşturmaktadır; kültürel normlara, kimliklere ve hatıralara güvenilirlik kazandırıp somutlaştırmaktadır (Gieryn, 2000).

2.3.4 Yer Sevgisi / Yerseverlik (Topophilia)

Yer kavramı birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde değerlendirilip yorumlanmış ve araştırılmış bir kavramdır. Özellikle coğrafya disiplinde yapılmakta olan çalışmalar ile bu kavram genişletilmiş ve alt- bağlantılı başlıklara ve kavramlara sahip olmuştur. Özellikle Relph gibi araştırmacıların çalışmalarından sonra bu olgu konusunda araştırmalar artmıştır. Yer konusunda ortak olarak kabul gören görüş mekânın- alanın insanlar ile birlikte ve insanların mekânlarda yaşamış oldukları deneyimler ve hissettikleri duygular ile o alanı- mekânı tüm özellikleri ve yaşatıp algılattıkları sayesinde yer haline getirdikleri; yani yerin duygu ve deneyim barındıran bir olgu olduğudur. Genius Loci ve yer duygusu gibi kavramların yanı sıra coğrafya alanında öncülerden biri olarak kabul edilmekte olan Tuan'ın ortaya atmış olduğu bir kavram daha vardır. Bu kavram, insanlar, ortamlar ve yerler arasındaki duygusal bağ olarak açıklanan “topophilia” (Lowenthal, 1975) yani “yerseverlik” tir (İnce, 2014), (Lupton, 2002). Tuan bu kavramı; insanların maddesel çevre ile kurmuş oldukları tüm efektif bağları içeren yararlı, yenilikçi bir terim olarak tanımlamaktadır (Tuan, 1974, s. 93). Bir katedraldeki gizem, market raflarının renkleri ve sıkışıklığı, Alplerin harikası, plajdaki dalgaların hareketi, vb. kısacası büyük ya da küçük; sözü edilebilen herşey yerseverlik/ yer sevgisi konusunda Tuan'ın ilgisini çeken, yoğunlaştığı şeyler olarak sıralanabilmektedir (Lowenthal, 1975).

Yer, bireyin özgün olarak kavrayıp deneyimlediği, uygulanmış çevredir. Özellikle o alan için kullanılmış olan maddeler ve öğelerden oluşan bir alan- mekândır. Yer, bireyin oradaki maddeler ve deneyimler ile birleşmesini, orayı özgün olarak kendi estetik bakışı ile görmesini ve hissetmesini sağlayan bir parçadır. Relph'in (1976) deyiimi ile yer “gerçek olan şey” dir (Gordon, 2013). Tuan'ın yaklaşımına göre yerseverlik belleğin yerin ruhunu belirlemek ve güçlendirmekte oynadığı rol olarak aktarılmaktadır (Gordon, 2013). Yerseverlik, karmaşık bir tema olarak ifade edilebilir. Her bireyin çevresel deneyimi kendisine hastır, eşsizdir. Yerseverlik bağına insanlar ve yerler bağlamında; geçici, mekânsal

ve kültürel çerçevelerde farklı derecelerde genellemelerde yaklaşılabilmektedir (Fleming, 1975). Tuan yerseverliği insanların yerler ile kurmuş olduğu bağlar şeklinde açıklasa da insanlara ait duyguların en güçlüsü olarak görmez. Ancak yerlerin ya da çevrenin duygusal olarak yüklenmiş olayların veya sembol olarak algılanmış şeylerin taşıyıcısı olduklarını aktarır. İnsanların mekânlar ile kurmuş oldukları bağlarda sadece duygusal anlamda deneyimlerin değil, o mekânın birey tarafından estetik olarak nasıl görülüp algılandığının, yani fiziksel özelliklerinin, bir başka deyişle ise maddesel özelliklerinin nasıl yorumlanıp değerlendirildiğinin ve bireye hangi duygu ve deneyimleri yaşattığının da etkisinin olduğunu anlatmaktadır. Tuan yerseverliği açıklarken, estetik takdir, fiziksel temas, sağlık ve yer sevgisi/ yer severlik (bireyin kendisini nasıl hissettiğinin önemi), aşinalık ve bağlılık, vatanseverlik, kentleşme ve kentsel bölgede tavırlar gibi kategorilere göre de değerlendirmeler ve örneklemeler yapmıştır (Tuan, 1974).

Tuan'ın yer sevgisi- yerseverlik ile ilgili çalışmalarının geliştirilmesi ve daha özel bir çerçeve içerisinde incelenmesi sonucunda son dönemde bir de "terrabilia" terimi ortaya atılmıştır, ancak literatürde bu özelleşmiş kavrama dair henüz yeterli kaynağa ulaşılamamaktadır. Kısaca özetlemek gerekirse "terrabilia" yerseverlik kavramının gelişmekte olan uzantısıdır ve insanlar ve yerel gelişim ve müdahaleyi cesaretlendiren bölgeler arasındaki duygusal bağ olarak açıklanabilir (Oliveira, Leitão, & Roca, 2010). Bu araştırmada önemli olan insanlar ve ortamlar- yerler arasındaki duygusal bağların ve bunun sonucunda o yerlere yüklenen anlamsal değerlerin ve algının anlaşılması olduğundan bu terime ve yerseverlik kavramının detaylarına girilmeden, daha genel açıklamalar ile konunun kısaca açıklanması uygun görülmektedir.

Çalışma içerisinde bahsedilmiş olan yer, yer duygusu, yer kimliği, yere bağlılık, yerin ruhu ve yerseverlik kavramlarında ortak olan noktanın, insanların bulundukları yerler ile duygusal anlamda bağ kurmaları olduğu söylenebilmektedir. Bu bağların yaşamış oldukları deneyimler sonucunda oluşan duyguları neticesinde oluştuğu ve her bir bireyin deneyiminin ve mekâna atfettiği değer, kendi özgün değer ve yapılarına göre farklılıklar gösterebileceği genellemesi de yapılabilmektedir. Aynı zamanda bahsedilen bu kavramların birbirleri ile içiçe ve/ veya paralel olarak şekillendiği sonucuna varılabilmektedir.

Tüm bu anlatımlardan hareketle; bellek mekânlarının anlamlandırılmasında; algı ve değer değişimlerinin yaşanmasında sürekli yaşayan, değişen ve gelişen bir organizmaya bağlı olarak hareket eden kolektif yaklaşımların ve sosyal eylemlerin mekânlara atfedilen değerler üzerinde kritik öneme sahip olduğu söylenebilmektedir. Bu çalışma; bellek mekânı konusu olarak seçilmiş olan Ankara Tren Garı'nın algı ve değer değişiminin ortaya konulmasını amaçlayarak kurgulanmış bir araştırma olduğundan; açıklanmış olan yukarıdaki incelemelerin; alan çalışması kısmında toplanacak olan verilerin değerlendirilmesinde faydalı olacağı düşünülmektedir.

2.4 Bölüm Sonucu

İnsanın mekân ile kurmuş olduğu ilişkileri farklı boyutlarda inceleyebilmekteyiz. Bu ilişki öncelikle insanın mekânı somut olarak yani fiziksel özellikleri ile algılaması ile başlamaktadır. İnsanlar mekânı bir uzay olarak; geometrisi ile algılayıp maddesel ve tasarımsal özelliklerini süzgeçten geçirmektedir. Mekânı fiziksel olarak sorgulayıp algılamasından ve deneyimlemesinden sonra ise insan, mekân ile soyut ilişkiler kurmaktadır. Zihinsel olarak mekânın sorgulaması olarak aktarılabilecek bu ilişki; insanın mekânı deneyimlemesi, kendi sosyal altyapısını bu deneyimleri ile bağdaştırması ve belleğinde yer alan geçmişi, yaşanmışlıkları, aşinalıkları ve kişiliği ile birlikte o mekânı yorumlayıp anlamlandırması şeklinde anlatılabilir.

İnsan, toplumsal ve kişisel özellikleri ile bir davranış sistemine sahip bir varlık olarak ifade edilebilmektedir. İnsanın davranış şeklini eyleme dönüştürmesiyle; mekân ile iletişimi başlar. İnsan- mekân iletişimi başladığında, bu iletişim sisteminin algı- biliş- davranış mekanizmasının işlerliği sonucunda bir takım yeni davranış özellikleri ortaya çıkmaktadır (Göregenli, 2015).

İkinci bölümde anlatıldığı üzere mekâna yüklenen anlam sonucunda yer duygusunun oluşmasının; mekânın kişi tarafından farklı boyutlarda algılanması ve o mekânın kişiselleştirilerek yer haline getirilmesi ile olduğu yorumu yapılabilmektedir. Bu süreçte geçmiş deneyimlerimiz etkili olmakta ve bulunduğumuz mekân bize farklı bir anlam ifade etmektedir. Kişilerin mekânlar ile kurmuş oldukları bağlar mekânların anlamlandırılmasında

ve hatırlanmasında kişinin mekâna yüklemiş olduğu değer ile doğrudan ilişkilidir. Hislerin ve geçmiş deneyimlerin mekânları algılama sürecindeki bölüm içerisinde belirtilmiştir. Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılabileceği gibi bir mekâna yüklenen anlam o mekânın sadece bireyin kendisi bazında yaşadıkları ile bağlantılı değil; aynı zamanda içinde olduğu grup davranışları ve bu grupla olan iletişim ve etkileşimi ile de bağlantılıdır. Buradan çıkarılabilecek olan sonuç; grup olarak bahsedilen topluluğun 'toplum' olarak da ifade edilebileceği; toplumun da hem toplumsal bellekte hem de kişilerin bireysel belleklerinin oluşumunda etkili olduğudur.

Araştırmanın bu bölümlünde mekân- insan- algı- bellek ve anlam ilişkileri aktarılmıştır. Bu incelemelerin ardından mekânı yer; algılamayı da bellek ile ilişkilendirebilmekte ve birlikte çalışan sistemler olarak ifade edebilmekteyiz. Yer imgesini toplumsal ve bireysel bellek ile ilişkilendiren ve algılamış olduklarımızın belleğimizde depolanarak hatırlama yolu ile öne çıktığını anlatan Bergson'un; mekânın pratikler ile deneyimlendiğini aktardığı daha önce belirtilmiştir. Bergson, bu pratikler ve sosyal ilişkiler ile üretilmiş olan imgelerin zamanla kent belleğinin de bir parçası olduğunu ve bireylerin hatırlama biçimlerini etkilediğini anlatmaktadır (Aktaran: Yılmaz, E. & İnceköse, Ü.) (Erman & Özaloğlu, 2017, s. 61). Birbirleri ile paralel yönlerde araştırmaları bulunan Bergson ve Halbwachs'ın bu konudaki yorumları da çok ilişkili ve birbirlerini tamamlayıcı niteliğe sahiptir.

Araştırmanın bir sonraki bölümünde; ikinci bölümde ilişkiler ağında önemli bir yeri olmasından ötürü kısaca anlatılan ve çokça bahsedilen bellek kavramı daha detaylı olarak ele alınacaktır. Yukarıda da adı geçen araştırmacıların çalışmaları ile birlikte bellek kavramı tanımı, türleri ve bireysel, toplumsal, kentsel ve kültürel ilişkileri bakımından ele alınacak; daha sonra ise anlam ve değer bakımından yapılacak sorgulamalara temel oluşturacak bellek mekânları kavramı aktarılacaktır.

BÖLÜM 3: BELLEK KAVRAMI VE BELLEK MEKÂNLARI

“Bellek her şeyin muhafazası ve muhafızıdır”²

Marcus Tullius Cicero

Mekân sakinleri ve ziyaretçilerin mekânı algılama ve anlamlandırma konusunda etkilendiği, anı ve deneyimlerinin ortaya çıkmasını sağlayan bir kavram olarak bahsedilmekte olan hafıza/ bellek; Arapça kaydetmek, korumak anlamlarına gelen bir kökten üretilmekte ve muhafaza eden anlamına gelmektedir. Sözcüğün bir de koruyan şeklinde fail durumu söz konusudur. Burada ister istemez koruyanın korunanı koruduğu bir mekândan bahsetmek mümkündür (Keskin, 2014/3).

Bellek mekânları ise; anımsadığımız şeyler değildir; fakat hafızanın mayalandığı yerlerdir. Geleneğin bizzat kendisi değil onun laboratuvarıdır. Bellek mekânları öncelikle kalıntılardır; kendiliğinden belleğin olmadığı düşüncesinden doğarlar (Nora, 2006). Hafızamızdaki şeyleri tetikleyen, geçmiş deneyimlerimiz ile çağrışım yaparak tekrar ortaya çıkmalarını ve bağ kurmamızı sağlayanlar mekân içerisinde karşılaştıklarımızdır. Bunlar bazen bir ses, bir koku, bir olay olabildiği gibi mekânın kendi sahip olduğu geçmişi de olabilmektedir. Gördüğümüz veya hissettiğimiz herhangi bir şey hafızamızı harekete geçirebilmektedir. Bu noktada; yer duygusu ve hafıza kavramlarının aslında birbirleri ile iç içe geçmiş kavramlar olduğunu söyleyebilmekteyiz. Mekânın sahip olduğu bir kimlik ya da karakterden doğan ve insanın mekâna yükleyebildiği şey yer duygusu ise hafızayı taşıyan ve tarihini, geçmişini, deneyimlerini ortaya koyanın da insan olduğunu ve mekân ile kurulan ilişkideki köprünün de insan olduğunu ifade edebilmekteyiz.

Bu açıklamalara dayanarak; bellek, mekân ve zaman üçlüsünün birey ve toplumlar ile birleştğinde tam olarak anlamlandırılabilceği savunulabilmektedir. Özaloğlu (2017) bu kavramların ilişkisini şu aktarım ve yorumlar ile desteklemektedir:

Mekân hem kolektif hem de kişisel belleğin kurgulanmasında yer (locus) görevi görür. Mekânın geometrisi zaman içinde herhangi bir müdahale olmadığı sürece değişmediğinden, yani kalıcı olduğundan, fiziksel mekân şimdiki zamanı aşan; aşkın bir niteliğe sahiptir (Erman & Özaloğlu, 2017).

² “Memory is the treasury and guardian of all things.”— Marcus Tullius Cicero (yazar tarafından çevrilerek yazıya uyarlanmıştır)

Fiziksel mekânı değerlendiren; zihinsel boyutu ile anlamlandıran kişiler ve kişilerin kendi deneyimleri; belleklerinde depoladıkları 'şeyler' ile geçmişi şimdiki zaman ile birleştirerek yeniden yorumlamalarıdır. De Certau (1984)'nın mekânı 'deneyimlenen bir yer' olarak anlattığı; Halbwachs (1992)'ın ise 'mekânın bedensel pratikler ile deneyimlendiği'ni savunduğu aktarılmaktadır (Aktaran: Erman & Özaloğlu, 2017). Özaloğlu (2017); toplumsal çerçevelerin olayların belleğini barındırdığını fakat kolektif yani toplumsal belleğin de kültürel belleği barındırdığını da aktarmaktadır. Bu durum; toplumların kültürden bağımsız olarak hareket edemeyecekleri düşüncesi ile açıklanabilir. Oluşmuş olan kolektif belleğin aynı zamanda kişilerin belleği de olabileceği düşüncesi de bireylerin toplum ve dolayısıyla kültür ile de zincirleme bağlı olduğu düşüncesi desteklenmektedir. Ancak hatırlama eyleminde her toplumsal grubun mekân ile birlikte hatırlayabildiği de savunulan bir diğer önemli düşünce olarak ifade edilebilir (Erman & Özaloğlu, 2017). Burada bahsi geçen kavramlar ve ilişkiler üçüncü bölümde daha detaylı bir şekilde açıklanmaktadır.

İnsanın mekânsal davranışları üzerine yoğunlaşan kavramların psikolojik davranışları ile kesişimine dair çıkarımlar yapılabilmesi için hafıza kavramı ve mekân ilişkisi daha önceki bölümde kısaca aktarılmıştır. Hafıza kelimesi yerine mimari ve tasarım ile ilgili disiplinlerde daha çok "bellek" kelimesi kullanılarak literatüre işlendiğinden çalışma içerisinde hafıza-hafıza mekânları yerine daha çok bellek ve bellek mekânları terimleri tercih edilmektedir.

Deneyimlerin yeni olan ile birleştirilmesiyle birlikte mekâna atfedilen/ aktarılan değer de farklılaşmaktadır. Yaşanmış olanın bellekte edinmiş olduğu yer ve izlenimler, şimdiki zamanda yaşanan mekân ile etkileşime geçmekte; mekân algısında fiziksel boyutlardan öte zihinsel boyutlar devreye girmekte ve bütünsel süreç tamamlanmaktadır. Geçmiş ve şimdiki zaman bellek sayesinde bir kesişime sahip olmakta ve kişi mekânı oluşturduğu yeni bakış açısı ile değerlendirmektedir. Bu adımlardan anlaşıldığı üzere 'bellek'; mekân olgusunu tanımlayıcı etmenlerden biridir. Araştırmanın bu kısmında bellek kavramı daha kapsamlı olarak incelenmektedir. Bu inceleme yapılırken, belleğin algı ve mekân ile olan ilişkisi irdelenecek; belleğin türleri aktarılacak; bellek mekânları ve mekânın kullanıcı ve yaşanan olaylar ile olan bağları ele alınacaktır. Çalışma içerisinde belleğin daha çok mimari alanında etkili olan taraflarına ağırlık verilmek istenildiğinden; bellek kavramının diğer disiplinlere ait

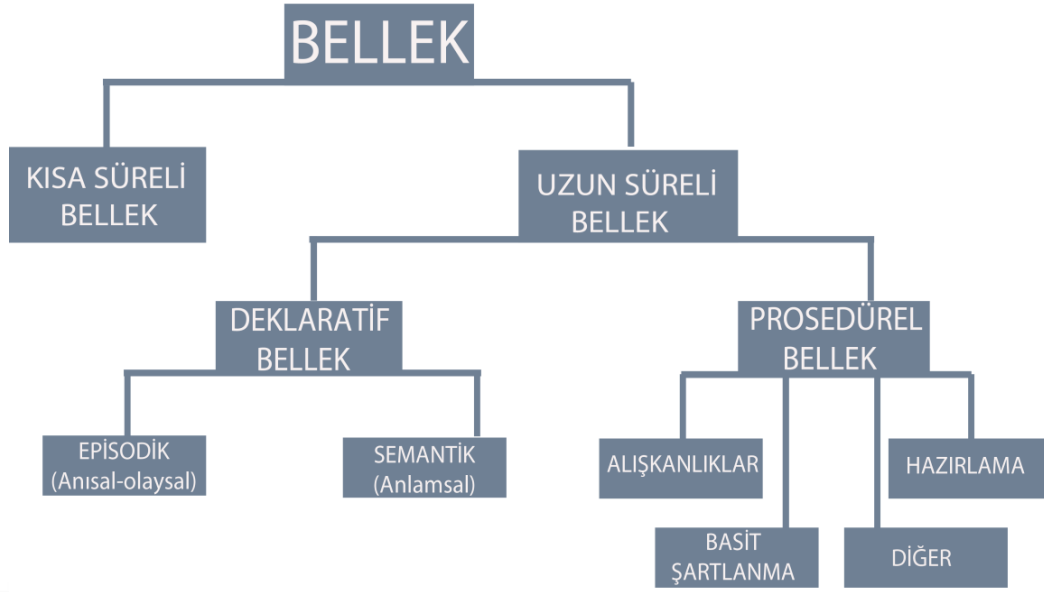
(tıp, elektronik ve yazılım) bilimsel açıklamalarına değinilmemekte ve yapılan araştırmalar daha özel bir çerçeve ile sınırlandırılarak çizilmektedir.

Literatürde tasarım, mimarlık ve mimarlığa yakın disiplinlerde çalışan kuramcılar mekâna ait farklı yaklaşımlar sunmaktadırlar. Bunlardan bir kısmı araştırmanın önceki bölümünde aktarılmıştır. Us & Aytis (2016) ise bu yaklaşımlardan bazılarını şu şekilde aktarmaktadır:

Mimarlık tarihçisi Nikolaus Pevsner (1963), mimarlığı mekân yaratma eylemi olarak ifade etmektedir. Mimari mekân, insanın fizyolojik, psikolojik ve toplumsal gereksinmelerini karşılayan bir uzay parçası olarak tanımlanmaktadır(Norberg- Shulz, 1971). Fransız sosyolog ve felsefeci Henri Lefebvre (1991) mekânı, yaşanan, algılanan ve hayal edilen boyutlar olarak nitelemektedir. Zevi (1993), ise mekânı, içinde geçen yaşamsal deneyim ile anlamlandırmaktadır (Us & Aytis, 2016).

Us& Aytis’ın aktarımlarının ve önceki bölümlerdeki açıklamaların destekleyeceği üzere algı ve deneyim olgularından bahsedildiğinde ‘bellek’ kavramından bahsetmek kaçınılmaz olmaktadır. Bellek ya da diğeri adı ile hafıza kullanıldığı yer ve anlatılmak istenilenlere göre birçok farklı anlama sahip olsa da; sözcük, genel olarak ‘bir çeşit depo’ anlamında kullanılmaktadır. Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlükte kelime şu şekillerde tanım bulmaktadır: “Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl hafıza; bilişim alanında ise, programı değişmeyen verileri, yapılacak iş için gerekli olan ara sonuçları toplayan bölüm.” Oxford İngilizce Sözlükte ise bellek; “Aklın hatırlamaya değer gördüğü şeyleri depoladığı yer; aklın bilgiyi hatırladığı ve depoladığı birim” olarak tanım bulmaktadır (Oxford Dictionaries, 2017). Bellek daha çok geçmiş ile bağdaştırılan bir olgu olmasına karşılık; aslında geçmişte olanları şimdi ve gelecek ile bağdaştırmaya yarayan bir kavram olarak ifade edilebilmektedir.

İnsan belleğini iki boyutta ele almak mümkündür; birincisi biyolojik açıdan hayatta kalmamızı ve çevreye uyumumuzu sağlayan hayati işlevi; ikincisi duyularımızdan gelmekte olan izlenimlerimizi ihtiyaçlarımız, beklentilerimiz ve hedeflerimiz doğrultusunda değiştirip dönüştüren psikolojik bir yaşantı olmasıdır. Sahip olduğu bu iki boyuttan ötürü bellek psikolojinin konusu olduğu kadar; psikiyatri, biyoloji, fizyoloji, genetik gibi bilim dallarının da ilgisini çeken bir konu olmuştur (Cangöz, 2005). Çevre uyumu ve psikolojik etkileri bağlamında ele alınan bellek zamanla tasarım, mimari gibi disiplinlerin de ilgisini çekerek bu alanlarda da çalışmalar yapılmaya başlanmıştır ve incelenmeye devam etmektedir.

Görsel 6. Bellek türlerinin birbirleriyle ilişkisini gösteren şema (Çakır arşivi,2015)

Yukarıdaki şema; belleğin işleyişine ait sınıflandırmaların yapıldığı genel bir gruplamayı göstermektedir. İşleyiş olarak ele alındığında bellek, temel olarak iki sınıfa ayrılarak incelenmektedir. Bunlardan ilki kısa süreli bellektir; yani, kısa süreçler için akılda tutularak hayati işlevleri devam ettirmemize yarayan bilgileri içermektedir. İkincisi ise kendi içerisinde gruplara ayrılmakta olan uzun süreli bellektir; deklaratif ve prosedürel bellek olmak üzere iki alt başlığa ayrılmaktadır. Deklaratif bellek; çalışmanın içerisinde geçen anlam- olay- değer ve anılar ile işleyen bellek türüdür. Kendi içerisinde episodik (anısal-olaysal) ve semantik (anlamsal) bellek olarak sınıflandırılmaktadır. Var olan bilgiyi karşılaşmış olduğu tetikleyiciler ve çağrışımlar ile birlikte belleğin içerisinde çekip anlam ve değer yükleyen kısım olarak özetlenebilir. Prosedürel bellek ise; günlük hayatta da sıklıkla başvurduğumuz bilgilere ulaşımımızı sağlayan bellek türü olarak anlatılabilir. Alışkanlıklarımız (her zaman yapmakta olduğumuz şeyleri yapmaya/ yapabilmeye yarayan-araba kullanmak, okumak vb. gibi bilgileri depolayan kısım); eylem ve olaylara dair kullanmamız gereken bilgiyi belleğe ileterek geri çağıran kısım olarak özetlenebilmektedir.

Zihinsel bir işlev olan 'bellek' ve 'işleyiş' konularına duyulan ilgi bilim öncesi dönemlere kadar uzanmaktadır. O dönemlerde zihin felsefesi ile ilgilenmekte olan Platon, Aristo, T. Aquinas ve St. Aqustin gibi filozoflar belleğin doğasını 'bilinçli hatırlama' işlevi bağlamında açıklamaya çalışmış; R. Descartes, W. Leibnitz, Main de Brian ve W. James gibi filozoflar ise

farklı bellek türleri ve işlevlerine dikkat çekmişlerdir (Cangöz, 2005)³. Aristo ve Platon bellek üzerine benzer düşüncelere sahiptir; fakat Aristo düşüncelerini genişleterek belleğin hareket halinde olan bir olgu olduğunu öne sürmüştür. Bellek ile ilgili yapılan daha güncel çalışmalara bakıldığında ise; özellikle kolektif bellek ile ilgili çalışmaları bulunan ve sosyolojide bu konu üzerine yapmış olduğu çalışmalar ile literatürde çok önemli bir yeri olan Bergson, Halbwachs ve Assmann'a ait çıkarımlar bellek üzerine yapılan çalışmalarda oldukça öne çıkmaktadır. Bu araştırmacıların çalışmalarından yola çıkılarak, belleğin kendi doğası itibari ile toplumsal bir niteliğe sahip olduğu ve barındırmakta olduğu hatıraların toplumdaki grupların işletimsel ve duygusal birleşimlerinden oluştuğu söylenebilmektedir. Ancak Halbwachs'ın çalışmalarını genişleten Assmann'a göre birey hatırlama eyleminde kendi bireysel psikolojisinden çok içinde bulunduğu grubun bilincinden daha çok etkilenmektedir. Hatırlanan anı ne kadar kişisel olursa olsun başka kişilerin de sahip olduğu düşüncelerden oluşmaktadır; onlarla ilişki içerisindedir. Bu durumda ortaya çıkan hatırlama kişileri, yerleri, tarihleri, sözcükleri yani aslında üyesi olunan toplumun maddi ve manevi tüm yaşamlarını içermektedir (Connerton, 1989) (Özak, 2008).

Yukarıdaki anlatımlardan da çıkarılabileceği gibi bellek fiziksel olarak işleyişinin ele alınmasının yanı sıra; hatırlama ile olan bağları bakımından insan iletişim ve etkileşimleri yönünden de ele alınmaktadır. Bu bağlamda belleği bireyler ve içerisinde bulunmuş olduğu gruplar; yaşamış oldukları olaylar, deneyimler ve değişkenlik gösterebilen çevresel faktörler, sosyal mekânlar ile birlikte değerlendirebilmek mümkündür. Bu durumda

³ Tarihsel olarak belleğin incelenmesi ve sürece ait bilgilendirmeler Cangöz (2005)'ün "Geçmişten Günümüze Belleği Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlara Kısa Bir Bakış" adlı makalesinden alınmıştır. Sürecin daha net anlaşılabilmesi adına yazarın şu aktarımlarına bakılabilir: " Belleği sınıflama girişimi ilk kez doğa felsefesi yaklaşımının kurucusu olan Descartes ile başlamış ve günümüze kadar devam etmiştir. Descartes daha sonra hatırlamak istediğimiz bilgiler gibi, hatırlamak istemediğimiz bilgilerin (...) de zihnimizde iz bırakacağını (hatıra) ve bu izlerin gerektiğinde kullanılacağını (hatırlama) iddia ederken; Leibnitz, belleğin malzemeleri olan hatıraları hissedilebilen ve hissedilmeyen hatıralar şeklinde ikiye ayırmıştır. W. James 1890 yılında yayınlanan 'Psikolojinin İlkeleri' isimli kitabında, bellek sistemlerini bilinçli zihinsel yaşantının destekleyici unsurları olarak tanımlarken, belleği birincil ve ikincil bellek olarak sınıflandırmıştır... James'in birincil bellek ve bilinç arasında kurduğu paralellik bugün hala güncelliğini (kısa süreli bellek/ çalışma belleği= bilinç) korumaktadır. Main de Brain, bilinçli bilgidan farklı olarak, alışkanlık yoluyla edinilen bilgilerin otomatik veya bilinçdışı hatıralar olarak saklanacağını önerirken; belleği mekanik, duysal ve temsili bellek olmak üzere sınıflandırmıştır. Mekanik ve duysal bellek alışkanlıklara ait bilginin depolanmasından sorumludur. Bu bağlamda, mekanik bellek, tekrarlanan hareketlere ilişkin bilgileri ve duysal bellek duygulara ilişkin bilgileri depolar. Temsili bellek ise, olaylara ilişkin bilinçli bilgiler ile bunların karşılaştırılması, eşleştirilmesi, gruplandırılması, soyutlanması gibi üst düzey süreçlerden sorumludur.

bireylerin mekânlar ile fiziksel olarak kurmuş oldukları etkileşimlerin, psikolojik ve manevi yönleri ile birleşerek tam olarak yorumlanabileceği sonucu savunulabilmektedir.

Boyer (2009:3) “bellek ne içindir?” sorusunu kendiliğinden gelen cevabı ile “bellek geçmiş ile ilgili olan bilgileri saklamak içindir” şeklinde anlatmaktadır. Belleğin geçmiş olaylarımızı korumak için bizlere yardımcı olduğunu aktarmaktadır. Boyer’ e göre bellek; davranışlar ve hisler ile alakalı olan, farklı şekillerde ele alınan ve geçmiş ile alakalı olduğu kadar şimdiyi ve geleceği de etkileyebilen geniş bir kavramdır.

Psikolojide, bellek güçlendirme konusunda ‘mekân ile ilişki kurma’ yaygın bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrenmek ve daha sonra hatırlamak istediğimiz bir bilgiyi bölümlere ayırıp çok iyi tanınan bir mekânın kısımları ile kodlayarak göz önünde canlandırmak mümkün olmaktadır. Bu mekân, çok iyi tanınan ve bilinen okulumuz, evimiz veya yaşadığımız semtteki birimler olabilir (msgslpsikoloji, 2011). Bu noktada ikinci bölümde (2.3) Lefebvre’nin mekan ile ilgili aktarılmış olan yaklaşımları hatırlanmalıdır. Mekânı sadece görsel öğeler ile değil, o mekânda yaşamış olduklarımız ile de kodlayarak belleğimizde depolamaktayız. Böylelikle herhangi bir tetikleyici ile karşılaştığımızda; oluşan çağrışımlar ile içinde bulunduğumuz veya bahsi geçen mekân, hatıralarımız ile birleşerek algıda bir bütünlük oluşturmakta ve yeni değerlendirmeler yapılmasında etkili olmaktadır. Yaşanmışlıklar; yani deneyimlerimiz bir mekânı algılayıp anlamlandırma konusunda başvurulan en önemli referanslar olarak savunulabilmektedir. Bir sonraki bölümde; belleği fiziksel işleyişi bakımından yapılan sınıflandırmalardan ayrı olarak; bireyler, olaylar ve mekânlar ile olan ilişkileri bakımından yapılan sınıflandırmalara göre ele alarak bir çalışma ortaya konmaktadır.

3.1 Bellek Türleri

Bellek geçmiş olayları depolamaktadır fakat şimdiki zamanda ve gelecekte gelişecek olan davranışlar ve değerlendirmeler için bilgiler taşımaktadır. Toplumlar veya diğer insan grupları, tıpkı bireyler gibi, hatıraları sürdürürler, yani olayları belirli yollarla kodlarlar ve belirli hedeflere hizmet etmek için onları alırlar. (Boyer & Wertsch, 2009). Boyer’in Wertsch ve Halbwachs’ın bellek ile ilgili açıklamalarından yola çıkarak aktarmış olduğu bu yorumlar

ile birlikte; toplumların ve insan gruplarının kendi geçmişlerine ait ortak- paylaşılan bir geçmişe, dolayısı ile hatıralara sahip olduğu söylenebilmektedir ki; bu yorumlar aslında Halbwachs'ın kolektif belleği aktarırken oluşturduğu temel aktarımlar ile de örtüşebilmektedir. Çalışmanın şu ana kadar yapılan kısımlarından da anlaşılacağı gibi, bellek sadece kendi başına işlev gösterebilen bir olgu olarak ifade edilemez. Bellekten bahsedilirken farklı etmenlere başvurulmaktadır (zaman, mekân, toplum, hareket, tarih, kültür vb.). Ancak bellek ile ilgili yapılan çalışmalardan insan faktörünün önemi ortaya çıkmaktadır. Belleği tanımlayabilmek, anlayabilmek ve anlatabilmekte insan faktörü kilit bir rol oynamaktadır; çünkü bellek insana, insanın başka insanlarla ve çevresiyle etkileşimine bağlı olan; onlarla ortak çalışan, şekillenen ve gelişen bir olgudur.

Batı düşüncesinde bireysel ve kolektif bellek türleri hatırlama biçiminden hareket edilerek geliştirilmiştir. Hatırlama biçimleri ise 'birey' ve 'toplum' odaklı olan zaman anlayışını temel alan geçmiş düşüncesi ile şekillenmektedir. Birey odaklı olan geçmiş düşüncesinde bellek bireyin kendi başına geçmişte edinmiş olduğu deneyim ve algılara bağlanmaktadır. Kolektif bellekte ise geçmiş düşüncesi bir gruba (veya topluma) ait üyelerin birlikte deneyimlediği anılar ile belirlenmektedir. En temele bakılacak olursa bu iki bellek türü arasındaki fark kabul etmiş oldukları zaman anlayışlarındaki farklılıklardan doğmaktadır (İlhan, 2015).

İlerleyen bölümlerde yapılacak olan analiz çalışmasında Ankara Tren Garı bireysel ve kolektif bellek türleri kapsamında ele alınacak; aynı zamanda kültürel bir miras olması sebebi ile de kültürel bellek kapsamında değerlendirilecektir. Bu bağlamda, bellek ve insan ilişkileri ile ilgili olarak yapılmakta olan sınıflandırmalardan yola çıkılarak araştırmanın seyrinde yardımcı olacak olan bireysel bellek ve kolektif bellek kavramlarının aktarılmasının; bellek ve kültür ilişkisi ile kültürel bellek kavramlarından bahsedilmesinin uygun olacağına karar verilmiştir. Bireysel bellek ve kolektif bellek, aslında birbirleri ile bağlantılı kavramlardır fakat bazı noktalarda bu iki kavramın ayrılan yönleri ve ortak noktaları olduğu söylenebilmektedir. Bu aktarımlar doğrultusunda bellek türlerinin; bireysel bellek ve kültür, toplum, sosyal çevre gibi etmenleri içine alarak geniş bir çerçevede tanım bulan kolektif bellek şeklinde bir sınıflandırma yapılarak araştırılmasına karar verilmiştir.

3.1.1. Bireysel Bellek

Bireysel belleğin her ne kadar yukarıdaki aktarımlardan anlaşılacağı gibi toplumsal ve sosyal olgulara bağlı olduğu kabul edilse de varlığı kabul edilmektedir. Bireysel belleğin tek başına gelişen değil, içinde bulunduğu çevreden ve koşullardan etkilenen bir olgu olduğuna dikkat çekilmektedir. Belleğin algı ile olan bağında, algılamayı yapan birey olduğundan, aslında gruplara ve/veya topluma bağlı olarak şekillenip etkilense de bireyin kendine ait bir değerlendirmesi olduğu da unutulmamalıdır. Önceki bölümde görüşleri aktarılmakta olan Halbwachs ve Assmann'ın bellek üzerine incelemelerini Özak (2008); Halbwachs'ın bireysel belleği sosyal olgu olarak görmesinin toplumsal bellek ile bir olduğu anlamına gelmediği şeklinde açıklamaktadır. Bireysel olanın kurulan ilişkiler ve her bir ilişkinin birey farklılığından ötürü kendine özgü olduğu aktarır. Assmann (2001)'a göre ise bireysel olanın anılar değil algılar olduğunu; bu anıların da içinde bulunan gruplara ait düşüncelerden kaynaklandığını belirtir.

Her bireysel bellek kendisini diğerleriyle iletişim halinde tutar. Bununla birlikte, bu "diğerleri" sadece herhangi bir grup değil, ortak bir imge yoluyla birlik ve özelliklerini kavrayanlardır. Halbwachs, bireyler ve diğerlerinden oluşan bu grupları aileler, mahalle ve meslek grupları, siyasi partiler, dernekler, uluslar, vb. şeklinde de düşünmektedir. Buna paralel olarak; her birey, bu grupların birden fazlasına aittir, bu nedenle sayısız kolektif öz görüntü ve anıları aklında tutmaktadır (Assmann & Czaplicka, 1995). Bellek, hatırlama, birey ve toplumlar arasındaki ilişkileri aktarabilmek zaman ve bellek kavramlarının ilişkisini anlayarak netleşmektedir.

Aristoteles'e göre zaman, şimdiki zaman içerisinde; geçmişten şimdiye doğru bir değişimi sağlamakta olan hareketin sayısına bağlı olarak ölçülmesi şeklinde tanımlanabilir. Bunun bir anlamda geçmişteki algılar ve deneyimler tarafından oluşan bellek ile ilgili olduğu söylenebilmektedir. Bellek, geçmiş zaman ile ilgili bir kavram olmasına karşın; geçmiş zamana bağlı olan anıların hatırlanması ile ilgilidir (İlhan, 2015). Bu açıklamaya göre, anılar ve deneyimler geçmişte yaşanmış olsalar da hatırlama olayı ile birlikte geçmiş şimdiki zaman ile bağ kurmaktadır, yorumu yapılabilecektir. İlhan (2015), hatırlamadaki yolların ayrımını aktarırken Paul Ricoeur'e (2012) göre belleğin iki türlü işleyişi olduğundan bahseder. Bu işleyişler arasındaki farkı da 'aniden akla gelen ve bir duygu gibi pasif bir

şekilde ortaya çıkan bir hatırlama anlamına gelen “mnene” ve ‘zaten sahip olunan bir anının aktif bir şekilde hatırlama çabası anlamına gelen “anamnesis” şeklinde belirtir. Burada zaman faktörü ile birlikte deneyim ve çağrışım etkenlerine de gönderme yapılabileceği söylenebilmektedir. Bergson’un ise, hem zamanı hem de belleği, öznenin kendi içsellikindeki bir deneyime indirgemesi olarak gördüğü; bu, her ne kadar “geçmiş” düşüncesini şimdiye katılan bir kavram olarak alınması demekse de, aynı zamanda yine önceki kuramcılar gibi belleği bireysel olanla sınırlaması demektir, şeklinde açıklamaktadır. Bu bakımdan Bergson’u, bireysel bellek kuramının geldiği son nokta olarak benimsemektedir (İlhan, 2015).

Bu düşüncelere paralel ve özetleyici olarak Karakuş (2017); bireysel olanın hatırlama anında toplumsal bellek ile kurulan benzersiz ilişki olduğunu; her bireysel hafızanın kolektif hafızadan izler taşıyan bakış açılarına sahip olduğunu; bu bakış açılarının ise bireyin grup içerisinde bulunduğu konuma göre değişebileceğini aktarmaktadır. Yapılan bu yorumlar; kolektif bellek ve bireysel belleğin birbirleri ile iletişim ve etkileşim içerisinde olan kavramlar olduklarını; fakat anılar ve algıların bireyler özelinde öznel olduğu çıkarımlarını doğrulamaktadır. Aktarılmış olan bu yorumlar, araştırmanın ilerleyen bölümlerinde yapılacak olan alan çalışmasının temel görüşünü de desteklemektedir.

Yaşanmış olan herhangi bir olay; o olayı yaşayanlar, orada bulunanlar veya daha sonra olaya bizzat şahit olanların aktarımları sayesinde bilgi sahibi olanlar tarafından bireysel olarak bellekte yer edinmektedir. Bu durumda daha önce de bahsedildiği gibi bir olayı hatırlamak için orada bizzat bulunmak ya da şahit olmak birincil şart değildir. Birey edinmiş olduğu bilgileri kendi önceliklerine, kendi değerlerine ve kendi algısına bağlı olarak belleğine atmaktadır. Olaya ait parçaları kendi önem sırasına göre düzenleyebilir, olayın geçtiği mekânı ve o mekânın özelliklerini kendi algısında öne çıkan, vurgu yapan niteliklere göre kodlayabilir. Bir birey için bir simgenin önemi varken, diğer bir birey içinse diğer insanların tepkileri, herhangi bir ses ya da sözcük olay ile ilgili çağrışımı yapabilmek adına önemli olabilmektedir. Bu noktada “hatırlamayı yapanın birey olduğu” savunması daha da güçlenmektedir. Yukarıdaki açıklamalara ek olarak, alan çalışmasında görüşmecilerin belirlenmesi sürecinde bu yaklaşımlar da önemli rol oynamıştır.

Birey, kendi bireysel alt yapısı veya önemli gördüğü şeylerin yanı sıra, etkileşimde ve iletişimde olduğu, çevresinde bulunan diğer bireylerden de etkilenecek o olay ile ilgili hatıralarını oluşturup şekillendirebilmektedir. Bu bağlamda bireysel belleğin tek başına bireyin kendisi ve öznel olarak bilinçaltı ile oluşamayacağı yorumu tekrar ortaya atılabilmektedir. İşte bu noktada “bireysel bellek” olgusunun diğer faktörler ile ve daha büyük bir çerçevede altında ele alınması, ilişkilerinin sorgulanması gerekliliği doğmaktadır. Daha geniş bir bakış açısı ile birey- bellek ilişkisine bakıldığında ise bireyin üyesi olduğu gruplar/ toplum ve kültür bağlamında bu ilişkinin aktarılması anlamlı olacaktır. Bu yaklaşımlar ile birlikte, bahsi geçen ilişkilerin anlaşılabilmesi adına daha büyük bir şemsiye olarak bellek türlerini kapsadığı düşünülen “kolektif bellek” kavramı bazı bilinen örnekler ile sonraki bölümde ele alınmaktadır.

3.1.2 Kolektif Bellek

Kolektif geçmişe ait bilinenler ya da hatırlananlar yazılı, sözlü ve maddesel birçok kaynağa bağlı olabilirler. Bellek içerikleri medya, okullarda ve kitaplarda yer alan tarih dersleri, dolanan efsaneler ve şarkılar, mimari ve kentsel izler, aile hikâyeleri, geçmiş ve bugün ile ilgili merakı uyarıcı birçok psikolojik faktör üzerinden yaşayan bireylere aktarılan resmi ideolojilere göre şekillenebilmektedir (Lewicka, 2008).

Kolektif bellek, kesin tanımı olan bir terim olarak açıklanamamaktadır. 1920 yılında Maurice Halbwachs tarafından ortaya atılması ile birlikte bu kavram bu güne kadar çok farklı şekillerde kullanılmıştır. Tarihçiler, sosyologlar, antropologlar, psikologlar ve edebiyat araştırmacılarının kolektif belleği tanımlamaya dair birçok farklı çalışmaları bulunmaktadır. Boyer’e (2015) göre kolektif belleğin tüm tanımlamalarını birleştiren genel özellik; kolektif belleğin bireyleri aşan ve grupça paylaşılan bir bellek formu olmasıdır.

Kolektif bellek çalışmaları Emile Durkheim’in çalışması ile başlar. Ancak Durkheim “kolektif bellek” terimini kullanmamıştır. Durkheim, toplulukların geçmiş sosyal birlik ve bağlılıkları ile devamlılık ve bağlantı gerektirdiklerini not almıştır. Onun çalışması geleneksel dini geleneklerin; geleneksel inanışların, ritüellerle, değerlerle, normlarla aktarıldığını ve paylaşıldığını ortaya koyar. Bu ritüellerin bireyi aşan gruplara kolektif coşku hissi sağladığını

anlatır. Durkheim, kolektif düşüncenin bireylerin bir grup tarafından paylaşılan ortak deneyimler oluşturabilmek için fiziksel olarak birbirine katılmasını gerektirdiğini belirtir. Kolektif coşku deneyiminin topluluğun fiziksel birleşimini gerektirdiğinden beri; gruplar dağılmaya başladığında grup birliğini uzatmak için yöntemler geliştirmeleri önemlidir. Durkheim kolektif düşüncenin geçmişin şimdiye aktarımını sağladığını iddia eder. Kolektif düşünceye ait vurgusu bireysel belleğe ve bu bellekleri tetikleyen kutlamalara ve totemlere dayanmaktadır. Durkheim'ın çalışması geleneksel topluluklar üzerinde yapılan araştırmalarda kullanılmıştır (Britton, 2012).

Görsel 7. Çarpma anında kulelere ait görüntüler URL 2 ve URL 3

Görsel 8. Saldırı sonrasında yakın çevredeki ve alandaki görünüm URL 4 Ve URL 5

Görsel 9. Saldırı sonrasında yakın çevredeki ve alandaki görünüm URL 6 ve URL 7

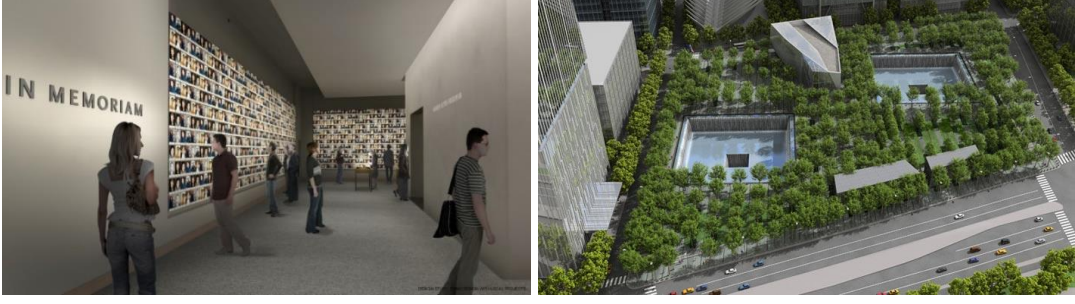
11 Eylül 2001’ de gerçekleşen Dünya Ticaret Merkezi saldırısı kolektif bellek bağlamında önemli bir örnektir. Yaşanan olay sonrasında Amerika genelinde hazırlıksız olarak yapılan birçok anma eylemi gerçekleşmiştir. İnsanlar gece ve gündüz toplanarak mumlar yakmış, belirledikleri bazı alanlara çiçekler, mumlar, posterler, çizimler ve bayraklar bırakmışlardır. Görsel 7 uçakların kulelere çarpması sırasındaki görüntülere; Görsel 8 ve 9 ise olay sonrasında alanın ve o sırada bölgede bulunanların durumlarına aittir. Yaşanan bu olay, sadece olayın geçtiği alanı ve orada yaşayan, o sırada orada bulunan insanları değil; dünya çapında birçok bölgeyi ve insanı etkileyen bir terör olayı olarak hafızalara kazınmıştır. Hayatını kaybedenler için Amerika başta olmak üzere birçok bölgede olayı ve kaybedilenleri anmak üzere alanlar oluşturulmuştur. Bu olay bir birlik ve beraberlik duygusu oluşturmuş; ortak bellekte toplum içindeki yerini almıştır.

Görsel 10. Saldırı sonrasında oluşturulan anma alanları URL 8 ve URL 9

Görsel 11. Alandaki müzeye ait fotoğraflar URL 10 ve URL 11

Görsel 12. Alandaki müzeye ait fotoğraflar URL 12 ve URL13

Birçok katılımcı, farklı bireyler arasında ortaya çıkan birlik duygusunu tartışmıştır. Şehirden şehire bireyler kendiliğinden gruplar oluşturarak, totem nesneleri bırakarak dayanışma ve birlik duygusu oluşturmuşlardır. Amerikan bayrağı; bir kolektif totem nesnesi haline gelmiştir ve kolektif coşku deneyimi ile bir bağlantı sağlamıştır; Amerikan klanının dayanışma sembolü haline gelmiştir (Britton, 2012). Olaydan sonra Dünya Ticaret Merkezi'nin olduğu alan anma merkezi haline getirilmiş, müzeye dönüştürülmüştür. Patlamada hayatını kaybedenlerin isim ve fotoğraflarının, eşyalarının sergilendiği alanlar haline getirilmiş ve belleklerde yer etmesi, anmak ve unutmamak adına bu trajedi ölümsüzleştirilerek ziyaretçilere açılmıştır. Görsel 10, 11 ve 12 olay sonrasındaki anma yerlerine ve açılan müzeye ait görsellerdir. Saldırı sonrasında yaşanan üzücü trajediyi unutmamak ve anmak adına yapılmış olan bu mekânlar ile birlikte bellek ve mekân arasındaki ilişkinin güçlü bağı da örnek üzerinden gözlemlenebilmektedir.

11 Eylül sonrasında yapılanlar ve yaşananlar kolektif belleğin insanlar üzerinde nasıl etkiler, izler bıraktığı ve sürdürüldüğüne dair, bu kavramın anlaşılmasında yardımcı olacağı düşünülen çok da uzak olmayan olaylardır. Bu olayların geçtiği, olaylar sonrasında anmaların yapıldığı mekânlar ve müze haline getirilen alanlar, anma yerleri olarak birer bellek mekânıdır. Kolektif bellek ve bellek mekânlarının toplum ile olan ilişkileri de yine bu örnekler ile gözlemlenebilmektedir.

Durkheim'in öğrencisi olan Maurice Halbwachs "kolektif bellek" terimini kullanan ilk sosyologdur ve sosyal hatırlama üzerine yapmış olduğu, alanında temel niteliği taşıyan çalışması tüm bireysel belleklerin sosyal yapı ve gelenekler ile yapılandırıldığı üzerine kurulmuştur. Halbwachs (1992), çalışmalarında Durkheim'in yaklaşımlarını genişletmiş ve

konu ile ilgili yapılan çalışmalarda bir diğer önemli isim olan Henri Bergson'un çalışmalarından da etkilenmiştir.

Kolektif bellek kavramı incelendiğinde literatürde özellikle iki önemli isimle karşılaşılmaktadır. Bunlardan biri belleği zaman ile ilişkilendiren çalışmaları ile öne çıkan Henri Bergson; diğeri de yukarıda ve önceki bölümlerde de adı geçen, özellikle sosyoloji alanında çalışmaları bulunan Maurice Halbwachs'tır. "Bergson'a göre bellek, bazı deneyimlerimizin bilincimizin bir parçası haline gelmesidir (Erman & Özaloğlu, 2017)." Halbwachs çalışmalarında Bergson'un kuramlarından çok etkilenmiş; yapmış olduğu araştırmalar genişleyip ilerledikçe de bellek ve toplum ilişkisi konusunda birçok araştırma ve önemli esere imza atmıştır. Halbwachs'ın kolektif belleği ele alarak yapmış olduğu çalışmalar onu sosyoloji tarihindeki ana figürlerden biri haline getirmiştir. Halbwachs kolektif belleği verilmiş olan ya da gizemli bir grup düşüncesi olarak değil; sosyal olarak yapılandırılmış bir kavram olarak göstermektedir. Halbwachs kolektif belleği toplumdaki grup ve kurumlara dâhil olan bireylerin hatıra ve belleklerine dayanan bir temele oturtmaktadır (Erman & Özaloğlu, 2017).

Halbwachs' a (1992) göre sosyal sınıflar, kurumlar, kuruluşlar, aileler, ordular... Hepsi kendi üyelerinin uzun bir zaman sürecine dayanan belleklerinin kurmuş olduğu anılara sahiptir, burada hatırlayan tabii ki bireylerdir, gruplar ya da kurulumlar değil; ancak bu bireyler içinde bulundukları belirli bir grubun içeriğine sahip olurlar ya da geçmişi tekrar yaratırlar (Halbwachs, 1992). Halbwachs'a göre her bir birey geçmiş olaylara ait zihinsel bir imge kalıntısına sahiptir; ancak bu imge temsilleri kısa süreli ve uçuşan imgelerdir. Geçmişe ait bu temsilleri sadece bireylerin ait olduğu sosyal gruplar tarafından içeriklenip yapılandırıldığında kalıcı hale gelebilmektedir. Kolektif bellek böylece geçmişin basit kalıntılarını aşabilmektedir ve beğenilerin, değerlerin, sosyal geleneklerin etrafını sarabilmektedir. Kolektif bellek sadece bölgelendirilemez, bir sosyal gruba dizinlenemez ama ritüel uygulamalar, gelenekler ve tekrarlar ile canlı tutulmaya ihtiyaç duymaktadır. Halbwachs'ın çalışma sınıfları üzerinde yapmış olduğu çalışmalarda kolektif bellek, sabit olmayan ve sosyal olarak inşa edilmiş bir kategori olarak tanımlanmaktadır (Bilsel, 2017).

Kolektif bellek, toplumların içinde bulunduğu; bireylerin kültür, grup bilinci ve etkileşimleri, iletişimleri ve tarihi ile birlikte gelişen geniş bir kavramdır. Sadece yaşanmış olan önemli

tarihi olaylar; devrimler, katliamlar, savaşlar, ölümler değil; büyük kutlamalar, zaferler, toplum için önemli kişiler; hatta geleneksel ve ulusal olaylar da kolektif belleğin oluşmasına katkıda bulunurlar. Bayramlar, milli maçlar, milli takımlar, anma günleri de kolektif belleğin içeriğini oluşturmada etkilidir.

Benzer şekilde; 10 Kasımlarda tüm ülkede anma törenleri düzenlenmesi ve insanların Anıtkabir'i ziyareti, kolektif bellek konusunda daha net bir canlandırma yapabilmemizi sağlayacak bir diğer örnek olarak verilebilir. 10 Kasım 1938, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün vefat ettiği gündür. Ölümünden bu yana her 10 Kasım'da Atatürk; saygı, sevgi, minnet ve hüzün gibi yoğun ve karmaşık duygular ile anılmaktadır. Bu örnekte Anıtkabir'in Atatürk ile ilişkilendirildiği ve ikisinin birbirine çağrışım yapan bir zincir şeklinde bellekte yer edindiği yorumu yapılabilmektedir. Farklı yerlerde ve farklı şekillerde anmaların yapılmasının yanı sıra; Anıtkabir kolektif bir sembol haline gelmiştir ve toplumun farklı kesimlerinden büyük grupları her yıl 10 Kasım'da ağırlamaktadır. Ziyaretçiler, yapılan törenleri izleyip, Anıtkabir'i gezerek, ellerinde Türk Milleti'nin ve bağımsızlığın sembolü olan Türk Bayrakları ile gece gündüz farketmeksizin oraya giderek Atatürk'ü anmaktadırlar (Görsel 13).

Aktarılanlar da dikkate alındığında Anıtkabir'in bir bellek mekânı olduğu belirtilebilir. Bu bağlamda olayların yaşandığı, etkilediği, adını verdiği ya da oluşmasına yardım ettiği yapıların da kişiler ve olaylar gibi kolektif belleğin oluşumunda etkili olduğu söylenebilmektedir. Çünkü kentsel bellek de kültürel bellek gibi kolektif belleğin alt kümelerinden biridir. Bu örnekleri açıklayacak şekilde kolektif belleği; bireylerin belleklerinde anımsadıklarının birleşmesinden oluşmuş; ancak sınırları bu bireylerin içinde bulunduğu grubun çerçevesinde çizilmiş olan bir kavram olarak tanımlamak mümkündür.

Görsel 13. Anıtkabir’de bir anma görüntüsü URL14

Kolektif hatırlamanın dinamik bir süreci tanımladığını aktaran Boyer(2015); yıllar içinde farklı görüş açılarının ve yeniden yapılandırmaların, geçmişin temsilinde nasıl bir yönlendirme sağlayabileceğine işaret etmektedir. Kolektif hatırlamada geçmiş genellikle bugün ile bağlantılıdır; bireyin kendi kimliği ve grubun kimliği toplumun tarihi ile desteklenmektedir. Belleklerimiz, olaylarla ilgili anılarımızı güncellemek için diğerlerinin verdikleri bilginin niteliğine göre şekillenebilir. Bu durum, verilen bilginin niteliğine göre hatırladıklarımızı arttırabileceği gibi, hatırladıklarımızın doğruluğunu çarpıtabilir. Özetle; bireyler hatırlar fakat bunu diğerlerinin anılarıyla ilgili bildirimleri de dâhil olmak üzere, toplumsal ve kültürel yardımlarla gerçekleştirebilirler. Sonuç olarak; kolektif anılar bireylerin sinir sistemine yerleşebilir fakat anılarımızın ve bu anılarımızın niteliğinin temelini karmaşık toplumsal süreçler belirlemektedir (Boyer & Wertsch, 2015). Boyer ve Wertsch’in (2015); bu yorumları ile birlikte Halbwachs’ın kolektif bellek yaklaşımını benimsedikleri söylenebilmektedir.

Yukarıda verilen örneklerle paralel olacak şekilde kolektif bellek ve kimlik oluşumunun gruplar ile bağlantısı Halbwachs’ın üzerinde durduğu noktalardır. Bir sosyal grubun kimliği onun üyelerine topluluk hissi yaratan hikâyeler ve geleneklerle inşa edilir. Bu sosyal grup küçük olabilir, aile gibi tüm üyeleri bilinen bağlı üniteler şeklinde olabilir. Milliyetçilik temeline bağlı imgesel bir topluluk da olabilir. Boyutuna ve karşılıklılığına bakılmaksızın sosyal grup üyelerini birleştiren bir kimlik oluşturmak ve sürdürmek ihtiyacı duyar. Kolektif bellek terimi üyelerini bağlayan hikâyeleri, sanat eserlerini, yapıları, yiyecek- içecekleri,

sembolleri, gelenekleri, figürleri ve müziği ifade etmekte kullanılabilir (Britton, 2012). Kolektif bellek aynı zamanda olayların geçtiği mekânlar, alanlar ve yerler ile de ilişkilendirilmektedir. Örneğin, Halbwachs' a göre grup bilinci içerisinde kolektif belleğin daimi bir akışa sahip olduğu söylenebilmektedir. Grup tarafından deneyimlenen bir olay, bir anıt içerisinde anılıyorsa kolektif bellek mekâna sabitlenmiştir (Bilsel, 2017). Halbwachs'ın bu yorumlarında kolektif bellek ve mekânın birbiri ile ne kadar bağlantılı olduğu ortaya konulmaktadır.

Halbwachs, tüm kolektif belleklerin mekân ve zamanla betimlenen özel gruplara bağlı olduğunu belirtmektedir; grup, belleği yapılandırmaktadır; bireyler ise hatırlama işini. Halbwachs, aynı zamanda kolektif belleğin güncel konular ve anlamalardan şekillendiğini belirtmektedir. Gruplar geçerli konu ve endişeleri açıklamakta farklı anıları seçerler. Pierre Nora, Halbwachs'ın yaklaşımlarını genişleterek kolektif belleğin gruplar tarafından geçmişini yorumlamak için kullanıldığını belirtir; ancak bu anılar geçmişten bağımsız hale gelmişlerdir, der (Britton, 2012).

Anının hatırlanmasında, bireyler, yani anıya sahip olan tanıklar, kilit noktalar olsalar da; yaşanmış olan olayın geçtiği yerler ve mekânlar da bir o kadar büyük öneme sahiptirler. Grupların sahip olduğu yerler ve mekânlar vardır. Bellek bu mekânlar sayesinde korunup şekillenmektedir. Anılar bu mekânlar ile birlikte çağrışımlar yaparak ortaya çıkmaktadırlar. Halbwachs hatırlama eyleminde sadece bireyin kendisi olarak hatırlamanın olmadığını vurgulayarak kişisel olan hatırlama eylemini de bir şekilde kolektifliğe bağlamaktadır. İlhan (2015) bu durumu grubun geçmişte yaşadıkları, şimdiki zaman içinde tanıklara başvurularak gerçekleşen hatırlama ile geçmişini şimdiye taşır, şeklinde anlatmaktadır.

Hatıralar sosyal olarak yapılandırılmış ve çeşitlidir; beklenmedik yollarla mimari yapıtlar ve kentsel mekânlar ile birbirlerine bağlıdır. Son yıllarda koruma, yenileme, sürdürülebilirlik gibi kavramların ön plana çıkması ile birlikte; kimlik ve kültürel miras ile eşleştirilebilen kentsel alanların ve mimari yapıların- yapıtların, yerlerin-mekânların, bellek mekânı olarak ele alınmasıyla yapılmakta olan çalışmalar artmıştır. Araştırmanın gelecek bölümünde yukarıdaki anlatımlar ile ilişki kuracak ve destekleyecek şekilde bahsi geçmekte olan 'bellek mekânları' kavramı anlatılmaktadır.

3.2 Bellek Mekânları

Jay Winter; “Tarihçiler ve Bellek Mekânları” metninde (sf.321); Assmann (1995)’ın bellek mekânları tanımını şu şekilde aktarmaktadır:

Bellek mekânları, insan gruplarının kamusal eylemlerde ‘grubun birlik duygusunun ve kendine özgünlüğünün temelini oluşturan, geçmişe ait... Ortak bir bilgiyi’ ifade etmesine aracılık eden yerlerdir”... “Bellek mekânlarını tarihsel araştırma açısından çekici kılan, bir yaşam öyküsüne sahip yerler olmalarıdır (Boyer & Wertsch, 2015).

Demir (2017) bellek mekânları ve kültür arasında ilişki kurmakta ve kültürü anıları veya inançları mekânlaştıran organizmalar olarak anlatmaktadır. Bellek mekânlarını ise; kültürün okunduğu kitap hüviyetinde ifade ederek hatırlama kültürünün bu mekânlara yoğun bir şekilde işlemiş olan deneyimlerden beslenen bir kültür olarak tanımlamaktadır. Bellek mekânları; belleğin ilişkili olduğu bileşenler ile ilişki içerisindedir. Yukarıda bu bileşenlerden deneyim ve kültür üzerinde durulan aktarımlara yer verilmektedir. Zaman gibi belleği etkileyen diğer bir faktörün de çağrışımları ve hatırlamayı etkileyen- tetikleyen imgeler olduğundan önceki bölümlerde bahsedilmiştir. Erman & Özaloğlu (2017) bellek mekânları ve imge ilişkisini toplum üzerinden değerlendirirken “Belleğin mekânları, kişinin hatıralarının bu hatıraları muhafaza eden toplumsal belleğin, toplumsal çerçevelerinden biriyle ilişkisi sayesinde yeniden inşa edildiği yerlerde birleşir” ifadelerini kullanmaktadırlar. Bununla birlikte hatırlama sürecinde belirli imgelerin belleğimizde iyi tanımlanmış mekânlarına yerleştirildiğini ve geçmiş zamandaki deneyimlerin yeniden kurgulandığını ifade etmektedirler. Bu bağlamda da bellek mekânlarının “aklın alışkanlıkla taşımış olduğu imgelerle belirli anıların birleşerek birbirini şekillendiren kesişme noktaları” gibi olduğunu savunmaktadırlar (Erman & Özaloğlu, 2017).

Tarihçilerin bellek mekânlarına olan ilgilerinin arttığı ve bellek mekânlarını sadece kutsal ve dini olaylar ile bağlayan mekânların yanı sıra; toplumsal olarak önem taşıyan, topluma bir şekilde dokunmuş, farklı işlevli mekânlara taşıdıkları gözlenmektedir. Bununla birlikte toplumsal, kültürel ve kentsel bellek ile birleştirilen bu kavram; mimarlık, kentsel planlama, şehircilik ve bölge planlama, peyzaj, resim ve heykel, medya ve iletişim gibi sanat ve tasarım ile ilgili disiplinlere de daha fazla yayılmış; yapılmış olan araştırma ve bilimsel çalışmaların sayısı artış göstermiştir. Ulusal anlamda bakıldığında ise Türkiye’de bellek, kentsel- kolektif bellek ve bellek mekânları ilişkisine ait çalışmaların 2005 sonrasında artış göstermeye başladığı; 2010 sonrasında ise giderek daha fazla incelemenin yapıldığı gözlenmiştir. Bu

artışın sebeplerinden birini bellek mekânları kavramının sadece müzeler, anıtlar, anma yerleri ve dini mekânlar sınırından çıkararak toplumsal olayların geçtiği, önemli tarihi ve toplumsal olayların yaşandığı, korumaya alınması düşünülen; kültür varlıkları kapsamına giren bölgelerin ve mekânların da hatırlanması gereken mekânlar olarak kabul edilmesine bağlayabilmekteyiz. Bu duruma paralel olarak yok olmaya yüz tutmuş, unutulmaya başlanmış bu mekânlara karşı gelişen hassasiyetin, bellek mekânları çalışmalarına hız kazandırdığını söylemek de mümkün olmaktadır. Bellek mekânları ve kişiler arasındaki ilişkileri daha iyi anlayabilmekte Winter (2015)'ın şu açıklamaları yardımcı olacaktır:

Bellek mekânları ile ilgili kritik nokta, bu mekânların yalnızca travmatik olayı bizzat yaşayanlar için değil, olaydan çok sonra doğanlar için de referans noktası oluşturmalarıdır. Bellek mekânları, kaçınılmaz olarak 'ikincil bellek' veya 'bellek sonrası' mekânlarına; yani insanların, başkalarının (burada altı çizilen olayı bizzat yaşayanların) anılarını yâd ettikleri mekânlara dönüşür (Boyer & Wertsch, 2015).

Önceki bölümde kolektif bellek ile ilgili örnek olarak verilmiş olan Anıtkabir ve 10 Kasım ziyaretleri yukarıdaki açıklamaları destekler nitelikte bir örnektir. Aradan uzun yıllar geçmiş olmasına rağmen, genç- yaşlı farklı yaş gruplarından insanların Anıtkabir'i ziyareti, yaşanmış olan olayları bizzat yaşamamış ve Atatürk'ü bizzat görmemiş olasalar dahi anıları yâd etmek için bellek mekânlarını değerlendirdikleri yorumunu güçlendirmektedir.

Bu aktarımlar önceki bölümde anlatıldığı gibi bellek olgusunun geçmiş ile geleceği bağlayan bir köprü; birlikte çalışan bir sistem olduğu yaklaşımlarını destekler niteliktedir. Hatırlanması gereken mekânları bellek mekânları olarak değerlendirirsek; bellek mekânlarının sadece o mekânda olayın geçtiği zamana şahit olan kesimi değil; sonradan gelen nesli ve toplumu da etkilediği çıkarımı yapılabilecektir. Bu noktada kolektif bellek ve bellek mekânları ilişkisi hatırlanmalıdır.

Bellek ve mekân ilişkisinde zamanın önemi daha önceki bölümde belirtilmiştir. Zaman faktörünün önemi Gutierrez (2012) ve Candau'nun (2005) şu yorumlarından da anlaşılabilir: Gutierrez (2012); yer ve hafıza ilişkisini sorguladığı çalışmasında Candau(2005)'nin şu yaklaşımlarına yer vermektedir: 'Mekân, kimlik ve kolektif bellek arasında yadsınamaz bir bağlantı bulunmaktadır ve özellikle kimlik ve kolektif bellek birbirini şekillendirerek mekâna tutunmaktadır. Bu süreç farklı okumalardan türetilmektedir.' Candau (2005), aynı zamanda kimlik kazanmanın önemli olaylar olmaksızın bilinçli bir zincir oluşturamayacağını ve belli bir zaman çizgisi boyunca gelişerek kimlik kazanılacağını savunmaktadır (Gutiérrez, 2011). Zaman kavramı bellek ve mekân ile doğrudan bağlantılı olmasına rağmen, yaşanmış

olanları hatırlatan ve tetikleyen asıl odak noktasının mekânlar olduğu söylenebilmektedir. Mekânlar, belleğin içerisindeki somut öğelerdir ve hatırlamayı- hatırlatmayı başaran alanları simgelemektedirler. Bu noktada zamana ve hatıralara ev sahipliği yapanın da; ortaya çıkıp hatırlanmasını sağlayanın da mekânlar ve mekânlarda geçen olaylar olduğu yorumu yapılabilir.

Araştırmanın içerisinde bireysel bellek ve kolektif bellek olarak sınıflandırılmış olan bellek türleri bu bölümde aktarılmıştır. Bireysel belleğin kolektif belleği de oluşturan bir yapı taşı olduğunu söylemek, yapılan aktarım ve açıklamaların ardından mümkün olmaktadır. Aslında bireysel belleğin kişinin kendine ait bir bellek olmadığı; üyesi olduğu toplum ya da grupların içerisinde yaşadıklarına ve bulunduğu bölgedeki kültürel etkileşime bağlı olarak şekillendiği; ancak kolektif belleğin de kişilerin bu gruplara ait gelişen olayları nasıl hatırladıkları ile oluştuğu söylenebilmektedir. Bu yorumu açıkla nitelikte Halbwachs bireysel- özel belleklerin sadece grup içeriği ile anlaşılabilirliğini iddia etmiştir. Gruptan ayrı düşünülebilecek tek bireysel bellek öğesinin rüyalar olduğunu belirtmiştir. (Britton, 2012).

Halbwachs (1992), belleği anlatırken; yukarıdaki yorumları destekleyici olarak bazı çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmada bireysel bellek, kolektif bellek ve bilinç arasında bir ilişki kurarak bu ilişkiyi anlatabilmek için bellek ve rüyalar arasında bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmadan çıkarılabilecek olan yorumlar şu şekilde özetlenebilmektedir: kişiler rüyalarında bilinçlerinde olanlar ile bağlantı kurmaktadırlar. Kişilerin bilinçlerine işlemiş olan şeyler, aslında kişilerin belleklerinde depolamış oldukları bilgiler olarak ifade edilmektedir. Rüyalarımızda hatırladıklarımızı her ne kadar bilinçaltı olarak görsek de, aslında bilinçaltımızda olanlar belleğimizde var olan olgular ve bilgilerden doğmakta ve şekillenmektedir. Buradaki asıl nokta; belleğe atılmamış olan bilgiyi bilincin uyku halinde bile olsa kullanamayacağı, hatırlayamayacağıdır; çünkü aslında kişi belleğine atmadığı şeyi bilmemektedir. Kişinin belleğine atmış olduğu bilgiler ise; bireysel olarak depolanmış da olsa çevresel faktörlerin ve grup bilincinin bizleri yönlendirmesi ile oluşmuş çerçeveler olarak ifade edilebilmektedir. Bu çerçeveler yine bir şekilde belleğimizde yer alan mekânlar ve yerlerde geçerek ilişki kuruluyordur (Halbwachs, 1992). Bu bağlamda, yukarıdaki açıklamalar da dikkate alınarak şu çıkarım yapılabilir; bellek mekânları kişilerin bireysel ya da grup/ toplum olarak yaşadığı, algıladığı, deneyimlediği olayları kendilerine göre özümseyerek kendilerince anlamlandırdıkları mekânlardır. Yapılacak olan alan

alışması da kişilerin Ankara Tren Garı2nı bu bağlamda nasıl algıladıklarını ve anlamlandırdıklarını ortaya koymaya çalışmaktadır.

Gördüğümüz imgeleri belleğimize kodlayarak bazı şeyleri hatırlarız. Gördüğümüz bu imgeler ne kadar sıra dışı, ne kadar alışılmadık ise belleğimize o kadar net bir şekilde kaydedilmekte; daha sonra ise, çağrışım yapan şey ile birlikte o kadar net bir şekilde hatırlanmaktadır. Hatırlama konusunda imgelerin, objelerin, öğelerin yerleri- bulundukları mekân; bu öğeleri hatırlamamız konusunda büyük etkiye sahiptir (Yates, 1966). Bu yorumlarda aktarılan; hatırlama konusunda obje ve mekânların belleğe birlikte kodlanmasının hatırlamayı kolaylaştıracığı ve netleştireceğı ifadeleri şu şekilde bir çıkarım yapmamızı sağlayabilir:

Göz gördüğü şeyleri ne kadar alışılmadık, ne kadar gündelik yaşamdan ve “normal” den farklıysa o kadar kolay ve net belleğe kaydedip algılamaktadır. Bu ilişki; mekânda yaşanan bir olay, birey ve/ veya toplumları ne kadar çok etkilediyse; belleğe o yer/ mekân, o olay ile birlikte daha net kaydedilmekte ve sonradan daha detaylı hatırlanmaktadır şeklinde de kurulabilmektedir.

Yates (1966); bellek üzerine çalışmaları bulunan ve bellek konusunu Yunan, Roma ve Rönesans gibi dönemlere göre yorumlamış, çalışmış olan Cicero, Simonides ve Quintilian’ın çalışmalarını şu şekilde derleyerek aktarmaktadır; hatırlama görsel ve işitsel faktörlerden çok etkilenmektedir. Bu araştırmacılar, görsel olarak bellek ve hatırlama ilişkisini “imge için bellek” başlığı altında değerlendirmiş; imgelerin ve yerlerin belleğe kodlanması ve hatırlanmasını irdelemişlerdir. İşitsel olan yaklaşımı ise; “sözcükler için bellek” başlığı altında değerlendirmiş; duyulan seslerin, anlatılan hikâyelerin, isimlerin ve olayların bellek ile olan ilişkisine bakmışlardır. İkinci yaklaşımda birebir tanınan- bilinen, yani birebir yaşanan bir şey yok ise belleğin hayal gücünü de devreye sokarak işlev gösterdiğini belirtmişlerdir.

Cicero, Simonides ve Quintilian’ın çalışmalarından hareketle, bellek mekânları ve birey/ toplum ilişkisinde mekânın kazanmış olduğı anlam ve değeri hem mekânın (yapının ya da yerin) kendisine (görsel- fiziksel özelliklerine); hem de o mekânla ilişkili olaylara yüklemek yanlış olmayacaktır. Bu yorumlardan şu sonuçlara ulaşılabilmektedir: bireysel olarak birey tarafından mekâna biçilmiş olan anlam ve değeri; hem bireyin kendi deneyimlerine bağlıdır;

hem de çevresel faktörlerden etkilenmektedir. Toplumsal olarak o mekâna biçilmiş olan anlam ve değerin ise; grup ve toplumları oluşturan bireylerin birbirlerini hatıraları ile etkileyerek kolektif bir deneyim- hatıra zincirine bağladıkları sonucuna ulaşılabilir. Araştırmanın bir sonraki bölümünde; aktarılmış olan bellek ve mekân ilişkileri doğrultusunda bellek mekânı olarak seçilmiş olan Ankara Tren Garı analiz edilmektedir. Yapının bireylerin bellekleri üzerinde nasıl bir noktada bulunduğu araştırılmakta ve yapının bellekler üzerinde bıraktığı izler ve hatıralar ile birlikte nasıl bir değere sahip olduğu analiz edilmektedir. Süreç içerisinde yapı ile ilgili oluşan anıların yapıya yüklenen anlam ve değer üzerinde nasıl bir etkisinin olduğu; yapının neden ve nasıl anlamlandırıldığı ile birlikte ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu analizden önce ise bellek mekânlarının bireysel değerinin ve kolektif değerinin kısaca aktarılması gerekliliği doğmaktadır.

3.2.1 Bellek Mekânlarının Bireysel Değeri

Genellikle yerlerin zamandan daha güçlü bir birleştirici gücü olduğunu; çünkü daha somut bir niteliğe sahip olduğunu anlatmakta olan Simmel'in (1977, sf.665) şu yorumları zaman ve mekân arasındaki etkileşimi daha net anlamaya yardımcı olabilecektir; gerçekleşmiş olan ve benzersiz olarak nitelendirilebilecek olan bir olay ile yer birbirine bağlanmaktadır. Mekânlar hatıralar ile birleştikleri ölçüde doğrudur; böylelikle mekân/ yer bir odak, etrafında dönülen bir nokta haline gelir. Yörüngedeki anılar da bireyleri mükemmel bir bağıntı ile bağlamaktadır (Boyer C. , 1994) (Gutiérrez, 2011). Bireylerin bulundukları mekânlara ait anıları birçok farklı şekilde canlanabilmektedir. Bazen duyulan bir ses, bir hikâye; bazen bir koku; bazen gözün seçtiği bir simge geçmiş deneyimlerimize referans vererek belleğimize atmış olduğumuz hatıraların tekrar canlanmasına sebep olmaktadır. Bu durumda mekânlar önemli noktalar. Mekânlar ve anılar algılanan 'şey' ile çağrışım yaparak algı sürecinin tamamlanmasında etkin rol oynamaktadır. Bellek mekânları 'geçmişe ait ortak bir olguyu ifade eden yerler' olarak tanımlanmış olsa da bireysel bellek ilişkisi olarak ele alındığında bellek mekânlarına iki farklı bakış açısı ile yaklaşmak mümkün olmaktadır. Bu bakış açılarından ilkinde; bellek mekânları ve bireysel bellek ilişkisi incelenirken bellek mekânlarını daha kişisel çerçevede ele alınan mekânlar ile ilişkilendirebilmekteyiz. Bireylerin çocukluk evleri, eski mahalleleri, ilkokulları vb. gibi daha kişiselleştirip sahiplenebildikleri mekânları bu kapsamda ele alabiliriz.

İkinci bakış açısı ise; kentsel ya da toplumsal belleği hedefleyen daha geniş açığa sahip bir yaklaşım olarak ele alınabilir. Bu yaklaşımda anlatılmak istenilen bellek mekânları ise kolektif belleği de etkileyen olayların geçtiği daha geniş gruplara hitap eden; müzeler, anıtlar, anma yerleri, kamusal meydan ve mekânlar, sembolik yapılar, vb. şeklinde sıralanabilmektedir. İkinci yaklaşımda bahsedilen bu mekânları tarihsel kaynaklardan, arşivlerden ve yazılı/ görsel dokümanlardan takip edip inceleyerek değerlendirebiliriz. Ancak aynı zamanda sınırları belirlenmiş olan bazı gruplara dâhil (yaş, cinsiyet, meslek, sosyal statü, vs.) bireylerin anılarından yola çıkılarak da bu bellek mekânlarını değerlendirmek mümkün olmaktadır.

Bireysel ve kolektif arasındaki ayrımlar konusundaki tartışma ve çalışmalarda ortaya konulan düşüncelerden birini İlhan (2015) şu şekilde açıklamaktadır:

Bireysel kuramın zaman anlayışı karşısına “kolektif zaman” kavramını çıkaran Halbwachs, zaman kavramını bireysel olanın algısından kurtardığı gibi mekândan soyutlanmasına da karşı çıktı. Onun kolektif zaman önerisi, “geçmiş” düşüncesini, “birlikte hatırlama” düşüncesinden hareketle inşa edilen belleğin kolektifliğine bağlamış oldu. Böylece o, “kolektif bellek” kavramıyla, Batı tarihinde güçlü bir geçmişi olan “bireysel bellek” karşısındaki ilk direnme oldu. Bu direnişe aslında belleğin yüzyıllarca sadece ve sadece “bilgi” odaklı bir “geçmiş” düşüncesiyle kurulmaya çalışılan “özne” kavramına hapsolunan bireyseliğin tarihindeki bir kırılmaya işaret etmek olarak bakılabilir (İlhan, 2015).

İlhan’ın (2015) söylemlerinden de gözlenebileceği gibi; topluma hizmet eden, toplum ve o toplumun tarihi içerisinde çeşitli olaylara tanıklık etmiş yapıların bellek mekânı olarak adlandırılmaları ve bu bağlamda kolektif bir bakış çerçevesinde değerlendirilmeleri mümkündür. Bireysel olarak hatıralardan yola çıkılarak bir çalışma yapılacak dahi olsa; bu anılarda toplumsal bilincin etkisi yadsınamaz olmaktadır.

Yaşanmış olan olay toplum içerisinde ortak bir olay dahi olsa, o olayı yaşayan ya da bir şekilde şahit olan bireyler farklı anılara sahip olabilirler. Ancak bireysel olarak yaşanan deneyim, diğer bireylerin ve toplumun yaklaşımları, düşünceleri, hisleri ile birlikte şekillenerek yönlenebilmektedir. Toplumun üyeleri bir şekilde birbirlerini etkilemektedir. Bunun neticesinde her bireyin sahip olduğu anı ile birlikte yaşananlara farklı gözlerden, farklı bakış açıları ile bakabilmek, farklı algılara ve farklı duygulara şahit olabilmek mümkündür. Bir mekân kimi insan için hüzünlü bir olayın referansı olabilirken kimi insan içinse mutlu bir anıya referans verebilmektedir. Bu bağlamda sadece yazılı ve genellenmiş kaynaklardan edinilen bilgiler değil, sözlü olarak bireylerin anılarından yola çıkılarak

edinilmiş bilgiler de bir bellek mekânının algısal değişimini ve değerini sorgulayabilmek adına önemli olmaktadır. Bu araştırma yukarıda bahsedilen ikinci bakış açısına yakındır. Seçilmiş olan Ankara Tren Garı yapısı hem yaşanılan olaylar, hem tanık olduğu süreç, hem de kullanıcıların yapı ile olan etkileşimleri açısından hem var olan yazılı kaynaklardan, hem de bireylerin hatıralarından yola çıkılarak incelenebilecek ve değeri sorgulanabilecek nitelikte bir yapı olduğu için seçilmiştir.

3.2.2 Bellek Mekânlarının Toplumsal Değeri

Bir mekânın değeri grubun sürekliliği ve kimliği açısından destekleyicidir. Halbwachs şehri sosyal zaman, hafıza, sembolik ve fiziksel alan olarak anlaşılan bir bütün olarak değerlendirerek bellek ve şehir arasında analitik bir bağlantı kurmaktadır. Halbwachs'a göre kent; kolektif hafızanın ayrıcalıklı bir yeri olarak kurulacaktır. Bununla birlikte; Halbwachs'ın aktarımlarından; mekânın değerlendirilmesinde çoğul bir yaklaşımın benimsenebileceğine de varılabilmektedir. Bu yaklaşıma ise mekânın fiziksel ve toplumsal olarak farklılaştırılmasının çeşitli grupların kimlik, hatıra ve davranışlarına bağlı olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Çünkü toplumsal gruplar kadar toplu- ortak; yani kolektif anı vardır (Gutiérrez, 2011). Fiziki nesneleştirilmenin yanı sıra, grubun alanı; üyelerin bağlarını ve faaliyetlerini sürdürmelerini, üyeleri tarafından oluşturulan ilişkileri ve anlamları (sevecen topluluk) da çerçevelemektedir.

Toplumda kodlanan, toplum üyelerinin belirli görüşleri doğrultusunda nesnelerle, düzenlemeleriyle biçimlendirilen bir sosyal dil oluşturmaktadır. Bu nedenle, bir yer niteliği, katı ve homojen geometrik alanı, grubun ilişkisel gereksinimlerine ve kendi etkileşimine göre her an yönetilebilmekte ve benzeri kolay yumuşak bir çerçeveye dönüştüren sosyal arabuluculuk ile ifade edilmektedir. Grupların fiziksel yaklaşımlarının ardında kolektif psikolojinin de etkili olduğu söylenebilmektedir. Toplum fiziksel dünyaya sokulduğundan; grubun düşüncesinin, bireylerin kendi deneyimleri doğrultusunda grubun bütünü de yaklaşım, düşünce ve hareket olarak etkileyebileceği unutulmamalıdır (Gutiérrez, 2011). Bu bağlamda; mekânlara verilen değerler ve yüklenen anlamlarda toplumu oluşturan grupların düşünce ve eylemlerinin, bağlı bulunduğu ideolojilerin etkili olduğu yorumu yapılabilecektir. Mekân ile kurulan bağ; o mekânın toplum için önemli- önemsiz, değerli- değersiz, hatırlanır- unutulur olduğunu da şekillendirebilecek, mekâna atfedilmekte olan

anlamı etkileyecektir. Bu yüzden bir mekânın bellek mekânı olarak değerlendirilmesinde, kolektif olarak o mekâna yaklaşılacak bakış açısı önem kazanacaktır. Son zamanlarda bellek mekânlarının unutulması, değerini kaybetmesi, korunması gibi konularda farklı disiplinlerde yapılmış olan çalışmaların artmasının altında; ortaya atılan bir düşüncenin belirli grup üyelerince benimsenerek önemli hale getirilmesinin, ideolojilerin değişmesinin, bu düşünce ve ideolojilerin gittikçe yayılarak sahiplenilmesinin olduğu söylenebilmektedir.

Bellek, hatırlama ve gelenek kavramları genellikle bireysel ve kolektif olarak kabul edilen iki temel kuram altında ele alınmaktadır. Ancak bu temel düşünceleri şekillendiren zaman anlayışları çerçevesinde bu düşünceler değerlendirilmektedir. Zaman faktörü bellek, hatırlama ve gelenek konusunda önemli bir kavramdır. Bireysel bellek ve kolektif bellek arasındaki ayrımı yaparken; bireysel belleğin kişiye özel bireysel deneyim sayesinde algılanan zaman anlayışına bağlı olduğu ortaya konmaktadır. Kolektif bellek kuramında ise ayırıcı olan; kolektif belleğin grubun birlikte geçirdiği kolektif bir zaman anlayışı çerçevesinde oluştuğudur. İlhan (2015), bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: bireysel bellek, bireyin iç ya da dış duyularından hareketle, bir algı kavrayışı ile ölçülebilmektedir; kolektif bellek ise; gruba dâhil üyelerin kolektif bir bilinç ile edindikleri deneyimlerle yaşanan bir zaman anlayışı ile değerlendirilebilmektedir. Buradan şu şekilde bir çıkarım yapılabilmektedir; bireysel bellek, bireysel algıya dayanan zaman anlayışı ile belleği geçmişte yaşanmış anıların toplamı olarak görülmektedir. Kolektif bellek ise; birlikte yaşanan anıların toplamı olarak görülmektedir. Dolayısı ile bu iki belleğin hatırlama biçimlerindeki farklılıklar ile birbirlerinden ayrıldıkları söylenebilmektedir.

Yukarıdaki anlatımlar ile birlikte; bellek mekânlarının toplumsal olarak önemli/ değerli olmalarını; kolektif bilinç ile oluşturulmuş deneyimlere ve zaman içerisinde bu mekânların yaşamış oldukları gelişim ve değişimlere karşı toplum olarak vermiş oldukları tepkiler doğrultusunda toplumun mekâna karşı olan algılarının ve atfettikleri değerlerin değişimi ile şekillenebilir şeklinde açıklayabiliriz. Ricoeur, “neyin anısı var?” sorusunun “bellek kimindir” sorusundan önce gelmesi gerekliliğini savunmaktadır. Onun bu tespiti; hatırlayanın kim olduğundan çok hatırlananın ne olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu vurgunun da kültürel belleğe çıkan bir patika olduğu söylenebilmektedir (İlhan, 2015).

3.3 Kültür ve Bellek İlişkisi

Kültür bir toplumdaki insanların toplam olarak paylaşılmış yaşam biçimleri olarak ifade edilmektedir (Tezcan, 1987). Başka bir tanım ile kültür; insanın, toplumun bir üyesi olarak kazanmış olduğu bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, görenek gibi yetenek ve alışkanlıklarının toplamı olarak açıklanmaktadır (Tosun, 1987), (Silah, 2000). Araştırmanın önceki bölümlerinde adı sıkça geçmekte olan kültür kavramı çok yönlü ve karmaşık bir bütünü temsil etmektedir. Kültürü olmayan bir toplum olamayacağını; toplum ölünce kültürün de öldüğünü kabul ettiğimizde; kültürün toplumun ihtiyaçları, alışkanlıkları değiştikçe kendisini de değiştiren ve toplum ile birlikte evrilen canlı bir yapıya sahip olduğu düşüncesini ortaya koyabiliriz. Kültür, bireyler ve toplum arasındaki ilişkileri anlayabilmek adına kültüre ait farklı açıklamaları inceleyebilmekteyiz. Arslanoğlu (2001) bu tanımlamalardan bazılarını çalışmasında şu şekilde yer vermektedir:

Kültür; bilgiyi, sanatı, ahlakı, hukuku, örf ve adetleri kapsadığı gibi, insanın toplumun bir üyesi olması dolayısıyla kazandığı diğer bütün kabiliyet ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür (Güvenç, 2002, s. 12). İnsan, toplum ve çevreyi içine alan kültür kavramı en geniş anlamıyla; bir toplumu oluşturan maddi ve manevi özellikler ile toplumun yaşam biçimlerini, değer yargılarını, gelenek ve inançlarını kapsar (UNESCO, 1982, s. 1). Kültür, bir topluluğun kendine has olma biçimidir ve o topluluğun özelliklerini ifade ederek topluluğa kimlik kazandırır (Ertürk, 1996, s. 16), (Beyhan & Gürkan, 2015).

Kültürün topluma kimlik kazandırmakta olduğu düşüncesinden yola çıkıldığında topluluğa ait olan kültürün o toplumu diğerlerinden ayırmaya yarayan bir işaret olduğu kabul edilebilir. Kültür birliği sınırların ötesinde bir özellik taşımakta ve kendi özünü içerisinde barındıran bir kimliğe sahip olmaktadır, denilebilir. Kültürün gelenek ve görenekleri içerisinde barındıran bir kavram olduğu düşüncesinde topluma ait bu gelenek ve göreneklerin yaşatılması ve sürdürülebilmesinde etkili olan her tür alışkanlık, davranış ya da insan elinden çıkma nesne veya eserleri de kültür ile bağlantılı şekillerde ele alabilmekteyiz. Sözlü veya yazılı aktarımlar, edebiyat eserleri, ninni, kına geceleri gibi geleneksel davranışlar; toplumlara ait önemli tarihi yerler, mekânlar ya da doğa öğeleri de aktarılması gereken kültür öğeleri şeklinde aktarılabilir. Bu durumda ortaya çıkan kavram ise kültürel mirastır. Beyhan & Gürkan (2015) kültürel miras tanımlamasında; insan yaratıcılığı ve toplumlararası etkileşimler sonucunda ortaya çıkmakta olan ve nesilden nesile aktarılan kültürel değerleri içerir, aktarımlarını kullanmaktadır.

Kültürel miras varlıkları; geçmiş ve gelecek arasında bağ kurabilen; nesiller arası iletişimi sağlayabilen, kimlik duygusu geliştirebilen ancak yenilenemeyen sınırlı kaynak niteliğindeki değerler olarak; önceki nesillerden gelen ve aktarılan maddi veya manevi kültürel ürünler olarak tanımlanabilmektedirler (Beyhan & Gürkan, 2015). Bu kapsamda ele alındığında mimari mekânların da kültür ve kültürel miras ile olan ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Kültür kavramını ve kültürün gelecek nesillere aktarımını sağlayan ürünleri ortaya koyduğumuzda; kültürün aktarımında etkili olan ve bellekteki anıların gelecek nesillere transferini sağlayan başka bir kavramdan, kültürel bellekten bahsetme gerekliliği de doğmaktadır.

Kültürel bellek düşüncesi, anıların transferinden doğmuştur, denilebilir. Halbwachs' a göre bireyler öldüğünde bireysel bellek de ölmekte, anılar kaybolmaktadır. Halbwachs'ın kolektif belleğin temellerini oluştururken temel aldığı çıkış noktalarından birisi bu düşüncedir. Bergson'un hatırlama ve zamanın bellek ile olan ilişkisinden yola çıkarak bu düşünceleri geliştirmiş ve hatırlamayı bir ortak eylem olarak alarak kolektif bellek düşüncesine yoğunlaşmıştır. Ancak bu durumdan etkilenecek kültürel bellek terimini ortaya koyan Assmann'a göre; bireyler öldüğünde bireysel bellek ölüyor ise, gruba ait bireylerin hepsi öldüğünde kolektif bellek de ölmektedir. Önemli olan, bir şekilde anıların ve bellekteki izlerin gelecek nesillere aktarılması; geleneğin transfer edilmesidir, Assmann'ın kültürel bellek kavramını oluşturmadaki temel düşüncesi de budur. Anıların transfer edilebilmesi amacı için bir araç gerekmektedir. Bu araç gereksinimi de kültürel belleği doğurur. Jan Assmann'ın kültürel belleğin doğuşundaki çalışmalarından bu yorumlar çıkarılabilmektedir. Assman'a göre kültürel bellek, anıların, geleneklerin gelecek nesillere aktarımı sağlamakta olan bir araçtır.

İlhan (2015); kültürel belleğin çıkışını anlatırken; tarih boyunca bellek kavramının yakın zamana kadar bireysel bir kavrayış olarak ele alındığından bahsetmektedir. Öne çıkan isimler olarak bilinen; Eskiçağ'da Platon ve Aristoteles, Ortaçağ'da Augustinus, Roma dönemlerinde Cicero gibi düşünürlerin ele aldıkları bellek kavramının bireysel bellek olduğunu anlatır. Daha modern dönemlerde ise, özellikle Bergson, Freud ve Proust'la bellek kavramının felsefe, psikanalitik ve edebiyatta da önem kazandığına dem vurmaktadır. Önceki bölümlerde ise bireysel bellek kavramının, Halbwachs'ın, Durkheim ve Bergson'un çalışmalarını genişleterek kolektif bellek kavramını ortaya atması ile birlikte yeni bir rakibe

sahip olması ve topluluk ile bağlantılı hatırlama eylemi ile ilişkisi aktarılmıştır. Kültürel kimliğin ise yirminci yüzyılın sonlarına doğru kültürel bellek anlayışına doğru genişlediği gözlenmektedir. Belleğin özellikle son dönemlerde kültürel olarak incelenmesi ise yaşanan toplumsal olaylara ve bu olaylara karşı verilen tepkinin şiddetine ve unutkanlık sorununa bağlanmaktadır (İlhan, 2015).

Assmann'ın kültürel belleği toplumun doğalarını tutarlı bir şekilde ve nesiller boyunca sürdürmek için bir araç olarak tanımladığı yukarıda benzer şekilde ifade edilmektedir (Assmann & Czaplicka, *Collective Memory and Cultural Identity*, 1995). Kültürel belleği tanımlayan Alman bilim adamı Jan Assmann bu kavramı insan belleğinin dış boyutu olarak tarif etmiştir. Ona göre kültürel bellek, bir toplumun kültürünü koruyarak ona süreklilik kazandırmaktadır (Temur, 2017).

Kültürel bellek kavramını ortaya koyarak kolektif ve bireysel belleğin yetersiz kaldığı noktalarda kültürel belleğin doğduğunu ve işlev gösterdiğini savunan Assmann' a göre "toplumlara ait bir bellek yoktur ancak toplumlar üyelerinin belleğini belirlerler". Ancak bu söylemine toplumların belleklerini oluşturan kültür sayesinde toplum olma özelliği kazanırlar şeklinde devam etmektedir. Dolayısıyla daha önce de dile getirildiği gibi bireysel bellek ile toplumsal bellek tamamen ayrı kavramlar olarak düşünülmemektedir. Bu iki kavrayış birbirlerini etkileyen ve etkileşimli olarak işleyen kavramlardır. Connerton bu aktarımları destekler şekilde en kişisel hatırlayışlarımızda bile başkalarının da sahip olduğu kişilerin, yerlerin, tarihlerin, sözcüklerin yani bir şekilde parçası olduğumuz ya da edildiğimiz toplumların maddi ve manevi tüm yaşamlarıyla birlikte gerçekleştiğini belirtmektedir. Buradan bireylerin belleklerindeki anıların; üyesi olduğu grup ya da toplulukların yaşamış oldukları deneyimler ve sahip oldukları anıların parçası olup birbirlerini etkiledikleri sonucuna tekrar ulaşılabilecektir. Küçükbasmacı (2016); kültürel bellek konusundaki temel isim olarak kabul edilebilecek olan Assmann'ın toplumsal bellek kavramını üst bir kavram olarak kullanarak belleği, iletişimsel bellek ve kültürel bellek olmak üzere iki bellek türü arasında ayırım yaparak incelediğini anlatmaktadır. İletişimsel bellek; geçmişe ait anıları kapsayan ve kişinin çağdaşları ile paylaştığı anılardır. Kültürel bellek ise; geçmişin belirli noktalarına yönelerek sembolik figürlerde yoğunlaşmaktadır. Bu bilgilere göre kültürel

belleğin iletişimsel bellekten ayrılmakta olduğu nokta biçimlendirilmesi ve törenselliği şeklinde açıklanmaktadır (Küçükbasmacı, 2016).

Bu açıklamalara paralel olarak bellek ve hatırlama konusunda sembolik figürlerin önemi, dolayısıyla sembolik yapıların önemi tekrar ortaya çıkmaktadır. Assmann (2015: 40) “Geçmiş hatırlanarak yeniden kurulur” demektedir (Assmann J. , 2015). Ancak burada geçmişin kendiliğinden oluştuğu söylenmemektedir. Geçmişin hatırlanarak yeniden kurulmasında aktarılmakta olan kültürün, kültürel belleğin, yapıların, mekânların; geçmiş, geçmiş olay ve anıları temsil eden şeylerin şimdiki zaman ile ilişki kurarak ortaya çıkması; biçimlenmesi anlatılmak istenmektedir. Dolayısıyla; geçmişini yeniden kurmada, kültürel belleğin sürekliliğinde, kolektif bilincin etkisi ile birlikte var olan mekânların hatırlama eylemini tetikleyerek nesilden nesile o mekân ve deneyimler ile ilgili olan anıları aktardığı ve canlandırdığı söylenebilecektir. Ancak geçmişin aktarımında sadece imgelerin, sembollerin değil; aktarılmakta olan bilgilerin de etkili olduğu belirtilmelidir. Bu bağlamda; mekânlara atfedilmekte olan değerin de süreç içerisinde yaşananlara göre değışim gösterse de aktarıldığı yorumu yapılabilecek ve bellek mekânlarının önemi bir kez daha vurgulanabilecektir.

Demir (2017)’e göre kültürel bellek; söyleme dönüşmeyi bekleyen geçmişten iz taşımaktadır; bu izin etrafını kazıyarak kendisini açığa çıkartmaktadır. Bu noktada temsiller, mekânlar, vesikalar, eserler, gelenekler, hikâyeler ve efsaneler kültürel belleğin çıkış noktasını oluşturmaktadır, demektedir. Buna paralel olarak da kültürel belleğin bireyi yaşamış olduğu somut zamandan ve mekân diliminden koparmadığını; çağdaş kültürün an’ı yaşamaya yönelik iletisine karşı savunmasızlıktan kurtararak güncele dair farkındalık sağladığını belirtmektedir. Demir’in bu düşüncelerinde bellek- kültür ve mekânın ne kadar yakın ilişkide olduğu tekrar ortaya konmaktadır.

Yukarıdaki anlatımları özetleyen ve destekleyen nitelikte olan Temur (2017) ‘un düşüncelerine göre; kültürün sahip olduğu bireylere aidiyet kazandırma yönü; başka bir deyişle ben’den öte “biz” bilincini kazandıran yönü, ortak bir belleğin oluşmasında oldukça etkili bir faktördür. Temur (2017); ortak dil, mekân, geçmiş gibi elemanlardan oluşan ve bu elemanların oluşturduğu algılama biçiminin şekillendirdiğı bu bağlayıcı yapının geleceğe aktarılma kabiliyeti kazandığından dolayı onu taşıyanlar ile birlikte var olduğunu ve

gelişigüzel devredilemeyeceğini belirtmektedir. Bu noktada toplumsal yapı ve kolektif bilincin sürekliliği kapsamında belleğe ait olan simgelerin, değerlerin, eserlerin vb. hatırlanması ve aktarımı daha büyük bir önem kazanmaktadır. Bu bağlamda; kültürel miras tekrar anılmaktadır. Özellikle hatırlamanın öneminin ve unutmanın vurgulanmakta olduğu son dönemlerde kültürel miras niteliğine sahip olan yapıların korunması, Beyhan & Gürkan (2015)'in de belirttiği gibi hızla değişen yapıları çevremizde bir gereklilik halini almıştır. 'Endüstri yapıları toplumların değişimlerine şahitlik eden ve kentsel bellek niteliği bulunan yapılar olmaları nedeniyle kültürel miras olarak nitelendirilmektedir'. Kültürel mirasın korunması toplumların kültürel kimliklerinin ve yerin karakterinin tanımlanmasına yardımcı olur (Beyhan & Gürkan, 2015).

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere kültürel mirasın korunması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasının önemi bir kez daha vurgulanmaktadır. Kültürel sürekliliğin sağlanması ve kolektif belleğin korunmasında mekânların korunması da bu noktada önemlidir. Kolektif bellek ile ilişkili olan bellek mekânlarının süreç içerisinde geçirmiş olduğu değişiklikler, işlev değişiklikleri veya o mekân ile ilişkisi olan çeşitli toplumsal olayların yaşanmış olması bu mekânların algısında değişimlere sebebiyet verebilmektedir. Ancak bu durum bu bellek mekânlarının ve kültürel mirasların hatırlanması ve korunması, yaşatılması ve değer değişimleri dahi olsa gelecek nesillere aktarılması gerekliliğini değiştirmeyecektir. Sonraki bölümlerde işlev değişikliği ve toplumsal olayların mekânlar ve kolektif bellek ile olan ilişkilerinden kısaca bahsedilecek ve örnekler üzerinden bu düşüncelerin aktarılması sağlanacaktır.

3.3.1 İşlev Değişikliğinin Mekân Algısı ve Kolektif Bellek ile İlişkisi

Mekânlar sabit öğeler olarak görülmemelidir. Zaman içerisinde geçirdikleri fiziksel-anlamsal değişiklikler ile birlikte algılanabilen oldukları söylenebilir. Yapılar/ mekânlar, zamanla; tasarlanma amaçlarından farklı işlevler yüklenebilmektedirler. Bu durum yapının-mekânın, sahip olduğu anlamsal değer, yapı ve mekânların farklı işlevler ile kullanılması ile birlikte farklı anlamsal özellikler edinip değer değişimleri yaşamalarını sağlamaktadır. Mekânların; yaşayan, yaşatan ve akışkan birer organizma olduklarını söylemek belki de bu yorum için çıkarılabilecek doğal bir sonuç olmaktadır. Bu bölümde yukarıda açıklanan

bağlamda mekânların işlev değişimleri ile birlikte algı ve değer değişimlerine ilişkin yorumlar aktarılacaktır.

Geçen zaman içerisinde değişen nesil, değişen ihtiyaçlar, değişen sosyal, ekonomik ve politik yaklaşımlar, ideolojiler ve gelişen kültür ile birlikte toplumların ve bireylerin algıları da değişebilmekte; dolayısıyla da olaylara, yerlere, mekânlara insanlar tarafından verilen değerler de değişim gösterebilmektedir.

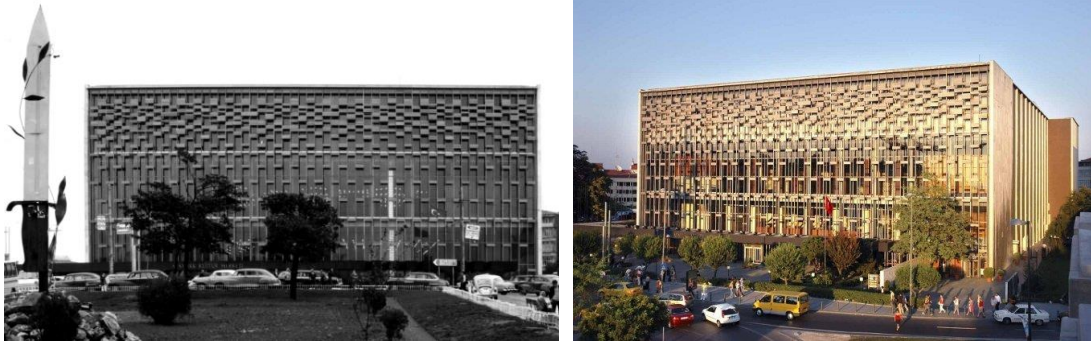
Araştırma içerisinde bahsedilen algı değişimi, bireylerin mekânlara yaklaşımlarını ve mekânlara bireyler tarafından atfedilen değerleri de değiştirmektedir. Mekânın süreç içerisinde geçirmiş olduğu fiziksel değişim, kullanıcı değişimi, çevresindeki değişim ve değişiklikler veya mekân ile bağlantılı yeni bir olay ya da deneyimin meydana gelmesi; birey ve toplumların mekân ile ilgili algısı ve orası ile ilgili hislerini olumlu- olumsuz etkileyerek farklılaştırabilmektedir. Tüm bunlar mekânın algılanmasında yaratmış olduğu etkiler ile birlikte o mekânın belki unutulmasına, belki daha çok önem kazanmasına ya da korunmasına da sebebiyet verebilmektedir. Tarihin korunması ve gelecek nesillere aktarma çabası ile birlikte mevcut yapıların korunması, restore edilerek tekrar kullanıma geçirilmesi de her geçen gün artış göstermektedir. Buna ek olarak sürdürülebilirlik, sahip çıkma ve eski-yeni akımların canlanması ve gelişmesi ile birlikte özellikle yeniden işlevlendirme oldukça hız kazanmıştır. Yaşanan bir takım değişikliklerin bazı sembolik yapıların bellekte farklı bir şekilde kodlanmasına sebep olduğu söylenebilir. Bu gelişmeler yapıların, alanların ve mekânların unutulması ve atıl duruma getirilmesinin az da olsa önüne geçmekte ve onları tekrar kentlere, toplumlara kazandırmaktadır. Böylece bu mekân ve yapılarda geçen deneyimler bireylerin ve toplumların belleklerinde canlı kalmaktadır. Yeni kazanılan deneyimler ile birlikte de bu yerler farklı şekillerde algılanıp anlamlandırılarak farklı değerlere sahip olmaktadır.

Aşağıda; bahsedilmekte olanlara örnek oluşturabilecek iki yapıya ait görseller bulunmaktadır. Bu yapılardan ilki İstanbul'da bulunan Atatürk Kültür Merkezi'dir (Hayati Tabanlıoğlu, 1946-1969). Yapı Opera Binası olarak tasarlanmıştır. Yapımı uzun yıllar sürmüş, adı birçok kez değişmiş ve son olarak Atatürk Kültür Merkezi adını almıştır. İstanbul'da, bulunduğu konum için bir kent simgesi niteliği taşımaktadır. Bunun yanı sıra grupların buluşma noktası olarak da tercih edilmiştir. Güncel olarak yenilenme aşamasında bulunan

ve yeniden projelendirilen bu yapı, “Gezi Direnişinin” de simgelerinden biri haline gelmiştir. Yapı tarihi olarak önemi olan bir bellek mekânının yaşanmış olan toplumsal bir olay ile birlikte farklı bir şekilde anılmaya başlanmasına da örnek teşkil etmektedir. Bireysel ve kolektif açıdan yapının algısının ve ona atfedilmiş olan değerlerin de değiştiği söylenebilmektedir. Aşağıdaki görselde yapının açılışına ait bir gazete haberi yer almaktadır. Zaman dikkate alındığında yapının açılışının ve duyuruluşunun; topluma servis edilmesi ve tanıtılmasının kolektif bellek açısından önemli olduğu söylenebilmektedir.

Görsel 14. Atatürk Kültür Merkezi’nin açılışına ait gazete haberi URL 15

Görsel 15. AKM’nin dış görünüşü URL 16-17

İkinci yapı ise sanayi yapılarının yeniden işlevlendirilerek tekrar değerlendirilmesine bir örnek olarak gösterilebilecek bir yapıdır. Türkiye’nin ilk, dünyanın ise en büyük kâğıt müzesi olarak anılan İzmit Seka Kâğıt Müzesi (Ka- Ba Mimarlık, 2016), İzmit’te bulunan; eski adı SEKA Kâğıt fabrikası (1934-1936) olan yapıdır. Yapı aslında bir yerleşke halindedir. Zaman içerisinde değişimler geçirmiş ve yenilenip müze olarak tasarlanmadan önce kapanmış olan

bu işletmenin daha çok kent ve orada yaşayan halk için önemli olduğu söylenebilmektedir. Özellikle orada çalışmış olan bireyler ve onların aileleri için önemli bir bellek mekânı niteliği taşımaktadır. Yapının müze olarak değerlendirilmesi ile birlikte bellekte taşınmakta olan hatıraların canlı tutulması ve korunması konusunda büyük bir adım atılmış; oradaki üretim ve yaşam müze ile birlikte farklı ziyaretçilere aktarılmaya başlanmıştır. Yapı aynı zamanda dünyadaki ilk kâğıt müzesi olması açısından değerlidir. Bu örnek; bellek mekânlarının yüklenmiş oldukları farklı işlevler ile birlikte insanlar üzerinde farklı etkiler bırakarak yeni deneyimler yaşayabilecekleri, hatıraları ve yeni oluşan duyguları ile birlikte mekâna başka bir değer yükleyebilecekleri örneğini aktarabilmek açısından olumlu bulunmaktadır.

Görsel 16. SEKA Kâğıt Müzesi girişi URL 18

Görsel 17. SEKA Kâğıt Fabrikasının Müze olarak tasarlanmadan önceki durumu URL 19

Görsel 18. SEKA Kâğıt Müzesinde Gündelik Hayat Salonu ve Hamur Deposu Sergileri URL 20

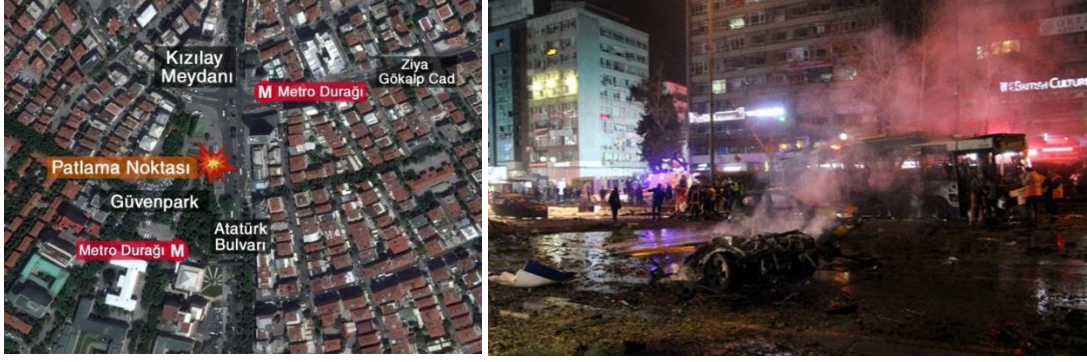

Görsel 19. SEKA Kâğıt Müzesinde Kâğıtçı Salonu ve Matbaa salonu Sergileri URL 21

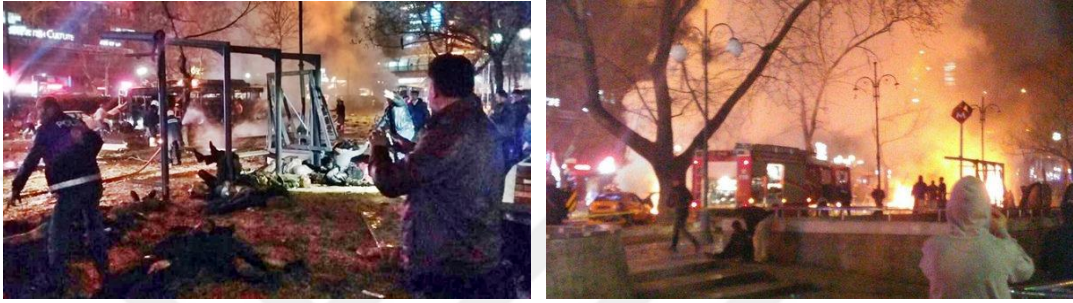
Bellek mekânlarının değer değişimleri sadece bu mekânların unutularak atıl duruma gelmeleri veya önemini yitirerek kaybolmalarını ifade etmemektedir. Aynı zamanda; mekânların işlev ve kullanım değişikliği ile de sahip oldukları değerleri kaybetmelerini ya da farklı bir değer yüklenerek eski anlamından farklı bir şekilde anılmaya ve algılanmaya başladıklarını da ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu süreçte ise yapılar ve mekânlar kullanıcı veya gözlemci olarak bireylerin ve toplumların gözünde farklı bir yer edinmektedir. Benzer şekilde Ankara Kalesi'nde bulunan Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi ve Sıhhiye'deki CerModern yapıları da örnek olarak verilebilir. Her iki yapı da tarihi açıdan önem taşıyan, sanayi ve ticaret amaçlı kullanılmış yapılar; restore edilip yeniden işlevlendirilerek önemli kültür ve sanat merkezleri haline gelmişlerdir. Böylelikle bu tarihi bellek mekânları kendi öykülerine farklı hikâyeler eklenerek ve korunarak kolektif bellekte yer edinen, bambaşka şekillerde algılanan ve olumlu yönde değerlendirilen simgesel yapılar olarak topluma kazandırılmışlardır.

3.3.2 Toplumsal Olayların Mekân Algısı ve Kolektif Bellek ile İlişkisi

Kent belleği ve toplumsal belleğin oluşumunda buluşma, dayanışma, eğlenme ve dinlenme gibi amaçlar ile kentlileri bir araya getiren meydanlar ve kamusal mekânlar da önemlidir. Bu tür yerler süreç içerisinde değişiklikler gösterebilmekte ve farklı anıların oluşmasında etkili olabilmektedir. Bu değişime Ankara kent kimliği açısından önemli olan Kızılay Meydanı örnek olarak gösterilebilmektedir. Geçmişten beri önemli yere sahip olan bu meydan çevresindeki yapılar, sanat, kültür ve ticari işlevler ile bütünleşerek toplumsal bir yaya buluşma mekânı olarak kente ve topluma hizmet etmiştir (Aslan & Kiper, 2016). Ancak 13.03.2016 tarihinde yaşanmış olan patlama olayı ile birlikte acı bir hatıra da tanıklık etmiştir. Bu örnek yaşanmış olan toplumsal olayların bireylerin mekânlara yükledikleri anlamların zaman içerisinde değişiklik gösterebildiği yorumunu desteklemektedir.

Görsel 20. Kızılay patlamasına ait görseller URL 22 ve URL 23

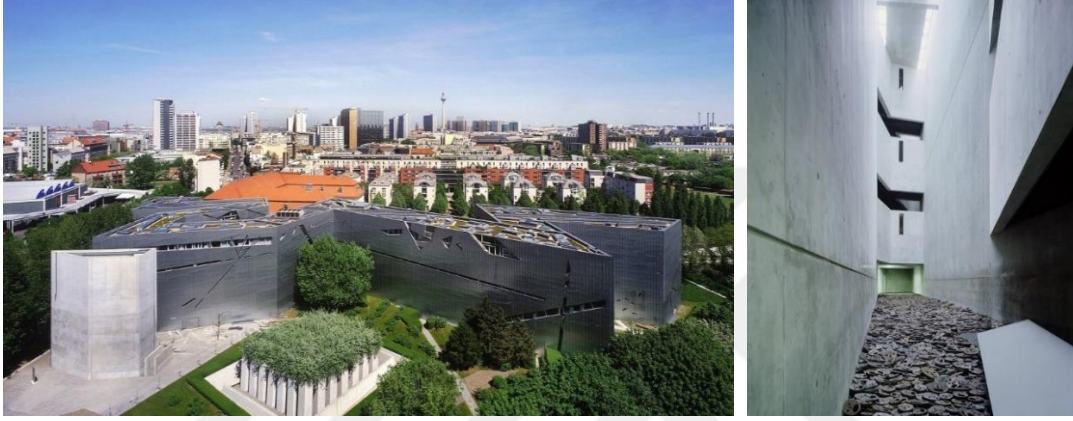

Görsel 21. Patlama anı sonrası alanın durumu URL 24 ve URL 25

Kızılay Meydanı'nda yaşanan terör olayı uzun bir süre toplumda korku ve tedirginlik yaşanmasına sebep olmuş; alınan güvenlik önlemlerinin arttırılması ile bu tedirginlik insanlar üzerinde olumsuz etki bırakmıştır. Patlamanın izlerinin bir süre silinememiş olması ile birlikte yaşanan bu acı toplumsal olay bellekte meydanın farklı imgeler ile birlikte kaydedilmesine sebebiyet vermiştir. Yıldönümünde yaşanan olaylar ve hayatını kaybedenler anılarak olay canlı tutulmakta, anılmakta ve unutulması engellenmeye çalışılmaktadır. Patlamanın yaşanması ile birlikte sosyal- kültürel ve birlik duygusu ile algılanan meydan artık üzüntü, hüznün, korku ve güvensizlik duygularının da eşlik ettiği farklı bir bakış açısı ile değerlendirilebilmektedir. Yukarıdaki fotoğraflar (Görsel 20-21) patlamanın yaşandığı bölgeye ve patlamanın hemen ardından alana ait görsellere aittir. Alanda yaşanan trajedi, acı, panik ve korku bu görsellerde de gözlenebilmektedir.

Görsel 22. Anıtkabir URL 26

Görsel 23. Berlin Yahudi Müzesi, Müzenin dış cephesine ait bir görsel URL 27

Görsel 22 ve görsel 23 örnek olarak verilebilecek iki farklı bellek mekânına aittir. İlki daha önceki bölümde de bahsi geçmiş olan, Mustafa Kemal Atatürk için tasarlanmış bir anıt mezar olan Anıtkabir'dir (1944-1953, Mimarlar: Ahmet Orhan Arda, Emin Halid Onat). Anıtkabir'in Türk Milleti, Türkiye ve özellikle Ankara şehri için önemli bir kimlik taşıyan sembolik ve simgesel bir kent belleği yapısı olduğu söylenebilir. Atatürk' ten ziyade; yine Türkiye Cumhuriyeti tarihi açısından önemli olan İsmet İnönü, Cumhuriyet ve Kurtuluş Savaşı'na ait öğeleri de içerisinde barındırmaktadır. Anıtkabir; müze işlevi ile de belleklerdeki anıları tazeleyerek yaşanılanları, tarihi, ziyaretçileri için farklı duygular uyandırarak canlı tutan, nesilden nesile bu deneyimlerin aktarılmasını sağlayan bir bellek mekânı olarak hem kolektif, hem kentsel hem de kültürel belleğe ait bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer bir şekilde örnek olarak verilebilecek olan ikinci yapı ise Berlin'de bulunan Yahudi Müzesi'dir (Daniel Libeskind, 1989-2001). Anıtkabir ile ilgili yapılan anlatımlar paralel bir şekilde bu yapı için de yapılabilmektedir. Yapı, yaşanmış olan Yahudi katliamına bir anma mekânı olarak tasarlanmış, tüm acı ve gerçek trajedileri yansıtacak, hatırlatacak ve anımsatacak şekilde kurgulanmış bir simge halindedir.

Yukarıda verilmiş olan iki bellek mekânının ortak özelliklerini şu şekilde sıralayabilmekteyiz: her iki yapı da tarihi öneme sahiptir, bulundukları kentler için simgesel ve anıtsal niteliktedir. Yine her iki yapı da, yaşanmış olan ve tarih içerisinde büyük önem taşıyan savaşlar, trajediler, direnişler, acılar; gurur, saygı gibi duygular ile bağdaştırılan olaylar ve toplumlar ile özdeşleştirilmiştir. Özdeşleştirildikleri bu unsurlar ile birlikte birer anma mekanı olarak bellek mekânı özelliği taşımaktadırlar. Atatürk, Türk Ulusu için olduğu kadar dünyada da büyük öneme sahip bir lider, saygı duyulan bir kişidir. Anıtkabir, Türk tarihi ve gelecek nesilleri birbirine bağlayan, hatıraları canlı tutmaya çalışan, tarihi ve duyguları saklayan önemli bir mimari eserdir. Yaşatmış olduğu duygu yoğunlukları ve deneyimler ile birlikte hem bireysel hem de kolektif açıdan en önemli bellek mekânımız olduğu söylenebilmektedir. Berlin Yahudi müzesi (Daniel Libeskind, 1989-2001) de, tıpkı Anıtkabir gibi; Yahudi toplumunun savaş zamanında çekmiş olduğu acıları yansıtan; büyük bir soykırımın varlığını unutturmamak ve tarihte yaşanmış olanları toplumlara aktararak bu utanç tablosundan dersler çıkarılmasını sağlayan bir yapıdır. Aynı zamanda kentin ve toplumların başından geçenlerin kabul edilmesini ve hatırlanmasını sağlayan başka bir anıtsal- simgesel yapı; bellek mekânıdır. Bu iki örnek; hem bireysel olarak hem de kolektif olarak bellek mekânı tanımlamasını karşılamaktadır. Yaşanılan olaylar, yaptıkları çağrışımlar, tarihin aktarımı ve ziyaretçilerine hissettirdikleri duygular bağlamında düşünüldüğünde bu yapıların anlamsal değerleri sorgulanamaz niteliktedir. Bu bağlamda insanlara duyguları yaşatanların mekânlar olduğu ve anıların belleğe mekân sayesinde tutundukları düşüncesi tekrar savunulabilmektedir.

Aktarılmış olan örneklerden de anlaşılacağı gibi; toplumsal olaylar mekânların bireyler ve topluluklar üzerindeki algısını etkileyip değiştirerek farklı bakış açıları ile bu mekânlara yaklaşmamızı sağlamaktadırlar. Bu tür bellek mekânları ve yaşanmış olaylar bu mekânların toplumun gözündeki değerini de değiştirmektedir. Gelecek nesillere aktarılmaları; korunmaları ve varlıklarını devam ettirebilmeleri önemlidir.

3.4 Bölüm Sonucu

Bellek; algı ve mekân ile ilişkili olduğu kadar; hatta daha da yakın olarak zaman, tarih ve geçmiş ile ilişkilidir. Bellek, zihnimizde olan, aslında bir şekilde bildiğimiz ve depoladığımız bilgiyi; çağrışımlar sayesinde tekrar gündeme getirerek algılama sürecinde gerçekleşen

ilişkileri kurmaktadır. Bu ilişkileri kurarken de en büyük yardımcılarından bir tanesi sözsüz iletişim formu (Göregenli, 2015) olarak farklı şekilleri ile ele alınan mekândır. Bireyler mekânı o mekân ile ilgili hatıralarından yola çıkarak değerlendirmektedir. Bu hatıralar geçmişte yaşanan olayların zihnimizde hangi duygu ve düşünceler ile birlikte yer aldığına göre oluşmaktadır. Mekân ile ilgili olan hatıra ve çağrışımlar; o mekânı içeren üzüntü, sevinç, gurur, saygı, masumiyet veya coşku gibi çok çeşitli duygular ile bağlar kurmaktadır. Bir mekânın belleğimizde yer etmesi ve bir mekânı bellek mekânı olarak değerlendirmemiz için; sadece orada bulunmuş olmamız gerekmez. Duymuş olduklarımız, şahit olduklarımız veya aktarılan olay, yorum ve hatıralar da mekânları algılamamızda ve onlara değer biçmemizde etkili olabilmektedir. Toplumlari oluşturan bireylerin yaşamış oldukları, geçmişte meydana gelen olaylar, mekânların geçmişle, tarihle, kültürle, önemli kişiler veya toplumsal olaylar ile olan ilişkisi de mekânların bireyler ve toplumlar üzerindeki algısını ve değerini etkileyebilmektedir. Bireylerin paylaşımları, bağlılıkları, kültürleri, yönelim ve yaklaşımları toplumların algısı ve değer yaklaşımlarını oluşturup etkileyebilmektedir.

Araştırmanın üçüncü bölümü, yukarıda özetlenmiş olan ilişkileri anlatmaktadır. Bellek kavramı, bireysel bellek ve kolektif bellek; bellek ve kültür ilişkisi, kültürel bellek kavramı ve bellek mekânları bu bölümde incelenmiştir. Bellek mekânları ile birlikte işlev değişikliği veya yaşanan toplumsal olayların bu mekânlar ve insanlar üzerindeki yansımalarına da değinilmiştir. Çalışmanın buraya kadar olan kısmında gerekli olan teorik açıklamalar ile birlikte faydalı olacak olan ilişkiler ağı da ortaya konmuştur. Aktarılmış olan bilgilerin ışığında çalışmanın dördüncü bölümünde araştırma konusu olarak belirlenen; Ankara'nın Ulus semtinde yer alan Ankara Tren Garı incelenmektedir. Öncelikle yapıya ait genel bilgilerin verilmesi ve yapı ile ilgili tarihi, mimari ve çevresel analizin yapılmasının ardından; bellek ile olan ilişkisi bağlamında yapı ele alınmaktadır. Sonraki bölümlerde katılımcıların anılarından yola çıkılarak yapılacak olan bir araştırma ile Ankara Tren Garı'nın bir bellek mekânı olarak nasıl algılandığının; toplum ve bireyler nazarında nasıl bir değere sahip olduğunun altı çizilmeye çalışılmakta; yapının önemi ve varlığının sürekliliğinin sağlanmasına ilişkin yorumlar ve değerlendirmeler yapılmaktadır.

BÖLÜM 4: BİR BELLEK MEKÂNI OLARAK ANKARA TREN GARI

Yere, mekâna, ait bilgilerin insan deneyimleri, duyguları ve düşüncelerinde bulunduğunu ifade etmekte olan Tilley (1994); mekâna ait saf bilgilerin elde edilebilmesinin sadece yapıların incelenmesinden ziyade bu mekânlarda- ya da çevresinde- yaşayan insanlardan edinilecek bilgilere ihtiyaç duyulacağı şeklinde açıklamaktadır (Cengiz, 2014). Cengiz (2014) aktarımlarına şu yorumlar ile devam etmektedir:

Peyzaj Fenomenolojisi çalışmasında Tilley (1994: 15), mekânın anlamının Heidegger'in belirttiği gibi varoluşta veya yaşanan/ deneyimlenen bilinçte olduğunu ifade etmektedir. Latham (2006), Walter Benjamin'de kent ve özne ilişkisini ele alırken maddi çevrenin sadece kimliği değil anıları da şekillendirdiğini belirtir. Buna ek olarak "mekân, onu kullananların anılarıyla doludur. Böylelikle insanlar bir mekânı kullanarak bu mekândaki anılarını tescil ederler" demektedir (Cengiz, 2014).

Yukarıdaki paragraftan ve çalışmanın önceki bölümlerinde aktarılan mekân- insan- bellek ilişkilerinden anlaşılabileceği gibi; bir mekânın anlamlandırılmasında ve ona değer atfedilmesinde o mekân ile ilgili olan anıların büyük önemi vardır. Mekâna atfedilen bu değerlerin ortaya çıkarılmasında ise en büyük veri kaynağı mekân ile bir şekilde ilişki kurmuş olan bireylerdir. Bireylerin; gerek kendi yaşadıkları anlardan; gerekse bulundukları toplum ve kültürlerden etkilenecek oluşturmuş oldukları anılardan ve deneyimlerden yola çıkılarak mekâna ait bilgilerin elde edilmesi mümkün olmaktadır.

Görsel 24. Ankara Tren Garı, 2018 (Yazarın arşivinden)

Araştırmanın alan çalışmasında konu olarak belirlenen Ankara Gar Binası; Türkiye Cumhuriyeti tarihi açısından; Ankara'nın kent dokusu ve yaşamı açısından; Cumhuriyet dönemi mimarlığının gelişimi; yaşanan toplumsal olayları aynı toplumun paylaşması; ortak

kültür ve tarih paylaşımına sahip olunması gibi düşünceler doğrultusunda seçilmiştir. Yapılan alan çalışması ile birlikte; bir mekâna atfedilen anlam ve değerin; algının değişiminin; topluma ve bireylere nasıl yansıdığının; onların belleklerinde ve anılarında bu mekânın nasıl izler bıraktığının sorgulanması yapılmaktadır. Bu bölümde, taşınamaz kültür varlığı kapsamına da giren; tarih, kültür ve toplum açısından sahip olduğu belirli bir yeri olan; kentin sembolik yapılarından Ankara Tren Garı'nın bir bellek mekânı olarak analiz edilmesinde ve bu yapıya ait değer değişiminin sorgulanması sürecinde bir analiz çalışması ortaya konmaktadır. Öncelikle literatürde yapı ile ilgili bulunan bilgilerden faydalanılarak yapının tarihçesi, fiziksel özellikleri; çevresel ve sosyal açıdan durumu incelenerek yapının tanıtılması ve genel bilgilerin verilmesi amaçlanmaktadır. Daha sonraki bölümlerde ise belleklerde yapının değer değişiminin değerlendirilebilmesi açısından bireyler ile yapılan derinlemesine görüşmeler ve bu görüşmelerden çıkan veriler ile birlikte inceleme ve değerlendirme devam edecektir.

Ankara Garı; 1937 yılında inşa edilmiştir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yapının tarihçesine ve süreç içerisinde geçirdiği değişimlere değinilecektir. Yapının bu süreç içerisinde geçirdiği değişimlerin de gözlenebileceği görseller incelemeler sırasında yer alacaktır. Yapı; Cumhuriyet döneminde inşasından bu yana çeşitli toplumsal olaylara da ev sahipliği yapmıştır (Örneğin; Atatürk'ün kullandığı konut buradadır, vagonu buradadır, cenazesinde yapının önemi ve görseller bellekte yer edinmiştir. Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda kentliler için çok önemli bir sosyal merkez halinde kullanılmıştır; yakın tarihte ise Ankara Gar Patlaması- 10 Ekim Katliamı olarak anılan Ankara Garı'nın önünde gerçekleşen bir terör olayı yaşanmıştır). Toplumsal olayların bellek mekânlarının algı ve değer değişimine olan etkisinin, henüz bireyler ile yapılan kısmına geçilmeden; yapının güncel fotoğrafları çekilirken bile karşımıza çıkmış olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Gerek yaşanmış olan üzücü patlama olayı; gerekse Türkiye Cumhuriyeti tarihinde başka bir önem taşıyan 15 Temmuz olaylarından sonra ülkenin 'OHAL' (Olağan üstü hal) kapsamında olması; yapının fotoğraflarının çekilmesine karşı yasaklar getirmiştir. Araştırma; yaşanmış olan bu olayların gölgesindeki kısıtlamalar dâhilinde geliştirilmektedir. Henüz bireyler ile birlikte bir çalışma yapılmamış olmasına rağmen; ülkenin içerisinde bulunmuş olduğu politik durumun da bahsi geçen bellek mekânının bireyler ve toplum üzerindeki algısının değişmiş olduğunu göstermektedir. Yapının algı ve değer değişiminin nasıl bir seyir göstermiş

olduğunun; bireyler ve toplum gözünde yapının nasıl bir yer edindiğinin, bireyler ile yapılacak olan çalışma ile birlikte değerlendirilmesi ise beşinci bölümde anlatılmaktadır.

4.1 Tarihçe

Anadolu'nun merkezinde yer alan ve tarihi çok eskilere dayanmakta olan Ankara; eski adı ile Angora- Ancyra- Ankyra kenti; 19. Yüzyıl sonlarında giderek fakirleşip ekonomisi çökmüş bir kenttir. Bu çöküntünün sebepleri arasında tiftik (sof- angora) üretiminin durması ve yerli endüstrinin önemini kaybetmesi; 1873-1875 yılları arasında sadece kentin çevresinde 18.000 kişinin ölmesine yol açan kıtlık felaketi ve 1881 ve 1917 yıllarında gerçekleşen iki büyük yangın gösterilebilmektedir (Tunçer, 2011). Cumhuriyet'in başkenti ilan edilen Ankara'nın durumu; açlık, fakirlik, imkânsızlık, susuzluk ve salgın hastalıklar ile birlikte Kurtuluş Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı'nın etkileri de düşünülerek bu şekilde özetlenebilmektedir. Tüm bu şartlar ve yaşananlar içerisinde Ankara'nın durumu Falih Rıfki Atay'ın aşağıdaki anlatımları ile de ortaya konulmaktadır:

1923'te Ankara'ya geldiğimiz vakit bağ evleri müstesna, hristiyan mahallesinden eser yoktu. Trenden inince iki taraflı bir bataklıktan, ağaçsız bir mezarlıktan, kerpiç ve hıms esnaf barakaları arasından geçerek tozuması bir türlü bitmeyen bir yangın yerine sapardık (Atay, 1980), (Keklik, 2011).

Ankara; 13 Ekim 1923 Tarihinde (TBMM İkinci dönem: 1923-1927) Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti ilan edilmiştir. Gerek konumu, gerekse kentlilerinin kabullenebilmesi için uygun politik altyapıya sahip olması Ankara' nın başkent olmasında etkili olmuştur. Ankara; yeni kurulan cumhuriyetin içinde bulunduğu koşullardan sıyrılarak gelişebilmeyi başaran en önemli kentlerden bir tanesidir. Gerek politik, gerek ekonomik anlamda gelişen sanayi, ticaret, tarım ve yeni kurulan yönetim sisteminin gereklerine ve organizasyonlarına karşılık verebilecek yapılanmanın gerçekleştiği ve başkent olması sebebi ile neredeyse ilk denemelerin yapıldığı şehir olarak anlatılabilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nde Kurtuluş Savaşı sonrasında her anlamda geri kalmış bir millet olduğu göz önüne alınarak; ulaşımdan üretime; eğlenceden günlük yaşama kadar ihtiyaç duyulan tüm mekânsal organizasyonların yapımında ve kurulumunda şehrin geçirmiş olduğu süreç önemlidir. Bu durum çalışmada Ankara üzerine yoğunlaşılmasındaki sebeplerden bir tanesidir.

Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda ülkedeki durum özetlenirken; son derece ilkel geçim şartlarına sahip yaklaşık on iki milyonluk bir halktan bahsedilmektedir. Ayrıca bölgelerin ve

yakın şehirlerin birbirine bağlı olmadığına ve milli bir ekonomiden eser bile olmadığına da vurgu yapılmaktadır. O dönemde ekonominin gelişmesi için özel girişimlere ulus ekonomisi içerisinde yer verilmesine, ancak yatırımların devlet eliyle yapılmasının sağlanmasına karar verilmiştir (Aslanoğlu, 2010). Halkın, şehirlerin ve ekonominin gelişmesi için birçok karar alınmış; atılımda bulunulmuştur. Sanayinin geliştirilebilmesi, milli gücün ve ekonominin geliştirilebilmesi; halkın gelişebilmesi için atılan adımlarda; tarım, ulaşım ve ticaret önemli yerler tutmuştur. Yeni bir devletin kurulması ve büyük kayıplar verilerek atlatılmış bir savaşın ardından diğer uluslardan ve batılı devletlerden geri kalınması ülkenin kendisini toparlayıp gelişmişlik seviyesini arttırabilmek konusunda önemli bir itici güç olmuştur (Aslanoğlu, 2010). Yapılan atılımlarda ve gösterilen gelişmelerde Ankara kentinin ayrı bir önemi bulunmaktadır. Örnek alınan diğer ülkelere ve bu ülkelerin başkentlerine bakıldığında; ülkelerin ekonomik, milli ve bağımsız gücünü yansıtan başkentlere sahip oldukları gözlenmiştir. Yapılacak olan yatırım ve atılımlarda başkent Ankara' nın ülkenin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni, gelişmiş yüzü ve gücü olarak, değişimi gösteren bir kavrayışa sahip olma gerekliliği ön plana çıkmıştır.

Bu gereklilik ile birlikte hem Türkiye Cumhuriyeti'nin hem de Ankara'nın gelişebilmesi; çağdaş ülkelerin yapılanma, kalkınma, ekonomik düzeylerine ve hayat standartlarına ulaşabilmesi için başta Ankara olmak üzere yurdun dört bir yanında çalışmalar başlamıştır. Yapılan inkılaplar ile birlikte Cumhuriyet'in yenileşme ve modernleşme süreci başlamış, sanayi ve tarımda yapılan atılımlar ile birlikte üretim ve kalkınma ilerlemiştir. Ulaşımın tüm bu gelişmelerin olduğu bir ortamda önemli bir kol olduğu söylenebilmektedir. Şehirlerarasında net bir ulaşım ağının kurulması tüm bu süreç içerisinde hızlandırıcı ve önemli bir rol oynamaktadır. Dönemin ulaşım şartları incelendiğinde ise, sanayi devriminin nimetlerinden olan demiryolları çok kritik bir noktayı ortaya koymaktadır. Gerilemenin, parçalanmanın ve savaşın ardından ülkedeki demiryollarının durumu ve tabii ki şehirlerdeki istasyon binalarının vaziyeti Cumhuriyet'in yeni yüzüne yakışır bir şekilde olmalıydı. Özellikle en önemli ulaşım araçlarından biri olarak kabul edilebilecek olan trenlerin kentlere ilk girişi sağladığı istasyon binaları; kentlerin giriş kapıları olarak kabul edildiğinden iyi izlenim bırakacak, devletin gücünü yansıtacak, modern ve çağı yakalayan binalar olmalıydı. Bu görüş ile birlikte Cumhuriyet Dönemi mimarlığında birçok istasyon binası yapılmıştır.

Demiryolunun Ankara'ya gelişi 1892 yılında İstanbul- Eskişehir demiryolunun bağlanması ve İstasyon Caddesinin açılması ile olmuştur. Böylelikle şehir merkezi günümüzdeki adı ile Ulus Meydanı olan Taşhan Meydanına doğru gelişimini sürdürmüştür. Demiryolunun Ankara'ya gelişi; bölgesel olarak İç Anadolu'da tarım üretim ve gelirinin artmasına; buna bağlı olarak da vergi gelirleri ve tüketim mallarının kullanımlarının artmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler ile birlikte günlük tüketim maddeleri ve tarım ürünlerinin depolama ve ticareti önem kazanmış ve modern bir merkezin gelişimine öncülük etmiştir (Tunçer, 2011). Ankara Tren Garı, yapıldığı dönemin mimari ve yapım teknikleri de göz önünde bulundurulduğunda hem Türkiye Cumhuriyeti'nin; hem de Avrupa'nın en modern istasyonu olarak kabul edilebilmekteydi. Bir sonraki bölümde Gar binasının yapımı ve mimari özelliklerine kısaca değinilecek ve yapı ile ilgili analizler aktarılacaktır.

4.2 Mimari ve Çevresel Analiz

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte; başta başkent Ankara'nın inşası olmak üzere yurttan yoğun bir imar süreci başlamıştır. 1930 yılına kadar süren bu ilk süreç; 1. Ulusal Mimarlık Üslubu olarak anılmakta ve temsil eden az sayıda mimar olduğu göze çarpmaktadır. Cumhuriyetin ilk yapılarının inşasında adı geçen önemli isimlerden bazıları Mimar Vedat, Mimar Kemalettin Bey, Muzaffer Bey, Guilio Mongeri ve Arif Hikmet Koyunoğlu olarak sıralanabilir. Bu süreç ile birlikte başta devlet daireleri ve eğitim binaları olmak üzere Ankara'da birçok bina yükselmeye başlamıştır. Birçok yabancı mimarın Türkiye'de çalışma imkânı elde etmesi ve Avrupa'da ortaya çıkan mimarlık akımlarının uygulamalarıyla çağdaş Türkiye'nin yeni yüzü belirmeye başlamıştır. 1930'lu yıllarda Ernst Egli, Bruno Taut, Martin Wagner, Franz Hillinger, Hans Poelzig, Martin Elsaesser, Clemens Holzmeister, Theodor Jost gibi yabancı mimarların yanı sıra Bedri Uçar, Seyfi Arkan, Şekip Akalın ve Şevki Balmumcu gibi birçok genç Türk mimarın da inşaat sektöründe etkinlik gösterdiği görülmektedir (Giray, 2009). Yerli mimarların sayısının artması ve Batılı mimarlara karşı tepkilerin doğması ile birlikte II. Ulusal Mimarlık Akımı ortaya çıkmıştır. Özellikle kamu yapılarında ulusal arayışlar başlamıştır. Bu dönemde (Erken Cumhuriyet Dönemi) demiryolları; Cumhuriyet ile birlikte yapılan inkılapları tüm yurda taşıyan bir araç olarak görülmüştür.

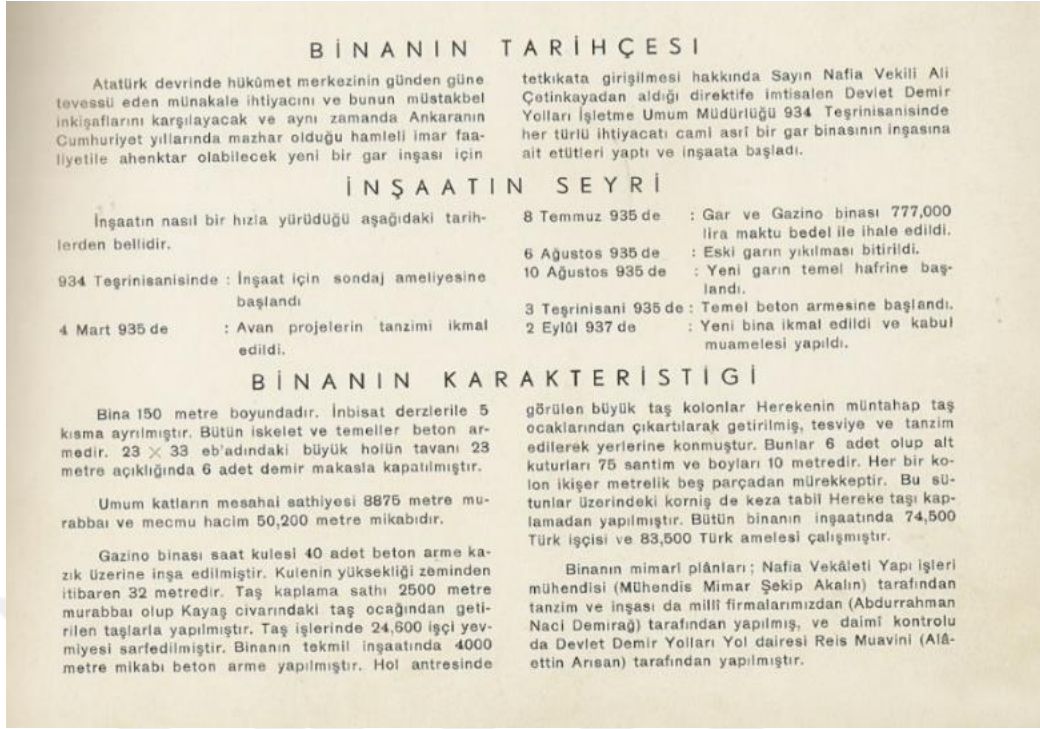
Demiryollarının inşası sadece altyapı yatırımı olarak değil; aynı zamanda Cumhuriyet'in politik sembolü olarak da görülmüştür. Savaştan çıkmış, geride kalmış; gelişmeye açık olan Anadolu kentlerinde yeni faaliyetler gösterilmeye başlanmış ve buna bağlı olarak da yeni binalar inşa edilmeye başlanmıştır. Erkan ve Haştemoğlu (2013); özellikle tren istasyonlarının çoğunun ilk modern binalar olarak ortaya çıktığını anlatmaktadırlar. Diğer bir deyişle, 1930'lu yıllarda inşa edilmiş olan istasyon binalarının mimari açıdan demiryollarının ilerici işlevini yansıtmalarının yanı sıra, belirgin bir şekilde modernist estetiğe sahip standartlarla tasarlanmalarının amaçlandığını belirtmektedirler. İstasyon binalarında yeni estetik anlayışını sergileyen özdeş cepheler, sade, dikey ve yatay hacimler ile yapılmış simetrik ve süssüz düzenlemeler; teras çatılar ve geometrik cephe kompozisyonları bu yaklaşımı yansıtmaktadır (Erkan & Haştemoğlu,, 2013).

Ankara'nın başkent olması ile birlikte kentin nüfusunun artması, bürokratların yoğunluğu, kentin Cumhuriyet'in merkezi olması, yoğunluğun artması ile eski garın bu yoğunluğu karşılayamaması gibi sebeplerin yanı sıra; yeni kurulan ve gelişmekte olan genç devletin merkezine yakışır bir istasyon binasının tasarlanması gerekliliği doğmuştur. İstasyon binaları o dönemlerde kentin giriş kapıları olarak görülen sembolik ve anıtsal yapılar olduğundan, Türkiye'nin kalbi olarak anılan Ankara'nın istasyon binasının yeni devletin gücünü ve ihtişamını yansıtacak görkemli bir yapı olması istenmiştir. 1934 senesinin kasım ayında yeni bir gar binasının yapımına karar verildiğinde ise Atatürk'ün "Bunu muhakkak bir Türk mimarı yapsın" isteği üzerine dönemin Bakanlar Kurulu'nun onayı ile bu görev Bayındırlık Bakanlığına yeni tayin olmuş olan Mimar Şekip Akalın'a verilmiştir (Ergut, 2018). Akalın'ın Ankara Gar'ı haricinde önemli ve dikkat çeken başka bir yapıtı bulunmamakla birlikte; TCDDY ve PTT'de görev yaptığı zamanlara ait tasarladığı bazı ufak tefek yapıların olduğu bilinmektedir (Ergut, 2018).

Görsel 25. Ankara Garı (Aycı, 1937)

Akalın'ın hazırladığı proje yetkililer tarafından beğenilerek onaylanmış ve 8 Temmuz 1935 tarihinde 770 bin liralık bir muhammen bedelle ihaleye çıkmıştır. İhaleyi mimar- yüklenici Abdurrahman Naci Demirağ kazanmıştır. Yapının kontrolörlüğünü ise Alaattin Arısan üstlenmiştir. Böylelikle de Gar Binası “Ulus Devlet”in gururunu yansıtacak bir şekilde, “Türk eliyle” gerçekleştirilen bir proje olmuştur. II. Ulusal Mimarlık Akımı Dönemi’nde yapılmış olan yapı, taşıdığı mimari özellikler ile de Artdeco akımının Türkiye’de uygulanmış ve farklı yorumlanmış bir örneğini temsil etmektedir. Yapının üretiminde teknik konularda ve donanımlarda Almanya’dan destek alınmıştır. Bu sürecin sonunda ise iki yıl gibi kısa bir zamanda yapı çok büyük bir hızla inşa edilerek tamamlanmıştır. Ankara Gar’ı 30 Ekim 1937 tarihinde çok büyük bir törenle açılmıştır (Ergut, 2018).

Görsel 26. Ankara Gar Binasının yapımı ve özelliklerine ait detaylı anlatımın bulunduğu kitap bölümü (Aycı, 1937).

Görsel 27. Ankara Gar'ının açılışı, DDY Umumi Müdürü Ali Rıza Erem'in konuşması (Aycı, 1937)

Görsel 28. Ankara Gar'ının açılışından bir kare (Aycı, 1937)

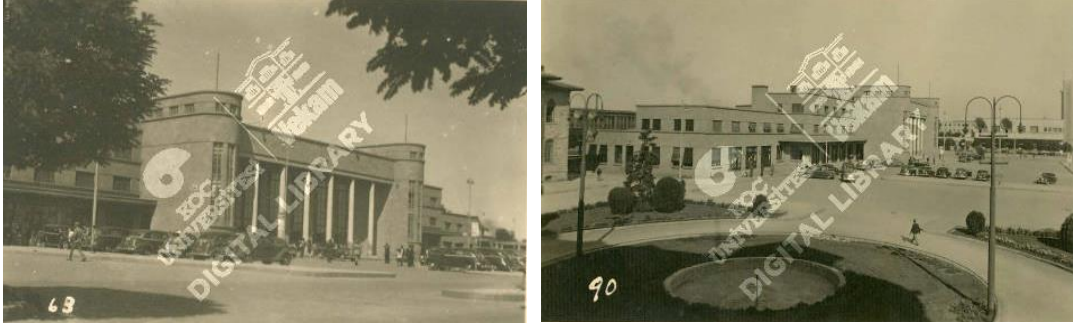

Görsel 29. Ankara Gar Binasının Holü (İstasyon Cephesi) (Aycı, 1937)

Ankara'ya demiryolunun ulaşması ondokuzuncu yüzyılın sonunda olmuştur. Gelişmekte olan başkent için yetersiz kalan eski istasyon yıkılarak yerine inşa edilen gar binası, “kente giriş kapısı olma” niteliğine layık, görkemli boyutlara sahip bir yapı olarak tasarlanmıştır (Aslanoğlu, 2010). İstasyon Meydanı boyunca kuzeybatı- güneydoğu yönünde uzanan yapı; 12 metre yüksekliğinde bir ana salonun bulunduğu giriş kütlesi ve her iki yanında üçer ve ikişer katlı yapılar ile tamamlanmaktadır.

Görsel 30. Ankara Gar Binası, 1940, URL 28

Görsel 31. Ankara Gar Binası, 1940 (solda) URL 29; Ankara Gar Binası 1950-1954 ,URL 30

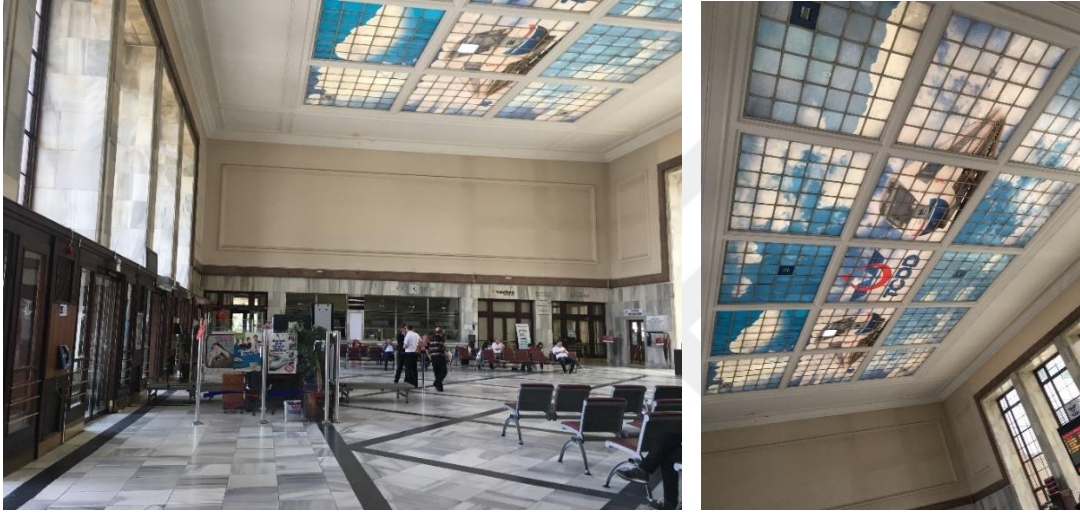
Yapının sağ kanadında sol kanattan farklı olarak tek katlı olan yapılar da bulunmaktadır. Ankara Garı; yapıldığı dönemin en yüksek üretim kalitesini yansıtmaktadır. Bu özelliği ile “Erken Cumhuriyet’in demiryolu politikasına dikilmiş bir anıt” olarak da nitelendirilebilmektedir (Altın, 2003). Üretim tekniği ve kalitesinin yanı sıra mimar Şekip Akalın tarafından tasarlanan gar binası modernist estetik anlayışı ile o dönemde Avrupa’nın da en modern istasyonlarından biri olarak sayılmakta ve Cumhuriyet dönemi istasyon mimarileri arasında da bir başyapıt olarak anılmaktadır (Erkan & Haştemoğlu,, 2013).

Yapı simetrik, uzun ve yatay bir kütleye sahiptir ve bu hat boyunca uzanan “tek taraflı” istasyon yapıları türüne bir örnek oluşturmaktadır. Yapının giriş bölümünü de kapsayan ana kütle dairesel bir hat izleyen ikili sütunlar ile gazineye bağlanmaktadır (Görsel 39-40). İstasyon caddesine bakan ön cepheden sağlanan girişin açıldığı on iki metre yüksekliğe sahip olan ana salon; yapının simetrik düzenini bağlayacak şekilde ortada konumlanmaktadır. Ana salon üstten, ön ve arka cephelerdeki geniş cam yüzeylerden ışık alacak şekilde, ferah bir düzen ile tasarlanmıştır(Görsel 32-33)Ortadaki bu ana salonun tavanında bulunan cam yüzeylerde bugün iki trenin ve ortalarında TCDD logosunun bulunduğu bulutlu bir gökyüzü resminin yer aldığı kaplama ile kaplanmıştır (Görsel 34).

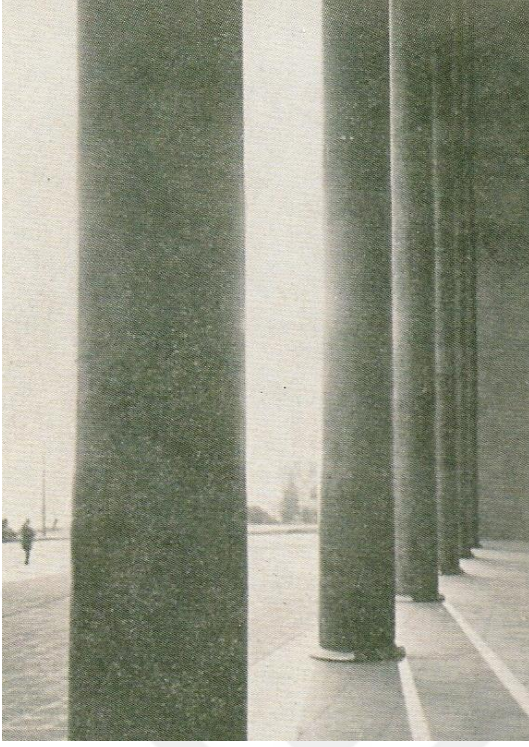

Görsel 32. Giriş holünün içerisinde başka bir görünüş (Aycı, 1937)

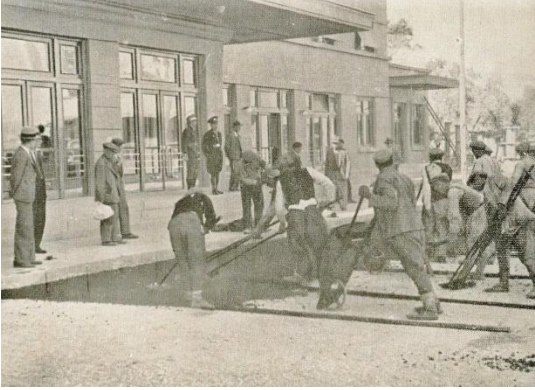
Görsel 33. Holün içerisinde gişelere (şehir cephesine) bir bakış (Aycı, 1937)

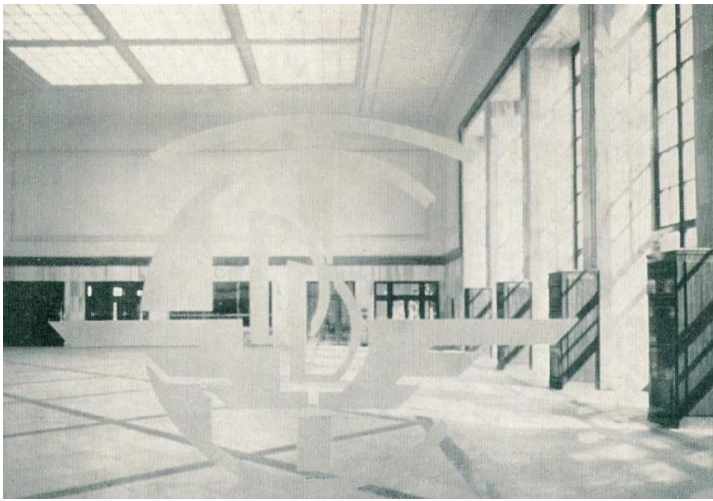
Görsel 34. Giriş holünün tavanı 2018 (Yazarın arşivinden)

Görsel 35. Ön cephedeki sütunlar (solda), Yapının inşaatından bir kare (sağda) (Aycı, 1937)

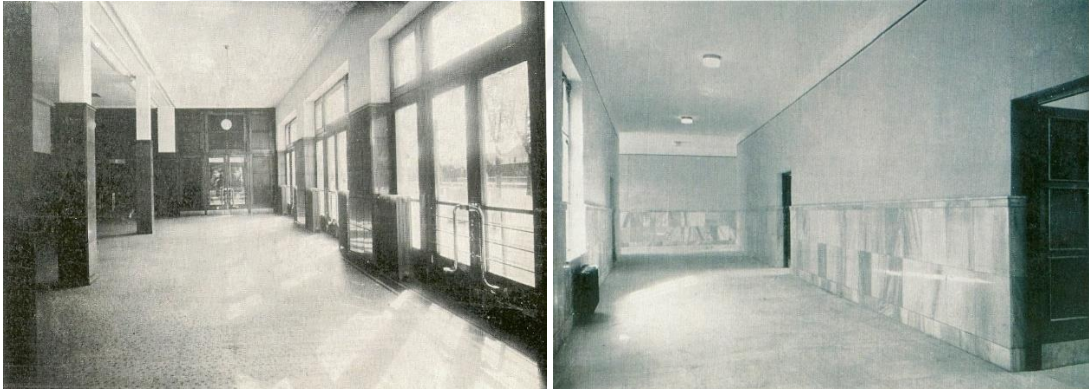

Görsel 36. Meydanın inşaatından bir kare (solda), Büyük giriş holü ve gişeler (Aycı, 1937)

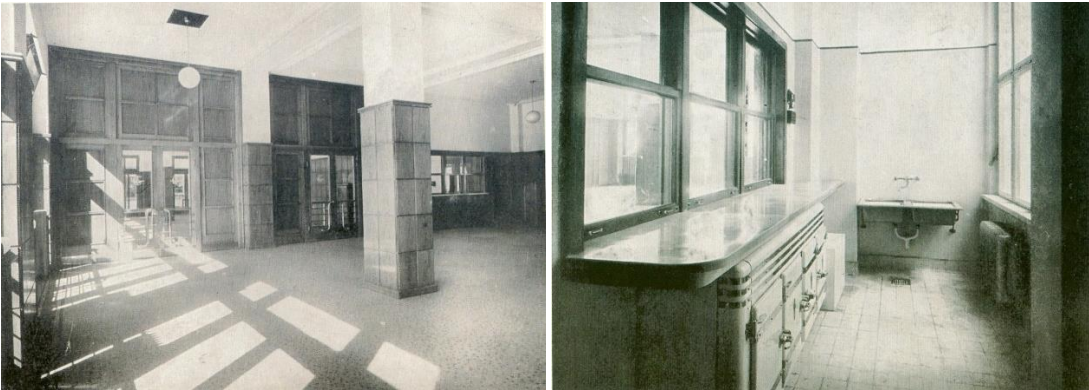

Görsel 37. Hole dışarıdan bakış (solda), Büyük holde sağ taraftaki gişeler (Aycı, 1937)

Yanlarda bulunan bekleme salonları ve bilet gişeleri bu ortak mekâna açılmaktadır. Girişte yer alan sütunların anıtsal düzeni ile iki yanda bulunan merdiven kulelerinin yuvarlatılmış olan dairesel hatları tasarlandığı dönemin hâkim mimarlık anlayışlarının birleştirilerek yapıda kullanıldığını göstermektedir (Aslanoğlu, 2010) (Görsel 35, 36 ve 37). Buna paralel şekilde çatının bitiminin, dikey merdiven pencerelerinin ve pencere altlarını birleştirmede kullanılmış yatay bordürlerin yine o döneme ait biçimsel özellikleri yansıtan elemanlar oldukları söylenebilmektedir. Yapı, betonarme bir iskelete sahiptir ve dış cephesi Ankara taşı ile kaplanmıştır. Ana giriş kütlesindeki ön- arka cephelerden ve üstten gün ışığı alacak şekilde tasarlanmış olan holün üstü 23 metre uzunluğa sahip ve altı çelik makasla geçilmiştir. Girişin önünde sıralanan sütunlar ve üstelerindeki yatay şeritler Hereke taşından olup yükseklikleri 10'ar metredir (Görsel 35). Girişte bulunan merdiven, ortadaki ana holün yer döşemesi, duvarlarının alt kısımları ve peronların bulunduğu tren yoluna bitişik olan platformun yer döşemesi mermerdir (Görsel 37).

Görsel 38. Bekleme Salonu (solda), Yapı içerisindeki koridorlardan bir görünüm (Aycı, 1937)

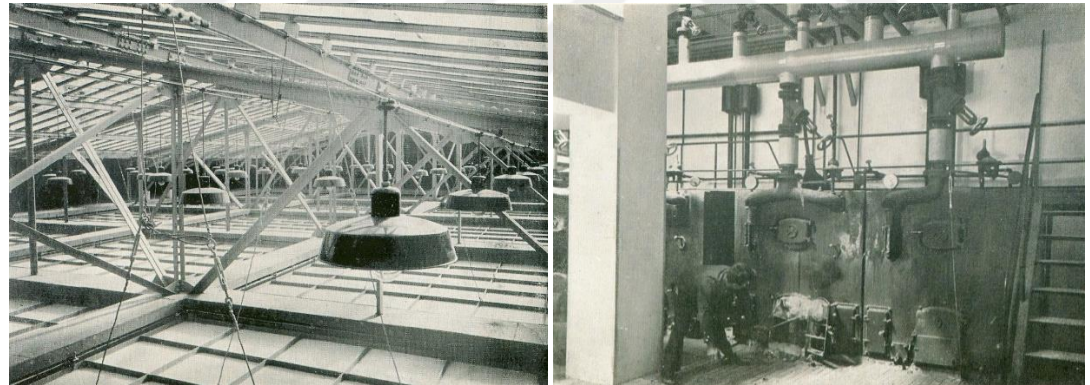
Görsel 39. Büfe (solda), Büfe servisi (sağda) (Aycı, 1937)

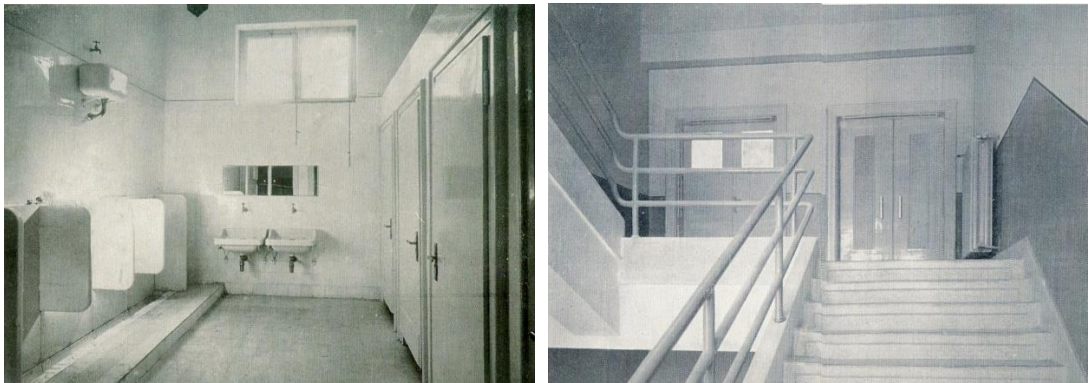
Görsel 40. Gar Binasının İnşaatının son aşamalarından bir kare(solda), Bagaj yeri (Aycı, 1937)

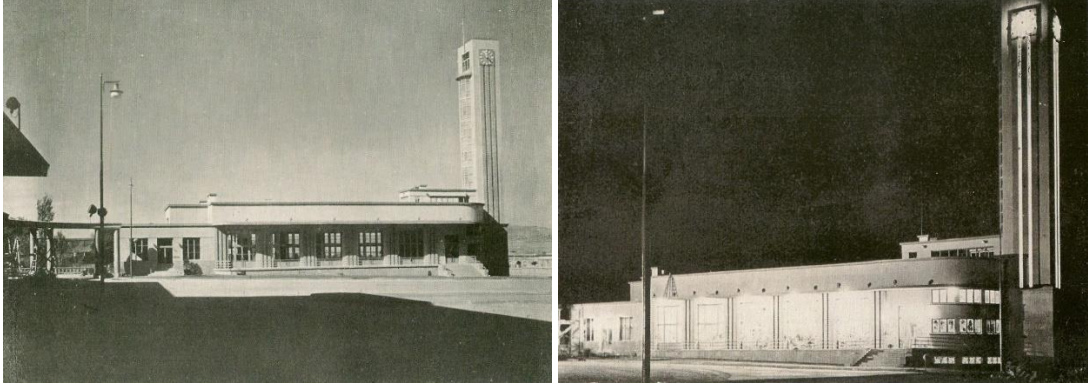
Görsel 41. Bagaj Deposu (solda), Özel (Hususi) Salon (Aycı, 1937)

Görsel 42. Çatı arasından bir görünüm (solda), Kalerifer Santrali (Aycı, 1937)

Görsel 43. Umumi Tuvaletler (solda), İkametgâh Antreleri (Aycı, 1937)

Görsel 44. Gazino Binası (Gündüz ve gece) (Aycı, 1937)

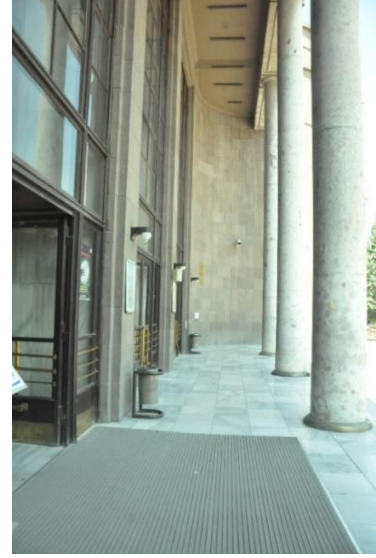
Görsel 45. Gazinonun Salonu (gece, solda), Gazino Binası, Saat Kulesi (Aycı, 1937)

Giriş kapılarında, gişelerin mermer turnikelerinde, bölümlendirmelerin yapılabilmesi için yapılan trabzanların profillerinde, aydınlatmalarda ve kapı kolları gibi aksesuar donatılarda kullanılan krom kaplı metal öğeler sadelikleri ve detayları ile göze çarpmaktadır (Aslanoğlu, 2010). Tüm bu özellikleri ile birlikte yapının en küçük ayrıntılardan en dış detaylara, dönemsel özelliklere ve çevresel dokuya, bulunduğu bölgenin özelliklerini yansıtan malzeme seçimlerine kadar çok ince düşünülmüş, bir Türk mimar tarafından tasarlanan ve tutarlı olan bir kamu hizmet yapısı olduğu söylenebilmektedir.

Görsel 46. Ankara Garı, 2018 (Yazarın arşivinden)

Yapıya yaklaşırken asfaltın bitimi ile birlikte Ankara taşından yer döşemeleri ana girişe çıkan mermer basamaklar ile birleşmektedir. Anıtsal bir görünüm sağlayan çembersel sütunlar camlı ön cephe boyunca devam ederek girişte bir koridor oluşturmaktadır. Hereke taşından olan sütunların tabanları ve kolon başları krom kaplamalı metal bir çerçeveye sahiptir. Krom başlıklar iç mekânda kullanılan kapı kolları, gişelerin önündeki krom kaplı ayırıcılar ve kapı ve pencerelerdeki çerçeveler ile peron alanındaki ayırıcılarda da kullanılarak tasarımsal bir devamlılık ve bütünlük sağlamaktadır. Ankara taşının yapının dış cephesindeki duvar yüzeyi olarak kullanılması ve girişteki mermer döşemenin hem iç mekân döşemeleri, hem peron alanı zeminin döşemesinde kullanılması; hem de iç mekândaki duvar yüzeylerinde belli bir yüksekliğe kadar duvar kaplaması olarak kullanılması da aynı dili ve devamlılığı sağlamaktadır (Görsel 46).

Görsel 47. Gar Binasının giriş cephesinde bulunan dairesel sütunlar (Yazarın arşivinden)

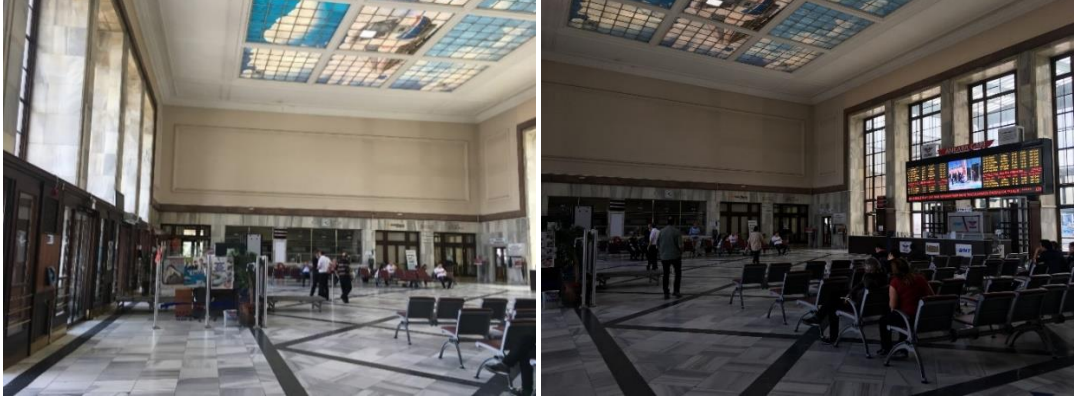
Görsel 48. Hereke taşından olan sütunların krom taban başlıkları (solda)(Yazarın arşivinden)

Görsel 49. Ankara Garı'na ait krom açıklma levhaları (giriş kapısı yanı) (sağda) (Yazarın arşivinden)

Görsel 50. Ana salondan bölümlere açılan kapılar ve kapıların ahşap- krom detayları, mermer Zemin ve duvar kaplamaları (solda)(Yazarın arşivinden)

Görsel 51. Peron alanından yapı içerisindeki bölümlere açılan kapılar, Ankara taşı kaplamalı dış cephe ve mermer zemin detayları (sağda) (Yazarın arşivinden)

Görsel 52. Ana Hol,2018 (Yazarın arşivinden)

Ana salonun günümüzdeki görünümü, 2018, giriş kapısı, orta alan ve soldaki bekleme alanları (cam tavan artık TCDD resmi ile kaplanmış durumda) (solda), danışma bankosu, tren saatlerini gösteren elektronik pano, orta alan ve soldaki bekleme alanları (sağda)

Ana salonda özellikle yaşanan trajik terör olayından sonra artırılan güvenlik önlemleri ile birlikte giriş kapısının önündeki güvenlik bantı, x-ray cihazı ve güvenlik görevlileri ile kapının simetrik olarak karşısına gelen danışma bankosu dikkat çekmektedir. Tren seferlerine ait elektrik bilgilendirme panosu, orta alandaki boşluğa eklenen bekleme koltukları ve cam kaplı metal tavan örtüsünün içerisine yerleştirilmiş olan TCDD resmi ana holün bugünkü görünümünü ortaya koymaktadır.

Görsel 53. Ana salondaki ünlü bilet gişeleri(Yazarın arşivinden)

Ana salonda yer alan ikonik sayılabilecek ünlü bilet gişeleri görünümünü korumaktadır. Mermer ve krom birleşimleri ile birlikte mekândaki malzeme seçiminin uyumu burada da gözlenmektedir. Ana salondaki bu gişelerin sağından başlayarak L şeklinde giriş cephesine doğru uzanan market devamlılığını sürdürmektedir. Bagaj bölümüne açılan koridordaki berber hala çalışmakta, ancak koridor atıl bir halde bulunmaktadır.

Görsel 54. Ana salondan bagaj bölümüne açılan koridor girişi, solda market başlangıcı (solda), Bagaj bölümüne giden koridordaki artık kullanılmayan gişeler (Yazarın arşivinden)

Görsel 55. Bagaj bölümüne giden koridor, solda berber ve tuvaletlere ait yönlendirme levhaları ile (solda), Bagaj bölümü, solda dışarı açılan çıkış kapısı (sağda) (Yazarın arşivinden)

Ankara Tren Garı'nın ana salonundan, ana girişin tam karşısına gelecek şekilde yine camlı kapılardan peron alanına çıkılmaktadır. Kapıların ortasında demiryolları hatlarını gösteren bir harita ve bir tren maketi bulunmaktadır. Sağ ve sol kanat olmak üzere iki yönlü olarak caddeye paralel bir hat izleyerek devam ettiği düşünülebilecek olan peron alanı; sağ kanatta büfe, bekleme alanları, ofisler, şeref salonu, Atatürk konutu ve Demiryolları müzesi ve Atatürk'ün kullandığı (bu alanda sergilenen) vagon şeklinde devam etmektedir. Vagonun sergilendiği nokta arkadan Gar Gazinosunun bahçesine yaslanmaktadır. Çatı kırma çatı formunda çelik makaslarla geçilmiş, metal ve cam kaplı yüzeyler ile örtülmüş; yer döşemesi olarak iç mekânda da tercih edilen mermer kaplama kullanılmıştır. Yapının dış cephesi bir yüzey olarak alındığından duvarlarda yine ön cephedeki gibi Ankara taşı kullanılmıştır (Görsel 56).

Görsel 56. Peron alanından ana salona girişler, iki girişin ortasındaki demiryolları hattını gösteren harita ve tren maketi (Yazarın arşivinden)

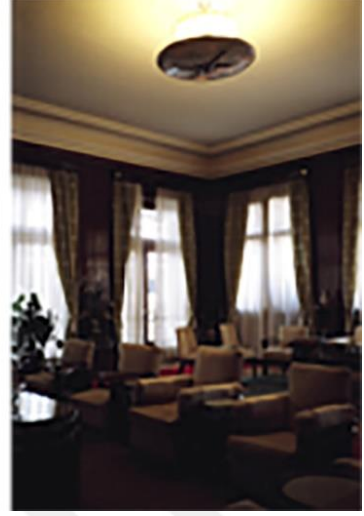
Görsel 57. Peron alanından ana salona girişin sağ kanadı- büfe (solda) (Yazarın arşivinden)

Görsel 58. Peron alanından ana salona girişin sağ kanadı- Patlamadan sonra polislerin kullandığı ofisler (Yazarın arşivinden)

Peron alanı kapılarının sağ tarafında bulunan büfe işlevine devam etmekte ve işletme olarak çalışmaktadır. Büfenin devamında ise yeşil deri kaplamalı, krom profilli bekleme koltuklarının bulunduğu bekleme alanı ve devamında günümüzde polis memurlarının kullandığı ofisler ile nadiren de olsa protokol tarafından kullanılan Şeref Salonu bulunmaktadır. Bu cephedeki kapı ve pencerelerin de iç mekânda kullanılan ahşap doğramalar ve krom profiller ile yapıldığı gözlenebilmektedir.

Görsel 59. Sağ tarafın devamı, ofisler ve Atatürk Konutu (üstte)(Yazarın arşivinden)

Görsel 60. Şeref Salonu (ortada ve altta) (Feray Ünlü'nün arşivinden)

Ofislerin ve Şeref Salonunun yer aldığı kısmın ön tarafı ile trenlerin yaklaştığı alanın ortasına ise yüksek hızlı tren garı ile bağlantıyı sağlayan bir alt geçit yapılmaktadır. Yazının bu aşamasında henüz bu geçitteki merdivenler çalışmamakta; önünde güvenlik açısından paneller bulunmaktadır. Merdivenin çevresine ise bekleme amaçlı banklar yerleştirilmiştir.

Görsel 61. YHT Garına bağlanacak olan alt geçite ait merdivenler ve önündeki bekleme alanları (Yazarın arşivinden)

Görsel 62. Sağ kanadın sonunda sergilenmekte olan Atatürk'ün vagonu (üstte) (Yazarın arşivinden)

Görsel 63. Vagonun içi (altta) (Feray Ünlü'nün arşivi-iç mekân)

Peron alanının sonuna denk gelen kısımda sergilenmekte olan Atatürk'ün kullandığı vagon, bellek açısından bir hatırlatma sembolü olarak varlığını sürdürmektedir. Araştırma sırasında yapılan saha çalışmasında, trenden inen yolcuların bu vagonu fark ederek yanına gittikleri, inceledikleri, önündeki açıklama yazısını okuyarak hatıra fotoğrafları çekti oldukları gözlenmiştir.

Görsel 64. Peron alanından ana salona açılan camlı ana giriş (solda)(Yazarın arşivinden)

Görsel 65. Camlı ana girişin sağında kalan gişe ve sonradan camlı separatörler ile kapatılan kısım (sağda) (Yazarın arşivinden)

Görsel 66. Sol kanadın genel görünümü (solda) ve sol kanattaki bekleme alanı (Yazarın arşivinden)

Peron alanı girişinin sol kanadında ise sağ taraftaki büfenin bir simetriği vardır fakat günümüzde kullanılmamaktadır. Bu alanın devamında ise yine sağ taraftaki gibi yeşil deri kaplı ve krom profilli bekleme koltuklarının kullanıldığı yolcu bekleme alanı; yeşil metal profiller ve krom kaplı TCDD logosunun bulunduğu separatörler ile ayrılmış ofisler devam etmektedir.

Görsel 67. Peron alanının sol kanadından genel görünüm (Yazarın arşivinden)

Görsel 68. Peron alanının sol kanadından genel görünüm (Yazarın arşivinden)

Görsel 69. Sol kanattaki ofis alanları (Yazarın arşivinden)

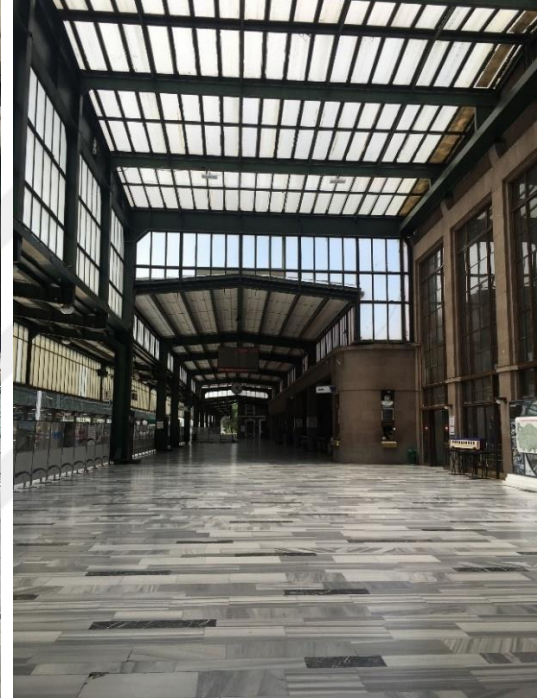

Görsel 70. Sol kanattaki ofis alanları (Yazarın arşivinden)

Sol kanadın sonu ise Sanat Galerisi'nin arka cephesine ve arka bahçesine bağlanmaktadır. 2016 yılında garın hemen arkasına, aynı hatta konumlanacak şekilde yeni bir gar binası yapılmıştır. Yeni yapılan bu yapı ATG AVM olarak anılan bir alışveriş merkezi olmakla birlikte, alt katlarında yüksek hızlı tren garı olarak kullanılmaktadır. Böylelikle Avrupa'da örneklerine sıkça rastlanabilen tren garı ve alışveriş merkezi- ulaşım/ticaret merkezi anlayışı ile Ankara da bir örneğe sahip olmuştur. Yüksek hızlı tren garının devam eden çalışmaları ve peron alanlarının düzenlenmesi süreci yüzünden çalışma yapılırken bu alan şantiye şeklindedir ve inşaat devam etmektedir. Sol kanadın bu kısmına çıkmadan ise peronlara yakın olarak eski garı YHT AVM'ye bağlayan bir üst geçit yapılmıştır. Yürüyen merdivenler ile çıkılan tüp geçit Yüksek Hızlı Tren Garı ve alışveriş merkezinin gar tarafına bakan arka cephesinde bulunan kapısına çıkmaktadır.

Görsel 71. Sol kanatta eski gar binasını (peron alanından) yeni yapılan YHT AVM'ye bağlayan üst geçit
(Yazarın arşivinden)

Görsel 72. Peron alanının Zemin döşemesi, tavan kaplaması ve duvar yüzeylerine ait genel görünüm
(Yazarın arşivinden)

Görsel 73. Peron alanının Zemin döşemesi, tavan kaplaması ve duvar yüzeylerine ait genel görünüm
(Yazarın arşivinden)

Tren garı ve yerleşkeye ait projelere araştırmanın sonunda yer alan “Ekler” kısmından ulaşılabilmektedir.

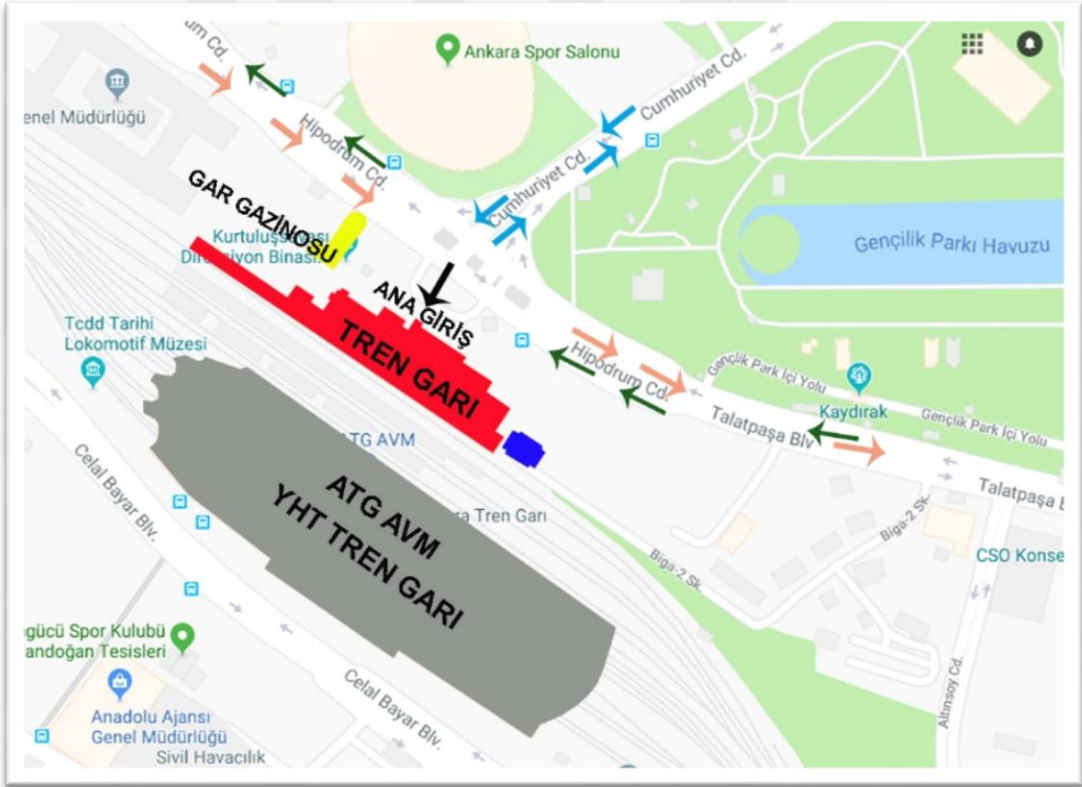
Çevresel Analiz

Ankara Tren Garı; Ankara’nın Ulus semtinde; Hipodrum Caddesinin Talat Paşa Bulvarı’na bağlandığı noktadadır. Yapının ön cephesi ve ana girişi Hipodrum Caddesi, Cumhuriyet Caddesi ve Talat Paşa Bulvarı’nın kesişiminde yer almakta; sol çaprazında Ankara Spor Salonu; sağ çaprazında ise Gençlik Parkı bulunmaktadır.

Ana bina; sağ tarafında Atatürk Konutu (Demiryolları Müzesi) ve sol tarafında TCDD Demiryolları Müzesi ve Sanat Galerisi olarak bilinen yapılar ve Gar Gazinosu olarak bilinen, saat kulesinin de yer aldığı restoran ile ilişkili olarak aynı yerleşkede yer almaktadır.

Görsel 74. Ankara Tren Garı'nın Google Earth'ten görünümü, çevre yapı ve yollar ile ilişkisi, Eylül, 2018
URL31

Görsel 75. Ankara Tren Garı'nın YHT Tren Garı, Gar Gazinosu ve çevre yollar ile ilişkisi URL 32

Yıkılan eski gar binasının ek yapılarından biri olan, Gar binasının doğusunda (ana giriş cephesinin solunda) yer alan beşik çatılı taş bina günümüzde hala yerinde durmaktadır.

TCDD Sanat Galerisi ve Müze olarak işlevini sürdürmekte olan yapıda çeşitli zamanlarda bazı sanatsal eğitimler ve etkinlikler düzenlenmektedir (Görsel 74,75 ve 76). Gar'ın doğusunda (ana girişin sağında, şeref salonunun ilerisinde) yer alan, Almanlar tarafından yapılmış ve eski istasyon şefinin köşkü olan yapı ise, Milli Mücadele ve Kurtuluş Savaşı zamanında Atatürk'ün konut olarak kullandığı yapıdır. Günümüzde bu yapı "Devlet Demiryolları Müzesi ve Atatürk Konutu" adıyla müze olarak kullanılmaktadır ve ziyarete açıktır (Görsel 74,75 ve 76).

Görsel 76. Ankara Tren Garı ve çevre yapıların üç boyutlu görünüşleri ve hacimsel ilişkileri URL 33

Görsel 77. Şeref Salonu (Solda) Atatürk Konutu ve Demiryolları Müzesi (sağda)(Yazarın arşivinden)

Görsel 78. Gar Gazinosu ve saat kulesi (solda), aat Kulesi ve Ankara Spor Salonu (sağda) (Yazarın arşivinden)

Görsel 79. Sanat Galerisi (solda) (Yazarın arşivinden)

Görsel 80. Ankara Tren Garı ve arkasındaki YHT AVM'nin kütleli ilişkisi (G. Sazan arşivinden)

Ankara Tren Garı; arkasında, peronların yer aldığı kısımla bir üst geçitle bağlanmış ve yapının ana hattı boyunca paralel olarak uzanan yeni Yüksek Hızlı Tren Garı binası ile de komşudur. ATG AVM (Ankara Tren Garı Alışveriş Merkezi) olarak bilinen, yüksek hızlı tren garının alt katında yer aldığı bu yapı eski garın tam arkasında; boyut olarak tarihi gar yapısını altına alarak hacimsel olarak ezen bir biçimde varlığını sürdürmektedir. Tarihi yapıların yer aldığı bölgede yapılmış olan Ankara Spor Salonu ve ATG AVM'nin güncel mimari kullanım ve malzemeler ile yapılmış silüetleri bölgede var olan tarihi dokuyu bozmakta ve eleştiriye açık hale getirmektedir.

Görsel 81. ATG AVM ön cepheden görünüş URL 34

Görsel 82. Ankara Arena Spor Salonu URL 35

4.3 Ankara Tren Garı ve Toplum Belleği

Ankara Eski Tren Garı, Ankara’da Cumhuriyeti ve Cumhuriyet Dönemini temsil eden pek çok yapıdan bir tanesidir. Yeni kurulan cumhuriyet ile birlikte gelişen şehir ve kent dokusunda önemi büyük olan yapı, bugün o dönemi hatırlatan ve temsil eden nitelikte, tarihin ve o sürecin izlerini taşıyan bir anıt eser, bir bellek mekânıdır. Yapının gerek tarihi gerekse mimari önemi, Garın varlığını sürdürebilmesi açısından yeterli verileri sağlamaktadır. Ancak,

bu tezde örnek olarak seçilmesinin sebepleri olan yıkılma tehlikesinin olması, tarih içerisinde yapı ile ilişkili bazı toplumsal olaylara sahne olması, Ankara ve Türkiye için kara bir gün olarak sayılan bir patlama olayına tanıklık etmesi ile birlikte medya ve tartışmalarda adının sıkça anılmaya başlamasıdır.

4.3.1 Gar Ve Çevresinde Sosyal Hayat ve Değişimler

Bu bölümde, Ankara Garı'nın adı geçen bazı medya haberleri ve belgelerinde nasıl ele alındığı ile birlikte bu yerleşkedeki sosyal hayata, olaylara ve yapılara dair kısa aktarımlar yapılmaktadır. Buradaki amaç, yapı ile ilgili bu haberlerin ve bilgilerin bir sonraki bölümde yapılacak olan özgün çalışmadaki görüşmelerde, algısal olarak görüşmecilerde herhangi bir etki bırakıp bırakılmadığına dair bir karşılaştırma yapabilmek, aynı zamanda bu haberlerin gar ile ilgili literatürüne farklı çalışmalar üretilebilmesi için ufak da olsa bir katkı sağlamaktır. İlerleyen kısımlarda gar ve çevresinin yıllara göre değişimine kısaca değinilmekte, önemli olaylara ve medya organlarında yer alan bazı haber, yazı ve tartışmalara yer verilmekte, aktarımlar yapılmaktadır.

1920-1960 Yılları arasında Ankara Garı ve Çevresi

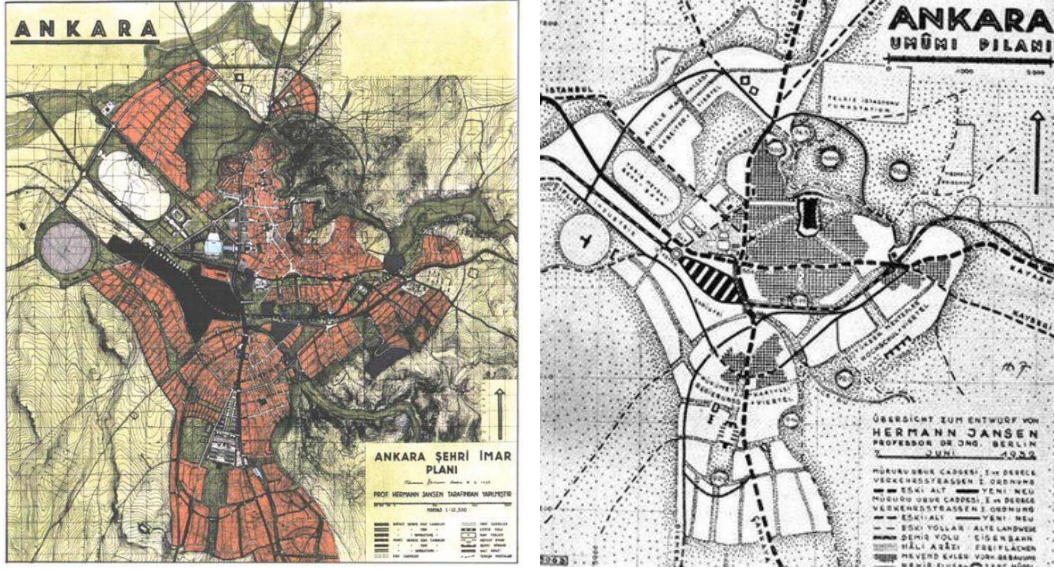
Araştırmanın dördüncü bölümünün tarihçe kısmında Ankara'nın o dönemki durumunu anlatabilmek amacı ile çok kısa bir özet geçilmektedir. Ankara'nın nasıl Anadolu'nun merkezinde yer aldığı ve tarihinin çok eskilere dayandığından aynı kısımda bahsedilmektedir. Ankara, eski adı ile Angora-Ancyra-Ankyra kenti 19. Yüzyılın sonlarına doğru fakir ve ekonomisi çökmüş bir kent olarak tarifiyle, 1873-1875 yılları arasında yaşanan kıtlık felaketine ve 1881 ile 1917 yıllarında gerçekleşen iki büyük yangına da kısaca değinilmiştir. Yeni Türkiye'nin ilk meclisi 23 Nisan 1920'de Ankara'nın Ulus semtinde kurulmuş; Ankara 13 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti olarak ilan edilmiştir. Daha önce de vurgulandığı gibi Ankara; politik, ekonomik anlamda gelişmekte olan sanayi, tarım, ticaret ve yeni cumhuriyetin gerekliliklerine uygun, karşılık verebilecek ve gelişen bir şehir olarak ilk denemelerin ve modern yapılanmanın da kurulduğu, geliştiği bir şehir olarak anlatılabilir. Bu süreçte şehrin kentlilerinin ve yeni kullanıcılarının, devletin tüm ihtiyaçlarına dair mekân organizasyonlarının yapımına ek olarak sosyal yaşam (günlük

ihtiyaçların karşılanması, eğlence, kültürel ve bürokratik organizasyonlar, vs.) da şehrin 1923 yılından itibaren başlayan gelişim sürecinde önemli rol oynamaktadır.

Sosyal olarak şekillenen Yenişehir; Jansen Planı gibi bir şehir planını da düzenlenmesine katarak; özellikle Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, şehre yeni gelen devlet adamlarının, gelişmekte olan sanayiye mensup çalışanların, kısacası artan nüfusun; şehrin merkezi ve kalbi olarak tarif edilebilecek olan Ulus ve çevresinde konumlandığı söylenebilecektir. Artan nüfus ile birlikte de şehirde kamusal mekânlara duyulan ihtiyaç da artmıştır. Dönemin sosyal yaşamına ve ihtiyaçlarına parmak basarak Jansen'in kent planını da özetleyen Bilsel (2018), Mimarlık Dergisinde yayınlanan 'Kent Tarihi' başlıklı yazısında aşağıdaki anlatımları yapmıştır:

20'li ve 30'lu yıllar kentin, çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin "başkentlik" kimliğinin oluşturulma çabasıyla genç Cumhuriyet kadrolarının büyük uğraşlar verdikleri yıllardır. Savaştan yeni çıkan bir ulus, zamanla özgün işlevleri yok olmuş, nüfus yitirmiş bir Orta Anadolu kasabasından, bir "başkent" yaratacaktır. Uluslararası sınırlı proje yarışmalarına konu edilen Ankara'nın ilk planlama çalışmalarında bu hedef açıkça görülür. Uygulamasına geçilen Profesör H. Jansen'in tasarımında Ankara tek merkezlidir. Ulus'tan Anafartalar'a doğru uzanan geleneksel çarşı, kentin merkezî iş alanları için yeterlidir. Ağır bir trafik yükünün olmadığı o yıllarda Ulus, henüz bir trafik kavşağı olmaktan çok, yayaların mekânı özgürce, sayıları çok az olan bir araç varlığı ile paylaştığı bir meydandır. Bu meydan önce "Kuvayimillîye" direnişine, sonra da Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna tanıklık etmiştir. Ulus'un bu özgün kimliğini simgeleyen "Zafer Anıtı" da burada yerini almıştır. Kentin ana strüktürü, omurgasını oluşturan "protokol yolu" Atatürk Bulvarı ise, Ulus Bankalar Caddesi'nden başlayarak başkent'in ekonomik ve kültürel yaşamının simgeleyen yapılarıyla özgün bir vitrin niteliği ile Yenişehir'e doğru uzanmaktadır. Ekonomik yaşamın simgeleri bankalar ile eğitim ve kültür yapıları ile değer kazanan ve kentin kuzey-güney ana aksını oluşturan bu yolun, planda başka bir alternatif güzergâhı yoktur (Güven Bilsel, 2018).

Bilsel bu aktarımları ile birlikte bölgenin tarihi önemine ve kolektif bellekte izler bırakan toplumsal süreçlere de vurgu yapmaktadır.

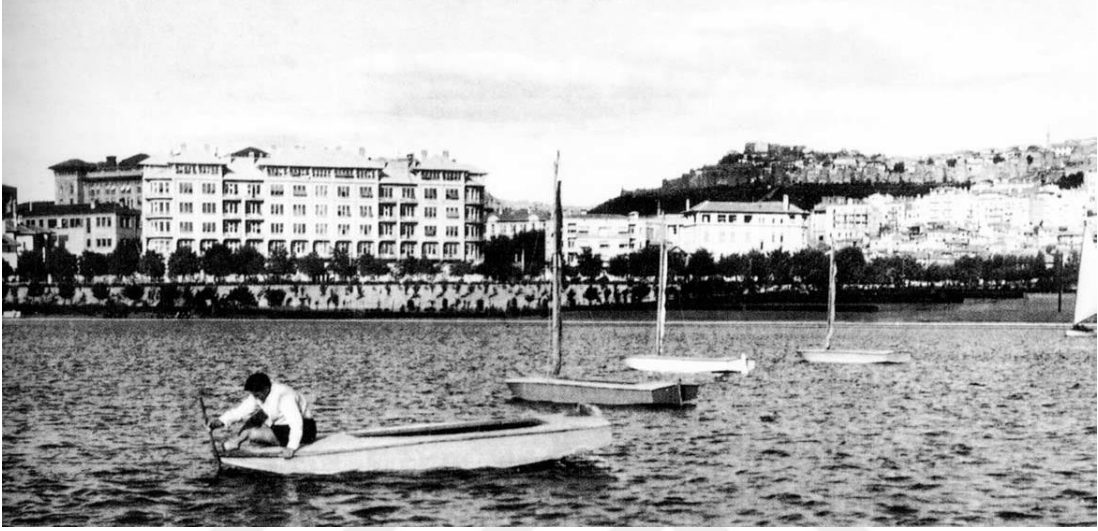
Görsel 83. Jansen Planı (23 Temmuz 1932) URL 36-37

Kılınç (2005); Ankara Tren Garından başlayıp İstasyon Caddesi’ni takip ederek Ulus’a ulaşarak, oradan Kızılay’a ve Çankaya sırtlarına doğru devam eden aksı bir “kentsel omurga” olarak aktarmıştır. O dönemin kent yapılanması ve sosyal yaşamına bakıldığında kamu binaları ve caddelerin ilişkileri, lokantalar, okullar, parklar, çalışma düzenleri, balolar, resmigeçitler hem Ankara’nın sosyal yaşamına dair izler vermekte, hem de kentin şekillenmesindeki düzeni ve programlamayı anlamaya yardımcı olmaktadır (Kılınç, 2005).

Cumhuriyet Meydanları ve Atatürk Heykelleri ile kent planlamasından yeni gelişen hayat şekline kadar Ankara, etkili bir örnektir. Modernleşmekte olan bu kent yaşamında önemli sosyal merkezler ortaya çıkmıştır. Daha çok bürokratların kullanmakta olduğu “Karpiç” restoran ve “Ankara Palas”, dönemin en önemli sosyal merkezlerinden ikisidir. Karpiç Restoran İstanbul’un eğlence yaşamını Ankara’ya taşıırken, Ankara Palas da özellikle devlet yetkililerinin konakladığı ve baloların düzenlendiği önemli bir yapıdır. Bunlara ek olarak ise Gar Gazinosu, Çubuk Baraj Gazinosu, Bomonti gibi mekânlar da bilinen başka sosyal merkez örneklerindendir. Kent yaşamını desteklemekte olan açık alanlar da o dönemin sosyal hayatında büyük önem taşımaktadır. Örneğin; Millet, Güven, Hacettepe, Gençlik Parkları; Erken Cumhuriyet Dönemi’nin önemli parkları olarak öne çıkmaktadır (Yeşilkaya, 2005).

Millet parkında konserler ve dans partileri verilir. Adalet Ağaoğlu’nun “Ölmeye Yatmak” romanında kurguladığı hali ile bir genç kız için Gençlik Parkı “ilk defa Avrupalı bir kız oluşun” mekânıdır. (Yeşilkaya, 2005)

Benzer şekilde Cebeci, Dikmen ve Bent Deresi ise o dönem Ankaralıların nefes aldığı doğal mekânlar olarak aktarılabilir. Sonradan Gazi Çiftliği de bu mekânlara eklenmiştir. Özellikle Gençlik Parkı'nın havuzu ve Atatürk Orman Çiftliğinde bulunan, adlarını ve formlarını bölgelerden alan Marmara ve Karadeniz Havuzları da o dönem Ankara'sının önemli sosyal mekânlarına örneklerdir.

Görsel 84. Gençlik Parkı (Yıl belirtilmemiş) (Bayraktar, 2005)

Ankara Tren Garı (1937), Cumhuriyetin kurulması ve Ankara'nın başkent olması ile birlikte; Ankara'da Atatürk Orman Çiftliğinde mevcut halde bulunan ve bugün restoran olarak hizmet vermeye devam eden, Gazi İstasyonu'nun artan nüfusa ve trafiğe yeterli gelmemesi ile inşa edilmiştir. Bununla birlikte genç ve yeni Cumhuriyete yakışır, güçlü ve modern bir istasyon yapılmasının kararı da bu süreçte etkili olmuştur. Jansen planı ile birlikte "Yenişehir" bölgesinin yapılandırılması ve kent merkezinin Ulus ve çevresi olması, TBMM ve devlet binalarının, sosyal hayatın ve konaklamanın da bu bölgede olması yapının inşa edileceği alanın belirlenmesinde etkili olmuştur. 1934 yılında yayınlanan Mimar- Arkitekt dergisinde, Ankara Tren Garı projesinin yarışma ile belirleneceğine dair haberler iki farklı makede aşağıdaki şekilde yer almıştır:

Ankara garı ve İstanbul Adliye binası projelerinin müsabakaya konulacağı memnuniyetle öğrenilmiştir (belirtilmemiş, 1934, s. 253).

Şimdi duyuyoruz ki, bir kaç bina projesi daha müsabakaya konacaktır: 1. İstanbul konservatuarı 2. Sümer Bank merkez binası 3. Ankara garı 4. İstanbul Adliye binası 5. Ankarada bir Himayeletfal apartmanı. Bunlardan iki birincisi hatta müsabakaya konmuştur. Diğerleri de önümüzdeki haftalar - da konacaktır (Asaf, 1934, s. 241).

Ankara Garı projesi daha sonra yarışma ile belirlenmemiş, proje Şekip Akalın tarafından tasarlanmıştır. Aynı yayında gar ve istasyonlara dair yapılmış olan aşağıdaki tanımlamada, gar binalarının sadece birer ulaşım yapısı olmadığı; aynı zamanda sosyal merkezler olarak işlev gördüğü de vurgulanmaktadır:

Gar tren yollarının bittiği veya geçtiği, harekete başladığı bir yer olmaktan çok uzaktır. Daha başka anlamı (Mana) vardır. Tütün içme salonları var, gişeler, bagaj yerinde, posta yer altında işliyor... (Ünsal, 1934, s. 349)

Dönemin önemli mimarlık yayınlarından olan Arkitekt'in arşivlerinden elde edilen Gençlik Parkı'na, TCDD Umumi Müdürlük Binasına ve özellikle Ankara Garı'nın ana holünde yer alması planlanan resimlere dair yarışma haberlerinin yayınlanmış hallerine ilişkin belgeler araştırmanın sonundaki ekler kısmında yer almaktadır. Aşağıda dönemin önemli bir başka dergisi olan Yedigün'ün Ankara Tren Garı'nı "Avrupanın en modern istasyonu" olarak tanımladığı yazıya ait görselde de sosyal olarak garın ne kadar büyük bir etki yarattığı, ilgi çektiği ve ses getirdiği görülebilmektedir (Yedigün, 1939).

Görsel 85. Ankara Garına ait bir dergi haberi (Yedigün Dergisi, 1939)

Gar yapısı günümüzde "Atatürk Konutu ve Demiryolları" müzesi olarak hizmet veren, savaş döneminde Mustafa Kemal Atatürk'ün karargâh olarak kullandığı lojmanın (Direksiyon

Binası) yanına yapılmış; zamanla garın ana binasının, Gar Gazinosunun, Demiryollarına ait müdürlük yapılarının ve çalışanlar için lojmanların inşa edilmesi ile birlikte de bir yerleşke halini almıştır. Bayraktar (2005) Gar Gazinosu’nu halk kesiminin de yararlanmakta olduğu bir eğlence mekânı olarak anlatmaktadır. Gazinoyu “Avrupa’da bile eşine az rastlanabilecek özellikte” bir mekân olarak tarif etmekte olan Bayraktar; yemeklerin ve servisin de mükemmel olduğu bir işletme olarak Gar Gazinosu’nu ifade etmektedir (Bayraktar, 2005)

Görsel 86. 1940’lı yıllarda Gar Gazinosu(üstte) ve Ankara Garı ile ilişkisi(altta) (Bayraktar, 2005)

Gar Gazinosu 1935-1937 yılları arasında tren garının da mimarı olan Şekip Sabri Akalın tarafından tasarlanmıştır. Yapı; 1960’lı yılların sonuna kadar Ankara’nın en seçkin eğlence yerlerinden biri olarak işlev göstermiş; gazinoya yabancı orkestralar, revüler ve dönemin önemli sanatçıları getirilmiştir. Yapı bodrumun üzerine yapılan iki kattan oluşmaktadır. Zemin katı gazino salonudur, tarihi sahnesi halen korunmaktadır. Yapı aynı zamanda sembolik kent simgelerinden biri olan saat kulesini bünyesinde bulundurmaktadır. Daha

sonraki yıllarda THY'ye verilmiş ve yolcu terminali olarak; daha sonra bir dönem Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü Binası olarak kullanılmıştır (Ankara Gar Gazinosu, 2015). Bir süre boş bir şekilde bırakılan yapı, yenilenerek günümüzde Kule Restoran olarak işlev göstermektedir.

Ankara Tren Garı çevresinde bulunan diğer yapılardan bir tanesi de garın öncephesinden bakıldığında sol tarafta bulunan beyaz, 4 katlı, avlulu genel müdürlük yapısıdır. Yapı günümüzde bölgede üniversiteye devredilen yapılar arasında bulunmaktadır ve son aylarda boşaltılmıştır. Yapının adı önceden “Devlet Demir Yolları Genel Müdürlüğü Binası (Ulaştırma Bakanlığı)” olarak geçmekteydi. Yapı 1938-1941 yılları arasında Mimar Bedri Uçar tarafından yapılmıştır. İlgili yazıda yapıya ait aktarılan şu detaylar dikkat çekmektedir:

Yapı; bodrum üzerine dört katlı, ortası avlulu dikdörtgen bir bloğa yanlarda kanatların eklenmesinden oluşmuştur. Bu kanatların bodrumları sığınak olarak yapılmıştır. Yapının iskeleti betonarme, döşemeleri asmolendir. Giriş holünün büyük bir bölümü renkli Hereke ve Bilecik mermeriyle kaplanmıştır. Dışta subasmanlar ve yapının orta bölümü Ankara taşı, diğer yüzeyler yapay taşla kaplıdır. D.D.Y. Umum Müdürlüğü Binası Ankara'nın en başarılı bir eseridir. Ankara İstasyon mevkiinde 1938 -1939 tarihleri arasında Devlet Demir Yolları Genel Müdürlüğü'nün idare inşaatı sırasında M.S. 3. ve 4 yüzyıla ait yan yana iki mezar bulunmuştur. Mezarlar, Çankırı Caddesi kenarındaki Roma Hamamı'na nakledilmiştir. (Ankara Gar Gazinosu, 2015)

Görsel 87. 20 Kasım 1938 saat 10.00 Atatürk'ün cenazesi Ankara garında URL 38

Ankara tren Garının sahne olduğu başka bir kolektif olay da vefatından sonra kendi vagonu ile Atatürk'ün naaşının İstanbul'dan Ankara'ya getirilmiş olmasıdır. 10 Kasım 1938'de vefatından sonra geçici olarak Etnografya Müzesi'ne nakledilen Atatürk'ün naaşı, Dolmabahçe Sarayı'ndan alınarak tüm yurttaki düzenlenen yas törenleri ile birlikte trenle Ankara'ya uğurlanmıştır. Atatürk'ün kendi kullanmış olduğu ve bugün de eski garın peron alanında sergilenmekte olan vagon ile birlikte naaş Ankara Tren Garı'na getirilmiştir. Hatta Atatürk'ün naaşı günümüzde Atatürk Konutu olarak müzeye çevrilmiş olan Direksiyon Binası'nda sergilenen, orada da kullanmış olduğu masaya konulmuştur. Buradan ise halkın hüznü eşliğı ile birlikte Etnografya Müzesi'ne götürülmüştür. Yukarıdaki görsellerde naaşın gara getirilmesi ve askerlerin omuzlarında taşınmalarına ait fotoğraflar takip edilebilmektedir (Görsel 87). Tüm Türkiye tarihi açısından oldukça hüznü ve duygu yüklü bu an, hala her 10 Kasım'da Atatürk'ün ölüm yıldönümünde çeşitli medya organlarınca kullanılmakta, yaşanan bu olayın anısı her nesile aktararak kolektif bellek açısından önemini korumaktadır. Aşağıdaki metin Hürriyet Gazetesi arşivinden elde edilmiş bir makaleye aittir. Makalede Direksiyon Binasının tarihteki önemi ve günümüzde müze olarak kullanımına dair bilgiler de bulunmaktadır:

BASAMAKLARI ÇIKIN O ODANIN IŞIĞINI YAKIN

Gidin Direksiyon Binası'na. Dönerek tırmanan mermer basamakları çıkın. Çıkarken acele etmeyin. Belki de Milli Mücadeleyi bitirecek bir çatışmanın bu basamaklarda duranlarca engellendiğini düşünün. Daha güzel ülke olma yolunda Mumcu ve Okkan gibi kaybettiklerimizi anın. Neleri engellediklerini, bizlere neler kazandırdıklarını hiç bilemeyeceğimiz tüm şehit ve gazilerimizi, Astsubay Ömer Halisdemir'i, Trafik Polisi Fethi Sekin'i unutmayın. Artık ikinci kattasınız. Odalardaki sadelik dikkatinizi çekecek. Önünüzdeki odadaki yatağa bakın. Fikriye Hanım'ın resminin olduğu diğer odayı da mutlaka görün. Hoş bir gülümsemeyle fark edeceksiniz ki, odayı artık karpuz şişeli petrol lambası aydınlatmıyor. Olsun. O odanın ışığını yakın! Direksiyon Binası bugün Milli Mücadele'de Atatürk Konutu Müzesi'dir. Giriş katı, demiryolları müzesi şeklinde düzenlenmiştir. Hemen arkasında Atatürk'ün Vagonu var – gezmeyi unutmayın! Pazar günleri kapalı olan müze ücretsiz gezilebilir. Gruplarda randevu alınması gerekiyor. Müze Sorumlusu Günay Uluç Bey, güler yüzüyle sizi karşılayacak (Yalçın, 2017).

Görsel 88. Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Ankara Garındaki Şeref Salonunda kabine üyeleri ile görüşüyor 24 Mayıs 1950 (Cumhuriyet Gazetesi arşivinden)

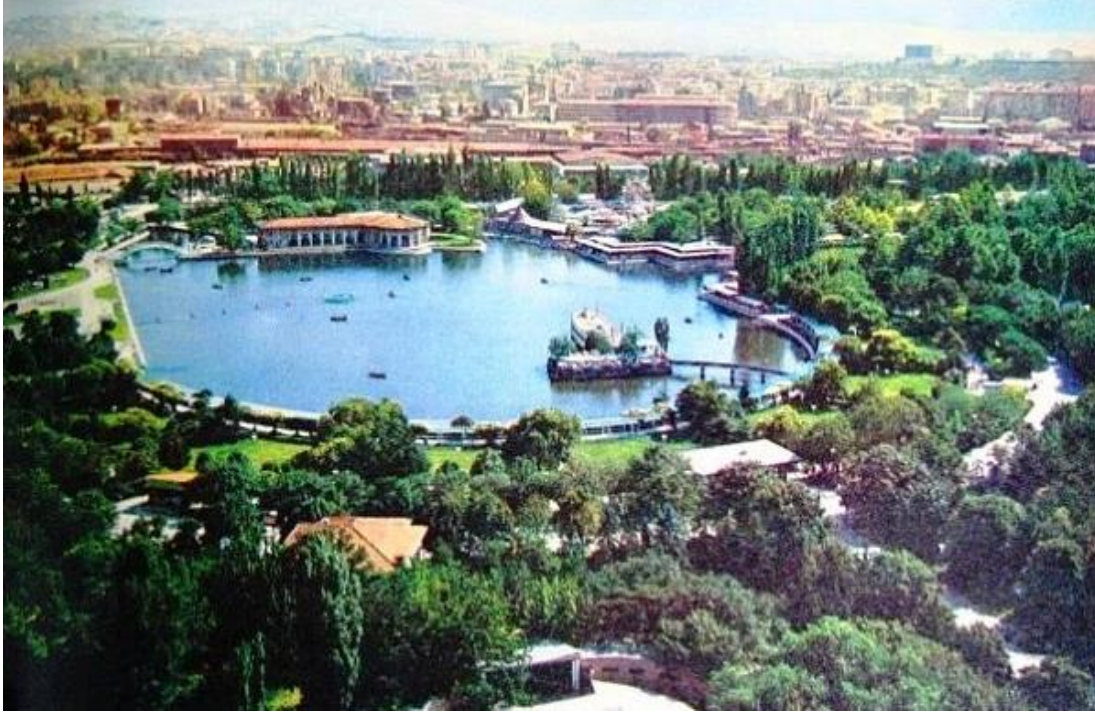
Ankara Tren Garında bulunan Şeref Salonu, uzun bir süre devlet yetkililerinin ve protokolün kullandığı, toplantı ve açıklamaların yapıldığı, misafirlerin ağırlandığı özellikli bir salon olarak hizmet vermiş, diplomatik öneme sahip bir mekândır. Görsel 110’da dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün Şeref Salonu’nda kabine üyeleri ile görüşmesine ait bir gazete haberi yer almaktadır.

Yenişehir bölgesinde 1950’li yıllarda ihtiyaçtan doğan yeni iş ve ticaret merkezleri oluşmaya başlamıştır. Bilsel (2018) bu süreçte mevcut yapıların zemin katlarının ticari olarak kullanılmaya başlandığını ve zamanla yapısal değişimler olmaksızın yapıların diğer katlarının da ofis veya muayenehane gibi amaçlarla kullanılmaya başlandığını ifade etmektedir. Bölgedeki sosyal hayatın sadece eğlence- dinlence gibi amaçlar için kurulmuş mekânlar ile değil; günlük gereksinimlerin karşılanabileceği ticari merkezlerin artmasıyla da canlandığı bu anlatımlardan çıkarılabilmektedir.

1960-1980 Yılları arasında Ankara Garı ve Çevresi

1960’lı yıllar ile birlikte alternatif ulaşım şekilleri de artmaya başlamıştır. Ancak demiryolları hala rağbet gören bir ulaşım şeklidir ve tren garı gazino ve restoranı; havuzu, gazinosu, nikâh salonu, çay bahçeleri ve yeşil alanı ile halkın eğlence- dinlence mekânlarından olan Gençlik Parkı ile etkileşimi ile halk tarafından sıklıkla kullanılan bir sosyal merkez olarak da

tercih edilmekteydi. Aşağıdaki görselde Gençlik Parkı'nın 70'li yıllardaki görünümüne ait fotoğraflar bulunmaktadır. O dönemin ünlü oyuncularının parkta çekirmiş olduğu fotoğraf da merkezin eğlence ile olan ilişkisine dair dikkat çekici bir ayrıntıdır. Aynı zamanda özellikle üst görselin, o yıllardan günümüze kent dokusunun nasıl bir değişim geçirdiğine dair de fikirler sunduğu söylenebilmektedir.

Görsel 89. Gençlik Parkı 1970'li Yıllar URL 39

1970'li yıllarda Gar Gazinosu Ulaştırma Bakanlığı'nca bir ofis yapısı olarak kullanılmıştır. Yapı günümüzde tekrar restoran işlevi ile kullanılmaya başlanmadan önce ulaştırma ofisleri ve hava kurumu ofisleri tarafından değerlendirilmiştir. Daha sonra ise Kule Restoran açılana kadar yapı atıl vaziyette bırakılmıştır. Eski parlak, eğlenceli, aktif ve sosyal günleri de böylelikle son bulmuştur.

1950'li yıllar ile başlayıp 1970'lere varıldığında özellikle eğlence mekânları bağlamında Ankara'nın sosyal yaşamında değişiklikler görülüyor. Artan ve bölgelere göre saflara ayrılmış mekânların Ulus- Dışkapı hattında pavyonlar, Ulus- Yenışehir- Kızılay hattında gazino, kulüp ve restoranlar, Maltepede ise gazino ve pavyonlar ile öne çıktığı gözleniyor (İpekeşen, 2011). İpekeşen (2011), 1970'lere gelindiğinde Kızılay- Çankaya hattında şık restotanların ve gece kulüplerinin trend olmaya başladığını belirterek değişen sosyal yaşam hakkında bilgi veriyor. O yıllarda en gözde mekanlrın Kavaklıdere- Çankaya hattında sıralandığını belirtmesi de aslında sosyal hayat ve şehir merkezinin odağı olan Ulus'un merkezden ve sosyal hayattan biraz kopmuş, ayrılmış olduğunu ortaya çıkarıyor.

Ankara Garı ile etkileşimini sürdüren ve bölgenin sosyal- diplomatik hayatında önemli yeri olan Ankara Palas, etkisini 1970'li yıllara kadar gösteriyor. Ankara Palas'a ek olarak Balin Otel, Marmara Otel, Bulvar Palas ve Ankara Otel gibi işletmeler de bünyelerinde şık restoranlar ve gece kulüpleri bulundurduklarından o dönemin gözde mekânlarından birkaçı olarak anılabiliyor. Aynı zamanda da otel işlevi sundukları için bölgenin sosyal hayata katkı sağlayan merkezlerine örnek oluşturuyorlar. Bunların yanında Gençlik Parkı içindeki göl gazinosu gibi birkaç büyük gazino da dönemin ünlü isimleri Zeki Müren, Behiye Aksoy, Hamiyet Yüceses, Gönül Yazar gibi sanatçılar da bu mekânlarda sahne alıyorlar. Dolayısıyla bahsi geçen mekânlar Ankara'nın o dönemki aktif sosyal hayatında önemli yer tutuyorlar. Bu süreçte Gar Gazinosu, Bomonti, Casablanca gibi eğlence yerlerinde ise yabancı revü grupları sahne almaya devam ediyorlar. Ancak İpekeşen'in (2011) yorumuna göre bu mekânlar takım elbiseli beyler ve şık giysili kadınları müşteri olarak alma alışkanlıklarını da koruyorlar, ciddi ve kaliteli eğlence mekânları olarak biliniyorlar (İpekeşen, 2011). 1970'li yıllar ile birlikte eğlence mekânları olarak gazinolar altın çağlarına giriyorlar. Özellikle Göl Gazinosu, Başkent Gazinosu gibi gazinolar çok rağbet görüyorlar. Bu sosyal merkezler 1980'lere kadar Ankara'nın eğlence yaşamında öne çıkıyorlar.

1980-2000 Yılları arasında Ankara Garı ve Çevresi

«Miras» heykeli Gar önüne konulacak

Faruk BİLDİRİCİ

CUMHURİYET BÜROSU
ANKARA — Nasreddin Hoca, Hitit Aslanı ve Kralının birleşik liğinde Anadolu uygarlığını simgeleyen «Miras» heykeli Ankara Garı önüne konulacaktır.

Ankara Belediyesi iki yıl önce «yerel yönetimler halkın benimsediği sanatı halka götürüşünün örneğini» sergilemek amacıyla «Ankara'yı plastik unsurlarla donatma» çalışmaları başlatmıştı. Ankara Belediyesi bu yolda üç heykeltıraşla anlaşmış ve 27 milyon liralık ihaleleri tamamlamıştı. Bu çalışmaların sonucu olarak Abdî İpekçi Parkına fıskiye ve «Eller» heykeli, Sakarya Caddesine bir fıskiye ve «Barış» heykeli konulmuştu. Ankara'nın girişlerine kentli simgeleyen büyük anıtlar dikilmesi ise gerçekleştirilememişti.

«Ankara'yı plastik unsurlarla donatma» uğraşının en son örneği «Miras» heykeli olmuştur. Nasreddin Hoca, Hitit Aslanı ve Kralından oluşan «Miras», Nasreddin Hoca'nın yüzü ulus yönüne, Hitit Aslanı ve Kralının yüzü de Ankara Garına bakacak biçimde yerleştirilecektir.

«Miras»ın Yontucusu Metin Yurdanur, şöyle açıklıyor yapıtını:

Metin Yurdanur'un yapıtı «Miras»...

(Fotoğraf: Saim TOKAÇOĞLU)

«Nasreddin Hoca'nın dün yaşamış, günümüzde yaşayan ve gelecekte de yaşayacak olan aydınlık, gülümseyen ince düşüncesi, her çağda yorumlanabilecek bir simgedir. Öyle bir simge ki, gücünün karşısında güçsüz, kötünün karşısında iyiyi, gülmeyen düşüncenin karşısında gülen, barışçı, insancıl düşüncüyü desteklemektedir. Kısaca o, birdenbire ortaya çıkmayan geçmişteki kültürel birikimlerin bir potada erimesi sonucu bize aktarılan bir mirastır.»

Robert Kolej Fotoğraf Yarışması Düzenledi

İSTANBUL — Robert Kolej Fotoğrafçılık Kolu beşinci kez Türkiye Liselerarası Fotoğrafçılık Yarışması düzenliyor. Tüm lise öğrencilerine açık olan yarışmanın konusu serbest, Siyah — beyaz 30X40 boyutlarında çalışmalarla başvuruda bulunabilecek yarışmada son teslim tarihi 10 nisan 1981 olarak belirlendi. Seçici Kurul 15 nisan'da toplanacak ve değerlendirilen yapıtlar İstanbul Yapı ve Kredi Bankası Galatasaray Sanat Galerisi'nde 20 nisan — 18 Mayıs tarihleri arasında izlenebilecek. Yarışmayla ilgili ayrıntılı bilgi Robert Lisesi Fotoğrafçılık Kolu — Arnavutköy, İstanbul adresinden sağlanabiliyor.

Görsel 90. 10 Aralık 1980, günümüzde de Ankara Garının bahçesinde durmakta olan heykelin yerleştirilmesi hakkındaki gazete haberi (Cumhuriyet Gazetesi arşivinden)

Yukarıdaki görselde fotoğrafı bulunan “miras” heykeli günümüzde hala gar önündeki meydana sergilenen ve bireyler tarafından hatırlanan bir eser olarak varlığını sürdürmektedir.

12 Eylül 1980 darbesi ile birlikte gelen sokağa çıkma yasakları, sanatçı vetoları ve ekonomik zorluklar ile birlikte 1980'lerin sonlarına doğru bir önceki bölümde akarılan yapılar kapanmaya başlamışlardır. Daha sonraları eğlence hayatına tavernalar hâkim olmaya başlamıştır (İpekeşen, 2011). Örneğin Gençlik Parkındaki Göl Gazinosu (1957 yılında açıldı) 1984 yılından 2006 yılında atıl hale gelinceye kadar nikâh salonu olarak kullanılmaya başlanmıştır (Ünverdi, 2013). Ankara daha sonraki yıllarda sosyal hayat olarak gelişen başka

merkezlerde daha aktif hale gelmeye başlamıştır. Bahçelievler 7. Cadde, Tunalı Hilmi Caddesi gibi sosyal merkezler 1990'lara gelindiğinde Bilkent Üniversitesi'nin kuruluşu ile radikal bir değişime uğramıştır (İpekeşen, 2011). Eğlence hayatının ve sosyal yaşamın; şehir merkezinin gittikçe başka merkezlere kayması ile birlikte gar ve çevresinin kitlesi de değişime uğramaya başlamıştır. Kamu binalarından ötürü hala çokça kullanılmakta olan bölge Çıkırcılar Yokuşu, Anafartalar Çarşısı ve Ulus Hali (1930) gibi ticari merkezler ile kale ve çevresindeki eski hanların alışveriş mekânlarına dönüşümü ile birlikte değişen bir sosyal kesime ve alışkanlığa sahip olmaya, nezihtliğini de kaybetmeye başlamıştır. Ancak bölge tarihi yapılar ile birlikte sahip olduğu değeri hala sürdürmektedir. Ankara Ulus Hali'ne ait aşağıdaki anlatım dönemin sosyal hayatına başka bir açıdan aydınlık sağlanmasına yardımcı olmaktadır:

1929 Tahtakale yangını sonrasında açılan Posta Caddesi'nin doğu ucundaki yapı, 1937 yılında Robert Oerley tarafından tasarlanmış ve ardından uygulanmıştır. Dolayısıyla yapıldığı yıldan bu yana bütün Ankara halkının ucuz alışveriş yapabildiği, Ulus'u 'Ulus' yapan ve canlılığını dinamizmini artıran Hal binası her şeyden önce işlevsellik değerine sahiptir (Goethe-Institut, 2010).

Ankara Garı'nın karşısında bulunan Gençlik Parkı Ankara halkının sosyal yaşamında önemli yere sahip bir merkezdi. Aşağıda bir kentlinin Milliyet Gazetesi'ne yazmış olduğu blogda Gençlik Parkı'na ait kendi anılarından bahsettiği bir paragraf bulunmaktadır. Yapılan anlatımlar ile parkın sosyal yaşamdaki yeri de ortaya çıkmaktadır:

Neydi o güzel günler, Roma dondurması, havuz başında ailece çay bahçesinde börekler, çöreklerle ziyafetler, lunaparkta çarpışan otolara, bugi bugilere, dönme dolaplara; parkın çevresini dolaşan "MEHMETÇİK" veya "EFE" isimli TCDD minyatür trenlerine binebilmek için sıralara girmek ayrı bir sevinç verirdi. İkinci vakti gitiğimiz parktan ancak gece vakti bir mutluluk yorgunluğu ile ayrılırdık (Köni, 2012).

1990'lardan sonra Gençlik Parkı eski kaliteli sosyal merkez işlevini kaybetmiş, çay bahçeleri kapanmaya, kafelere dönmeye başlamıştır. Artık kentlinin dinlence ve eğlence merkezi olarak değerlendirdiği bir şehir parkı olmak yerine daha çok lunapark işlevi ile anılarak, özellikle askerliğini yapan erkek grupları tarafından tercih edilmeye başlanmıştır. Bu durum parkın bir aile mekânı olması özelliğini de kaybetmesine sebep olmuştur.

POLİTİKA VE ÖTESİ

MEHMET KEMAL

Başkent Söyleşileri

Ankara'dan İstanbul'a göçeli yirmi yılı aşılıyor. Ankara üstüne sık sık yazmamdan olacak, beni hâlâ Ankara'da oturuyor sananlar var. Ankara benim elli yıla uzanan gençliğimdir. İstanbul ise orta yaştan sonra sevdiğim ve seveceğim bir şehirdir.

İki Ankara var; biri başkent olmadan önce, biri başkent olduktan sonra... Ne yenilik ne değişim olmuşsa yetmiş yılın içine sığar. Bir kent nasıl gelişmiş, nasıl büyümüşse bu yetmiş yılda olmuştur. Son nüfus sayımında Ankara üç milyonu aşarak ikinci büyük kentimiz. Oysa kentin imar planını yapan Jansen taş çatlasa kentin 300 bini aşmayacağını düşünmüştü. Her türlü hesabı da ona göre yapmış. Sanayi yok, tarım yok, sadece hizmete dayanan insanlar, bu kente nasıl dolmuşlardır.

Ankara Belediye Başkanı Sayın Murat Karayalçın daha başkan olmadan önce, Kent-Koop'ta iken 'Ankara Söyleşileri' diye bir gelenek (1982) kurmuştur. Ankara üstüne kim ne biliyor, kim ne yaşamışsa bu söyleşilerde dile getirecektir. İkinci eski şehircilik mimarı, Prof. Bonatz'ın öğrencisi Mithat Yenen'den (10.3.1982) başlamıştır. Yenen imar planı olmadan nasıl şehircilik yapıldığını anlatır. Ankara'nın kentleşme bakımından 'Yenimahalle projesi'ni Atıf Benderlioğlu sergiler. İmar işlerinin güçlüğü bugün değil, dün de olduğunu Ziya Paşa'dan iki dize ile bağlar:

Sanma Amasya'da paşalık ettim
Buldum yetim halkını babalık ettim.

1924 Ankara'sını da Nusret Özgören şöyle bir görünümde sunar: "Nüfus 40 bin, su çeşmelerden alınır, elektrik 22'de sönerdi. İstasyondan Taşhan'a dar, tozlu bir yoldan gidilirdi. Yolum sağındaki bataklık (şimdiki Gençlik Parkı) şehre sıtma saçardı. Evler ahşaptı, oturduğum eve ahır kapısından girilirdi. Varlıklı Ankaralıların bağ evleri vardı. Atla ya da eşekle akşam gider, sabah dönerlerdi."

Tanınmış diplomatlarımızdan Semih Günver'in de 1937 ile 1943 Ankara'sına ilişkin anıları vardır. Bir bölümü şöyledir: "Geçenlerde, evdeki eski fotoğraf albümlerini karıştırıyordum (...) O devrin Ankara'sı, Kızılay Meydanı, Gar Gazinosu, yeni açılan hipodrom, atış poligonu, bakanlıkların ilk binaları, Ulus Meydanı, Gar Gazinosu, Yenışehir'deki küçük bahçeli evler, Orman Çiftliği, Ankara Barajı, grup halinde bizler, Hukuk Fakültesi öğrencileri, dalgacı kumral saçları ile genç kızlar, bıyıkları yeni terleyen delikanlılar. Bir pazar günü at yarışlarının da çekilen bir fotoğrafla şaşırıp kaldım. Şimdi emekli büyük-elçi Cahit Hayta, Hasan Esat Işık, ben. Kruvaze ceketleri giymişiz, başımızda gri fotr şapkalar var. Hayta'nın elinde bir dürbün. Hasan Esat Işık'ın saçları simsiyah ve parlak. Kızlar Işık'ı o tarihlerde Charles Boyer'e benzetirlerdi."

O tarihlerde sadece Hasan Esat Işık Charles Boyer'e benzemez, Ankara lisesinde şair Selahattin Aldanır'ı da benzetirlerdi.

Daha kimlerin anıları yok Ankara üstüne... İhsan Sabri Çağlayangil'in geçmişisi var. "Ankara o zaman küçüktü. Birinci Dünya Savaşı'nda 30 bin olan nüfusu ilk deneme sayımında yani 1926'da 57 bindi. Şehir bugünkü Sıhhiye Meydanı'ndan evvel tren köprüsünde bitiyordu. Oradan öteye tarlalar, bahçeler vardı. (...) Hiç unutmam, annem bir gün okula geldi. Sağlık Bakanlığı'nın yerini gösterdi. "Tarlalar metrekaresi 100 paradan satılıyor. Benim de 242 altınım var. Ne dersin alalım mı?" diye sordu. "İşin mi yok anne" dedim. "Buralar bir gün gelir altın gibi kıymetlenir, ama ne sen görürsün ne de ben." Annem yüzüme baktı, "Sen okumuşsun elbette bizden daha iyi düşünürsün" dedi. Zaman kimlerin daha iyi düşündüğünü gösterdi, okumuşların mı, gün görmüşlerin mi?"

Ankara'nın imarına Vakıflar Genel Müdürlüğü de katkı yaparak Ankara Palas'ı, Belvü Palas'ı, personel evlerini, kimi okulları yaptırmıştır. Bütçesine göre 1 Türk Lirası o zaman 1 Reşat Altını ile eşittir. Bugün 1 Reşat ise 275 bin liradır. Bir ülkenin parası yetmiş yılda ne oluyor?

Başkent Söyleşileri'nde geçmişteki Ankara anıları sıralanıyor. Bir kitapta toplamışlar, ileride başka kitaplar da çıkar. Gelişen bir kentin söyleyecek elbette çok şeyi vardır. İş ki bunlar gerçeklere unsun.

Görsel 91. Ankara Garı ve Ulus'un da geçtiği bir gazete makalesi, 7 Kasım 1990 tarihli Cumhuriyet gazetesinden(Cumhuriyet Gazetesi arşivinden)

Yukarıdaki görselde Ankara'nın değişen sosyal yaşamına değinen ve bunu anıları üzerinden aktaran yazılarına ait bir gazete makalesi bulunmaktadır.

2000-2019 Yılları arasında Ankara Garı ve Çevresi

90'lı yıllarda kent odağının merkezinin değişmeye başlamasının ardından tarihi Ankara'nın mimari değerlerine karşı izlenen yıkım politikaları 2000'li yıllar ile birlikte kendini göstermeye başlamıştır. Tarihi yapıların atıl hale getirilmeleri, değiştirilmeleri veya yıkılarak 'kent ve toplum belleğinden silinmeye çalışılması' farklı kaynaklarda oldukça tepki çekerek paylaşılmaya başlanmıştır ve günümüzde de devam etmektedir. Örneğin; ülkenin önemli mimarlık dergilerinden biri olan Mimarlar Odası'nın çıkartmış olduğu "Mimarlık" dergisinde bu konuya çokça değinilmiştir. Bu yazılardan bir tanesinde İmamoğlu (2006) şu anlatımlarda bulunmaktadır:

(...) "Tarihe hâkim olan geleceğe hâkim olur: Bugüne hâkim olan ise tarihe hâkim olur (Orwell, G.1949, 1984)". İşte bugün, Ankara kentinde fiziki çevre üzerinden yapılmaya çalışılan şey de tam olarak budur: Kentin tarihini silip yanlı tercihler üzerinden tekrar yazmak (...) "tarihi yeniden kurgulama" çabasının her seferinde doğrudan yıkıp yerine inşa ederek kendisini göstermesi gerekmez. Kentsel kaynakların, kent kimliğinin ve toplumsal belleğin sürekliliğini teşvik edecek kentsel mekân kullanımları yerine, Ulus projesinde olduğu gibi, bu değerleri yok sayan, silinmeye iten, toplumsal uzlaşmanın değil, kısıtlı grupların ekonomik çıkarları ile günün ucuz eğilimlerinin bir karışımının belirlediği yatırımlara aktarılması da aynı doğrultuda düşünülmelidir (...) Çubuk Baraj Gazinosu (1937-1938), Gar Gazinosu (1935-1937) gibi mimari açıdan son derece önemli yapıları çürümeye terk etmek de; yetişkinler bile bu ülkenin bir endüstri ve teknoloji tarihi olduğunu unutup kent çocuklarına Havagazı Fabrikası'nın dönüştürüleceği bir teknoloji müzesini çok görmek de tarihe karşı işlenmiş suçlardır (İmamoğlu, 2006).

Basına yansıyan haberlerden bir başkası ise Cumhuriyet'in 85. Yıl dönümü dolayısıyla Hürriyet'in yayınlamış olduğu bir listedir. Bu habere göre Cumhuriyet'in simgeleri olarak görülen yapılar arasında bir sıralama yapılmıştır. 2008 yılında yayınlanan bu listede Ankara Tren Garı dördüncü sırada yer almaktadır. "En iyi 10" adı altında belirlenen liste şu şekilde aktarılmıştır:

1. Florya Atatürk Deniz Köşkü (İstanbul),
2. Zeyrek Sosyal Sigortalar Kurumu Binası (İstanbul),
3. Türk Tarih Kurumu Binası (Ankara),
4. Ankara Tren Garı (Ankara),
5. Anıtkabir (Ankara),
6. Bruno Taut Villası (İstanbul),
7. Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi (Ankara),
8. İstanbul Manifaturacılar Çarşısı İMÇ (İstanbul),
9. Ankara Vakıf Apartmanı (Ankara),
10. Gümüşsuyu Üçler Apartmanı (İstanbul) (Hürriyet,2008).

Haberin devamında Ankara Tren Garı tanıtılırken yapımında 158 bin işçinin çalıştığına, binanın boyunun 150 metre olduğuna ve holde bulunan büyük taş kolonların Hereke'nin taş ocaklarından çıkartılarak getirildiğine dikkat çekilmektedir. Yerleşkenin içerisinde Atatürk Konutu ve Demiryolları Müzesi, Ankara Açık Hava Buharlı Lokomotif Müzesi, Demiryolu Müzesi ve Sanat Galerisi'nin yer aldığı da belirtilmekte olan başka bir ayrıntı olarak gözlemlenebilmektedir. Yorumda bunlara ek olarak Ankara Tren Garı aşağıdaki açıklamalar ile detaylandırılmaktadır:

1930'ların neo-klasikliğine özgü anıtsal sütun düzeni ve merdiven kulelerinin yuvarlatılmış hatları, dönemin önde gelen mimarlık akımlarının birleştirilerek kullanıldığını gösteriyor. Çatı bitimi ve pencere altlarını belirleyen yatay bordürler, dikey merdiven pencereleri de o yılların diğer mimarlık özellikleri arasında, yapı 1. derece tarihi eser konumunda (Hürriyet, 2008).

Yukarıda bahsedilenler ile birlikte Ankara Garı ve cumhuriyet dönemi yapılarının önemi bir kez daha vurgulanmaktadır. Kent belleğinde önemli olan cumhuriyet yapılarına, yakınlarına, çevresine yapılan müdahalelerin artması ile birlikte bu duruma tepkiler de çoğalmıştır. Örneğin 2010 yılında yayınlanmış bir makale de bu konuya ait eleştiriler kaleme alınmıştır. Bahsi geçen makalede Ankara Garı çevresinin sosyal ve yapısal olarak değişiminde etkili olan yapılardan biri olan Ankara Spor Salonu (Arena Stadı) ve Gençlik Parkı'nın yenilenmesi konusu, çevreyi de değerlendiren bir gözle aşağıdaki şekilde basında yer bulmuştur:

Son yıllarda Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından bölgede yapılan çalışmalardan birisi Gençlik Parkı'nın yenilenmesidir. Park kamusal alan olarak korunması ve sağlıklılaştırılması gerekirken özgün işlevinden çarpıtılmış, yapılan müdahaleler ile Park özgünlüğünü yitirmiş, tamamen yenilenmiştir. AKM alanının niteliklerini değiştiren, kent içindeki alanın kullanım kapasitesini zorlayan bir diğer proje dizini ise 10 bin kişilik yeni bir kapalı spor salonu ve çalışma amaçlı diğer spor salonları yapılması istemleridir (...) Özellikle, önerilen 10 bin kişilik yeni spor salonunun, Ankara Garı Kavşağı'nda konumlandırıldığı ve ulaşımın tümünün de bu kavşak aracılığı ile çözümlenmeye çalışıldığı uzmanları tarafından tespit edilmiş iken, yeni bir spor salonunun kentin sözkonusu noktasına ek bir yük getireceği açıktır. 3. bölgede yeralan Gençlik Parkı ve kültür alanı olarak ayrılan 1. bölge arasına bu tür bir etkinliğin, dolayısıyla yoğunluğun getirilmesi hem kullanım düzeni ve ilişkileri hem de ulaşım açısından son derece sakıncalıdır (Özgönül, 2010).

Tepki çekerek basına yansıyan başka bir konu da yapılara ve çevresine yapılan müdahalelerin yanında geçmişten günümüze belirlik bir kültürü yansıtarak gelen bazı tarihi işletmelerin kapatılması veya temel değişikliklere maruz bırakılması olmuştur. Bu konudaki haberlerden bir tanesi basında aşağıdaki şekilde yansımıştır:

Gardaki Vagon Restoran'da artık içki satışı yapılmayacak... 'Yetkililer böyle uygun gördü'

SELDİ GÜNEYSU

Ankara Garı'nda yabancı konukların ağırlanması, o dönemde sosyal yaşamın hareketlenmesi amacıyla Atatürk tarafından yaptırılan Ankara Garı bünyesindeki tarihi Gar Gazinosu'nun

arkasında yer alan Vagon Restoran'da da artık içki içilemiyor. TCDD yönetiminin yapılan restorasyon çalışmasının ardından restoranda içki yasağı uygulaması başlatıldığı belirtildi. Birleşik Taşımacılık Sendikası (BTS) Ankara Şube Başkanı İsmail Özdemir, "Daha önce içki içilen

bir yere yasak konulması içinde bulunduğumuz durumun bir göstergesi. Söz konusu yasağa karşı gerek çalışanlarımızdan, gerekse yurttasarlardan sendika olarak çok sayıda şikâyet alıyoruz" dedi.

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda Ankara'ya gelen yabancı konukların eğlenmesi, Ankaralıların aileleri ile gidip, müzikli bir ortamda yemek yemesi düşüncesi ile 1937 yılında mimar Şekip Sabri Akalın tarafından projelendirilen tarihi Gar Gazinosu, 1960'lı yıllara kadar Zeki Müren gibi pek çok ünlüyü ağırlamış bir mekân. Mekânın arkasında da yurttasarlarn ve TCDD personelinin yemek yediği bir restoran Vagon Restoran. Restoranda birkaç ay önce tadilat çalışmaları başladı. Geçen ay "Kule Restoran" adıyla hizmet vermeye başlayan restoranda, yolcular ve TCDD personeli artık içki içemiyor. Çünkü restoranda, restorasyonun hemen ardından "içki yasağı uygulaması" başladı. BTS Ankara Şube Başkanı İsmail Özdemir, konuya ilişkin Cumhuriyet Ankara'ya yaptığı açıklamada, şunları kaydetti:

"Restoranda bugüne değin içki içilebiliyordu. İnsanlar oraya gelip, tarihi Ulus'ta, konuklarını ağırlayabiliyordu. Ancak ne yazık ki sendika olarak restoranda gerçekleştirilen restorasyon çalışmasının ardından içki yasağı uygulamasının başlatıldığını öğrendik. Restoranın yetkililerine durumu sorunca, 'Yetkililer böyle uygun gördü' yanıtını aldık. Daha önce içki içilebilen bir yerde neden bu yasak uygulanmaya başladı? Yetkililer, neden böyle bir karar aldı, açıklamak zorundalar. Ayrıca, bu duruma ilişkin gerek yurttasarlardan gerekse TCDD personelinin çok sayıda şikâyet alıyoruz. Sonuçta orası Ankara'nın tarihi mekânlarından biridir. Üstelik, Ankara'da içki içilemeyen yerlerin sayısı da giderek artmaktadır. Bu yerlerle bir yenisinin daha eklenmesi, manidardır."

Cumhuriyet SERİ İLANLAR KELİMESİ 1TL - BAŞLIK 5TL - ÇİZGİ 1TL
ANKARA Telefon: 442 30 50

CLUB HOTEL FİORD
ÖREN
Tatildeki Eviniz...

Deniz sfer odalar, Mavi Bayraklı Plaj, Spa, Dalgı, Animasyon Kütüphanesi, Canlı Müzik, Dalgıç Drenaj, TV Salonu, TVP, İtinerar Odaları, Yemek Pansiyon, Açık Kapalı Restoran, Yüzme Havuzu (Sıcak Havuzlu), Hava Kisi.

0 266 416 55 00-35
0 333 515 51 65
www.hotelclubfiord.com

SERİ İLANLARDA
1st x 5cm
maktu kutu ve
kelime ilanlarında
4+6
KAMPANYA

SATILIK ARSA
ÇORLU'da
11.000 m(2), 15.000 m(2)
net inşaat alanı
www.hakangungor.com
0312 318 44 88

SUBAYEVLERİ'nde
316m(2)'den 950m(2)'ye

alternatifler
0312 318 44 88
www.hakangungor.com

SATILIK KONUT
SUBAYEVLERİ'nde
6+1 dubleks
www.hakangungor.com
0312 318 44 88

Betacopy
DİJİTAL KOPYALAMA MERKEZİ

- Afiş, Poster ve Tuval Bezine Baskı
- Plankopya (OZALİT)
- Fotokopi (Renkli - Siyah Beyaz)
- Dizgi (Tez - Ödev)
- Cilt (Karton, Spiral, Bez)
- T-Shirt - Kupa - Tabak Baskı
- Kartuş - Toner Dolumu
- Büro Malzemeleri
- Kaşe Yapımı
- Dergi - Broşür - El İlanı

RENKLİ FOTOKOPİ 25 KURUS

Kalite, hız ve uygun fiyatla buluştuğunuz yer

Cemal Gürsel Caddesi 48/C Kurtuluş-ANKARA
Tel: (0312) 435 82 85
www.betacopy.com.tr e-mail: info@betacopy.com.tr

Görsel 92. 18 Haziran 2013 tarihli, Ankara Gar Gazinosu ile ilgili bir gazete haberi (Cumhuriyet Gazetesi arşivinden)

Bu bölümün kapsamış olduğu yıllarda yapı ve çevresi ile ilgili olarak en çok dikkat çeken iki önemli olay bulunmaktadır. Bunlardan ilki 10 Ekim 2015 tarihinde Ankara Tren Garı önünde meydana gelerek kolektif bellekte önemli bir yer tutan, kısa tarih içinde çok büyük bir önemi olan terör olayıdır. Tarihe "10 Ekim Katliamı" ve "Ankara Gar Patlaması" olarak geçen bu olay, Ankara Tren Garı önünde 10 Ekim tarihinde düzenlenen "Emek, Barış ve Demokrasi Mitingi" sırasında ard arda iki bombanın patlaması ve 103 vatandaşın hayatını kaybetmesi ile sonuçlanan trajik katliamdır.

Görsel 93. 10 Ekim Patlamasına ait fotoğraflar URL40-41

Patlamanın meydana gelmesinden sonra 3 yıl geçmiş olmasına rağmen patlamada hayatını kaybedenler her 10 Ekim’de anılmaya devam ediyor. Patlamanın meydana geldiği yerde bugün geçici olarak yapılmış olan üçgen prizma şeklinde bir anıt bulunuyor. Hayatını kaybedenlerin yakınları sevdiklerini anmak için bu anıtın olduğu yere gelerek olayın yıl dönümünde anıta karanfiller bırakarak şiirler okuyup ağıtlar yakıyorlar. Olayı anmak için oraya bir anma anıtı yapılmasına dair bir karar da var fakat halen anıt yapılmamış durumdadır.

Görsel 94. Patlamanın meydana geldiği yerde yapılmış olan geçici anma anıtı (yazarın arşivinden)

10 Ekim 2015 Tarihli Mimarlık Dergisinde olaya karşı aşağıdaki yazı yayınlanmıştır:

Mimarlar Odası'nın da bileşenlerinden olduğu TMMOB, TTB, DİSK ve KESK tarafından 10 Ekim 2015, Cumartesi günü Ankara'da düzenlenen Emek, Barış, Demokrasi Mitingi'nde Ankara Garı'nın önünde gerçekleşen bombalı saldırı, yüzden fazla insanın katledilmesine ve yüzlerce insanın da yaralanmasına neden oldu. Türkiye'nin dört bir yanından "barış" için gelen binlere yapılan bu katliamın ardından farklı coğrafyalarda anma etkinlikleri düzenlendi. Yaşanan katliam sonrası düzenleyici örgütler "Üzgünüz, Öfkeliyiz, Yastayız ve İsyandayız!" sloganıyla ortak bir basın açıklaması yaptı(...)Bu terör saldırısı, farklı siyasi görüşlere, din, dil ve ırklara sahip insanların birlik ve beraberlik içinde yaşadığı bir toplum olabilmenin önünde duran engellerin yine birlikte durarak aşılabileceğini gösterdi (Mimarlık, 2015).

Yukarıda bahsedilen önemli olaylardan ikincisi ise, araştırma içerisinde sıklıkla adı geçmekte olan Ankara Yüksek Hızlı Tren Garı ve garın içerisinde bulunduğu Ankara Tren Garı Alışveriş Merkezi'nin yapılmış olmasıdır. Yapının yapılış ve açılış sürecine ait bazı medya organlarına yansıyan haberlere ilerleyen kısımlarda yer verilmektedir. Bu haberlerden bir tanesinde "Ankara'ya İçinden Tren Geçen AVM" başlığı ile başlanarak ATG AVM'nin İstanbul'da tanıtıldığı gala gecesinde yapının anlatımlarına yer verilmiştir. 13 Aralık 2015 tarihinde yapılmış olan haberde yapıya ait şu bilgiler aktarılmıştır:

Londra, New York, Paris garları gibi 1938'de açılan Ankara Garı da simgesel ve tarihi yapılardır. ATG, modern anlamda dünyanın en güzel ve dikkat çekici yapılarından biri olacak.

Özdemir ATG'yi şöyle tanımlıyor: "Mimari açıdan hızlı treni andıran bu garın yapımında önemli bir deneyim kazanıyoruz. Ayrıca kamu-özel işbirliği (PPP) modeli ile ilk kez bir gar inşa ediliyor. Ankara, Eskişehir, Konya'dan sonra, Bursa, İzmir, Sivas, Antalya, Adana, Erzurum, Kars bağlantılarının da eklenmesiyle, Türkiye'nin Yüksek Hızlı Tren (YHT) hatlarının kesişim garı olacak (Yılmaz, 2015).

Yazıda ayrıca yapının ihalesinin 2013 yılında gerçekleştiği ve 2016 yılının mayıs ayında yapının bitirilmesinin planlandığı belirtiliyor. Ayrıca yapının içerisinde dört yıldızlı ve 140 yatak kapasiteli bir otelin, ofislerin, toplantı odalarının da yer alacağı anlatılıyor.

Ankara Yüksek Hızlı Tren Garı ATG ANKARA TREN GARI TCDD Genel bilgiler	
Mimari tarz	Modern mimari
Adres	Eti Mahallesi, Celal Bayar Bulvarı, No:78, 06930
Şehir	Çankaya, Ankara
Ülke	Türkiye
Koordinatlar	39°56'04.9"N 32°50'36.3"D
Mevcut kullanan	ATG
Açılış	29 Ekim 2016
Maliyet	\$235 milyon
Sahip	TCDD
İşletmeci	ATG
Yükseklik	30 m
Teknik detaylar	
Kat sayısı	8
Zemin alanı	178.000 m ²
Tasarım ve inşaat	
Mimarlık firması	TÜMAŞ
İşletme	
Platformlar	3
Raylar	6
Tren işletmecileri	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
Bağlantılar	Ankara, Ankara metrosu, Başkentray
Yapı	
Otopark	Evet
Bisiklet altyapısı	Evet
Engelli erişimi	Evet
Diğer bilgiler	
İstasyon kodu	2503
Web sitesi	Ankara Tren Garı
Tarihçe	
Açılış	29 Ekim 2016

Görsel 95. ATG AVM hakkındaki teknik bilgiler ve ATG AVM'ye ait fotoğraflar URL 42-43

Ankara Tren Garı alışveriş merkezine ait bir başka haberde ise daha çok mimarisi ile ilgili yorumlara yer verilmiştir. Yapının günümüzün büyük mimarlık firmalarından biri olan A Mimarlık Tasarım imzası taşıdığına değinilerek; *“çatı elemanları, atriyumlar ve binanın uçlarında her katta bulunan açık teraslar aracılığıyla doğal ışık kontrollü bir şekilde, peron kotuna kadar kesintisiz ulaştırılarak, yaşayan mekânlar elde edilmiş”* yorumları yapılmıştır (Ankara Hızlı Tren Garı, 2017).

Yazının ilerleyen kısımlarında yeni proje önerilirken Gar binasının Cumhuriyet dönemi kent ve mimarlık kültüründe bulunan yeri, kent ve kentlinin hafızasında bulunan yeri ve önemine de değinilerek yani bir gar yapısının eklenmesinden bahsedilmiştir. Önerilen bu projede yeni yapının eski garı da kendi bünyesine ekleyerek *“eski garı kent ölçeği içinde değerlendiren, bağımsız algısına zarar vermeden kendinin bir parçası olarak işlevselleştiren bir tasarımdır”* ifadeleri ile tanıtılmış olması dikkat çekicidir. Buna ek olarak yeni gar önerisinde yapının sadece bir ulaşım yapısı olarak düşünülmediğine, kentsel bir merkez olarak planlandığına, ticaret, yeme içme ve konaklama gibi sosyal işlevler de gözetilerek tasarlanmış olduğuna değinilmiştir.

Gar ve çevresini, oradaki sosyal hayatı değiştiren yukarıdaki etkenlerin yanı sıra; yaşanan bu değişimlerin ideolojiden kaynaklandığı ve kasıtlı yapıldığı, tarihi mekânların, yapıların kent ve toplum belleğinde yer tuttuğu anıların silinmeye çalışıldığı görüşü de son yıllarda artan ve üzerine sıklıkla çalışmalar yapılan bir düşünce olarak ortaya çıkmıştır. Örneğin Ankara’da cumhuriyetin yapıları olarak anılan bazı yapıların yıkılma ve yok olma tehlikesi altında olması ve bu durumun son dönemlerde sıklıkla gündeme getirilmesi araştırmanın önceki kısımlarında vurgulanmıştır. Bu yorumlar ile ilişki krabilecek bazı haber ve tartışmalar aşağıda ele alınmaktadır.

Cansu (2016); “Ankara’da Cumhuriyet’in Yapıları Birer Birer Yok Ediliyor” başlıklı yazısında bellek mekânlarının yıkılmasına dikkat çekerek Ankara’da Cumhuriyet dönemine ait olup yıkılan ve tehdit altında olan bazı yapıların listesini yapmıştır. Bu listelere göre yazının yayınlandığı tarihten önce yıkılan yapılar şu şekildedir: 1. Maltepe Elektrik ve Havagazı Fabrikası, 2.Su Süzgeci Binası, 3. Etibank Binası, 4.Kumrular İkamet Sitesi, 5.AOÇ İşçi Memur Lokantası, 6. Marmara Köşkü, 7.Baraj Gazinosu, 8.Danıştay Binası (Cansu, 2016). Yazının yayınlandığı zamanda tehdit altında oldukları belirtilen yapılar ise su şekilde sıralanmıştır:

1. Saraçoğlu Mahallesi, 2. Çubuk Barajı’ndaki Atatürk Evi, 3. Ankara Rüzgâr Tüneli, 4. TRT Arı ve Orkut Stüdyoları, 5. Renda Köşkü, 6. İller Bankası, 7.Cebeci Stadı, 8. Opera Binası-Sergi Evi, **9. TCDD Gar Binası**, 10. Şeker Fabrikası Yerleşkesi, 11. Milli Kütüphane (Cansu, 2016).

2018 yılında gar arazisinin devri haberleri gündeme gelmiştir. Farklı birçok yayında bahsi geçen bu devir haberlerine ait örnekler aşağıda kısaca aktarılmaktadır.

Ankara Garı, önce Hazine'ye daha sonra ise Hacı Bayram Veli Üniversitesi'ne (eski adı ile Gazi Üniversitesi) devredilmiştir. Bu devire çeşitli mecralardan tepkiler yükselmiştir.

Maliye Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD) ile Toplu Konut İdaresi (TOKİ) arasında yapılan protokolle Ankara Garı ve çevresindeki tüm taşınmazlar Maliye Bakanlığı'na devredildi. Protokol ile 10 Ekim Katliamı'nın da gerçekleştiği alana inşaat TOKİ tarafından yapılacak ve yapılarla birlikte alan Hacı Bayram Veli Üniversitesi'ne devredilecek. 18 Ocak tarihinde Demiryolu Koordinasyon Kurulu'nda (DKK) alınan toplantı kararında TOKİ'nin hizmet karşılığında yapması düşündüğü yapıların cami, kreş, misafirhane ve hizmet evi olduğu bildirildi (Ankara Garı'nın Devrine Tepkiler Sürüyor, 2018).

Yapılan bu protokolle birlikte Ankara Misafirhanesi ile Demiryolu Müzesi ve Sanat Galerisi için de 25 Mayıs 2018 tarihi itibari ile kapatılması kararı alınmıştır. Bu taşınmazların TOKİ (Toplu Konut İdaresi)'ne devredilmesi için yapılan protokol sonrasında TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi ve Birleşik Taşımacılık Çalışanları sendikası (BTS) avukatları Maliye Bakanlığı, TOKİ ve Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü'ne karşı yürütmenin durdurulması için Ankara Nöbetçi İdaresi Mahkemesi Başkanlığı'na başvurmuştur. Bu dilekçede Gar alanının ülke tarihi açısından önemli bir değer taşımakta olduğu, 10 Ekim 2015 tarihinde (Bkz. Bölüm 3.3.2) 103 insanın yaşamını yitirdiği ve 400'ün üzerinde yaralının olduğu vurgulanarak protokolün toplumsal hafızayı yok etmek anlamına geldiği belirtilmiştir. Bu protokolle birlikte yapılacak olan değişimlerle hem cumhuriyet tarihindeki anlam ve önemi hem de yakın geçmişte yaşananlar nedeniyle ülkenin yakın tarihinin hiçe sayılacağına da altı çizildi (Ankara Garı'nın Devrine Tepkiler Sürüyor, 2018).

Görsel 96. Protokol ile birlikte TOKİ'ye devredilen gar sahasına ait görsel URL 44

Bu protokol ile birlikte uzun yıllar Mimarlar Odası'na görev yapmış ve aynı zamanda Yapı-Endüstri Merkezi (YEM) kurucusu olan Mimar Doğan Hasol'da Ankara Gar yerleşkesinin, 49.267 metrekarelik TCDD arazisinin devredilmesine tepki göstermiştir (T24 Haber, 2018).

Doğan Hasol
@DoganHasol

Takip et

Ankara Garı yerleşkesinde yaklaşık 50 bin m²'lik TCDD arsası, binalarıyla birlikte Hacı Bayram Veli Üniversitesi'ne devredilecek, inşaatı da TOKİ yapacakmış. Gar ve o binalar 20.yy'ın ve Cumhuriyet'in mimari değerleri arasındadır. Bu gidişle ülkede 20.yy. hiç yaşanmamış sanılacak

03:32 - 22 May 2018

Görsel 97. Kişisel hesbindan Hasol'un protokole ait yapmış olduğu yorum URL 45

Gar sahasının devredilmesi ve yapıların yıkılması ile ilgili tartışmalara bir başka açıklama da Zeyrek (2018) tarafından yapılmıştır. Zeyrek (2018), yapmış olduğu araştırma sonucunda şu çıkarımları aktarmıştır:

Tarihi garın tam karşısında, yüzünüzü gar binasına dönerek durun. Sol taraftaki Müze ve Sanat Galerisi binasının solundan başlayıp CSO binasına kadar olan bölge, TOKİ'ye devredilmiş. Yani Gençlik Parkı'nın lunapark kısmının karşısında kalan TCDD lojmanları, Demirspor tesisleri, düğün salonu, TCDD Misafirhanesi, kreş ve gündüz bakımevinin olduğu arazi artık TOKİ'nin. Protokol çerçevesinde; TOKİ, TCDD'ye Eryaman'da aynı tesisleri inşa edecek ve aldığı alandaki binaları yıkıp çıkan araziye 'değerlendirecek'. (...) Müze ve Sanat Galerisi, Ana Gar Binası, Atatürk Konutu, Gazino Binası, Saat Kulesi, Vagon Restoran ve Genel Müdürlük Binası'na dokunulmayacak (Zeyrek, 2018).

Yukarıda aktarılmış olan bilgilere bakıldığında Ankara Tren Garı ve Gar sahasındaki diğer yapıların yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya oldukları gözlemlenebilmektedir. Yıkılma haberlerinin gündeme gelmesi ile birlikte tarihin ve yakın geçmişin ülke üzerindeki izlerinin silinmesi, kolektif hafızanın yok olması tehlikesi de iyice vurgulanmaktadır.

Görsel 98. Ankara Tren Garı ve ATG AVM ilişkisine ait görsel (Yazarın arşivinden)

Bu araştırma yapıldığı sırada henüz bahsi geçen yapılara dokunulmamış olmakla birlikte Ankara Tren Garı'nın arkasına, peron alanlarına paralel şekilde Yüksek Hızlı Tren Garı ve bu istasyonun içerisinde olduğu ATG AVM (Ankara Tren Garı Alışveriş Merkezi)'nin inşa edilmiş olduğu belirtilmelidir. Yeni teknoloji ve mimari anlayış ile birlikte, eski gar yapısının tam arkasına yapılan, peron alanından hem bir üst geçit ile AVM'ye, hem de bir alt geçit ile yüksek hızlı tren garına bağlantısı sağlanmış olan yeni yapının tarihi Gar binasını silueti ile birlikte gölgede bırakmış olduğu söylenebilmektedir. Başka bir deyişle, bir önceki bölümde

de belirtildiği gibi, daha yüksek olarak yapılmış olan yeni yapının gücü ile eski Gar binasını ezdiği ve bölgedeki cumhuriyet dönemi mimarisini yansıtan kent dokusuna da ters düştüğü yorumu yapılabilmektedir. Bu yorumlar kişisel yorumlar olup, ilerleyen bölümde yapılacak olan görüşmelerde tüm bu tartışma, haber ve olayların insanların Gar ile ilgili anı ve algılarında herhangi bir etki bırakıp bırakmadığının anlaşılması merak edilmektedir.

4.4 Bölüm Sonucu

Araştırmanın dördüncü bölümü Ankara Tren Garı'nın analiz edildiği bölümdür. Ankara'nın tarihine kısaca değinildikten sonra, yeni Başkent'in ve tekrardan kurulup gelişmekte olan şehrin durumuna dair açıklamalar yapılmıştır. Ekonomisi çökmüş bir ülkede yeni kurulmakta olan cumhuriyetle birlikte bu yeni cumhuriyete yakışır bir başkent planlanması hedeflenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda da yeni yapılan yapıların planlanması, tasarlanması ve uygulanmaları süreci başlamıştır. Ulus Ankara'nın kalbi olarak nitelendirilmiş; Jansen Planı ile birlikte ortaya çıkan aksta artan nüfus da göz önüne alınarak İstasyon Caddesine eski garın yerine Ankara Garı inşa edilmiştir. 30 Ekim 1937 tarihinde açılmış olan gar bir süre "Avrupa'nın en modern istasyonu" olarak anılmıştır. "Türk eli ile" yapılmış bir yapı olmasının yanında, ince düşünülmüş detayları, yerel malzemelerin kullanımı, Art Deco stiline mimarın elinde yeniden yorumlanması ve modern duruşu ile "Başkent'in Giriş Kapısı" olarak uzun yıllar hizmet vermiştir, vermeye de devam etmektedir. Üç alt başlıktan oluşan dördüncü bölümde, tarihçesinin aktarılmasının yanı sıra araştırma, arşiv taraması ve yerinde gözlemler aracılığı ile garın mimarisine ve çevresine ait analizler yapılmıştır. Garın toplum belleğindeki izlerinin anlaşılabilmesi amacı ile üçüncü alt başlık gar ve çevresindeki sosyal hayata, basına yansıyan haberlere, tartışmalara ve görsellere ayrılarak yıllar içerisinde ne şekilde bir değişim yaşandığı ve garın ve bölgenin nasıl algılandığına dair bir çalışma şeklinde hazırlanmıştır. Kendi içerisinde yıllara ayrılarak incelenmiş olan bu bölüm, bu yıllardaki haberler ve gelişmeler üzerinden değerlendirilmiştir. Çevrede ve sosyal hayatta yaşanan değişimler göz önüne alınarak; 1920-1960, 1960-1980, 1980-2000 ve 2000-2019 şeklinde yıl aralıkları belirlenerek önemli haberlere, tartışmalara ve olaylara değinilmeye çalışılmıştır. Bölgedeki toplum belleğine ve sosyal- yapısal değişime, hayata dair bir analiz çok kapsamlı ve derin bir araştırma konusunu

içermektedir. Araştırmanın kapsamından ve bağlamından sapmamak ve odak noktasını dağıtmamak amacı ile bu kısımda literatürde ve basında yer alan bilgilerin belirli bir kısmına değinilerek alan çalışmasına zemin hazırlayacak kısa bir özet aktarımı yapılmıştır. Dördüncü bölümde ayrıca yapının tarihi, toplumsal ve mimari özelliklerine de değinilerek beşinci bölümde aktarılan görüşmelerde bu özelliklerin bireyler tarafından algılanıp algılanmadığı da irdelenecektir. Bir sonraki bölüm araştırmanın alan çalışmasından elde edilen bulguların aktarıldığı bölümdür. Araştırma genelinde izlenen yöntem ve tekniklere ek olarak başka yöntemlerden de faydalanılmıştır. Beşinci bölümde alan çalışmasına ait genel bilgiler, amaçlar, yöntemler ve görüşmelerden toplanan verilere ait bulgular paylaşılmaktadır.

BÖLÜM 5: GÖRÜŞMELER VE BULGULAR

Araştırmanın ikinci bölümünde mekân ve yer kavramları ile bu kavramların ilişkili olduğu; insanlar ve yerler arasında kurulan duygusal bağlara ilişkin temalardan bahsedilmiştir. Yapılan değerlendirmelerde, bireylerin yerler, mekânlar ve ortamlar ile yaşadıkları deneyimler ve bu deneyimlere bağlı olarak geliştirdikleri duygular yoluyla bir şekilde, farklı derecelerde duygusal bağlar kurdukları ortaya konulmuştur. Kurulan bu bağların bireyin neyi nasıl algıladığına bağlı olarak değiştiği ve tüm bu algılama süreci ve hisler ile birlikte o yere, mekâna ya da ortama çeşitli anlamlar yükledikleri ve onlar için bu alanların farklı bir “değeri” olabileceği üzerinde durulmuştur. Aktarılan tüm bu bilgiler doğrultusunda bellek mekânlarının değer algısı ve değişimini ve bu süreci anlayabilmek, sorgulayabilmek adına bellek mekânı örneği olarak seçilmiş olan “Ankara Tren Garı” yapısı dördüncü bölümde tarihi, mimari, sosyal ve çevresel özellikleri ile kısaca ele alınmıştır. Aynı zamanda süreç içerisinde yapı ve çevresi ile ilgili yaşanan olaylardan; medyaya ve topluma yansıyan tartışma ve haberlerden bahsedilmiştir. Bu bölümde ise araştırılmakta olan algı ve değer değişimi kısmının anlaşılması hedeflenmektedir. Dördüncü bölümün başında Tilley’in bazı açıklamaları ile bu amaç pekiştirilmiştir. Bu amaçla; bellek ve mekân ilişkisinde kilit rolün “hatırlama eylemini yapan birey” üzerinde olduğu düşüncesi ile bireylerin katılımı ile bir çalışma yapılmaktadır.

5.1 Araştırma Yöntemi

Sözlü tarih anlayışı, yeni bir tarih anlayışının doğuşu ile ortaya çıkmış bir yöntemdir. Bu yeni tarih anlayışı temel olarak insanın çevreyle olan ilişkisini aynı zamanda tarihinin konusuyla olan ilişkisi olarak görmektedir. Bu anlayışa göre tarihçi ile olgu arasındaki ilişki bir etkileşim süreci olarak tanımlanabilmektedir. Sözlü tarihteki asıl nokta insanın tarihten dışlanamayacak kadar canlı ve önemli bir unsur olması ve tarih yazımında sadece klasik tarih anlayışında elde edilen yazılı belgeler, devlet kaynakları gibi belgelerin ötesine geçerek tarihin bir parçası olan ve yaşananları yaşayan “insanı” da farklı bir çeşit kaynak olarak ele alması olarak aktarılabilir. Sözlü tarih yazılı kaynaklardaki boşlukların doldurulmasında başvurulabilecek önemli bir anlayıştır. Bu yöntem tarihçilerin genelde dayandıkları belgeleri tamamlamak veya bu tarihe alternatif bir tarih oluşturmayı mümkün kılan bir yöntemdir.

Sözlü tarih anlayışının işleyişi ise nitel bir araştırma tekniği olan “görüşme” sayesinde olmaktadır (Tokmak, 2016) (Thompson, 1999) (Carr, 2009).

Hatıranın bir türü olan sözlü tarih derlerken, araştırmacı, insanlarla geçmişteki olaylar ya da yaşamları hakkında yapılandırılmamış görüşmeler yürütür (Neuman, s. 623). (Tokmak, 2016)

Görüşme genellikle sözlü iletişim yoluyla yüz yüze yapılırsa da günümüzde telekomünikasyon araçları kullanarak, hatta işitme ve konuşma problemi- engeli olan bireylerle simgesel iletişim aracılığıyla gerçekleştirilebilen bir veri tekniği olarak değerlendirilmektedir (Karasar, 2013). Punch, görüşmeyi “İnsanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlamalarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olmanın iyi bir yoludur” ifadeleri ile değerlendirmektedir (Punch, 2005). Nitel bir araştırma tekniği olan görüşme Kümbetoğlu (2008)’ na göre “derinlemesine görüşme” olarak çağrılmaktadır. Derinlemesine görüşmeyi açık uçlu sorular sormak, bu cevapları dinlemek- kaydetmek ve gerektiğinde bu cevaplardan doğan ek sorular sormak aracılığı ile çalışma konusunu detaylı bir şekilde incelemeyi- araştırmayı mümkün kılan bir teknik olarak anlatmaktadır (Kümbetoğlu, 2008, s. 72), (Tokmak, 2016).

Derinlemesine görüşmede sıradan günlük konuşmalardan daha farklı olarak araştırmacının konuşmayı yönlendirdiği, zaman zaman, daha ayrıntılı sorularla zenginleştirilen, konuşulan kişinin kendisini rahatça ifade edebildiği bir süreç yaşanır. (Kümbetoğlu, 2008: 72).

Derinlemesine görüşmede, araştırmacı iletişimde olduğu görüşmeci ile yaptığı görüşmeyi çeşitli şekillerde (görüşmecinin gönüllü rızasını alarak), ses, görüntü gibi, kayıt altına alabilmekte veya kendisi bireysel olarak not tutabilmektedir. Bu kayıtlar görüşmeler bittikten sonra görüşmelerin detaylı analizi yapılırken, çözümleme (deşifre etme) sırasında araştırmacıya yol göstermekte, bilgi kaybını engellemekte yardımcı olabilmektedir (Thompson, 1999). Ankara Tren Garı’nın incelendiği bu çalışma, belirlenen görüşmecilerin anılarına ulaşmayı amaçlayarak yapılan derinlemesine görüşmeler ile gerçekleştirilmektedir. Görüşmeler yapılırken katılımcılar ile olan iletişim ses kayıt cihazı kullanılarak ve araştırmacı tarafından bireysel olarak notlar tutularak kayıt altına alınmıştır. Görüşmelerin yapılmasında gerekli izinler Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu’nun alınmıştır. Görüşmecilere ise gönüllü olarak katıldıklarına ve kayıt altına alındıklarına dair gerekli açıklamalar yapılarak bu durumu kabul ettiklerini gösterir ‘gönüllü katılım formları’

doldurtularak imzalatılmıştır. Gerekli belgelere araştırmanın son kısmında yer alan ‘ekler’ kısmından ulaşılabilmektedir.

Yapının ve çevresinin geçirmiş olduğu değişimler, yaşanan toplumsal olaylar ve sosyal çevrenin değişimi göz önünde bulundurulduğundan katılımcıların keskin bir yaş veya özelleşmiş sınırlamalar olmaksızın belirlenmesi gerekliliği doğmaktadır. Bu gereklilik doğrultusunda araştırma evreninin oluşturulmasında kartopu tekniğinden faydalanılmıştır. “Kartopu örneklem seçim tekniği” olarak da geçen bu teknik, genellikle sosyoloji alanında “Olasılığa Dayalı Olmayan (Yargısal) Örneklem Seçim Teknikleri” nin bir alt başlığı olarak kullanılmaktadır. Bu teknik adını işleyiş olarak küçük bir gruptan başlanıp giderek artan sayıda örneğe ulaşılması ve kartopu gibi yuvarlanarak büyümesi gibi bir yapıya sahip olduğu için almaktadır. Bu örnekleme çeşidinde araştırmacı bir bilgi verici yani “anahtar kişi” ile çalışmaya başlamakta ve bu kişinin yönlendirmeleri ile diğer katılımcılara ulaşarak araştırma süreci boyunca örneklemlerin (katılımcıların- görüşmecilerin) sayısını arttırarak devam etmektedir.

Bu araştırmada tekniğin iki aşamalı olarak uygulanması planlanmıştır. İlk aşamada yapı ve çevresi ile daha çok etkileşim geçirdiği ve sürece yakından dâhil olduğu düşüncesi ile belirlenmiş bir anahtar katılımcının (gar çalışanlarından belirlenen) yönlendirmesi ile diğer görüşmecilere ulaşılması amaçlanmıştır. İkinci aşama ise bir ulaşım yapısı olmasının yanında bir kent simgesi, tarihi bir sembol olan yapının kentliler tarafından bilinirliği ve kullanılabilirliğinin üzerine düşülerek garı bilen- kullanan kentlilere ulaşılması ile gerçekleşmiştir. Kullanıcıların araştırılmasında ayrıca kolektif belleği derinden etkilediği düşünülen ve literatüre Ankara Gar Patlaması olarak geçmiş olan toplumsal- trajik olay ile ilişkili bireylere ulaşılması da etkili olmuştur. Araştırma evreninin oluşturulmasındaki asıl hedef garı veya yerleşke içerisindeki yapıları kullanan; yaşanan olaylar ile bir şekilde bağı olan kentlilere ulaşmak ve anılarından yola çıkarak bir değerlendirme yapabilmektir. Belirlenen bu amaçlar ile hazırlanmış ve ekler kısmında sunulmuş olan görüşme soruları ile birlikte yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılarak görüşmecilerin belleklerinde bahsi geçen bellek mekânının nasıl bir değerde konumlandığının ve nasıl algılandığının ortaya konulması hedeflenmiştir.

Araştırmada derinliğin ortadan kalkması, zaman kazanılması ve değerlendirme kısmında farklılıkların ve paralelliklerin karşılaştırılabilmesini kolaylaştırmak, görüşmecileri konuya daha çok odaklayabilmek adına “yapılandırılmış derinlemesine görüşme” yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda görüşmecilere önceden hazırlanmış olan sorular yöneltilerek ilerlenmiştir. Soruların hazırlanma ve çözümleme- deşifre aşamalarında Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi, İletişim Bilimleri Bölümü’nden destek alınmıştır. Görüşmecilere ulaşılabilmesi için kullanılan “kartopu tekniği” ile görüşmeciler belirlenmiş, önceden kendilerine ulaşılarak randevu alınmış ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmecilerin belirlenmesinde üç anahtar kişi belirlenmiş, diğer görüşmecilere bu kişilerin yönlendirmeleri ile ulaşılmıştır. Toplamda araştırmaya on dört görüşme dâhil edilmiş, görüşmeciler iki gruba ayrılmıştır. A grubu ve B grubu olara yedişer kişilik gruplar oluşturulmuştur. A grubunda yer alan görüşmeciler, ikisi Ankara Tren Garında yer alan çalışanlar, beşi ise TCDD bünyesinde çalışan veya emekli olan kişiler olarak gruplandırılmışlardır. B grubu görüşmecileri ise farklı meslek gruplarından ulaşılan, Ankara Tren Garını kullanmış, deneyimlemiş kentliler olarak gruplandırılmışlardır. Bu gruplandırmalar yapılırken yaş, meslek ve cinsiyet gibi faktörler göz önüne alınmamış, deneyim yaşayan ve mekânı anlatabilecek bilgiye sahip olan kişiler tercih edilmiştir. Önceden yapılmış olan hazırlıklar dâhil edilmeksizin görüşmeler yaklaşık olarak toplam bir aylık bir sürede, neredeyse gün aşırı yapılmak sureti ile 15 Mayıs 2019- 20 Haziran 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş; çözümlemeleri ve değerlendirmeleri de yapılmıştır. Yapılmış olan görüşmelere dair gereken izinler Hacettepe Üniversitesi Etik Kurul Komisyonu’nun izni ile gerçekleştirilmiştir. İzne ilişkin belgeye çalışmanın ekler kısmından ulaşılabilir.

5.2 Bulgular ve Değerlendirme

Çalışmanın önceki bölümleri var olan literatürü araştırmak, ilgili çalışmaları incelemek, gerekli alanlarda kişisel gözlemler yapmak, arşivleri incelemek, analiz etmek ve değerlendirme yapmak, yorumlamak şeklinde ilerleyen bir süreci kapsıyordu. Ancak çalışmanın bu bölümünde, yöntem kısmı önceki bölümler ile benzer şekilde hazırladıktan sonra, daha farklı bir yönetime yönelmek gerekliliği doğmuştu. Özgün kısım olarak aktarabilecek bu bölümün en zorlu aşaması görüşmecilerin belirlenmesi, onlar ile iletişime geçilmesi ve kendilerini rahat ve güvende hissedecekleri, paylaşım yapabilecekleri uygun,

samimi bir ortam oluşturulması ihtiyaçlarını beraberinde getirmekteydi. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda öncelikle belirli kişiler saptanıp, daha sonra yöntemin doğası gereği önerdikleri diğer katılımcılar ile iletişim kurulması adımları ile ilerlendi. Bu sebeple öncelikle yakın çevrede gar ve yaşanan olay ile ilişkili olan katılımcıların olup olmadığına dair bir araştırma yapıldı. Bu araştırmanın sonucunda ise anahtar kişilerden biri olup; diğer görüşmecilere de yönlendiren Ezgi'ye ulaşıldı. Ezgi'nin ve annesinin diğer görüşmeciler ile olan tanışıklığı onların benimle iletişim kurarken daha rahat davranmalarını ve bana açılabilmelerini kolaylaştırdı. Aynı şekilde danışmanımın bana olan önerileri doğrultusunda, yine hatır- gönül ilişkisine dayalı olarak iletişim kurduğum bazı katılımcılara da ulaşıldı. Görüşmecilerin bir kısmına ise çalışma ortamımda kurmuş olduğum bazı bireysel bağlantılarımın bana ve çalışmama olan ilgili ve hevesli yaklaşımları ve isimler önermeleri sonucunda ulaşıldı. Böylelikle üç anahtar kişiye ulaşılarak “kartopu tekniğini” uygulama fırsatı edinilmiş oldu.

Bu kısımda görüşmecilerin mahremiyetini korumak adına özellerine değinilmeden, yapılmış ve saklanmakta olan görüşmelerin içerikleri derlenerek hazırlanan bulgular ve aktarımlar paylaşılmaktadır. Görüşmelerden elde edilmiş olan bulgular; araştırmanın içerisinde yer alan başlıklar ve konuları; araştırma sorularında da algıyı etkileyip etkilemediği sorgulanan başlıkları, sorularda yer alan başlıkları ve görüşmecilerin aktardıklarının bir derlemesinden oluşacak şekilde belirlenmiş alt başlıklardan ve bu başlıkların altındaki bulgulardan ve aktarımlardan oluşmaktadır. Bu aktarımların sonucunda ise araştırmanın son bölümünde yapılan çıkarımlara ve değerlendirmelere yer verilmektedir.

5.2.1 Tren Seyahatlerinin Bellekteki Yeri

Ankara Tren Garı ile ilgili yapılan çalışmada, mekânsal bellekte mekânın kodlanması ve hatırlanmasında mekânın fiziksel özelliklerinin yanı sıra kullanıcıların deneyimlerinde yaşadıkları hisleri, sosyal yaşamın etkileri, günlük rutinlerin izleri, çevrede değişen kent dokusu ve mimari, ideoloji ve yaşanan olayların etkisi açıkça ortaya çıkmaktadır. Konu “tren garı” olduğundan çağrışım yapan ve deneyim yaşatan en büyük etkenlerden bir tanesi de bir ulaşım aracı ve sembolik bir nesne olarak “tren”in kendisidir. Garın deneyimlenmesinde bireysel olarak yapılan tren yolculuklarının yanında nostaljik bir araç olarak tren de yaşanmışlıklara katkı sağlayarak bellekte yerini almaktadır. Özellikle eski trenler ile yüksek

hızlı trenlerin kıyaslanmasını da içeren yorumlar ile birlikte tren seyahatlerinin ve trenlerin bireylerin bellekleri üzerinde bazı duygular ile eşleştirildiği ve geçmişin bazı önemli kişi ve olaylarına referans vererek belleğe kodlandığı belirtilebilmektedir.

Türkan Hanım'ın garı ilk gördüğünde hatırladıklarında kullanmış olduğu *“Koca koca trenler vardı, şimdiki trenler yoktu, hep buharlı trenler vardı”* (Keser, 2019) cümlesi onun garı anlatırken ilk olarak ulaşım işlevi ile değerlendirdiğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda dönemsel olarak bir kıyas da yaptığı gözükmemektedir. Buna karşılık Ramazan Bey'in aşağıdaki yorumlarında treni sadece bir yerden bir yere ulaşmamızı sağlayan araç- nesne olarak görmek yerine hareket eden, yaşanmışlık katan sosyal bir ortam olarak algıladığını görmek mümkün olmaktadır:

“Tren diğer vasıtalarla göre daha rahat, her şey içinde, restoranı, tuvaleti var. Eski trenler daha iyi, YHT’ de gidip geliyorsunuz hiç bir şey anlamıyorsunuz. Eski trenlerde yolculuk yaptığınızı anlıyordunuz” (Arı, 2019)

Yukarıda altı çizili olarak belirtilmiş olan cümlede tren seyahatinin birey tarafından bir “deneyim” olarak görüldüğü ortaya çıkmaktadır. Paralel şekilde Sevican Hanım'ın tren seyahatini anıları üzerinden anlatmış olduğu açıklamaları ve tren ile yapılan seyahatleri keyif verici, yaşanmışlık sağlayan deneyimler olarak tarifleyerek aktarması da trenin sadece bir nesne olarak algılanmadığını, yaşattığı duygular ile bir deneyim sunduğunu vurgulamış olmaktadır:

“Tren yolculuğu özellikle diğer şeylerden farklı, trenin bize sağladığı çok şey var, başka şeylerle otobüsle falan gittiğinizde göremediğiniz, farkında olmadığınız. Görerek bakabiliyorsun gittiğin yerlere, **farkındalık sağlıyor sana**. Mesela Erzurum’a gittiğimde ben, otoyol aşağıda kalıyor, trense üstten geçiyor, arabayla, otobüsle gittiğinde sadece aşağıyı görüyorsun. Tren ama üstte kaldığı, oradan geçtiği için o dağın eteklerini görüyorsun, böyle yemyeşil, ama bir anda mosmor çiçekler kaplamış, daha üstleri karla kaplı, bir anda güneş doğuyor, o kadar güzel ki. Bunu size tren yolculuğu sağlıyor, başka şekilde göremezsiniz.” (Urlu, 2019)

Tren seyahatleri bireyler tarafından nostaljik; vedaları, kavuşmaları, buluşmaları hatırlatan; hüznün veren; mutluluk veren; eğlenceli; grup ile yapılabilen, gördüğü yerler hakkında farkındalık sağlayabilen deneyimler olarak tanımlanıyor. Bu noktada tren seyahatinin bireyler arasındaki iletişim ve etkileşimi de öne çıkarabilen sosyal bir atmosfer oluşturduğu yorumu yapılabilir. Örneğin Şerife Hanım bu sosyal deneyimi şu şekilde aktarıyor:

“Görev dolayısı ile trenle giderdik. Eski trenleri daha çok seviyorduk. Yatarak gidebiliyorduk, arkadaşlarla beraber daha **eğlenceli** olabiliyordu.” (Kahraman, 2019)

Simay Hanım, tren ile yapılan yolculukların **nostaljik ve hüzünlü** bir havası olmasının yanında kendisine “**kavuşma**”yı da hatırlattığını belirtiyor. Burada aslında onun vurgulamak istediği trenin bir ulaşım aracı olmasının yanında, kullanan insanlara hem işlev hem görüntü anlamında nostaljik bir hava yaratarak kavuşmayı simgelemesi oluyor. Sadık Bey ise bu seyahatlerin duygusal bağlamda kendisine hissettirdiklerinin yanında eski trenler ve yüksek hızlı trenler arasında bir kıyaslama yaparak; yaşadığı deneyime işlevsel ve çağdaş teknoloji ve koşulları değerlendirerek mantıksal bir çerçeveden de yaklaşmış oluyor:

“2009-2013 arası hızlı treni neredeyse her gün kullanıyordum. O zaman yeni gar yoktu, trenler eski gardan kalkıyordu. Seyahat etmek araç fark etmeksizin benim için hep çok güzel oldu, **hep eğlenceli, mutluluk verir**. Tren seyahatinde, özellikle memlekete giderken Örtülü- kuşetli denilen yataklı vagonlarla gidiliyordu; hep **nostalji** kısmı ağır basıyor. Hızlı trenlerde de teknolojinin getirmiş olduğu bir avantaj oluyor, 260 km hız ile giden bir araçla seyahat edebiliyorsun.” (Temel, 2019)

Yukarıda yapılan aktarımlarda bireylerin algılarında yaşanan deneyimlerin hisleri ile ne kadar bağlantılı olduğu vurgulanmakla birlikte algılamının kişisel altyapıya ne kadar bağlı olduğu da aslında bir yandan örneklenmiş oluyor. Duygular gibi kişinin ilgisini çeken noktaların da bellekte önemli bir yer tutarak bireysel olarak farklı izlenimler oluşturdıklarını söylemek mümkün oluyor. Örneğin son yapılan aktarımda tren seyahati hem eski, çocukluk anılarında var olduğu şekilde aktarılırken, hem de günümüz koşullarında nasıl farklılaşarak ele alınabildiği de gözlemlenebiliyor.

Bellek, algı ve anlam arasındaki ilişki Mehmet Bey’in tren seyahatleri ile ilgili yapmış olduğu yorumlarda farklı fakat benzer bir bakış açısı ile ortaya konulmuş oluyor. Mehmet Bey bu seyahatleri “*O seyahatler çocukluğumuzun lunaparkı gibiydi*” cümlesi ile anlatıyor. Trenin onun için çocukluktan kalma bir önemi olduğunu belirtirken kendisi için bu seyahatlerin yerinin çok ayrı olduğunu ve bu seyahatlerini, deneyimlerini kaleme aldığını söylüyor:

(...) Çok daha sonraları 1992 – 2000 arasındaki İstanbul’da Mimar sinan Üniversitesi’ndeki her sene iki kez katıldığım Kentsel Tasarım” ve “Koruma” Kologyumlarına daima yataklı tek kişilik konforlu odalarda gitmek benim çocukluktan kalma **Kara tren sevdamın sürmesidir**... (Tunçer, 2015)

“Ben 90’ların başından itibaren 7-8 sene İstanbul’ a trenle, kentsel tasarım sempozyumlarına gittim. O zaman tek kişilik kompartımanlar, odalar halinde, yeni konulmuştu. İşte gece binersiniz, lokantaya

gidersiniz, işte bir şeyler yer içersiniz, sonra uyursunuz. Sabah tıraş imkânı da var, lavabosu da var kompartımanın içinde, Haydarpaşa'ya indiğin anda pırıl pırıl vapura, vapurdan karşıya Mimar Sinan'a, orada olur genellikle. Ben çok severim tren, yeri ayrıdır, **çocukluktan gelen bir şey**. Seyahat etmek, trenle, kompartımandan kompartımana geçişler. Orada olan direksiyonlarla oynardık, hala oynarım. **Ayrı bir keyfi var.**" (Tunçer, 2019)

Yukarıdaki aktarımlar ile trenin ve tren seyahatinin aslında "tren kültürünün" onun yaşamında ne kadar özel ve önemli bir yeri olduğu ortaya çıkıyor. O yaşantıyı deneyimleri ile birlikte detaylandırarak anlatıyor. Burada aslında trenin kendisinin de Mehmet Bey'in bireysel belleğinde barınan bir bellek mekânı olduğu anlaşılıyor. Tren seyahatini nostaljik bir ritüel şeklinde tarifleyen Tolga Bey ise çocukluğundan beri deneyimlemekte olduğu seyahatleri şu şekilde özetliyor:

"Çok sık Zonguldak'a giderdik, annem Zonguldaklı, çok sık giderdik. Kara trenle. Karabük'e kadar trenle gider, otobüsle Zonguldak'a giderdik.9-11 saate yakın sürerdi, simsiyah inerdik. Sonra banliyö hattını keşfettim, Ankara Garından da binerdim ama daha çok Sıhhiye'den binerdim. Özellikle haziran ayında Kayaş yolu üzerinde iğde ağaçları vardı, o zamanlar da trenlerin camları açılırdı, iğde koklamaya giderdim, ritüel seviyorum. Çocukluğumdan beri hatırladığım şeyler. Okulu asardık, hiç de parayla binmezdik, kondüktör gelince kaçır kaçır kompartımanlar arası gezerdik." (Arvas, 2019)

Trene çocukluğundan kalma bir bağ ile bağlı olduğu anlaşılan Feray Hanım, tren yolculuğundan çok treni bir nesne olarak değerlendiriyor. Çocukken yaşadığı anların da bu noktada etkisinin büyük olduğu anlaşılıyor:

"Trene ben hayatımda sadece bir kere bindim, üniversite yıllarında iken Ankara'dan İstanbul'a giderken. Ama çocukluğum hep tren garında geçti, Ankara Tren Garı değil, Isparta tren garını her hafta sonu, pazar günü ziyaret ederdik babamla birlikte, el sallamaya"

Araştırmacı: Neden peki?

"Bilmem seviyordum o trenin gidişini, çok ilginç geliyordu tren bana. Ne bileyim çok farklı bir ulaşım aracı hiç binmemişim, **bir çocuk için oyuncak trenle oynadığınız şeyin büyüğünü görüyorsun ne acayip ne tuhaf bir şey diye düşünüyorsun**, ben de onları hissederek öyle el sallardım, içindekiler de el sallardı, sonra eve dönerdik. Çok yakındı eve tren garı." (Ünlü, 2019)

Çocukken hissettiklerinden sonra trene bindiğinde trenin çok gürültülü olduğunu düşündüğünü; fakat duygusunun çok güzel olduğunu belirtiyor Feray Hanım;

"Bir arada olmak, sohbet etmek amacıyla biz bir grup arkadaş İstanbul'da bir arkadaşımızın yanına gitmiştik. Orada o duyguyu paylaşıırken de yaşadığım şey; yıllar boyunca trene el sallamışım, sonra nihayet içindeyim. Ondan önce tabii ki Atatürk'ün trenini gezmiş görmüşüm, enteresan yani benim için de yani **Atatürk'ün o tren garında o el sallayarak kalabalıklar içinde uğurlanış sahnesi, Kurtuluş Savaşları** onlar bunlar şeklinde hep bir savaşa gider şekilde ya da çok önemli bir şeye gidilirken binilircesine ikonlaşmış bir şey tren.

Çok daha **farklı bir deneyimdi, duygusu güzel**. Benim için o kurmuş olduğum bağdan ötürü başka bir şey. Hızlı tren, fırt diye gidiyor fırt diye dönüyor, çok konforlu bir ulaşım aracı. Onda da arkadaşlarımla gittim ama bilmiyorum o çocukluktan taşıdığım duygular yok. **Nostaljik hissi yoktu. Arasındaki fark el çizimiyle bilgisayar çizimi gibi bir şeydi, öyle diyebilirim.** (Ünlü, 2019)”

Yukarıda aktarılmış olan kısımlarda Feray Hanm’ın treni sembolik bir nesne haline getirerek çocukluğunu çağrıştıran bir şey olarak görmesinin yanında; büyürken dinlediği ve öğrendiği ülke tarihine ait bilgi ve hikâyelerin de treni algılamasında etkili olduğu ortaya çıkmış oluyor. Treni Atatürk ve Kurtuluş Savaşı ile bağdaştırması da dikkat çekici sonuçlardan biri oluyor.

Bu bölümde yapılmış olan anlatımlar ile birlikte tren seyahatinin ve “tren”in bellekte yaşanmış olan deneyimler ve bu deneyimlerde hissedilen duygular ile yer ettiği anlaşılmaktadır. Bulunulan atmosferi ve yaşanan deneyimleri aktaran görüşmecilerin ortak olarak bu deneyimleri ifade ettiklerinde ortaya çıkan anahtar sözcükler aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir:

- Nostalji/ nostaljik
- Yaşanmışlık
- Deneyim
- Farkındalık
- Eğlenceli/ keyifli
- Hüzünlü
- Vedalar/ kavuşmalar / buluşmalar
- Mutluluk verici
- Tarih
- Çocukluktan kalan
- Huzur verici
- Yaşantı/ Tren kültürü
- Rahatlık
- Atatürk

5.2.2 Ankara Tren Garı’nın Önemi ve Hissettirdikleri

Bir önceki bölümde görüşmeciler ile yapılan görüşmelerde tren, tren seyahatleri ve onların bu seyahatleri ne şekilde algılayıp anlamlandırarak belleklerinde tuttuklarına değinilmişti. Böylelikle trenin onların belleklerindeki anılarında çağrışım yapan bir nesne ve sembol olmasına ve daha çok hissel olarak deneyimlerine vurgu yapılmıştı. Bu bölümde ise, yapı olarak Ankara Tren Garı’nı düşündüklerinde akıllarına gelenler ve yapının nelere referans

verdiği, onlar için neleri temsil ettiğinin anlaşılması amacı ile tren garı ile ilgili görüşmelere ve aktarımlara, bulgulara yer verilmektedir.

Bir bellek mekânı olarak tren garı, farklı bireyler için farklı şeyleri temsil edebilmektedir. Bu noktada bireyin yaşamış olduğu yerin, aldığı eğitimin, kişisel eğilimlerinin ve beğenilerinin, kişiliklerinin ve deneyimlerinin etkisi çok büyüktür. Araştırmanın ikinci bölümünde vurgulanmakta olan “algı- bellek ilişkisinde kişisel alt yapının önemi” bu bölümde karşımıza çıkan bir başlık olmaktadır. Özellikle araştırmada görüşülen görüşmecilerin TCDD ve Gar çalışanları (A Grubu Görüşmeciler) ve garı kullanan- deneyimleyen kentliler (B Grubu Görüşmeciler) olarak gruplanmış olmalarında “iş yeri” ve “kişiselleşmiş mekân” farkı ile tarihi bir yapı, anıt eser, bir ulaşım yapısı olarak gara bakış farkı aşağıda aktarılabacak olan yorumlar ile kolaylıkla gözlemlenebilmektedir. Ankara tren garı tartışılırken, bir önceki bölümde de sıklıkla vurgulandığı gibi sadece trenlerin bulunduğu bir yapı olarak değil; içerisinde bulunan diğer fonksiyonlar ve çevresinde bulunan diğer mekân, yapı ve alanlar ile birlikte bir yerleşke olarak ele alınmaktadır. “Sosyal merkez” ve “yerleşke” kavramlarının altının çizilmesinin sebebi, görüşmecilerin gara olan hislerinde, garı algılamalarında ve hatırladıklarında sıklıkla garın içerisindeki ve çevredeki diğer fonksiyon ve mekânlardan da bahsederek deneyimlerini paylaşmış olmalarıdır. Bu bağlamda, aslında beşinci bölümün diğer alt başlıklarından olan “Sosyal Yaşam” a dair ufak da olsa ipuçları ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda Türkan Hanım; “**Kalabalık, eski, benim için nostaljik artık**” diyerek anlatmakta olduğu gara emekli olduktan sonra hiç gitmediğini; dolayısıyla da yapının ve çevresinin geçirmiş olduğu değişimlerden haberinin olmadığını aktarıyor. Çalıştığı süre boyunca **günlük yaşamının bir parçası** olan bu mekânı ve çevresindeki yapıları anlatırken **müze**ye, **Gençlik Parkı’na**, **lojmanlara** çok gittiğini, **yakın çevrede restoranlar, eczane** ve **dış polikliniği** olduğunu, çok kullandıklarını anlatıyor. **Büfeyi, marketi** ve **berberi bildiğini**; **sergilerin hep ana salonda** olduğunu aktarıyor ve onun dışında hatırlamadığını belirtiyor. Bu aktarımlar, gar ve çevresinin aslında sosyal yaşama da katkıda bulunan; çevresi ve çevresindeki ilişkili yapılar ile bir yerleşke olarak anıldığı bir önceki bölümde yapılan aktarımları da destekliyor.

Gar Gazinosu’nu sadece yemek yediği bir restoran olarak tarifleyen Türkan Hanım, mekânsal olarak bir özellik aktaramıyor. Ancak müze sorulduğunda Atatürk ile olan

duygusallığından dolayı **coşku** yaşadığını ve o mekânın **güzel duygular hissettirdiğini** belirtiyor. Benzer şekilde peron alanında bulunan Atatürk'ün **vagonunu bir gurur kaynağı** olarak değerlendiriyor ve hala orada duruyor olmasından dolayı memnuniyetini belirtiyor (Keser, 2019). Bir çalışan olarak ise VIP salonunu hiç görmediğini, onları hiç almadıklarını aktarırken aslında kullanımda olduğu zamanlarda bile bu mekânın sadece protokole ayrılan, özel bir mekân olduğunu ve kullanımının kısıtlı olduğunu da desteklemiş oluyor.

Ramazan Bey ise garı her gün gidip geldiği, ekmeğini kazandığı gelir kapısı, işi olarak aktarıyor. Burada yapmış olduğu aktarımlarda tren garının onun için “işini” temsil ettiğini anlaşıyor. Gara bakışının çok daha kişisel bir açı olduğunu ifadelerine de yansıyor. Çalışmanın ikinci bölümünde aktarılmış olan “mekânsal üçlü” ve “günlük yaşam” terimleri bu aktarımlarda örneklenmiş oluyor. Ramazan Bey yapının önemini ise; “Tarihi bir eser olması, en önemli şey Kurtuluş Savaşı’ndan eski olması” şeklinde anlatıyor (Arı, 2019). Burada garı ülkenin tarihinde yer alan olaylar ve dönemler ile ilişkilendirerek sembolik hale getirmiş olduğu anlaşıyor. Yapının tarihinin, kullanıcılar için yapıyı anlamlı ve önemli olarak atfetmelerinde önemli bir etken olduğu ortaya çıkıyor. Yukarıdaki anlatımlara paralel olarak bir başka TCDD çalışanı olan Sevican Hanım aşağıdaki aktarımlarda bulunuyor:

“Tarihi yapıları özellikle severim, sanki onları olduğu gibi saklamak gerekiyormuş gibi, tarihin kokusunu alabiliyormuşuz gibi geliyor. O beyaz genel müdürlük binası da öyle mesela, ben oraya sistem kurdum, orada her yer ahşap, bastığınızda bazı yerler gıcırıyor, insan tek bir çivi çaktırmaya kıyamıyor. Sanki böyle **müdahale edince** onları yapanlara oradaki **yaşanmışlıklara ihanet ediyormuşuz** gibi geliyor. Tren garı da öyle, **çok tarihi, çok fazla yaşanmışlık var**, bizim de öyle tabii otuz senedir gidip geliyoruz. **Pastaneyi, gar lokantasını** çok kullandık, daireden arkadaşlarla toplu halde seyahate giderdik, şamata, eğlence olurdu hep. O mesela, hani üçgen şeyin altında girişte kolon gibi şeyler var, dikmeler, zaten onları görünce, Efes’te de var onlar, onlar direkt tarihi demek benim için. O **taş doku** mesela. Kafanızı kaldırıncı **o piriçlerde oymalar var**, ne kadar güzel, ince, zarif. Tek tek işlenmiş gibi, bunları bozamazsınız, bozmamanız gerekir. (Urlu, 2019)”

Yukarıdaki aktarımlarda tren garının tarihini ve eski dönemlerde yaşanan deneyimleri kendi deneyimlerinin parçası haline getirerek bu yaşanmışlıklara karşı duyulan saygının varlığı hissediliyor. Aynı şekilde mekânın sahip olduğu mekânsal (fiziksel elemanlar) özelliklerin tarih ile eşleştirilerek bireylerin algısında yer ettiği de ortaya çıkan bir başka bulgu oluyor. Benzer biçimde, tarihe ve yaşanmışlıklara duyulan saygıdan ötürü “kıyamama”, “sahip çıkma” ve “koruma” güdülerinin de yapılan aktarımlarda kendini belli etmiş olduğu söylenebilir.

Mekânı anlamlandırma konusunda hislerinin ve deneyimlerinin baskın olduğu anlaşılan bir başka görüşmeci olan Şerife Hanım ise, garın onun için anlam ve önemini anlatırken aşağıdaki aktarımları yapıyor:

“Tarihi bir yapı olması çok hoşuma gidiyor, **vedaları** çağrıştırıyor tren garı bana, mesela aklımda bir şey var, harp okulu sanırım, önceden öyle toplu yolculuk yapılacaksa trenle yapılırdı hep. O harp okulunda bando mu acaba böyle giderken falan müzikler çalarlardı, üstlerinde üniformalar olurdu, öyle bir şeyi başka yerde göremedim ben (Kahraman, 2019).”

Önceden trene çok önem verilmediğini belirten Şerife Hanım garın hızlı trenle daha popüler bir mekân olduğunu düşünüyor. Garı tanımlamak için **“eski, kalabalık ve nostalji”** kelimelerini seçiyor, ona bu izlenimleri çağrıştırdığını belirtiyor. Yukarıdaki anlatımlarına baktığımda garı ilk başta “tren” ile bağdaştırdığı anlaşıyor. Trenin kendi başına deneyim yaşatan ve nostaljik bir “nesne” olması ile hatıralarını, mekana yüklediği anlamı ortaya çıkartıyor. Trenin seyahat konusunda sunmuş olduğu bazı sosyal imkânlardan bahsediyor. Tren garını ise ulaşımı sağlamakta olan tren nesnesinden ayrı bir sosyal merkez olarak gördüğü anlaşıyor. Çalıştığı mekânla ve çalışma arkadaşları ile bağı olan, sosyal olarak deneyimleyerek vakit geçirmekte olduğu bir sosyal yaşam alanı şeklinde algılıyor. Burada araştırmanın ikinci bölümünde anlatılmakta olan “2.3 Mekanın algı, deneyim ve anlamlandırma ile ilişkisi” kısmındaki yorumlara bireysel bazlı örnekler verilmiş oluyor. Şerife Hanım’ın tren garını, çalıştığı mekânı, mesleğini icra ettiği yer olarak görmesinin ötesinde; kişiselleştirdiği, yakın çevresi ile yaşadığı, kazandığı deneyimler ile duygusal olarak bağlandığı ve değer verdiği bir mekân olduğu ortaya çıkıyor.

Tren garının bireyler üzerindeki ilk etkisi **büyüklüğü, kalabalık olması, farklı gözükmesi** ve tarihi bir yapı olması şeklinde özetlenebiliyor (Arı, 2019) (Kahraman, 2019) (Demirkol, 2019) (Temel, 2019). Bunlara ek olarak görüşülen her bir farklı birey mekâna ait farklı bir özellik hatırlayarak şimdi var olmasa bile önceden garda bulunan mekânlara ve öğelere ait paylaşımlar yaparak “mekânsal bellek” lerinde olanları ortaya koyuyor. Örneğin, Yavuz Bey **“Perondaki saat, o ilgimi çekmişti. Çeşme vardı onu hatırlıyorum şimdi yok mesela. Sanat Galerisinin orada olduğunu hatırlatıyorum. 2. Peronda büfe vardı, o sonradan kaldırıldı. Daha büyüktü, domates bile satılırdı. Saatlerce sürerdi o zaman yolculuk onun için büfede daha fazla şey olurdu satılan”** anlatımları ile hatırladığı mekânsal öğeleri ve fonksiyonları anıları ile destekleyerek aktarıyor (Demirkol, 2019). Tren garını tanımlamak için kurduğu

“Tarihi yer ama şu an için öyle gözükmüyor arkasına YHT yapıldığı için” cümlesinde tarihi dokunun yapının algılanmasında önemli olduğu ve bu noktada mimarinin etkisi ortaya çıkıyor. Eklemiş olduğu diğer yapı ile ilgili yorumu ise değişen kent dokusu ve mimarinin mekân algısında ve değişimindeki rolü dikkat çekiyor. Ankara Tren Garının Önemi anlatırken ise; *“Ankara için **Atatürk ve tarihi** özelliğinden önemli, savaşın bir kısmını oradan yürütmüş. **Doğuya açılan kapı gibi**”*, diyor (Demirkol, 2019). Burada yapının tarihinin önemine vurgu yapmasının yanında garı Atatürk ile ilişkilendirmiş oluyor. Mekân algısında ve bellekte kodlanmasında deneyimler ve fiziksel özelliklerin yanı sıra yaşanan olaylar ve sembolik hale getirilmiş kişilerin de önemli bir yerinin olduğu ve çağrışım yaptığı anlaşılıyor.

Yukarıdaki çıkarımlara paralel olacak şekilde Sadık Bey’in tren garını tariflemek için seçtiği cümle *“**Kalabalık**, hep kalabalık, çalışanlar da oluyordu trenlerde”* oluyor. Mekânı içerisindeki insanlar ile birlikte hatırladığı ortaya çıkıyor. Ankara için önemli olup olmadığı sorulduğunda; *“Ankara için kesinle önemli olduğunu düşünüyorum. Bir kere havaalanı, tren garı gibi yapılar **ulaşım yapısı olarak** şehir için önemlidir”* cevabını veriyor (Temel, 2019). Burada Sadık Bey’in yapılara duygusal ve anlamsal yönden ziyade işlevsel ve mantıksal bir bakış açısı ile yaklaşmış olduğu sonucuna ulaşıyor.

*“Ankara Garını **ağırbaşlı** olarak tarif edebilirim (Elker, 2019).”*

Araştırmanın ikinci bölümü mekân algısı ve anlamlandırma üzerine yoğunlaşan bir bölüm. Ancak bununla birlikte yer duygusu, yere bağlılık, yerin ruhu, yerin kimliği gibi kavramların da detaylı olarak aktarılmış olduğu kısım. Araştırmanın ilgili bölümlerinde bahsedildiği gibi yerler, mekânlar içerisinde bulunan insanlar ve bu insanların deneyimleri ile yaşamaktadırlar. Mekânları içerisinde bulunan insanlar ve insanlara yaşattıkları duygular ile birlikte anlamlandırılabilirler. Cüneyt Bey’in Ankara Tren Garı’nı kişileştirerek aslında bir insanın sahip olabileceği bir özelliği bir yapıya atfetmiş olduğu görülüyor. Onun için garın anlamında yapının tarihi ve mimarisi ile birlikte gelen bir ruha sahip olduğu anlaşılıyor. Cüneyt Bey yapıyı daha detaylı olarak tariflediğinde ise aşağıdakileri anlatıyor:

“Yirminci yüzyılın ilk yarısında yapılmış garlar arasında düzenli, itinayla tasarlanmış, detaylarına özen gösterilmiş bir yapı olarak kalmış aklımda. Bendeki ilk izlenimleri böyle fakat bu izlenimleri mimar olduktan sonra mı tamamladım bilemiyorum (Elker, 2019).”

Yukarıdaki anlatımda yapıya daha profesyonel bir bakış açısı ile yaklaşıldığı görülüyor. Cüneyt Bey, kendisinin de belirttiği üzere mimar olmasından dolayı mı yoksa bir kullanıcı olarak mı yapıyı bu şekilde algıladığını ayırt edemiyor. Mesleki bilgisi, algısı ve birikimi doğal olarak onun kişiliğini etkilemiş ve dolayısı ile çevresini algılamasında etkili oluyor. Bu durumda tekrar bir mekânın algılanmasında kişisel özelliklerin önemi de vurgulanmış oluyor. Mehmet Bey ise yapının önemi ve ona hissettirdiklerini şu şekilde anlatıyor: *“Ankara tren garı olarak özelleştirdiğimizde, tren garı denilince ortaokul ve lisede birkaç arkadaş banliyö trene biner, Sincan’a giderdik, mini golf oynardık, geri dönerdik tabii çok keyifliydi”* (Tunçer, 2019). Mekânı kendi geçmiş eylemleri ile özdeşleşen bir sembol olarak anlatması dikkat çekiyor. Anılarının geçmiş olduğu, duygusal anlamda bağlandığı bir “yer” olarak Ankara garını benimsiyor. *“Demiryolunun Ankara’ya ilk gelişi 1892”*, diye ekliyor. Demir yollarının ve Ankara Garının önemini, ***“Ulus’un gelişimine etkisi, Cumhuriyetin kuruluşuna etkisi, Anadolu ile bağlantılı olan bir gar olmasının önemi”*** şeklinde ifade ediyor. Mekânın kullanıcıya sunduğu atmosferin ve yaşattığı duygunun bireyler üzerine nasıl yansıdığı bir başka anlatım ile daha net anlaşılabilir. Tolga Bey, garın kendisi için ne anlam ifade ettiğini aktarırken kendince yaptığı bir ritüeli şu şekilde paylaşmaktadır:

“Gar bana çok huzur verirdi. Peronlarda yürümeyi çok severdim, o mermerlerde. En çok sevdiğimde şey yönüne, birinci perondan İstanbul- AOÇ yönüne doğru öyle yavaş yavaş yavaş yürüyüp tam bittiğinde birden arkama dönüp orada yazan Ankara yazısını görmektir. Birden dönerdim, hep orada olduğunu bilirdim o yazının, bir oyun gibiydi, garla oynadığım. Yürür yürür bir bakardım, hep Ankara yazardı. Bir gün yine, ama işte artık bozulmaya başladığı zamanlarda, Ankara’nın değişim safhalarında (büyük şehir belediyesi ile birlikte değişmeye başlayan Ankara’dan bahsediyor), yine aynı oyunu oynadım. Böyle yürüdüm yürüdüm, arkamı bir döndüm, o levha yoktu. Çok kötü bir andı. Ankara’nın değişmesi ile çok acı çektim ben. Şimdi çok yaşamıyorum, çünkü bir noktada durmak gerekiyor. Ya yazarak ya da belleğimdeki bu anıları hatırlayarak yaşıyorum. O yazıyı görememek çok acı çektiğim anlardan biridir (Arvas, 2019).”

Yukarıdaki aktarımlarda Tolga Bey’in kendince oynamış olduğu oyun görüntüler ile oluşan bir mekânsal bellek oluşumunu temsil ettiği gibi; yaşadığı duygu değişimleri de araştırmanın ikinci bölümünde aktarılan yer duygusuna da gönderme yaparak şu tanımlamaya karşılık gelebilmektedir: *“Yer duygusu; özel bir alanı oranın sakinleri için eşsiz kılan bir karakter ya da kimlik olarak ifade edilebilmektedir.”* Garın bireylere hissettirdikleri ve çağrıştırdıkları konusunda yer duygusunun oluşumuna bir örnek de Feray Hanım’ın anlatımlarından çıkarılabilmektedir. Garın ona ne hissettirdiği ve ne anlam ifade ettiği sorulduğunda aşağıdaki anlatımı yapmıştır:

“Geçmiş derdim. Ama geçmiş şöyle bir geçmiş; geçmiş bitmiş gibi değil; bizim tarihimiz, bizim biz olmamıza yarayan biz olmamızı sağlayan bir geçmiş. Fasiküller dolusu bilginin toparlanmış sıkıştırılmış halini getirip gara koymuşuz gibi bir geçmiş, öyle bir geçmiş anlamında. Dönemi geçmiş anlamında kullanmıyorum (Ünlü, 2019).

Cumhuriyet, Atatürk, öyle bir şaşaa yoktu, sindirilmiş bir şeydi, yokluktan çıkmış bir ülke, kazanılmış savaşlar, yeniden inşa edilmeye başlanmış bir ülke... Bunlar kitaplarda yazılan bilgiler ama benim anlatmaya çalıştığım bunların **duygusu**. Yavaş ama emin adımlarla... Bazı insanlara bakınca şöyle düşünürsünüz “ne kadar sindirmiş bir insan” tren garı da bana göre mimari özellikleri ve yaşattığı duygu nedeniyle, bildiğim ya da hissettiğim tarihi nedeniyle **sindirilmiş bir asaleti temsil ediyor** (Ünlü, 2019).

Mekânı anlamlandırmada bireysel deneyimlerde hissedilen duyguların önemini vurgulamakta olan bir başka örnek de Gizem Hanım’ın bir mekân olarak tren garını ve seyahat deneyimini birleştirerek paylaştığı aktarımları oluyor. Mekânı başka bir kavrama benzeterek ve hissettirdikleri ile tariflediği aşağıdaki anlatımlarda görülebiliyor:

“Seyahat benim için aslında daha nostaljik bir his ama bahsettiğim o iki kapıdan geçtiğinizdeki **hol bir eşik** gibi. Arkada bıraktığınız kendi yaşamınız, düşünceleriniz, sıkıntılarınız arkada kalıyor. Önünüzde başa bir kapı var, o kapıdan geçtiğinizde yeni bir seyahate çıkacaksınız, yeni insanlarla tanışacaksınız, farklı insanların hayatlarını deneyimleme fırsatınız oluyor onları gözlemleyebiliyorsunuz. Kendiniz için yeni bir deneyim yaşıyor oluyorsunuz. **Dolayısıyla aslında tren garı benim için bir eşik görevi gören bir mekân diyebiliriz belki.** Dolayısıyla tren seyahatinden önce bazı şeyleri arkada bırakmak benim için o garda kalan bir duygu (Sazan, 2019).”

Garı kendi duygu değişimi açısından bir eşik benzetmesi ile tarifleyen Gizem Hanım; yapının kent için önemini aktarırken ise “şehrin kalbi” benzetmesinde bulunuyor. Bu noktada yapının Cumhuriyet Dönemi ile olan ilişkisi ve Başkent için ifade ettiklerinin de kendisinin algısında etkili olduğu ortaya çıkmış oluyor.

“Gar bence şehrin kalbi ki Ankara için de öyleymiş. Hem konumu açısından, o dönem ulusun ne kadar önemli olduğunu biliyoruz, kurulmaya başladığında bütün önemli yapılar ulustan itibaren kurulmaya başlanmış. Benim için ayrıca **cumhuriyetin de en önemli yapılarından bir tanesi Ankara Tren Garı.** Yani, oradaki Ankara Palas, devlet binaları, meclis, her şey Ankara garına yakın. Bir dönem Ankara’sının kalbi, yıllarca Ankara’nın kalbi olmaya devam etmiş bir mekân, günümüzde nasıl oldu ise tartışılır tabii diyeyim (Sazan, 2019).”

Başka bir açıdan ise, yaşanmışlıklar ve garda etkileşime geçmiş olduğu insanların da bireyin mekân algısında etkili olduğu Gizem Hanım’ın; **“ben gara her gittiğimde pozitif duygularla doldum gara karşı. Oradaki insanların, türlü türlü insanların farklı farklı hayatlarını görmek, herkesin bir yere gidip geldiğini görmek orada yaşanan bir hayatı gösteriyor.(...) Oraya aslında küçük bir Ankara hayatının yaşandığı yer denilebilir. Her çeşit insanın geçtiği bir noktaydı. Dolayısıyla benim de oraya ait anılarım hep pozitif olmuştu”** şeklindeki anlatımlarından da çıkarılabiliyor.

Ankara Garının önemi ve hissettirdiklerinin tartışıldığı bu bölüm; yapılan görüşmelerden çıkan bulgularda görüşmecilerin kendi deneyimleri ve anıları üzerinden mekânı nasıl algıladıklarının ve anlamlandırdıklarının, mekânın onlara neleri çağrıştırdığının anlaşılması üzerine düzenlenmiş anlatımlar ve çıkarımlar şeklinde düzenlenmiştir. Yapılan aktarımlara ek olarak; mekâna değer atfedilmesinde ortaya çıkan duygular ve bu duygularla hatırlanan mekânsal bellek örüntülerine ait anahtar kelimeler aşağıdaki tablolarda paylaşılmaktadır:

Anlam ve algıda etkili olan ortak kavramlar			
Hisler	Kalabalık, eski, nostaljik	Önemi ve çağrıştırdıkları	Günlük yaşamın bir parçası
	Coşku		Gelir kapısı- iş
	Güzel- pozitif duygular		Şehrin kalbi
	Gurur kaynağı		Kurtuluş Savaşı
	Memnuniyet		Atatürk
	Yaşanmışlık		Cumhuriyet
	Sahip çıkma		Olay- dönem ilişkisi
	Saygı		Sembol, tarihi eser
	Koruma		Geçmiş
	Farklı duygular		Doğu'ya açılan kapı
	Ağırbaşlı		Ulaşım yapısı
	Düzenli		20.yy'nin ilk yarısına ait yapı oluşu
	İtina ile tasarlanmış		Tarihi ve mimari önem
	Detaylarına özen gösterilmiş		Ulus'un gelişimine etkisi
	Asalet		Anadolu ile bağlantısı
			"Demir ağlarala ördük yurdun dört bir yanını"

Tablo 3. Tren garının anlam ve önemine dair bireylerden edinilen bulgular

Hatırlanan mekânlar			
Çevre yapılar	Müze	Gar içindeki mekânlar-mekânsal öğeler	Büfe
	Gençlik Parkı		Market
	Lojmanlar		Berber
	Eczane		Sergiler
	Diş polikliniği		Pastane
	Sanat Galerisi		Gar Lokantası (Vagon restoran)
	Gar Gazinosu		Kolonlar
	Vagon		Pirinç
	Şeref Salonu		Oymalar
			Perondaki saat
			Çeşme
			Mermer

Tablo 4. Tren garının anlamını aktarırken bireylerin mekâna dair hatırladıkları

5.2.3 Mekân Algısı, Anlam ve Bellekte Kodlananlar

Mekânı algılamada hislerin ve deneyimlerinin önemi kadar görsel ve işitsel faktörler gibi beş duyu organı ile duyumsanarak algılanan mekânsal öğelerin varlığından araştırmanın mekân ve bellek ilişkisinin anlatıldığı kısımlarda bahsedilmektedir. Mekânı algılamada psikolojik faktörlerin yanı sıra fiziksel faktörlerin etkisi de bahsi geçen bölümde vurgulanmıştır. Konu olarak analiz edilen Ankara Tren Garı yapısı ve yerleşkedeki, çevredeki yapıların, mekânların tarihi özellikleri mekânsal bellek oluşumunda ayrıca önemli olarak altı çizilmesi gereken bir durumdur. Bireylerin mekânları anlatırken anıları ve deneyimlerinden bahsetmelerinde mekânları daha net hatırladıkları ortaya çıkmıştır. Anılarını düşünen bireyler olayları tekrar belleklerinden çıkartıp hatırladıklarında sanki yeniden yaşarcasına kendilerini mekânın içerisinde hissederek, ilk soruşta hatırlayamadıkları mekânları ve mekânsal öğeleri hatırlayarak anlatmaya başlamışlardır. Bu durum aslında mekânı algıladıkları, yani bildikleri ve belleklerine depoladıkları sonucunu ortaya çıkartmaktadır. Ancak her bireyin hatırladığı mekân veya detayın hatırlanmasında başka bir şeyin çağrışım yapıyor olması ilgi çekicidir. Bazı bireylerin ortak dile getirdikleri mekânsal özelliklerin olmasında ise grup bilinci ve kolektif olguların etkili olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Bu bölümde bireylerin tren garını belleklerine nasıl kodladıklarına ve hangi mekân ve öğeleri hatırladıklarına dair bulgular paylaşılmaktadır.

Ankara Tren Garı ve Bellekte Kodlanması

Ankara tren garının bellekte nasıl kodlandığına dair öne çıkan sonuçlardan biri, TCDD çalışanları ve mesleki farkındalığa sahip bireylerin mekânı farklı şekillerde algılayarak belleğe kodlamış olmalarıdır. Gar ve TCDD çalışanları Ankara Tren Garını günlük rutinlerinin bir parçası olarak gördüklerini, iş ile kodladıklarını belirtmişlerdir. Günlük alışkanlıklarının bir parçası olan garı “ekmeğimizi kazandığımız yer”, “arkadaşlar ile öğle aralarında gittiğimiz, gezdiğimiz yer”, “kutlamaları yaptığımız yer”, “sergilere gittiğimiz yer”, “görevli olarak gittiğimiz yer” gibi tarifledikleri gözlenmiştir. Garı günlük hayatlarının bir parçası olarak görmelerinin sonucu olarak da mekânlara ve mekânsal öğelere çok fazla dikkat etmemiş olmaları dikkat çekmiştir. Garı iş ve iş arkadaşları ile deneyimledikleri bir sosyal

merkez olarak gördükleri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla gar ile kurdukları duygusal bağda tren garını kendileri için “fazlasıyla kişiselleşmiş” bir mekân olarak anlatmışlardır.

Örneğin otuz yıl TCDD’de çalışmış ve emekli olmuş olan Türkan Hanım tren garını kamusal bir yapı olarak görmektense her gün gittiği ve mesleğini icra ettiği daha özelleşmiş, birçok arkadaşının olduğu, kendisi ile daha kişisel bir mekân olarak eşleştiriyor. Bu sebeple de garın onun için ne ifade ettiği, mekânsal olarak hatırladığı özellikleri olup olmadığı sorulduğunda “Çalışma- iş yeri, çalıştığım yer, **iş ile kodluyorum**. Güzel anılarımız da var, kötü anılarımızda, mesela Atatürk’ün vagonu var orada, büfeler geliyor aklıma, bazen resim sergileri açılırdı öğle aralarında giderdik, **koşturmaca** geliyor aklıma sürekli” ifadelerini aktarıyor. Otuz yılını oradaki büroda geçirmiş olan Türkan Hanım için gara gitmek günlük bir rutini ifade ediyor (Keser, 2019).

“Güzel anılarım da, kötü anılarım da oldu; **bir ev düşünün işte**, fazlasıyla evden çok orada geçiyordu vaktim, **fazlasıyla kişisel yer benim için** (Keser, 2019).”

Gar, onun için çalışma eylemini temsil ediyor ve yapı ile kurmuş olduğu duygusal bağda en önemli etkenleri çalışma arkadaşları olarak vurguluyor. Günlük yaşamının bir parçası olan bu mekânı iş ve arkadaşları ile deneyimledikleri anıları dışında çok da dikkatli bakmadığı, irdelemediği bir mekân olarak tarifliyor. Bu açıklamaları ile ikinci bölümde detaylı olarak anlatılmış olan yer duygusu, yer sevgisi ve anlamlandırma konularına da gönderme yapmış oluyor. Garın Ankara için, **kentin bir simgesi olarak** önemli olduğunu vurguluyor. Benzer bir şekilde; gardaki gazete büfesinde çalışmakta olan Ramazan Bey garı her gün gidip geldiği, ekmeğini kazandığı **gelir kapısı, işi** olarak aktarıyor. Burada tren garının onun için “ekmek kapısını- işini” temsil ettiği anlaşılıyor. Gara bakışının çok daha kişisel bir açı olduğu ifadelerinden çıkarılabiliyor. Çalışmanın ikinci bölümünde aktarılmış olan “mekânsal üçlü” ve “günlük yaşam” terimleri bu aktarımlarda örneklenmiş oluyor. Bir başka TCDD çalışanı olan Pınar Hanım ise garı iş ve arkadaşları ile deneyimlediği bir sosyal merkez olarak kodlamış olmanın yanında “**ilk aşkı bulduğum yer**” şeklinde anlatıyor. Sosyal kullanımlarına ise aşağıdaki anlatımlar ile örnek veriyor:

“Pastane vardı garın içinde, özellikle sabahları çok güzel kokardı. Gar lokantasında. Eskiden daireden arkadaşlarımızla çok giderdik, dolaşırdık mesela öğlen orada çay falan içerdik, yemekleri çok güzel olurdu, çok kullanırdık, oralarda bulunmak ayrı bir keyifliydi (Cumhurlu, 2019).”

Pastane ve gar lokantasının (Vagon Restoran) kapanmasına ayrıca üzüldüğünü ekliyor. Garı iş dolayısı ile kullandığı bir mekân olmanın yanında **sosyal bir yaşam merkezi** olarak kabullenip sahiplendiğini anlaşıyor. Onun için gar lokantası grup bilinci ile hareket ettikleri, keyif aldıkları, arkadaşları ile eğlenip güzel vakit geçirdikleri bir sosyal merkezi temsil ediyor. Aynı zamanda pastaneyi hatırlarken çıkan **ürünlerin kokusundan** bahsediyor oluşu da aslında mekânları belleğimize kodlarken görsel, işitsel faktörler haricinde duyumsayarak algıladığımız olguların etkisini de örnekle ortaya koymuş oluyor.

Pınar Hanım günlük işlerini hep gar çevresinde gerçekleştirdiğini ekliyor. Ancak artık bu alışkanlıklarının değişen çevre ile yok olduğundan bahsediyor. Gar ile birlikte çevre yapıları nasıl hatırladığı, değerlendirdiği; garın ona çağrıştırdığı bir kişi, olay, herhangi bir şey var mı diye sorulduğunda *“Atatürk ve o dönemlerle ilişkilendiriyorum, bana hep onu hatırlatıyor, sanki o zamanlara dönmüş oluyorum”* diyor. Gar gazinosunun “gazino” zamanlarını bilmediğini, çocuk olduğunu söylüyor. Ancak yapıyı restoran olarak kullandıklarını ekliyor. Şimdiki hali (Kule Restoran) ile eski halini kıyasladığında ise **tarihi özelliklerinin bozulması** ile birlikte kalitesinin de bozulduğunu bu yüzden eskisi kadar sevmediğini, artık çok kullanmadıklarını aktarıyor. Atatürk konutu ve müzeden bahsederken *“Atatürk’ün eşyalarını, o odaları görmek beni çok duygulandırıyor. Hikâyesini bildikçe o yaşanmışlıklara ortak oluyormuşum gibi hissediyorum”* diyor. Müzenin Atatürk ve Fikriye Hanım hikâyesinde önemli rolü olduğunu da belirtiyor. *“Atatürk İzmir’e gitmiş, Fikriye Hanım da onu Ankara’da beklemiş. Sonra da hastalanmış işte. Ben bir dönem “Gazi ve Fikriye’ydi galiba adı, kitabı okuyordum. O hikâyeyi okurken bir yandan da müzeyi falan gezmiştim, çok etkilemişti beni, sanki ben de o anları yaşamış, görmüş gibi olmuştum”* diyor (Cumhurlu, 2019). Ancak bu yapıların kullanılmıyor- kullanılmayacak olmasının ve yavaş yavaş kapanmalarının **o tarihi silmeye çalışmak** gibi olduğunu söylüyor.

Çalışanların tren garını iş ile ilişkilendirmesi ve çevreyi günlük alışkanlıkları ve sosyal anlamda kullanmalarının yanında tarihi özellikleri, Atatürk, Cumhuriyet ve Atatürk’ün demiryollarına verdiği önem ile kodlamış olmaları da elde edilen bir başka bulgu olarak ortaya çıkıyor.

Araştırmada B Grubu Görüşmeciler olarak adlandırılan diğer görüşmeci grubunda garı ve çevresini kullanan- deneyimleyen kentliler bulunuyor. Bu grupta öne çıkan bulgulardan bir

tanesi; mesleki farkındalığa sahip görüşmecilerin gar ve çevresini algılayarak belleklerine kodlamalarında sosyal yaşam, tarih, dönemsel ilişkiler, sembolik anlamlar ve kişilerin yanı sıra mimari detaylar ve özelliklerin öne çıkması oluyor. Yapının tarihi, kolektif olgular, malzemeler, yaklaşımlar, değişimler bu gruptaki bireylerin algısında ve mekânı kodlamalarında önemli bir yer tutuyor. Örneğin Simay Hanım, mekâna ait ilk izlenimlerini şu şekilde hatırlıyor:

“Mekân olarak gar bana devasa büyük gelmişti, “Yüksek tavan benim ilk ilgimi çeken şey, eskiden var mıydı bilmiyorum, böyle reklam gibi çirkin bir şey var, barisol mü, çirkin bir şey. Hoşuma giden şeyler de var; mesela peron alanında saatler var, Harry Potter havası veriyor gibi geliyor biraz. Kapılardaki o pirinç kaplamalar direkt dikkatimi çekmişti, günümüzdeki bir şey değil gibiydi; eskiden kalan, nostaljik havayı çok yansıtan şeyler. Bir de bilet gişelerinde yuvarlak, mermerden şeyler var ona benzer şeyleri ilk defa görmüştüm (Özkan, 2019).”

Yukarıdaki aktarımlar ile mekân algısında fiziksel öğelerin o mekânı deneyimlemek ve belleğimize kodlamakta ne kadar etkili olduklarını söylemek mümkün oluyor. Paralel şekilde, bu aktarımlar ile birlikte çalışmanın ikinci bölümünde (sf.19) aktarılan aşağıdaki şu yorumlar da desteklenmiş oluyor:

“Algı, mekân, mekânsal algı ve bellek konularında altı çizilmekte olan *“Algının fizyolojik sürecindeki ‘evrensel’ olarak nitelendirilen olgular herkes için genellenebilmekte; fakat bilişsel süreç içerisinde geçmekte olan kişisel olgular kişinin kendine ait bireysel altyapısına göre değişkenlik göstererek kişisel özellikler taşıyabilmektedir.”* Aktarımlarından da takip edilebileceği gibi Simay Hanım’ın gara olan yaklaşımlarında hem kendi memleketinde görmemiş olduğu, alışık olmadığı bir yer ile karşılaştığında düşündükleri hem de mesleki eğitimi dolayısıyla detaylı olarak mekân ile ilgili anlattıklarından; kişinin kendi bireysel alt yapısının algılama sürecinde ne kadar etkili olduğu da örneklenmiş oluyor.

Garın Ankara için olan öneminden bahsederken aslında yapının çevresi ile olan ilişkisinin de yapının dıştan nasıl algılanabildiğine dair bireyin belleğinde bıraktığı izlenimi ve fikirleri de aktarmış oluyor: “ **nostaljik** olmasından dolayı, **Gençlik Parkı**’ndan dolayı. Mesela parkın içinden geçip gara yürümek falan... Parktan çıkıp yapıya baktığımda **heybetli** olarak görüyorum. (Özkan, 2019)” burada yapının çevresi ile olan etkileşiminin ve bu etkileşimin mekânı algılamadaki rolünün de altı çizilmiş oluyor. Benzer şekilde yapılan anlatımlarda garın önem ve anlamını aktarırken bireylerin çevredeki etkileşime dikkat çektiği görülüyor. Örneğin bu bağlantı ve etkileşimi anlatmak için kullandıkları şu yorumlar ortaya çıkıyor: “**gar**

bir bağlantı ve düğüm noktası, ciddi bir nokta”, “şehrin kalbi”, “bir mirengi noktası”... (Elker, 2019) (Sazan, 2019) (Tunçer, 2019) (Ünlü, 2019). Aşağıda Tolga Bey’in Ankara Tren Garına dair yapmış olduğu aktarımlar da bu düşünceleri destekleyen bir başka örnek sunmuş oluyor:

“Gar bir simge ve prestij yapısıdır, açılış tarihi ile beraber. Sosyal bir mekândır, gazinosu ile lokantası ile etraftaki mekânlar ile etkileşimleri ile Gençlik Parkı gibi... (Arvas, 2019)”

Yukarıda yapılan aktarımlarda tren garının konumu itibari ile de insanların algısında yer etmiş olduğu anlaşılıyor. Kentte bulunduğu nokta, kentlilerin ve ziyaretçilerin gerek ulaşım, gerek sosyal olarak kullandığı bir merkez olarak bir odak noktası, bir kent simgesi olarak işlev gösterdiğini de ortaya koyuyor. Ulaşım yapısı olarak ve tarihi öneminden dolayı, burada Atatürk’ün de treni ve tren garını kullanmasının çok büyük etkisi var; yapının diplomatik önemi de bireylerin ona atfettiği değerlerde ve hatıralarında önemli bir yere sahip oluyor. Bu bağlamda Ankara Garına farklı bir bakış açısı elde edilmiş de oluyor. Bireyler tarihi öneminin yanında gara bir işletme, bir ulaşım yapısı gözü ile bakarken; bir yandan da yapının **“diplomatik önemini”** vurguluyorlar. Örneğin *“Protokol icabı seyahatin başlaması”* nın yapıya karşı olumlu hisler beslemesinde etkili olduğunu belirten Cüneyt Bey, yapının sahip olduğu diplomatik önemi aşağıdaki şekilde anlatıyor:

“Ankara için önemli tabii ama günümüzün işletmesinde eski önemini kaybetti. Ama eskiden Ankara’ya gelmenin 3 alternatif yolundan biriydi trenle gelip gitmek. Tren garı çokça kullanılan bir şeydi. Eskiden mesela söz gelimi yurt dışına tayin olmuş bir Türk diplomatımız sonrasında gemiye veya uçağa da binecek olsa önce tren garına gelirdi. Onu tanıyan diğer diplomatlar işte protokolden oraya gelirler, yataklı vagona, ona hediyeler falan verilir, öyle geçirilir, uğurlanırdı. Öyle diplomatik bir önemi de vardı. Hatta benim dayım da diplomattı, ben de bizzat şahit olmuştum böyle bir uğurlamaya. (Elker, 2019)”

Yukarıda görüşme yapılan her iki gruptaki bireylerin algısında tren garının nasıl kodlandığına dair bulgular paylaşılmıştır. Her iki grupta da öne çıkan, gar ile bağdaştırdıkları, önem vermelerinin sebebi olarak belirttikleri en önemli etkenlerin “Atatürk, Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyet Dönemi ve tarih” olduğu dikkat çekmektedir. Bu çıkarımı özetleyecek şekilde Feray Hanım’ın Ankara Tren garını belleğinde ne ile çağrıştırarak kodladığını anlatırken aktardığı şu cümleler dikkat çekmektedir:

“Valla **Atatürk** oluyor benim için. Ben hiç terör olayı ile ilgili birikimle de bağdaştırmıyorum zihnimde çünkü 49 yaşına geldim, terör olayı henüz yeni sayılacak bir yılda oldu. Yani geçmişinde her pazar trene el sallamaya gitmiş bir çocuk, Atatürk ile büyümüş bir çocuk, sonra Ankara’ya gelip tarihi tren

garını gördükten sonra zaten onunla bağdaştırıyordum, hala da benim için en çok onunla bağdaşiyor (Ünlü, 2019)."

Mekân Algısı Ve Bellekte Yer Eden Mekânsal Özellikler

Mekânsal bellek ve algıda o mekânın sahip olduğu atmosfer, yani ruh ile birlikte mekânın fiziksel özellikleri ve etkileşimde olduğu diğer mekânların önemi önceki bölümlerde sıklıkla belirtilmişti. Bu bölümde ise, bireylerin Ankara Tren Garına, garın içindeki mekânlara, garın çevresinde bulunan mekânlara algılarının nasıl olduğunu araştırmak amacıyla ortaya konulan çıktılara ve bulgulara yer verilmektedir. Bir önceki bölümde belirtilen iki görüşmeci grubu arasındaki algısal farklılıkların bu bölümde de karşımıza çıktığı gözlenmiştir. Alışkanlık ile deneyimlenen mekânlarda çok fazla mekânsal öğelere dikkat edilmediği, daha çok duygulara, iletişime ve yaşanmışlıklara yönelik hatırlamalar gerçekleştiği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte kentli- kullanıcıların deneyimledikleri mekânları daha farklı bir şekilde algıladıkları; mesleki farkındalığa sahip bireylerin ise algılamış oldukları bu özellikleri ve mekânları detaylandırdıkları, yorumladıkları ve karşılaştırma yaptıkları dikkat çekici bir bulgu olmuştur. Genellikle TCDD bünyesinde çalışan bireyler, gar ile ilgili ilk mekânsal algılarının yapının tarihi olmasının yanında yüksek tavanlı olduğunu belirtmişlerdir (Cumhurlu, 2019) (Ekim, 2019) (Kahraman, 2019) (Urlu, 2019). Bu yüksekliğin mekâna ferahlık sağladığı da aktardıkları bir başka bulgu olmuştur. Örneğin Tolga Bey girişten itibaren içeri girdiğinde mekânı nasıl algıladığı ve hissettiğine dair şu anlatımları yapmaktadır:

"Çok ferahtı, çok güzeldi. Bir de merdivenlerinin o çok alçak şekilde çıkması çok hoşuma giderdi."

Araştırmacı: Yavaş yavaş sizi kabul ediyormuş gibi mi?

"Evet, yavaş yavaş kabul eder gibi, hafif bir aşınmışlığı vardı o merdivenlerin. Sanki böyle merdiven çıkmıyorsunuz da içeri doğru süzülüyormuşsunuz gibi girip orada bir ferahlığa erişmek çok sevdiğim bir şeydi, o yüzden hiç aceleye getirmezdin (Arvas, 2019)."

Bununla birlikte tavan yüksekliği ve hissettirdiği ferahlık duygusunun daha çok eskilerde kaldığını; tavan yapılan "resim" ile birlikte o yükseklik ve ferahlık algısının bozulduğunu ve beğenmediklerini ve olumlu karşılamadıklarını da eklemişlerdir. Yapıya dair algıladıkları bir başka ögenin ise yapının giriş kısmı olduğu ortaya çıkmıştır. Giriş kısmındaki kolonlar, 3-4

basamaklık giriş merdivenleri, yapının meydana bakıldığı zamanki görünümü de belleklerinde yer eden mekânsal örüntülerden bazılarıdır. Örneğin tarihi ve tarihi yapıları çok sevdiğini ve ayrı bir ilgisinin olduğunu belirten Sevican Hanım; girişteki kolonları tarihi bulduğunu söyleyerek, bir mimari eleman olarak kolonun- sütunun tarihle bağdaştırıldığını, Efes gibi antik kentlerde de gördüğü bir unsur olduğu için eski zamanlara ait olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Aynı zamanda mekânda bulunan ve ana girişte tavanda bulunan piriçlere ve oymalara hayran olduğunu; o zarif işlemlere her seferinde baktığını eklemiş; cephede kullanılan taştan bahsederek çevre yapılarda da aynı taştan kullanılarak tarihi dokunun sürekliliğinin sağlanabileceğine değinmiştir (Urlu, 2019). Bahsetmiş olduğu malzemelerde halk dilini kullanıyor olması; Ankara Taşı, Hereke Taşı gibi malzeme detayı yerine “taşlar” kelimesini kullanması da mesleki farkındalığa sahip bireylerden ayrılan bir taraf olarak dikkat çekmiştir. Sevican Hanım’ın mekâna dair hatırladığı özelliklerde, girişteki kolonları tarihi olarak anlatması ve diğer tarihi mekânlar ile bağ kurması ile onun bazı fiziksel yapı özelliklerini tarih açısından sembolik hale getirmiş olduğu anlaşıyor. Sadece fiziksel olarak varlığını bilmesi değil; piriçler, oymalar ve cephedeki Ankara taşına dair yaptığı detaylı açıklamalar ile bir mekânı algılamak sadece deneyimleri ve mekânın ona hissettirdiklerinin değil; görsel olarak algıladığı fiziksel öğelerin mekânın algılanmasında onun için önemli olduğunu ortaya koymuş oluyor.

Gar yapısını mekânsal belleğinde kaldığı kadarı ile anlatan bir başka kişi Feray Hanım; mesleki bilgileri, farkındalığı ve eğitimi de yansıtarak oldukça detaylı bir şekilde mekândaki malzemelere dair aktarımlarda bulunuyor. Bu aktarımları yaparken kendi algısı ve gözlemlediklerini de değerlendirmelerine ekleyerek aşağıdaki biçimde anlatıyor:

“Bir kere her yerde **mermer** hatırlıyorum. Kolonlarda, zeminde, duvarlarda her yerde hatırlıyorum. O mermerin orayı algılamada çok güçlü bir etkisi olduğunu düşünüyorum. O mermer aslında lüks bir mermer o dönemler için. O zamanlar **prestijli** mekânların o mermerden olması, o dokudaki mermerin olduğu yerler prestijli. Gar lokantasını da öyle tanımlamamın sebebi o, prestijli. O dönemlerde et lokantaları öyle oluyordu, **lambri**. **Yüksekliği** hatırlıyorum elbette. Benim çok ilgimi çeken **gişeleri** hatırlıyorum gişelerin çevresindeki **piriç bantları** hatırlıyorum, onların o kadar dümdüz piriç bantlar olması, gişelerin açılan **ark şeklindeki pencerelerini** hatırlıyorum. Gişelerin kendisini hatırlıyorum. Pek çok şeyi hatırlıyorum. İki kez gar projesi çalıştırmış bir hoca olarak fazlasıyla detay hatırlıyorum. Bandı hatırlıyorum. **Bavul bandını**. Hatta öğrencilerimiz hocam bu bavul bandı mı diye sormuşlardı, şimdiki uçak prensibi ile yürüyen bant görmüş çocukların onu anlamlandıramadığına şaşıryordum. Tabii eskiden valizler yürümüyordu, tekerleri yoktu. Valizleri taşıyorduk (Ünlü, 2019).

Yukarıda yapılan aktarımlarda kişinin kendi deneyimlerinin yanı sıra algıda mesleki etkinin büyüklüğü de ister istemez kendisini gösteriyor. Feray Hanım'ın iç mimar olması, üniversiteye başladığında Ankara'ya geldiğinden beri sosyal bir merkez olarak garı kullanması, tarihi bir yapı olarak garı incelemiş olması ve bir akademisyen olarak farklı dönemlerde iki kere öğrencilerine gar projesi çalıştırmış olması mekâna dair algısını arttırarak çok fazla detaya hâkim olmasını sağlıyor. Onun anlatımları ile birlikte mekâna ait özellikler de vurgulanmış oluyor. Benzer bir şekilde; garı küçüklüğünden beri kullanan, iç mimar, akademisyen ve aynı zamanda mimarlık tarihi çalışan Gizem Hanım da (kendisi aynı zamanda Feray Hanım'ın garı öğrencilerine ilk kez proje olarak çalıştırdığındaki öğrenci grubundaymış) mekâna dair oldukça detaylı aktarımlar yapıyor:

“Garın bir köşesine babamın beni bırakmak için arabayı park ettiğini, daha sonrasında arabadan indiğimde dev bir yapı ile karşılaştığımı, kapılara yaklaştıkça o kapıların gittikçe gözümde büyüdüğünü, dev gibi bir alana girişimi hatırlıyorum. İçeri girdiğimde sağlı sollu gişelerin oluşunu, çeşit çeşit insanın hem seyahat edişini hem de oturduklarını görüşümü ve sonrasında tekrar kapıların olduğu başka bir alan ve sonrasında peronların oluşu geliyor aklıma. Ama benim en çok dikkatimi çeken o zamanlar **kapılardaki camlardı**; bir ucundan baktığınızda önce içeriyi, sonra tekrar peronların olduğu kısmı yani dışarıyı görmek mümkün. **O kadar büyük camlar ki bütün mekânı aslında size hissettire hissettire geçiren bir mekân**. Peronların olduğu yere geçince de **demirler**. Yerden tavana kadar o demirler, kolonlar. İnsana kendisini küçük hissettiren ve oraya oranın dev gibi bir alan olduğunu hissettiren bir etki bırakıyor insanın üzerinde. Çocuksanız çok etkileyici bir görüntü oluyor sizin için.

Gişeleri düşündüğümde ise ilk aklıma gelen şey aslında **pirinç**. Oradaki **pirinç turnikeler** aslında çocukluğumdan beri beni çok etkilemiştir. Çünkü aslında Ankara'da başka bir yerde öyle pirinç turnike gördüğümü ben hatırlamıyorum... (Sazan, 2019)”

Garın içerisinde bulunan diğer fonksiyonlar ve çevredeki diğer mekânlar ile ilgili bireylerin algısını etkileyerek belleklerinde yer edinen özelliklerde öne çıkanlar Gar Lokantası, pastane, büfe, Atatürk'ün Vagonu, Şeref Salonu, peron alanı, berber, bavul bankosu ve Gar Gazinosu oluyor. Bireylerin özellikle gar lokantası, büfe ve Atatürk'ün vagonunu “*Ankara Tren Garı denildiğinde aklınıza ilk ne geliyor? Özellikle hatırladığınız bir anınız, bir mekân ya da mekânsal özellik var mı?*” sorusu sorulduğunda kendi kendilerine hatırlayarak anlattıkları; Gar Gazinosu, Şeref Salonu, Müze (Direksiyon Binası- Atatürk Konutu), Sanat Galerisi gibi mekânları ise ayrıca sorulduğunda hatırladıkları- hatırlamaya çalıştıkları görülüyor. Örneğin Atatürk'ün vagonunun hala peron alanında sergileniyor olması bireyleri mutlu ediyor, memnuniyetlerini dile getiriyorlar. Görüşmecilerin bir kısmı vagonun peron alanında sergilenmesinin uygun ve yerinde bir karar olduğunu, trenden çıkan yolcuların vagonu seçip algılamalarının daha kolay olduğunu düşünüyor (Cumhurlu, Kahraman, Arvas,

Ünlü, Demirkol, Elker). Bir kısmı ise böyle tarihi bir simgenin sergileniş biçimi olarak geri planda kaldığını, kolektif bellekte önemli yeri olan anıtların daha özenle sergilenmesi gerektiğini düşündüklerini belirtiyorlar (Ekim, Temel, Özkan, Tunçer, Sazan).

Örneğin Pınar Hanım Atatürk'ün Vagonunu anlatırken *“O kadar zarıfmış ki o kül tablaları bile ayrı bir şey”* diyerek **hayranlığını** belirtiyor. Sergilenme biçimi ile ilgili yorumlarını sorduğumda peronlar ile ilişkili olduğu için olduğu yeri iyi olarak değerlendiriyor. *“Yeni evlenen gençler görüyoruz, garda, Atatürk'ün vagonunun önünde resim çektiriyorlar, müzede resim çektiriyorlar, çok beğeniyoruz. **Hatıra topluyorlar, sahip çıkıyorlar** gibi geliyor”* diyor (Cumhurlu, 2019). Feray Hanım ise Vagonun iç mekânına dair aşağıdaki aktarımları yapıyor:

“Ponponlu perdeler, metal barlar, tutunma barları gibi, tabii mesleki deformasyon, o kavisler yani tavanın pencereler ile birleştiği noktalar, koltuklar, tekstilin döşemesine kadar her şeyi hatırlıyorum. Atatürk'ün bizzat oturup gittiği, ona hizmet verildiği vagon (Ünlü, 2019).”

Gar ile ilişkili olarak hatırlanan diğer mekânsal öğelerde ise garın ön cephesindeki meydana- bahçede duran **Nasrettin Hoca Heykeli (Miras)**, **süs havuzu**, **eskiden sanat galerisinin arka tarafında olup şimdi kullanılmayan çeşme**, **peron alanındaki saatler** dikkat çekiyor (Kahraman, 2019) (Demirkol, 2019) (Sazan, 2019) (Özkan, 2019). Garın hatırlanan mekânlarından bir tanesi de Şeref Salonu oluyor. Ancak bireyler Şeref Salonu'nun protokol için ayrılmış bir mekân olmasından dolayı konum ve isim olarak mekânı bildiklerini, iç mekâna dair herhangi bir şey bilmediklerini aktarıyorlar. Bununla birlikte Feray Hanım ve Gizem Hanım, çalıştıkları gar projesi sebebi ile garın normal kullanımda açık olmayan bölümlerine girmiş olma şansı elde ettiklerini ve Şeref Salonu'nun bu bölümlerden biri olduğunu belirtiyorlar. Şeref salonuna ait söyledikleri en belirgin özellikler; mobilyaların o dönemi yansıtan, sade, Art Deco stili, ahşap yoğunluklu mobilyalar olduğu, yerinden tavanına, halısından vazosuna kadar her bir ayrıntının ince bir şekilde düşünülmüş olduğu oluyor. Mekânı algımlarken ahşap, kadife, cam malzemelerin bireylerin çok dikkatini çekmiş olduğu anlaşıyor. Şeref salonunu nasıl algıladığını ve mekânsal belleğinde hangi öğelerin nasıl kalıcı olduğunu anlayabilmek adına Gizem Hanım ile gerçekleştirilen dialogdan bir kısım aşağıda yer alıyor:

*“Açıkkası **askılıklarından** başlayarak, **yerinden tavanına** bütünüyle düşünülmüş, özenle tasarlanmış, farklı mobilyaların kullanıldığı, işte o dönemin **Art Deco** mobilyalarının kullanıldığı, **vazolarına, halılarına** kadar ne diyeyim böyle; çok prestijli demek istemiyorum, çünkü aynı zamanda çok*

mütevazı bir yanı vardı. O korunmuş özelliği beni çok etkilemişti. Belki o dönemde sadece devlet yapılarında bulabileceğiniz ama bu dönemdeki devlet yapılarının sizi bin katı şaşaalı, sizi etkilemeye yönelik yapılmış şeylerinin yanında çok mütevazı bir salon. Çok mütevazı ama özellikli bir salon, baştanbaşa düşünülmüş bir mekândı (Sazan, 2019).”

Araştırmacı: Ağırlıklı olarak kullanılan bir malzeme, bir doku hatırlıyor musunuz?

“**Ahşap.** Zaten yanlış hatırlamıyorsam duvarlarında da ahşaplar vardı, mobilyaları da ahşaptı. Yine büfe gibi bir dolap vardı camekân, onda da ahşap kullanılmıştı. Bir de beni etkileyen orada **pirinç bir zil hatırlıyorum, bir tren zili** gibi ve o mobilyalarda tabii daha farklı; onlarda mı pirinç bilmiyorum, metal detaylar ama asla süslemeye gidilmemiş, **daha sade, geometrik ama aynı zamanda da şık** bir ortam olarak aklımda kalmış (Sazan, 2019).”

Şeref Salonu ve Atatürk’ün Vagonu bireylerin belleklerinde tarih ve Atatürk ile Cumhuriyet dönemi ile eşleşmiş mekânlar olarak algılanıyor. Tarihin korunması gerekliliği ve yapılan yeni müdahaleler ile birlikte eskinin arka planda kalması durumu ise bireylerin algısında olumsuz bir durum olarak değişikliğe sebep oluyor. Yerleşkede bulunan bir diğer yapı olan müzeye dair ise her bireyin ortak olarak yapıyı Atatürk ile bağdaştırdığı, duygusal bağlarının bulunduğu ve içeriye girdiklerinde sanki o zamanlar yaşananları kendileri de yaşıyormuş gibi hissettikleri ortaya çıkıyor. Örneğin Feray Hanım müze sorulduğunda aşağıdaki anlatımı yapıyor:

“Tabii ki müzeyi hatırlıyorum. O müze beni acayip duygulandırıyor. O sadelik, benim babaannem dedem anlatırlardı “gümüş kemerle yastık dolduracak pamuk takas ederdik”, çünkü o dönemde pamuk yoktu, yani gümüş kemer kime satsan para edecek ama ihtiyaç pamuğa. Yok, olan ülkede şaşaa içinde yaşamamış olması, bir tane, tek bir yatak, tabii ki gardırobu falan çok güzel ama yine de bir asalet, sadelik var. Atatürk’ün o odada yattığını falan düşünmek beni çok duygulandırıyor. Taş olmasını hatırlıyorum. O yandaki binaların da genişlik, büyüklük olarak kendine ait bir asaleti olduğunu hissediyorum (Ünlü, 2019).”

Mehmet Bey ise müzeyi eski adı ile “direksiyon binası” olarak değerlendiriyor ve tren garı ile birlikte ele alıyor. Tren garını ve yerleşkeyi bir sosyal- kültürel merkez olarak algıladığını aşağıdaki yorumlarında aktarmış oluyor:

“İçinde lokanta dışında çiçekçiler, gazeteciler... **Orası bir kültür aslında gelip giderken konuştuğum, sohbet ettiğim, kahvemi içtiğim yerler, mekânlar.** Dolayısı ile **oranın bir anı değeri var ve kültürel değeri çok fazla,** önemli bir yer tutuyor. Bir de tabii **Atatürk’ün direksiyon binası, penceresinden baktığı ve daha sonra tabii aynı yerde sonrasında da Atatürk’ün cenazesinde o tabutun konulduğu masa o çok önemli.** Orasının anı değeri çok önemli. Cumhuriyetin, kurtuluş savaşının ilk şeyleri orada yaşanmış bu çok önemli, konuşmalar, kararlar verildi, mumdan heykeller falan da var herhâlde (Tunçer, 2019).

Benzer bir şekilde, Tolga Bey de tren garı ve yerleşkeyi sosyal bir bütün olarak değerlendiriyor: *“Lokomotifini hatırlamıyorum ama **vagonu** biliyorum. Çok kıpta ettiğim bir şeydi. Sadece Atatürk’ün değil, o dönem ne bileyim işte Lenin’in de öyledir. **Trende çalışacağın, yiyeceğin, içeceğin, seyahat edeceğin bir evinin olması çok güzel**. Fotoğrafları da çok güzeldir, camdaki.”* Bu ifadelerinde sadece gidip gördüğü zamanki algısının değil; aynı zamanda medya gibi farklı kaynaklardan gördüklerinin de onun algısında etkili olduğunu ve mekânın belleğinde yer etmesinde, onun oraya atfettiği değerle etkili olduğu da anlaşılıyor. Direksiyon binasını ise *“**hakikaten o dönemin ruhunu yansıtıyor. Ankara’nın o soğuşundan korunmak için yapılmış gibi kalın duvarlı olması, mütevazı bir şekilde kurulmuş olması cumhuriyetin, ilk kararların çıktığı nokta falan**”* ifadelerini kullanarak anlatıyor.

Bireyler belleklerdeki hatıraları tekrar yaşayarak, mesleki derecede adlandırarak, deneyimledikleri ve hissettikleri halleri ile detaylandırarak anlatıyorlar. Anı değerinin yanında mekânın fiziksel özelliklerine ait detaylı bir bilgi arşivi de oluşmuş oluyor. Yapılan görüşmeler ile birlikte görmüş oldukları mekânlarda deneyimlerinin yanı sıra fiziksel algının da o mekânı algılamalarında ne kadar etkili olduğu anlaşılıyor. Paralel şekilde görsel olarak algılamış oldukları öğeleri ve mekânları altında barındırdığı hikâyeler, kendi yaşamlarında, kiminin çocukluğundan itibaren, edindikleri tarih bilgisi, kolektif bellekte yer eden olaylar, kişiler ve hikâyeler ile de birleştirilerek, gördüklerinin onlara çağrıştırdığı bu olay ve hikâyeler ile bağlar kurarak aktarıyorlar. Araştırmanın ikinci bölümünde bahsedilmekte olan yer duygusu ve yerin ruhu kavramlarının, kişinin belleğinde mekânı kodlarken o mekânı nasıl algılıyor oluşu ile ilgili yapılmış olan açıklamalar da böylelikle desteklenmiş oluyor.

Yerleşkede bulunan diğer yapılara bakıldığında Sanat Galerisinin ise özellikle B grubu görüşmecilerin belleklerinde çok fazla yer etmediği ortaya çıkıyor. TCDD bünyesindeki bireyler yapıyı biliyorlar, bazıları düzenlenen sergilere katıldıklarını belirtiyorlar ancak mekânsal bir aktarımda bulunamıyorlar. Burada Sanat Galerisi yapısının garın bahçesinde, sol tarafta, İkinci Bölge Binasına yakın bir konumda olmasının, ana binadan ve girişten daha bağımsız ve biraz iç tarafta kalmasının etkisi olduğu ortaya çıkıyor. Yapılan sergilerden bahsedildiğinde bireylerin belleklerinde daha çok garın ana holünde gerçekleştirilen sergilere dair hatıraların olduğu anlaşılıyor. Sanat galerisini bildiğini ve zamanında çok da

sergiye gittiğini belirtmekte olan Feray Hanım'ın mekânsal bellekte algılayarak tuttuğu özellikler aşağıdaki gibi oluyor:

“Dar bir girişi olduğunu hatırlıyorum, kasıtlı da yapıldı büyük bir ihtimalle. Darlıktan bir genişliğe açılırdı. Ama çok geniş de değil, dikdörtgen bir alan. O hareketi yapmak, mimari açıdan bile daralıp genişlemek işin duygusunu yansıtmak amaçlı yapılan bir hareket. O hacim kurgusu bence hoş olmuş o dönem için, çok güzel. **Aynı duyguyu yansıtan bir mekân. Yani mimari dil bütünlüğü dediğimiz şeyi bu dört saydığım yerde görebiliriz; gar lokantası, garın kendisi, sergi evi ve Atatürk'ün kaldığı o ev. Yani hepsi aynı dildeler** (Ünlü, 2019).”

Bireylerin aktarımlarında mekânları yaşadıkları duygular ile bağdaştırarak değerlendirdikleri görülmüştür. Bu durum bir kez daha hislerin mekân algısı, mekânı kimliklendirme, mekânlara anlam yükleme ve değer atfetmede ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur. Mekânların ve mekânsal öğelerin ise bireylerin algısında hislerine çağrışım yaptırma konusunda ve o mekânı algılama konusunda ne kadar etkili olduğunun da bir kez daha altı çizilmiştir. Mekân algısında etkili olan mekânsal öğelerin, mekânların; mekânın bellekte nasıl kodlandığının analiz edildiği bu bölümde bireylerden edinilen verilere göre aşağıdaki tabloda yer alan anahtar sözcüklerin mekân- algı- bellek ilişkisinde ön planda olduğu gözlenmiştir:

Ankara Tren Garı Bireylerde Nasıl Kodlanmış- neleri çağrıştırıyor?		
Bellekte nasıl kodlanıyor? Ne çağrıştırdığı için önemli- anlamlı?	İş, gelir kapısı	Hangi hisleri uyandırıyor?
	Sosyal hayat	
	Sosyal merkez	
	Günlük alışkanlık	
	Kişiselleştirilmiş mekân	
	Koşturmaca, telaş	
	Ev gibi	
	Kent simgesi	
	Atatürk	
	Atatürk ve Cumhuriyet	
	Kurtuluş Savaşı dönemleri	
	Tarihi özellikler	
	Tarihi görüntü	
	Protokol, diplomatik önem	
	Bağlantı noktası, düğüm noktası	
	Mirengi noktası	
	Dağılım noktası	
Konum		
simge- prestij		
	Hayranlık	
	Zariflik	
	Hatıra- sahip çıkma	
	Geçiş mekânı	
	Aynı mimari dil	
	Sosyal- kültürel merkez	
	Ferahlık	
	Heybetlilik	
	Mütevazılık	
	Asalet	
	Sadelik	
	Büyük	
	Dev gibi	
	Duygusallık	
	Saygı	
Mekânsal bellekte kalanlar		
Algılanmış mekânsal özellikler-nitelikler- malzemeler	Yüksek tavan	Mekânlar- mekânsal öğeler
	Art deco	
	Barisol	
	Mermer	
	Lambri	
	Demir	
	Pirinç bantlar	
	Pirinç oymalar	
	Kadife	
	Ahşap	
	Camlar	
	Dikdörtgen, cam bir kutu	
	Geometrik	
	Ponponlu Perdeler	
	Dev saatler	
	Büfe	
	Gar Pastanesi	
	Gar Lokantası	
	Havuz	
	Nasreddin Hoca Heykeli	
	Bavul Bandı	
	Ark şeklinde pencereler	
	Merdivenler	
	Girişteki kolonlar	
	Berber salonu	
	Şeref Salonu	
	Direksiyon Binası	
	Yemek Vagonu	

Tablo 5. Mekânların bellekteki izlerine dair bireylerden edinilen anahtar kelimeler

5.2.4 Algı, Anlam ve Değer Değişiminde Çevresel Faktörler

Bireylerin Ankara Tren Garı'na nasıl bir anlam yükledikleri, mekânı nasıl algıladıkları önceki bölümlerde Ankara Tren Garı, yerleşkedeki yapılar, tren seyahatleri ve bireylerin hisleri ve deneyimleri üzerinden analiz edilmeye başlanmıştır. Bu bölümde hem bireylerin yapıyı nasıl gördüklerine, nasıl bir değer verdiklerine, nasıl algıladıklarına dair bulguların aktarılmasına devam edilmekte; hem de çevresel faktörler ana başlığı altında toplanmış olan yapısal faktörler (fiziki değişimler, yeni yapılar, yapılara ve çevreye yapılan müdahaleler vb.) gibi kentsel ve mimari değişimler; sosyal yaşamı etkileyen değişimler ve tüm bu değişimlerde ideolojinin etkisinin olup olmadığına dair bulgular paylaşılmaktadır. Buna paralel olarak; bireylerin mekânı algılamasını etkileyen birkaç faktör olduğu daha görüşmeler sırasında ortaya çıkmıştır. Bunlardan bir tanesi bellek mekânlarının anlam ve değerini, önemini sürdürebilmelerini sağlayacak olan yeni nesillere bilgi aktarımının yeteri kadar yapılmaması ve yapıların sürekliliğinin sağlanamaması olmuştur. Örneğin Feray Hanım değerlendirmelerinde; kendisi üniversite yıllarındayken tren garının bir odak noktası olarak kullanıldığını, bir şekilde herkesin tren garını kullandığını belirterek *“Ulus denmiyordu, tren garı sanki semtin adıymış gibi geçiyordu”* ifadelerini kullanmıştır. Burada tren garının bir simge olarak kullanıldığına dikkat çekerek kendisi için hala bir **kent simgesi** olmasına karşılık nüfusun gençleşmesi ile birlikte yeni neslin garın varlığını bile doğru düzgün bilmediklerini vurgulamaktadır:

“Benim babaannem ve dedemden aldığım hikâyeler ve tarihle, okulda aldığım tarih bilgisi ile sonra orayı kullanma üzerine geliştirdiğim duygularla bir bütün halinde gerçekleşen algılama gençlerde gelişmemiş, gelişmemiş (Ünlü, 2019).”

Bu noktada mimari ve tarihi yapıların sürekliliğinin sağlanmasının bir yolunun da yeni nesli bilgilendirmek, hikâyeleri aktarmak, bir başka deyişle de “kültürel belleğe” katkıda bulunarak devamını sağlamak olduğu hatırlanarak araştırmada aktarılan kültür ve bellek ilişkisinin de altı çizilmiş olmaktadır. Yukarıda bahsedilen faktörlerden bir diğerinin ise tren garından Maltepe'ye geçişi sağlayan, asker malzemelerinin satıldığı alt geçitin etkisi olmuştur. Bireylerin bazıları orada başka bir kültürün barındığını ve deneyimlemenin farklı ve hoş olduğunu belirtirken, bazıları ise bu alt geçitin gar ve çevresine tamamen uyumsuz, sosyal olarak çevreyi bozan bir yapılaşma olduğunu söylemişlerdir.

Örneğin Tolga Bey (Arvas, 2019) bu alt geçit ile ilgili aşağıdakileri anlatmıştır:

“Garla beraber, garı bir arter olarak kabul edersek Ankara, demiryolu boyunca ikiye bölünür aslında. Bir tarafı çağdaş, yeni Ankara’dır. Diğer tarafı ise daha geleneksel Ankara’dır. Cumhuriyetin, başkentin, yeni şehrin sembolü, simgesiydi. Hatta o alttaki geçit o kadar karman çorman bir geçittir ki dil tarihinde Çağdaş Yunan dili bölüm başkanı Herkül Millas vardır güzel bir benzetmesi vardır, oraya “Termofil Geçidi” derdi. Termofil Geçidi Persler ve Yunanlar arasında savaşlarda geçilmesi en zor geçitmiş.

İlk yıllarında yoktu sonradan alt geçit yapıldı, Maltepe’ye doğru. Asker malzemelerinin satıldığı, orada da vakit geçirmeyi çok severdim. Kentliyi taşralaştırmak da, taşralıyı kentleştirmek de iyi bir şey değil... Belki de o steril ayrımı kıran yavaş bir geçişi orası diyebiliriz.”

Yukarıda bahsedilen iki farklı faktörün kültür ve bellek ile ilişkilendirilebilen örnekler olduğu dikkat çekmektedir. Hem alışkanlıkları aktarmak, arada geçişler sağlamak; hem de var olan bir kültürü, eseri başka nesillere aktarmak konusunda kültürel bellek kavramına göndermede bulunan bu aktarımlar ile birlikte; algıyı etkileyen başka faktörlerin ortaya çıkması da mimari yapıların, bellek yapılarının, kültür miraslarının bireylerin mekân algılarında ve değer atfetmelerinde rol oynadığı düşüncesi desteklenmiş olmaktadır.

Yapısal Değişimler

Ankara Tren Garı çevresinde meydana gelen yapısal değişimler sorulduğunda, bireylerin algısını etkileyen en büyük üç yapısal değişim olduğu orataya çıkmıştır. Bu üç değişim; Yüksek Hızlı Tren Garı-ATG AVM’nin garın arkasına yapılması; gazinonun çaprazına Ankara Spor Salonu’nun (Arena Stadı) yapılması ve garın önündeki meydanın yapılan alt geçit bağlantıları ile bölünmüş olması olarak sıralanabilmektedir. Görüşmelerden çıkan bulgulara yapıyı ve çevresini kullanmaya devam etmeseler bile bireyler bu üç yapılanmaya- yapıya karşı olumsuz düşüncelerinin ve memnuniyetsizliklerinin olduğunu belirtmişlerdir. Bu noktada birebir deneyim yaşanmasa bile, grup bilincinden etkilenerek kolektif bir algı oluşumunun görüşlerini benimsemiş oldukları çıkarımı yapılabilmektedir. Örneğin Türkan Hanım, 2013 yılında emekli olduktan sonra o bölgeye hiç gitmediğini belirtmesine rağmen, hala iletişimde olduğu çalışma arkadaşlarının yapılmış olan Yüksek Hızlı Tren Garı’nı ve Ankara Tren Garı (ATG AVM) Alışveriş Merkezi’ni hiç beğenmediklerini anlatıyor. Bu ifadeler ile aslında kendisi birebir deneyimlememiş dahi olsa, grup bilincinin kolektif belleği ne kadar etkileyebileceğini de ortaya koymuş oluyor. Bu noktada çalışmanın üçüncü bölümünde bahsedilmekte olan bireysel bellek ve kolektif bellek arasındaki bağı da

destekleyerek; bireysel olarak fikri olmasa da diğer grup üyelerinden edindiği bilgilerin yapıya karşı olan algısını etkilediğini söyleyebilmek de mümkün oluyor: **“koca koca yapılar o tarihi dokuyu bozdular.”** Yapılmış olan ATG AVM ve Arena Stadı en çok algıyı etkileyen iki yapı olarak vurgulanıyor. Bireylerin hepsi bu iki yapının tren garı ve çevresindeki tarihi dokuya ters düştüğünü, yapıların kent dokusunu değiştirdiğini belirtiyor. Bir kısmı çağın gerekliliklerine karşı gelinmemesi, yeni yapıların çağdaş mimariye uygun yapılması ve yüksek hızlı trenin olmasının olumlu olduğunu düşündüklerini vurgulasalarda konum ve mimari olarak tren garını gölgede bırakan, ezen ve silueti bozan yapılar oldukları için algılarının olumsuz yönde etkilendiğini ortaya koyuyor. Diğer kısmı ise bu iki yapının hem görüntü, hem konum olarak gerekli olmadığını vurguluyor.

“Arkasına yapılan yapıyı gördükçe, garın sanki varaklı bir çerçeveye alınıp ayrılması, korunması gerektiğini düşünüyorum (Özkan, 2019).”

Burada Simay Hanım, tren garını ayrı bir çerçeveye alıp yapıyı korumak istemesini, o yapıyı tarihi bir değer, bir eser olarak görmesine bağlıyor. Ankara’da dört yıldır bulunmasından dolayı eski halini bilmesede de şuan düşündüğünde garın ve çevresinin sanki eskiden daha canlı ve hareketli olduğunu düşünüyor, **“yeni gar yapıldığı için oranın çok yabana atıldığını, çok geri planda kaldığını düşünüyorum”** diyor. Bir başka görüşmeci olan Cüneyt Bey ise yapılmış olan ATG AVM’nin işlev karmaşasına sahip bir yapı olduğunu ve yapının tren garına olan algısını ne yönde değiştirdiğini şu sözler ile belirtiyor:

“Günümüzün yaklaşımı içerisinde burası bir tren garı mıdır, alış veriş merkezi midir, ofis midir, iş bloğu mudur biraz birbirine karışmış durumda. Ama beni en çok olumsuz olarak etkileyen, görüşümü etkileyen, ilk inşaat bittiğinde, uzunca bir süredir geçmemiştim oradan, Ulus Heykel tarafından gelirken, tam yaklaşıırken, o bildiğimiz aks üzerinden o bildiğimiz, tanıdığımız gar binasını neredeyse göremedim, tanıyamadım. Çünkü onun üzerinde, tamamını kapsayan çok büyük bir silüet, garın üzerinde hâkim oluyor. Bu bana çok dokundu. Yani hızlı tren için bir şeyler yapmış olmak tabii ki son derece mümkün. Ancak bu şekilde mi olmalıydı çok tartışılır bir durum (Elker, 2019).”

Çevredeki değişiklikler çok yönlü olarak sorulduğunda (sosyal, yapısal, mimari, vs.) Cüneyt Bey’in aklına gelen ilk şeyin yüksek hızlı tren garı olması dikkat çekiyor. Kendisi için çok moral bozucu ve etik olarak da yanlış bulduğu bu yapının tren garının kentte simge haline gelen silüetine dikkat edilerek, onu ezmemeye çalışılarak, ona hükmetmemeye çalışılarak ve tarihi doku düşünülerek tasarlanabileceğinin altını çiziyor. Bu yorumları ile birlikte, çevreye olan algısındaki en büyük değişimin bu yapı olduğunu ve hislerinin, düşüncelerinin

olumsuz olduğunu kendi ifadeleri ile net bir şekilde ortaya koymuş oluyor. Benzer şekilde Ankara Tren Garının iki tane kendisini ezen bina arasında sıkışmış bir halde olduğunu belirten Feray Hanım da yeni yapılan yapıların tren garının değerinin kolektif bellek bağlamında olumsuz yönde azaldığını aşağıdaki anlatımları ile destekliyor:

“Kentleşmenin yüksek binalar ile getirdiği o **kimlik kargaşası** tren garının da biraz zedelenmesine sebep oldu. Anıları, anlamlandırmayı, belleği bir kenara bırakacak olursam, fiziksel olarak zedelenmesine de sebep oldu. Yitmesine, kaybolmasına sebep oldu (Ünlü, 2019).”

Tren garı ve yüksek hızlı tren garı arasındaki kütleli ilişkinin değerlendirilmesinde bireylerin genellikle karşıdan (meydandaki ışıklar gibi) bakıldığındaki silüet üzerine yorum yapmış oldukları görülüyor. Şimdiki Kule Restoranın camından bakarak ve saat kulesine çıkarak şehri gözlemleme fırsatı bulduğunu anlatan Gizem Hanım ise, iki yapıya daha yüksekte, farklı bir açıdan bakmış olduğunda yüksek hızlı tren garının büyüklüğü ve konumu ile eski garı ezdiğinin daha çok anlaşıldığını belirterek mimari değişimlerin görsel algıyı nasıl etkilediğini özetleyebilecek aşağıdaki aktarımları yapıyor:

“Çevreye baktığınızda oranın neredeyse en önemli yapılarından biri olan gar **neredeyse görünmeyen bir şey gibi** kalıyor. Onun yerine metalik bir yığın halinde güneşte parlayan ve sizin gözünüzü alan başka bir yapı var artık. Oranın; aslında **yüksek hızlı tren garının gelmesiyle bütün şehrinin değiştiğini düşünüyorum**. Oradaki yapıları tamamen kapatan, **gölgeleyen** bir şey olduğu için (Sazan, 2019).”

Yüksek hızlı tren garının gelişi ile eski tren garını nasıl algıladıklarına dair yapılan analizde bireylerin tren garını eskiden kalabalık, şimdi تنها, önceden büyük şimdi küçük, hala modern ama tarihi, cumhuriyet tarihini ve ruhunu yansıtan fakat gölgede kalan ve ezilen bir yapı olarak yorumladıkları ortaya çıkıyor. Örneğin Gizem Hanım (Sazan, 2019) aşağıdaki anlatımları ile bireylerin tren garını algılarında yaşanan değişimleri diğer bireyler ile benzer bir şekilde özetlemiş oluyor:

“Şimdi onu yanında ezen, hatta bir yürüyen merdivenle üstüne neredeyse kolunu atmış maalesef büyük bir abisi var yanında. Onun altında ezilen **nostaljik** bir çocuk gibi, **hüzünlü bir çocuk** gibi yorumlayabilirim onu. Ama işte şuan o eski **yaşanan halini kaybetmiş** durumda. Sadece banliyö trenlerinin geçtiği ya da şehrin içerisinden yüksek hızlı tren garına geçmek istediğinizde kullandığınız bir geçiş mekânı haline geldi. **Hâlbuki eskiden yaşayan, insanların uğrak noktası, devlet yetkililerinin ilk gelip şehri gördükleri yer, ziyaretçilerin ilk gelip Ankara’yı deneyimledikleri yerken; şimdi sadece bir geçiş noktası.**”

Bireylerin tren garına karşı algılarının değişmesinde etkili olduğu anlaşılan bir diğer faktörün yapılan alt geçitler olmasından daha önce bahsedilmişti. Yapılan alt geçitler ile birlikte çevredeki diğer yapılar ile ilişkisi ve kentteki planlamanın da etkileşim olarak algıda değişime sebep olduğu görüşmelerden elde edilen bulgulardan biri olmuştur. Örneğin Nuri Bey, tren garını önemli bulmasının sebeplerinden biri olarak aktardığı kent planının yeni yapılaşma ve yapılar arasındaki iletişimin- ulaşımın kopmasını bireylerin algısında etkili bir faktör olarak ortaya koymuştur. *“Meclis, opera binası var. Stat var. Bunlar hep bir araya konumlandırılmış, devletin ve şehrin merkezinde, aynı zamanda ulaşım, spor ve kültür faaliyetleri ile birlikte çok planlı bir şekilde yerleştirilmiş yapılar”* diyerek garın özellikle Türkiye tarihi ve Ankara için öneminden bahsetmiştir. Bu önemi Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Dönemi’ne bağladığını söyleyerek, bu dönemlerde garın nasıl kullanıldığına dair bilgiler aktararak ifade etmiştir. *“Yeni bir şehir kurulmasında devletin merkezinin, ulaşımın ve halkın kullanacağı sosyal merkezler hep bilinçli ve planlı bir şekilde aynı çevrede düzenlenmiş”* aktarımlarını yapmıştır. Yeni yapıların ise bu düzeni olumsuz yönde etkiledikleri şeklindeki görüşünü belirtmiştir. Bu açıklamalara paralel şekilde Şerife Hanım da garın merkezi konumu ve canlılığını ilişkili olarak gördüğü şu yorumları yapmıştır: *“Eğer gar başka bir yerde olsaydı bu kadar canlılık olmazdı diye düşünüyorum”*. Bu canlılığı da garın Ulus- Sıhhiye ve Kızılay gibi merkezler ile ilişkisine bağlıyor. *“Altı üstü geçitler yapılırca çevredeki canlılık azaldı”* diye ekliyor. Alt geçitlerin yapılması ile trafik akışının yerin altına girilip tekrar yukarıdan bağlantı sağlanması ile meydanın kotundan geçmiyor oluşunun; Cüneyt Bey’in tabiri ile *“battı çıktı yapılarak”* trafiğin ilerlemesinin, algıya olan etkisini Mehmet Bey de şu şekilde özetliyor:

“Tren garının önüne alt geçit yaptılar. Biz o alt geçide çok karşı çıktık, Mimarlar Odası da çok karşı çıktı. Oradaki meydan bütünlüğü bozuldu, meydan kalmadı. Bir sıkışıklık oldu. O geçiş garı artık algılatmıyor. Önceden oradan geçerken garı görürdünüz, onu şu an algılayamıyorsunuz (Tunçer, 2019)”

Yeni yapılan yapıların çağdaş mimari ve teknolojiler kullanılarak yapılmasını yadsımadığını belirten Mehmet Bey, algıyı etkileyen asıl sıkıntının eski alanlar ve yapılar arasındaki bağlantıların koparılması olmasında olduğunu aktarıyor. Kendisinin bir kent planı olmasının, yani bireysel alt yapısının, algısını etkileyen faktörleri kent ölçeğinde değerlendirmesinde etkili olduğu anlaşıyor. Mesleki farkındalığa sahip olması ile birlikte bölgedeki mekânların

değişimi ve algılanışına dair noktalar onun yorumlarında daha çok planlama ile ilişkileri öne çıkarmış oluyor. “Gençlik Parkı’nın girişi kayboldu, istasyondan çıkınca, kenarda kaldı, diyor. Küçük bir kapı var galiba ama gardan çıkınca Gençlik Parkını görürdünüz, kaleyi görürdünüz, şimdi o görüntü de bölündü (Tunçer, 2019).”

Yapılan aktarımlarda vurgulandığı üzere, bireylerin Ankara Tren Garı ve çevresini algılarında etkili olan en önemli üç yapısal değişimin YHT binası, Ankara Spor Salonu Binası ve trafik akışını meydana alarak aşağıya yönelten alt geçitler olarak özetlenebilmektedir. Öne çıkan noktalar ise, bireylerin bahsetmiş oldukları bu değişimlere karşı hep olumsuz yorumlarda bulunmuş olmalarıdır. Bahsi geçen yapıları bireysel yapılar olarak değerlendirmedikleri, tren garı ve çevresi, çevredeki yapıların birbirleri ile etkileşimleri ve tarihi doku bağlamında değerlendirdikleri görülmüştür. Ortak olarak bu değişimlerin bireylerin algılarını olumsuz etkilediği ve “anlam ve önem” olarak Tren garına atfettikleri değerlerin kendileri için değişmediğini ama “genel olarak” değiştiğini hatta azaldığını gözlemlediklerini ve düşündüklerini söylemeleri dikkat çekici bulgular olmuştur.

Sosyal Değişimler

Araştırma boyunca Ankara Tren Garı yapısı tek bir yapı olarak değil, yanındaki yapılar ile bir yerleşke; çevresi ile birlikte de bir sosyal merkez olarak ele alınmıştır. Bir sosyal merkez olarak ele alınmasında yapıldığı tarihten itibaren;

- Gar içerisindeki fonksiyonların (gar lokantası, büfe, berber, pastane gibi),
- Gar gazinosunda düzenlenen etkinliklerin,
- TCDD çalışanlarının lojmanlarının yakınlığının ve demir yolu kültürünü barındıran alt bir merkez olmasının
- Gençlik Parkının
- 19 Mayıs Stadyumu ve günümüzde Arena Stadının olmasının
- Meclis, CSO, Ankara Palas gibi önemli yapılara yakın olmasının
- Ulus- Kızılay gibi merkezlerle ilişkisinin
- Sanat Galerisi ve Müze gibi Kültür yapıları ile ilişkisinin
- Diplomatik olarak öneminin ve devlet yetkilileri tarafından kullanımının etkili olmaları göz önüne alınmıştır.

Alan çalışmasında görüşmecilere yöneltilen gar, yerleşke ve çevre yapılar ile ilgili sorular ve sosyal hayata dair yapılan anlatımlar ile birlikte bireylerin sosyal hayattaki değişimleri nasıl değerlendirdikleri ve bu değişimlerin onların algılarında herhangi bir şekilde değişime sebep olup olmadığı analiz edilmiştir. Görüşmelerden elde edilen bulgular bireylerin anlatımları ile birlikte ilerleyen kısımlarda paylaşılmaktadır.

Sosyal yaşamın değişmesinde etkili olan önemli faktörlerden bir tanesinin yüksek hızlı tren garının bir avm yapısının içerisinde konumlanması olduğu görülmüştür. Ankara Tren Garından yapılan tren seferlerinin azalması, banliyö seferlerinin az olması yolcuların ve kullanıcıların birbirleri ile olan iletişimlerini de azaltmıştır. Bu durum sosyal hayatta iletişim ve etkileşim olarak bireylerde bir algı değişimi yaşandığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte garın içerisinde bulunan Gar Lokantasının (Vagon Restoran) kapanmış olması; yolcular ve çalışanlar tarafından sıklıkla kullanılan pastanenin de restoran ile kapanmış olması da sosyal değişimlerde öne çıkan ve bireyleri etkileyen bir başka durum olarak saptanmıştır. Gar içerisindeki sosyal fonksiyonların yeni yapı içerisine taşınmış olmasının fakat işletme olarak başarısız olarak değerlendirilmesinin de bireylerin sosyal yaşama dair algısında olumsuz olarak bir değişime sebep olduğu gözlenmiştir. Değişen çevrenin sosyal hayatı etkilemesinde ATG Avm olduğu kadar, Gar Gazinosunun değişimi, Arena Stadının Yapılması, 19 Mayıs Stadyumunun yıkılması, Gençlik Parkı'nın eskisi kadar rağbet görmemesi, Sanat Galerisinin kapanması ve ana gar yapısında eskiden düzenlenen sergilerin artık yapılmaması da bireylerin belleklerinde yer ederek gara ve gardaki sosyal yaşama dair algılarının olumsuz etkilenmesinde etkili faktörler olarak öne çıkmıştır. Örneğin Ramazan Bey anlatılmakta olan bu değişimi özetleyecek şekilde şu anlatımı yapmıştır:

“Çevresi yalnızlaştırıldı. En basitinden stat vardı yıkıldı, artık yok. Gençlik Parkı var ama eski tadı yok, ilgi yok, eskisi gibi değil. **Tren Garı, şehrin merkezinde yalnız, yapayalnız tek bir bina.** Arkasına yeni bir bina yaptılar ama **burası onun gölgesinde kaldı.** Hâlbuki Avrupa’da bile baktığınız zaman en basit şey; garlar hiçbir zaman değiştirilmez. Modernizasyon adı altında değişik bir şeyler yaptılar ama acısı sonradan çıkacak. Stat yıkıldı, 19 Mayıs Stadyumu, düz tarla şeklinde. Gençlik Parkı eskinin binde biri kadar rağbet görüyor. Memurların çalıştığı ikinci bina vardı (Garın ön cephesinden bakıldığında solda kalan, 2. Bölge Binası olarak anılan; beyaz, avlulu, tarihi binayı tarif ediyor), şimdi boşaltıldı, bir üniversiteye devredildiği söyleniyor, nasıl olacaksa kampüssüz falan, içinde ağaç olmayan üniversite... En yakın yeni gar var, hiç bir şey kalmadı. **Ortada yalnız bir şekilde duruyoruz** inşallah biz de içindeyken yanmaz, en büyük korkumuz bu (Arı, 2019).”

“Değişim”, “değişiklik” denildiği zaman bireylerin aklına ilk gelenin yine YHT Garı ve Ankara Spor salonu olduğu anlaşıyor. TCDD bünyesinde çalışan Sevican Hanım, çevrede olan değişiklikleri aktarırken yapısal ve tarihi dokuyu da göz önünde bulunduruyor. “Ankara Tren Garının çevresindeki değişimden haberi olup olmadığı ve ne düşündüğü sorulduğunda ise çok üzülüğünü belirterek yeni yapıların eskiler göz ardı edilmeden, onlara uygun şekilde yapılması gerekliliğin altını çiziyor. Hiç değilse form ve malzeme olarak çevredeki tarihi görünümün uyum göstermesi gerekliliğini savunarak hem kendi deneyimlediği hem de gözlemlediği sosyal hayata dair şu anlatımları yapıyor:

“Öğrenciler falan da çok gider gelirlerdi gara, çok kullanırlardı, garın bir **bütüncü yaklaşımı** vardı, **toplardı insanları** artık kalmadı. Çevresi de aynı şekilde. Çevresindeki yapıları da içindekileri de çok kullandık. Sergilere gittik hep giderdik, arkadaşlarımda da çok sergileri oldu. Pastaneyi lokantayı çok kullanırdık (Urlu, 2019).”

Yukarıdaki anlatımda garın insanları toplayan, birleştiren bütüncül bir güç sahibi bir yapı olarak algılandığı anlaşıyor. Çevredeki değişimlerin bu bütüncül yaklaşımı kırıp parçalar halinde ayrı ayrı işleyen fonksiyonlar haline getirmiş olduğu yorumu yapılabilir. Aynı zamanda gara karşı bu yorumlar yapılırken garın bireylere bir sıcaklık hissi verdiği, fakat sosyal değişimler ile birlikte bu sıcak ve samimi ortamın da dağıldığını söylemek mümkün oluyor. Benzer şekilde; sosyal değişimleri olumsuz karşılayan ve bu sosyal değişimlerin çevredeki yapısal ve fiziksel değişiklikler ile paralel olarak geliştiğini düşünen Yavuz Bey’in de garı ve çevresinde bulunan eski yapıları bir bütün olarak tarihi nitelikte adlandırdığı ortaya çıkıyor. Bu durum onun tren garını sosyal olarak da hayata katkıda bulunan ve kullanılan bir yaşam alanı olarak gördüğünü ortaya koymuş oluyor. Mekânı ve çevresini “tarihi olayları çağrıştıran, sembolize eden” değerler olarak görüp anlamlandırdığını görüyorum. Dolayısı ile çevrede olan sosyal, yapısal ve fiziksel değişimlerin onun mekânı algılamasında olumsuz yönde değişiklikler meydana getirdiğini söylemek mümkün oluyor. Gar ve çevresinin özellikle demiryolcular için önemli bir sosyal merkez olduğu; iş yerleri dolayısı ile çalışma arkadaşları ile birlikte sıklıkla garı ve çevreyi sosyal olarak kullandıkları ortak yorumlardan anlaşıyor. TCDD bünyesindeki görüşmeciler gar restoranını hem öğle yemekleri, hem de mesaiye kaldıklarında çok kullandıklarını, bekleme alanını kullandıklarını, esnaflar ile arkadaşlıklar kurduklarını; şimdiki Kule Restoranda, havuzun yanındaki binada müzikli eğlencelere katıldıklarını, yemekli geceler düzenlediklerini, ana hol

ve sanat galerisinde düzenlenen sergilere katıldıklarını belirterek oradaki sosyal yaşamlarına ait ortak değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Gar restoranının kapanmasından ve Kule Restoranın iç mekânının tamamen değişmesinden, havuzun yanında bulunan yapının yıkılmasından ise memnun olmadıklarını aktarmışlardır (Cumhurlu, Kahraman, Urlu, Demirkol) .

Nuri Bey (Ekim, 2019) ise gar ve çevresindeki sosyal hayatı çok daha eski yıllar ile karşılaştırarak aktarıyor, tüm yapıları tarih, Atatürk ve Cumhuriyet ile ilişkilendirdiğini belirtiyor. Sanat Galerisi, Müze ve Gar Gazinosunun gar ve çevresindeki sosyal hayatın yanında kültürel etkinliklere de hizmet veren yapılar olduklarının altını çizerek çocukluğunda Gar Gazinosu'nda revülerin yapıldığı, eğlencelerin düzenlendiği aktif sosyal hayatı da hatırladığını söylüyor, *“Düşünün diyor, aslında o zamanlar ne kadar modernmişiz”*, artık gittikçe gerilediğimizi düşündüğünü ifade ediyor. Bu yorum ile değişen sosyal koşulların da algıda olumsuz etkiler bıraktığını söylemeyi mümkün kılıyor. Başka bir görüşmeci Cüneyt Bey ise Gar Gazinosunu hem mekânsal hem de sosyal olarak şu şekilde anlatıyor:

*“4 yıl kadar o anda saat kulesinin olduğu binada, o zamanki **Gar Gazinosunun** olduğu binada çalıştım. Öğle tatillerinde falan dolaşmak için, bazen yemek amacıyla **Gar Lokantası** vardı, orada yemeğe giderdik. Hatta içeride **erkek berberi** vardı orayı bile kullanmışlığım oldu. Onun dışında hep gar tarafıyla işim olurdu. Gar gazinosu binasının üst katının tamamı ofis olarak kullanılıyordu, çok da **yüksek tavanlı olduğundan 2-2.5 metre kadar böyle ahşap partiyonlarla bölünmüştü hep. 25-30** kişi kadar orada ofislerde çalışıyorduk. Gar gazinosunu ilk görüşüm hakikaten **Gar Gazinosu olarak çalıştığı zamanlarda, içinde revülerin falan yapıldığı zamanlarda,** 16-17 yaşlarındayken olmuştu. Ailem ile birlikte bir şey seyretmeye gitmiştik. Girerken hatta benim kravatım yoktu orada hemen bana bir tane kravat uydurdular, öyle aldılar beni içeri yoksa almamışlardı. O zaman **ciddi bir yerd, o zaman Ankara'nın en iyi müzikholüydü** diyebiliriz.”*

Yukarıdaki anlatımlarda Cüneyt Bey mekânı anlatırken artık mesleki olarak kazandığı deneyimden mi yoksa ondan önce sahip olduğu hislerden mi çıkarımlar yaptığını hatırlamıyor. Burada bir mekânı algılarken ve belleğimize kodlarken etkileşimde olduğumuz şeyleri deneyimlerimizden ve kendi kişisel niteliklerimizden faydalananarak bu süreci yaşıyor oluşumuza bir örnek teşkil etmiş oluyor. Araştırmanın ikinci bölümünde anlatılmakta olan algı bellek ilişkisi bu noktada ortaya konulmuş oluyor. Mekândan bahsederken elbette ki kendi mesleki bilgisinin etkilerinin ifadelerine yansımış olduğu görülüyor. Yüksek, dikmeler vardı vs. gibi genel anlatımlar kullanmaktansa yaklaşık ölçü veriyor, “ahşap

partisyon” şeklinde terimler ile algıladığı fiziksel özellikleri tarifliyor. Mekânı anlatırken daha profesyonel bir biçimde yaklaşıyor. Mesleki bilgileri ve donanımlarından faydalanarak bir mekânı tanımlıyor olmasında çalışmanın ikinci bölümünde tartışılmakta olan Lefebvre’nin mekânsal üçlemesi yani “sosyal mekânın üç aşaması” akla geliyor (sf.28). Sosyal hayatı ve sosyal merkezleri hatırladığı ve algıladığı hali ile anlatmaya devam eden Cüneyt Bey’de garı diğer mekân ve alanlar ile ilişkilendiriyor.

“Gar gazinosu, kravat falan onları düşün. **Burası Ankara’nın odağında, sadece o da değil bir de Gençlik Parkı faktörü var.** O da Ankara’nın sosyal hayatında önemli yeri olan bir mekândı. Bir de Gar Gazinosunun da orada olması ile sanki birbirlerini tamamlıyorlardı. Bir odak noktasıydı. Bir etkileşim doğuruyordu. Şimdi, orası da bir takım düzenlemeler, dönemler geçirdi. Bu süreçler tabii olumlu- olumsuz değerlendirilebilecek çok şey de doğurmuş oldu. Şimdi ama o meydana dönecek olduğumuzda hep bir odak noktası”

Yukarıdaki değerlendirmelerde görüldüğü üzere, hep eski dönemlerinde garın bir sosyal merkez olarak tanımının yapıldığı görülüyor. Artık bu sosyal merkez halinin kalmamasının altının çizilmesi ile birlikte, garın hala bir odak noktası olarak algılandığı da ortaya konulmuş oluyor. Bununla birlikte, lojmanların bölgedeki varlığının devamının bir çeşit sosyal merkez halini devam ettiren bir faktör olduğu da *“çalışanların da orada sosyal alanlarının, çalışma alanlarının, işte barınma alanlarının olması da aslında bir çeşit alt merkez olarak görülmesini sağlayabilir ”* yorumları ile desteklenmiş oluyor. Paralel şekilde lojmanların sosyal merkeze olan etkilerini destekleyen bir başka yorum da Tolga Bey tarafından aşağıdaki şekilde yapılıyor:

“Ankara Garı’ndan Gazi İstasyonu’na giderken sağ tarafta önemli **demir yolu lojmanları** vardır ve demir yolcular her şeyleri ile çocukları, bir ailenin hayatı, bir lojman. Demir yolu üzerinden. Bizim hayatımızı bu kadar renklendirmiş bir şey onların tüm hayatına yansımış, **demiryolu kültürü** vardır.

Garın içerisindeki sosyal yaşam irdelendiğinde ise öne çıkan mekânlardan ilki Gar Lokantası yani Vagon Restoran oluyor. Gar lokantasının kapanması her iki görüşmeci grubundaki bireyler tarafından olumsuz karşılanan bir nokta olarak öne çıkıyor. Bireyler tarafından sadece bir sosyal yaşam alanı olarak görülmediği, aynı zamanda tarihe tanıklık etmiş, bazı ritüelleri ve olayları, dönemleri yansıtan, belirli bir misyona sahip bir mekân olarak algılandığı da anlaşılıyor. Hem Atatürk ile hem de demiryolu kültürü ile demiryollarının önemi ile bağdaştırılıyor. Garı kullanmasalar da bireylerin bir sosyal mekân olarak gar

lokantasını çok kullandıkları ortaya çıkmış oluyor. Şimdi kapanmış olması ise bireylerde derin bir üzüntüye sebebiyet veriyor. Gar lokantasını tarihi ve köklü olarak adlandırıyorlar. Kültür açısından önemli bir mekân olduğunu vurguluyorlar. Gar lokantasını “tarihi bir işletme”, “kültürel bir mekân”, “bir anı mekânı” olarak tariflemeleri o mekâna atfettikleri önemi gösteriyor. Bu aktarımlara örnek olacak şekilde, mekânsal belleğinde kalanlar ile birlikte Feray Hanım (Ünlü, 2019) gar lokantasını aşağıdaki şekilde anlatıyor:

“Orada bir gar lokantası vardı, trene binmiyor olmama rağmen arkadaşlarımla sıklıkla gar lokantasına giderdik (garın içindeki gar lokantasından – Vagon Restoran, bahsediyor)”

Araştırmacı: Madem bahsettik, nasıl bir yerdi, hatırlıyor musunuz, şimdi yok, kapanmış durumda.

“Evet, şimdi yok, son gittiğimde kaldırdıklarını gördüm. Tamamı lambri kaplı, her yerde küçük fotoğraf diyebileceğimiz, vesikalığın bir üstü, çerçevelenmiş Atatürk fotoğrafları, o dikdörtgen şeyler falan, onlarla dolu bir yerdi. Avizeleri çok güzel, geri kalan kısmı tamamen masa ve örtülü, yemekleri falan çok güzel, garsonları falan son derece görgülü ve bilgili, tam bir “ **az sonra Atatürk gelecek**” hissi yaratan bir ortamdı.

Tarihi bir işletmeye daha veda ettik maalesef.”

Yukarıda gar lokantası sadece bir restoran, varlığı bilinen bir mekân olarak değil, Atatürk’ü çağrıştıran bir bellek mekânı olarak tarifleniyor. Aktarılan mekânsal özellikler ve öğeler ile birlikte iç mekâna ve nasıl algılandığına dair bilgiler veriliyor. Aynı zamanda hisler ile mekân ilişkilendiriliyor ve bu bellek mekânının korunmuyor olmasına duyulan üzüntü anlatılmış oluyor. Garın yanındaki ve çevresindeki yapılar ile birlikte bir sosyal merkez olması trene binmeyecekleri zaman bile kullanıcıların orayı tercih ettiklerini ifade etmelerinden de anlaşılıyor (Ünlü, Arvas, Tunçer, Elker, Kahraman). Bu sosyal merkezin en önemli öğelerinden bir tanesi de Gar Gazinosu olarak öne çıkıyor. Yapıldığı dönemden 1960ların ortasına kadar aktif bir eğlence merkezi olarak hizmet vermiş bu yapının önce Ulaşım Bakanlığı birimlerince ofis olarak kullanımı, daha sonra atıl bir vaziyette kapalı kalması ve şimdi yenilenerek Kule Restoran olarak kullanımının tepki çektiği ve olumsuz algılandığı görülüyor. Tekrar aktif hale getirilerek Kule Restoran adı ile hizmet veren bir yer olması olumlu karşılsa da işletmenin eski hali ile olan farklılıkları (Alkol ve eğlence bulunmuyor oluşu), tarihi mekânın içinin aslına uygun olmayan hatta hatırlatmayan yepyeni güncel malzemeler ile yeniden tasarlanmış olması bireylerde olumsuz etkiler bırakıyor. Eskiye korumayarak, onları silmeye çalışmak olarak değerlendirdikleri bu durumu tarihe ve

kentlilere yapılan bir saygısızlık olarak adlandırıyorlar. Gardaki sosyal hayat Tolga Bey'in aşağıdaki aktarımlarından da takip edilebiliyor:

"Gar sadece ulaşım için kullanılan bir yer değildi. Gar, aynı zamanda çok önemli bir lokantaydı, gazinoydu da. Zamanında **Dario Mareno'nun, Zeki Müren'in sahne aldığı, pirinç, mermer, kadife dokularının ağırlıklı olduğu, ciddiye taşıdığı** yerlerdi. Onun dışında berberler kapalı olurdu, ben pazar günleri saçımın kesilmesi gerektiğinde gara gider oradaki **berberi** kullanırdım. Bunların dışında oranın bir **lostra salonu** vardı çok keyifli, orada ayakkabını boyatabilirdin. Aynı zamanda hiç yolculuk etmesen bile bu şekillerde kullanabileceğin **bir yaşam alanıydı gar** (Arvas, 2019)."

Yukarıdaki anlatımlardan garın sadece bir ulaşım yapısı veya tarihi bir sembol olmadığını, hem sosyal merkez, hem günlük rutinelere cevap verebilecek bir mekân olduğunu çıkarılabiliyor. Ankara için ne kadar önemli bir sosyal merkez olduğu da dönemin en ünlü sanatçılarınin gazinoda sahne aldığıının vurgulanması ile bir kez daha dikkat çekiyor. Gazinonun yenilendikten sonraki halinin algıda olumsuz etkiler bırakmasına bir örnek ise Feray Hanım'ın yorumlarında açıkça ortaya çıkıyor:

"Beğendiğimi söyleyemem. Hatta orada yanıltıcı bulduğum bir şey var. Avizelerin eskiden kalma olduğunu zannettim. Hâlbuki yeniymiş onlar. Bizi dolaştıran, projesini yapan mimar bey anlatmıştı, onları biz seçtik dedi, şaşırdım. Orada tek kalan şey, kapılar. Ben dönemi yansıtan bir biçimde yenildiğini düşünmüyorum. Hatta eskiden yapılmış olsa da oraya yapılmış olan ek binadan çok hoşlanmıyorum. Neyse ki sonradan önüne yapılan ek binayı ön cephe diyerek hemen kaldırmışlar. Tabii ki saat kulesi, malzeme, ama dış cephedeki. İç mekândaki malzemelerin hiç birisi kalmamış. Ha bir tek şey var kalan; korkuluklar. Kapı girişinden girip de iki kat yüksekliğinde bir boşluk var, balkon şeklinde, merdiven sahanlığındaki korkuluk. Dümdüz borulardan bahsediyorum, o logolu olanlardan değil. O dönem öyleydi böyle yatay bir- iki profil yapıldı, onları korumuşlar. İç ile ilgili hiçbir şey orijinalinde tutulmamış tabii ki. Ama dışındaki o pencerelerdeki pirinç kulplar tutulmuş. Hala dışarıdan bakıldığında orada oluşu güzel. Ama bende tren garına ya da gar lokantasına gitmişim gibi bir duygu yaratmadı hiç. Herhangi bir lokantaya, hatta biraz klası düşük bir lokanta olarak hissettirdi. Suni kaplamalar falan..."

Yukarıda Gar Gazinosunun eski ve yeni haline ait yapılan kıyaslamalar ile gazinonun önceden ifade ettiği değerin olumsuz yönde bir algı ile azalmaya başladığı hissediliyor. Sembolik açıdan bireyler tarafından aynı değerde atfedildikleri belirtilse de görüşmelerde daha derine indikçe aslında yapılan değişiklikler ve müdahalelerin eskisine aykırı bir biçimde yapılıyor oluşunun bireylerin algısında olumsuz bir etki bırakmış olduğu ortaya çıkıyor. Çevredeki sosyal yaşama ait irdelenen bir başka yapı ve etkinlik olarak ise Sanat Galerisi ve garda düzenlenen sergiler öne çıkıyor. Daha önce de belirtildiği gibi sanat galerisi gerek konumu, gerekse yapılan kültürel organizasyonların ve sergilerin yeteri kadar

duyurulmadığı düşüncesi ile bireylerin çok dikkat etmediklerini, bilmediklerini, hatırlamadıklarını söyledikleri mekânlar ve etkinlikler olarak değerlendiriliyor. Bu sosyal ve kültürel faaliyetlerin artık garda yapılmaması ve sanat galerisinin de kapanmış olması bireylerin algısında olumsuz bir hareket olarak değerlendiriliyor. Örneğin Gizem Hanım gardaki sosyal yaşantıya ve bu sosyal yaşantının değişimine duyduğu tepkiyi aşağıdaki şekilde ortaya koyuyor:

“Sanat Galerisini hatırlamıyorum ama aslında bunun için de birazcık sinirliyim. Çünkü zamanında garda ve sergi salonunda sergilerin olduğunu duydum. **Bu aslında oradaki sosyal yaşantının nasıl öldürüldüğüne dair bir fikir veriyor** şuan bana. Keşke sonrasında da bu tip aktiviteler olsaydı ve duyurulsaydı. Bunları ve yüksek hızlı tren garının yapılmasını düşününce **Garın gerçekten sosyal yaşantısının öldürüldüğü, yok edildiği kanısına varıyor insan**. Sergiyi de yapmazsanız, oradaki berber gidip kapanırsa ve siz oraya alış veriş için, yemek yeme alanları için gidip dev gibi bir şey yapıp lokantayı kapatırsanız, garın yaşama şansını zaten tamamen öldürmüş olursunuz. **Bilinçli bir şekilde aslında bir Cumhuriyet yapısının, kurtarılabilecek bir cumhuriyet yapısının cinayetine tanık olmak gibi**. Yani aslında **garı yaşayan bir organizma gibi görüp bu organizmanın elini kolunu kesmek gibi** aslında ki en önemli işlevi olan banliyö işlevini de düşürüp o görevi de başka bir yapıya verip, yemek işlevini vs. kapatıp onu başka bir yapıya vermek onu öldürmekten başka bir şey değil (Sazan, 2019).”

Yukarıdaki aktarımlar ile birlikte garın bir ulaşım yapısı, sembolik bir değer, bir bellek mekânı ve bir sosyal merkez olarak görülmesinin ötesinde yaşayan bir mekân olarak da algılandığı ve bireyler tarafından bu yönü ile de değerli- önemli atfedildiği anlaşıyor. Fakat yaşayan bu mekânın sosyal kolunu kesmenin de bireylerin algısında gerçekten önemli ve olumsuz bir etki bırakmış olduğu da açıkça ve tekrar ortaya konulmuş oluyor.

İdeolojinin Anlam ve Algıya Etkisi

Gar ve çevresinde yaşanan fiziksel, sosyal ve işlevsel değişimlerin bireylerin algısı üzerinde etkili olduğu önceki bölümlerde açıkça görülmektedir. Bireylerin garın önemini, orayı nasıl algıladıklarını, ne şekilde mekâna değer verdiklerini aktarımlarında; sorumlu tuttıkları bir faktör olduğu ve bu faktörü de ideoloji olarak açıkladıkları görülmüştür. Bu bölümde bireylerin gar ile ilgili çeşitli mekân ve değer aktarımları yaparken ideolojiden bahsettiği kısımlar üzerinden bireysel ve kolektif bellekte algı ve değer değişiminde, anlamlandırmada ideolojinin nasıl bir etki yaratmakta olduğuna dair bulgular paylaşılmaktadır.

“Tren garı eskiden Ankara için çok önemliydi ama artık değil, **önemini kaybettirdiler**. Benim için değil de **genel olarak değeri azaldı**. Son dönemde işlevini kaybetmek üzere, **kenara atılmış, atıl vaziyette, Ankara’nın göbeğinde ama yalnız** (Arı, 2019).”

Ramazan Bey garın onun için herhangi bir önemi olup olmadığı sorulduğunda yukarıdaki düşüncelerini paylaşıyor. Tarihi bir yapının, gar binası gibi işlek, ulaşımı ve iletişimi sağlayan, birçok farklı işlevi barındıran ve bağlayan kamusal bir mekânın süreç içerisindeki algısal değişimine dair ortaya koyduğu bireysel yorumlarını ortaya koyuyor. “Değeri azaldı” ifadesi ile aslında gerçekten bu mekâna bir değer atfetmiş olduğunu ortaya koyuyor, fakat tam olarak, net bir şekilde nedenini tanımlayamıyor. “Kaybettirdiler” şeklinde sitemle yapmış olduğu yorumda ise algısını etkileyen faktörlerden birinin değişen ideolojiler olduğu ortaya çıkıyor. Gara atfettiği bu önemin daha çok garı tarih, cumhuriyet ve Atatürk ile ilişkilendirmesinden kaynaklandığını belirtiyor. Bu ilişki ise araştırmanın üçüncü bölümünde detaylı şekilde anlatılmakta olan “bellek mekânlarının bireysel değeri” ve “bellek mekânlarının toplumsal değeri” kısımlarına örnek oluşturuyor. Bahsi geçen bölümlerde aktarıldığı gibi, bellek mekânlarını bireysel deneyimlerimizin yanı sıra tarih, kültür, olay veya kişiler ile birleştirip bağdaştırabildiğimiz ve bu etkileşimler sayesinde belleğimize kodlayabildiğimiz ve ideoloji gibi dış etkenlerin bu süreçte etkili olduğu düşüncesi de desteklenmiş oluyor. Bir başka gar çalışanı olan Nuri Bey Gar ve çevresini, yapılan tüm yapıları ve iç mekânı Atatürk ve Cumhuriyet ile ilişkilendiriyor, tarihin korunmasına vurgu yaparak; garın aslında onun için çağrıştırdıklarını da ortaya koymuş oluyor. Yapmış olduğu yorumlardan, çevredeki değişim ve ideolojideki değişimler sebebi ile alınan kararların, yapılanların onun algısında etkili olduğu anlaşılıyor. Bir başka deyişle, süreç içerisindeki değişimlerden; politik, fiziksel ve sosyal değişimlerden çok memnun değil, fakat bunları zamanın getirileri olarak kabullenerek alıştığını ortaya koyuyor. Örneğin Direksiyon Binası ve Atatürk’ün Vagonuna dair yapmış olduğu aktarımlar ile hem tarihi yapıların dönemler ile olan bağının önemini vurguluyor hem de ideolojiden kaynaklı gösterdiği tepkiyi ortaya koyuyor: “*Buradaki Atatürk’ün lokomotifini değil, biliyorsunuz. Bu vagonu. Lokomotifini ayrı. Eskiden Demir Yolları Müzesi vardı, lokomotif onun bahçesinde dururdu, onu kaldırdılar*”, diyor. Atatürk’ün lokomotifinin önce müze bahçesine taşınıp sonra kaldırılmasını **yok etme** olarak adlandırıyor. Bir başka görüşmeci Yavuz Bey ise gar ve çevresinde yaşanan değişimleri özetleyerek “*Çok üzülüyoruz. Hem **işlevini kaybetti** hem etrafında yapılan*

*binalar ile **silueti bozuldu**. **Alt geçidin** yapılması da bir hata. **Arenanın** yapılması da **silueti bozdu**. **YHT** de çok çirkin bir bina, gar da, buralar da gittikçe tarihsel özelliğini kaybediyor. Eski ikinci bölge binasını, sergi evini (sanat galerisi), müzeyi, garın kendisini hep kullandık. Gar Gazinosu ben geldiğimde çalışmıyordu. Pastane ve lokanta vardı, yokedildiler bunlar hep olumsuz” diyor. “Yokedildiler” demesi ile birlikte ideolojiyi bu yok etme işleminden sorumlu tuttuğunu belirtiyor.*

“YHT yapılması bir kısmı; Başkent Ray projesi yapılırken trenler gelmedi, insanlar alternatif yollar bulmaya başladı. Tabii iş yerleri de o zaman azaldı. **İyice sessizleşti buralar. Üzerine de bir travma yaşanınca** insanlar tercih etmemeye başladı. Tarihsel özelliğinden dolayı ve arkadaşlar falan, çok yaşamışlık var. Binalar boşaltılıyor, üniversiteye falan devredildi. Yapılış amacına uygun değil. **Bunlar tabii bellekte kırılmalara yol açıyor**. Bir sürü anımız var. **Anıları silmeye çalışıyorlar gibi. Dokuyu bozuyorlar**. Binayı yıkamıyorlar ama mesela içindeki lokantayı, pastaneyi kapatıyorlar. Garlar çok önemli merkezlerdir. Son yıllarda demiryolunu dışa atma çalışmaları yürütülüyor. Tarihi işletmeler yok ediliyor. Belleğin tutulması için bir anıt yapılmasına çalışılıyor, karar var ama anıt hala yapılmadı. Burası **tarihi bir merkezdi**, yer olmadığından vagonlarda konaklamışlardı, meclis vardı, devlet işleri buralarda yürütülmüştü. **Belleği yok etmeye çalışıyorlar**. Birçoğu için burada 2002’de başlıyor gar macerası. Hâlbuki **Atatürk’ün naaşı** buraya getirilmiş, **Gar Gazinosu** çok önemliymiş. Çok **önemli bir sosyal ve eğlence merkeziymiş** (Demirkol, 2019).”

Yukarıdaki aktarımlar ile bireylerin bellek mekânını algılamasındaki değişimlere sebep olan başka etkenler tekrar özetlenebiliyor: işlev değişikliği, mimari ve kentsel dokuda meydana gelen yapısal ve fiziki değişimler, sosyal çevrenin değişimi ve ideoloji. İdeolojinin çevrede algıyı olumsuz yönde etkileyen faktörlerin sorumlusu olarak tutulduğu ortak bir sonuca ulaşıyor. Örneğin Sadık Bey YHT’yi anlatırken “*Son zamanlarda yapılan, her şeyde yapılan **en büyüğü olsun, en şaşaalısı olsun düşüncesiyle yapıldığını düşünüyorum. Ruhunun olmadığını düşünüyorum***” ifadelerini kullanıyor. Bu aktarımlarda öne çıkan ve algıyı değiştiren etken olarak ideoloji öne çıkıyor. Aynı zamanda Sadık Bey’in bir kıyas yaparak eski garın bir ruhu olduğuna inandığı ortaya çıkmış oluyor. Bu sözleri ile de çalışmanın ikinci bölümünde detaylı olarak aktarılmış olan “yer duygusu ve yerin ruhu” konuları bireysel bazlı başka bir örneğe kavuşmuş oluyor.

Paralel bir şekilde garın eskisi kadar aktif olmamasının sebepleri sorulduğunda Cüneyt Bey aşağıdaki anlatımı yapıyor:

“Ankara garı belki de YHT ile eskisinden çok daha fazla kullanılıyor bence. Şu an seferler daha fazla. Ama bizim eski bina kullanılmıyor tabii, o ayrı mesele. Keşke insanlar **o havayı koklayarak, o atmosferi koklayarak** devam edebilseydi. **O kamusal hafızanın, kentsel hafızanın sürekliliğini sağlamış olurdu**. Şimdi maalesef **bir kenara atılmış durumda**. Bir on yıl sonra maalesef eğer aynı

zihniyet devam ediyor olursa, bu gar binası da artık bir işe yaramıyor biz bunu bir alış veriş merkezi, bir rezidans yapalım derlerse de şaşırmam doğrusu. Esas onun gerisinde kalan kamusal- kentsel hafızanın silinmesinin hiç dert edilmemesi. Ama **hedefler, bakış açıları, rant** o kadar öyle planda ki öbürlerinin önemli olduğunun farkına bile varmıyor idare edebilen kişiler. **İdeolojinin değişmesi diyebiliriz aslında.”**

Cüneyt Bey yapmış olduğu anlatımda “hedefler, bakış açıları ve rant” kavramlarından bahsediyor. Bu kavramların önemli hale gelmesi ile birlikte de başka değerlerin unutulmasına dikkat çekiyor. Bu değişimden ise net bir şekilde ideolojinin değişmesini sorumlu tuttuğunu aktarıyor.

İdeolojinin etkisi “artık anlamların kaybolmasına gayret etmek”, “yok etmek”, “silme”, “önemini kaybettirmek”, “değerini azaltmak”, “ezmek”, “kapatmaya çalışmak” gibi farklı ifadeler ile bireyler tarafından aktarılan yorumlarda ve anlatımlarda kendisini gösteriyor. Örneğin Tolga Bey Direksiyon Binasını anlatırken *“Sadece ilk Ankara’ya geldiğinde Atatürk’ün orada kaldığını ve o yılların dokusunu hissettiğim mekânlardan birisiydi. Bir uğultusu, bir ruhu, sevabı ile günahı ile kurulmuş bir cumhuriyetin dokusunu veriyordu. Zaten o kadar üstlerine gitmelerinin yok etmek istemelerinin sebebi de bunlar”* ifadelerini kullanırken; Gizem Hanım gar ve çevresindeki değişikliklerde ideolojinin etkisi olup olmadığı sorulduğunda aşağıdaki cevabı vererek çevredeki değişimlerin kasıtlı olarak yapıldığını düşündüğünü belirtiyor:

“Suçluyorum. Çünkü bir mücevherin etrafını eğer ki yüksek yüksek plastiklerle, metallerle kapatırsanız mücevher belki daha küçüktür onlardan, ama daha kıymetlidir. Şu anda onun etrafına yapılan dev binalar aslında onun kıymetini gölgeleyen şeyler.

Aslında gar her şeyden önce döneminin modern yapılarından bir tanesi. Camı, demiri kullanan, Art Deco ürünler kullanan ama aynı zamanda işte o dönemin Milli Mimarisini oluşturan, **o dönemin milli mimarisine karşılık gelen** aslında **yine modern tekniği kullanan** ama **aynı zamanda millinin kendisinden bir şeyler kattığı**, işte sanırım Şekip Akalın da o zaman TCDD’nin bürosunda çalışan bir mimar diye biliyorum. Hatta yanlış hatırlamıyorsam uzun süre garın tam olarak kime ait olduğu bilinmiyor fakat projesinde Şekip Akalın’ın imzası olduğu için ona ait olduğu bilinmiş. Aslında gar Türk bir mimar tarafından modern bir şekilde ele alınmış bir yapı olduğu için tam bence o dönemin Milli Mimarisinin karşılığı yapılardan bir tanesi kabul edilebilir. Çünkü gar modern bir yapı. Mutlaka detayları ile ilgili tartışılacak şeyler olabilir ama daha önemlisi sosyal anlamda da **o dönemin sosyal anlamda en çok önem taşıyan yapılarından da bir tanesi.** Ama şimdi işte o dev öneme sahip yapının etrafı gerçek anlamda, boyutsal anlamda, devler ile çevriliyor. Bilmiyorum ben gerçekten, yani garı öldürmek dışında başka bir amaçla yapılmış olduğu dışında bir şey gelmiyor aklıma (Sazan, 2019).”

Bireylerin Ankara Tren Garını algılarında, ona atfettikleri anlam ve değerlerde çeşitli değişimlerin yaşandığı yapılan görüşmelerde ortaya çıkan bulgular arasındadır. Bu değişikliklerin nelerden kaynaklandığı araştırılmış, bulgular çeşitli alt başlıklara ayrılarak aktarılmıştır. Bu bölümde algı, anlam ve değer değişiminde çevresel faktörlerin etkisi incelenmiş, çıkan bulgular üç alt başlığın altında aktarılmıştır:

- Yapısal- fiziksel değişimler (planlama, yeni yapılar, yapılandırmalar, mimari ve kentsel yenilikler, düzenlemeler; YHT Garı/ ATG AVM, Ankara (Arena) Spor Salonu ve alt geçitlerin yapılması gibi)
- Sosyal Değişimler: Sosyal bir yaşam ve eğlence merkezi gibi görülen kullanılan gar ve çevresinde meydana gelen değişimler (Gar Lokantası ve pastanenin kapanması, Gar Gazinosunun değişimi, Gençlik Parkı'nın rağbet görmemesi, sergilerin düzenlenmemesi, vs.)
- İdeolojinin Etkisi: Değişen kent dokusu, mimari ve işlevlerin tarihi mekânları unutturmak, anıları silmek, yok etmek amaçlı kasıtlı yapıldığı düşüncesi ile aktarılan değerlendirmeler vs.

Yukarıda kısaca özetlenmiş olan bu üç bölümde öne çıkan yorum ve anahtar sözcükler Tablo 6 ve 7'den takip edilebilmektedir:

Algı, Anlam Ve Değer Değişiminde Çevresel Faktörler			
Gar Çevresindeki Yapısal Değişimlerde Öne Çıkanlar		Gar Ve Çevresindeki Sosyal Değişimlerde Öne Çıkanlar	
	İşlev kaybı		Gar Lokantasının Kapanması
	İhtiyaç duymama		Pastanenin kapanması
	Farklı ulaşım modları		Protokol kullanımının olmaması
			Gar Gazinosunun Kule Restoran olması
	Merkezin kayması		Gösterilerin olmayışı
	Konum		Alkol satışının olmayışı
	Bilgi aktarımının eksikliği		Gazino bahçesindeki yapının yıkılması
	Simge- sembol oluşu		Sadece bir köprü- geçiş mekânı haline gelmesi
			Sanat galerisinin kapanması
	Alt Geçit(ticari alan)		Sergilerin olmaması
	Alt Geçit(trafik akışı)		Büfelerin azalması
	Meydanın kaybolması- daralması		YHT ile küçük işletmelerin zarar görmesi
	Çevre yapılar (YHT ve Arena)		Seferlerin azalması
			Üniversiteye devir ile yapıların boşaltılması
Siluetin bozulması			
Tarihi dokuya/görünüme ters düşme			
Diğer yapılar ve mekânlar ile ilişkisinin kesilmesi			
(Gençlik Parkı, Cer Modern, Opera)			
Üniversiteye devir			
Gar ve çevresinin algılanmasında ideolojiye bağlanan yorumlar			
Önemini kaybettirdiler			
Kenara attılar			
Gölgelediler			
Yalnızlaştırdılar			
Değerini azalttılar			
Yok edildiler			
Silueti bozdular			
Anıları silmeye çalışıyorlar			
Dokuyu bozuyorlar			
Belleği yok etmeye çalışıyorlar			
Hedefler, bakış açıları, rantların değişmesi			
Ezmeye çalışmak			
Kıymetini gölgelemek			

Tablo 6. Algı, Anlam Ve Değer Değişiminde Çevresel Faktörlerin Etkisi

Gar Ve Çevresinin Bireylerin Algısında Meydana Getirdiği Duygu Değişimleri Ve Yorumlar			
Çevresel Değişimlerin Duygulara Yansımaları	Moral bozucu	Çevresel Faktörlerin Gara Olan Algıdaki Etkilerinden Çıkarılan Yorumlar	Canlılığın azalması
	Üzücü		Siluetin bozulması
	Gereken değer verilmeyen		İşlev kaybı
	Etik olarak yanlış		Korunması gerektiği
	Saygısızlık		Yabana atıldığı
	Yitmek		Geri planda kaldığı
	Kaybolmak		Atıl hale geldiği
	Hüzünlü		Yalnızlaştığı
	Saygı ve sevgi ile karışık bir anı		Bütünlüğün bozulduğu
			Meydanın kalmadığı
			Ezici
			Hâkimiyet kuran
			Sıkıştırılmış
			Kimlik kargaşası
			Ruhu öldürülmüş
			Yaşamayan
			Neredeyse gözükmeyen
			Gölgeleyen
			Değişen çehre
			Uzuvları kesilmiş
			Sadece bir geçiş noktası

Tablo 7. Algıyı Etkileyen Duygu Değişimleri ve Yorumlar

5.2.5 Algı, Anlam ve Değer Değişiminde Toplumsal Olaylar ve 10 Ekim'in Etkisi

Bu bölümde; yapıldığı zamandan bu yana birçok önemli olaya ev sahipliği yapmış, birçok kişi, dönem ve tarihi duruma tanık olmuş tren garı ve çevresinde yaşanan toplumsal olayların bireylerin üzerinde nasıl etkiler bıraktığına dair bulgular paylaşılmaktadır. Tarihi bir bellek mekânı olan tren garının Atatürk ve Cumhuriyet ile ilişkilendiriliyor olduğu sonucu önceki bölümlerde paylaşılan bulgulardan biridir. Bu bölümde, bahsi geçen dönemlerdeki olayların bireylerin algısına yansımalarının nasıl olduğuna bakılmaktadır. Bununla birlikte, garın yakın- kısa tarihi içerisinde yer alan; 10 Ekim 2015'te meydana gelen Ankara Gar Patlaması/ 10 Ekim Katliamı'nın da bireyler üzerinde nasıl etkiler bıraktığına, yaşanan olayların onların mekân algısında ve bu mekâna atfettikleri değerlerde herhangi bir değişime sebep olup olmadığına dair çıkarımlar ve aktarımlar paylaşılmaktadır.

Yapılan görüşmelerde öne çıkan algıyı olumlu ve olumsuz yönde etkilediği anlaşılan üç farklı konu dikkat çekmiştir. Bunlardan ilki, Ankara Tren Garı'nın ve çevresinin eski Ankara'yı, Atatürk'ü, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet dönemlerini hatırlattığı, o dönemde yaşanan zorlukları, yeni bir devletin ve şehrin kurulmasındaki yeri ve önemi, sembolik olarak taşıdığı değeri ve tarihidir. Aynı zamanda özellikle TCDD bünyesindeki bireyler Atatürk'ün demiryollarına vermiş olduğu önemin de onların tren garına olan algısında çok olumlu bir etki bıraktığını belirtmişlerdir. Ortaya çıkan konulardan ikincisi, gar ve trende yaşanan talihsiz kazalar ve yüksek hızlı tren kazaları olmuştur. Bireylerin bu kazalara karşı olumsuz hisleri ve düşüncelerinin güvensizlik, önyargı, korku, telaş ve üzüntü gibi hisler ile belleklerinde kodlanarak mekânı algılarında olumsuz etkiler bıraktığı gözlenmiştir. Algıyı değiştiren ve bireylerin algısında olumsuz yönde değişime sebep olan en büyük toplumsal olayın ise 10 Ekim 2015'te Ankara Garı önünde yaşanan gar patlaması olduğu ortaya çıkmıştır.

Yukarıda yapılan aktarımlardan da takip edilebileceği gibi, algıyı olumlu yönde besleyen olayların, bireylerin gar ile kurmuş oldukları etkileşimlerin yanı sıra tarihi önemi ile kurdukları ilişkiler olduğu anlaşılmıştır. Örneğin Sevican Hanım Tren garının tarihi olduğunu ve Ankara için olduğu kadar bu yönü ile bireyler için de çok önemli olduğunu vurgulayarak *"Atatürk burada, burada yaşamış, hep kullanmış, demiryollarına verdiği önem var, onun için de önemli"* diye belirtmiştir. Benzer şekilde Şerife Hanım da *"Atatürk'ün demiryollarına önem vermesi, sanki o amaçla seyahat etmiş gibi, insan içine girince bir değişik hissediyor"* şeklinde Ankara tren garına karşı olumlu yöndeki hislerini aktarmıştır. Bu aktarımlar ile paralel olarak Yavuz Bey *"Tarihe meraklıyım, yıllar önce yaşanmış, çok önemli bazı toplantıları burada yapıyordu diyorsunuz, Fikriye ile yaşamış, onları düşünüyorsunuz, Topal Osman öldürmeye gelmiş falan, bunlar hep tarihi hikâyeler, onları hatırlıyorsunuz"* şeklinde vagonun ve direksiyon binasının önemini vurgulamıştır (Urlu, Kahraman, Demirkol, 2019). Yapılmış olan anlatımlar ile bireylerin Ankara Tren Garı'nı Atatürk, Cumhuriyet ve tarih ile ilişkilendirdiği görülüyor. Yapının tarihi olmasının yanı sıra, garın o dönemde yaşamış kişileri ve yaşanmış olayları çağrıştırdığı, simgelediği de ortaya çıkıyor. Aynı zamanda yukarıdaki değerlendirmelerde bireylerin garın kent dokusunda önemli, sembolik bir değeri olduğunu düşündükleri anlaşıyor.

Örneğin Sadık Bey garın ona neleri çağrıştırdığını, mekânı algılamasında nelerin etkili olduğu sorulduğunda; *“Ulusta İller Bankası, PTT binası, Gar; direkt **eski Ankara’yı, cumhuriyetin ilk yıllarını** çağrıştırıyor. Kesinlikle **sahip çıkılması ve korunması gerekiyor diye düşünüyorum**”* aktarımlarını yapıyor. Böylelikle onun mekânı algılamasında en önemli etkenlerin çevre yapılar ile bir bütün olarak tarih, cumhuriyet, tarihi dokular ve yaşadığı deneyimler olduğu sonucuna varılıyor. Feray Hanım ise toplumsal olayların onun mekân algısında nasıl bir yeri olduğuna dair aşağıdaki anlatımı yapıyor:

“Ben garı düşününce çok mutlu oluyorum. Ben terörü değil, hala tam tersini hatırlıyorum. İnşa edilmesi uğruna yaşanmış savaşlar, şehitler, dedeler, neneler, çocuklar ve her ne pahasına olursa olsun bir insanın ayağa kalkması gibi, yaşıyorum, bu ülkede yaşıyor olduğunu bu tür şeylerle göstermiş. O yüzden çok anlamlı bana göre, o duygusu çok müthiş. Bana hiç şunu hatırlatmıyor tren garları; veda vs. falan... Tamamen bir ulusun inşasını hatırlıyorum (Ünlü, 2019).”

Feray Hanım *“kötü ne hatırlayabilirim”* diye düşünüyor, ancak bir şey bulamıyor. Çünkü ilk başta Ankara Tren Garı ve trenler ona hep eskiden, çocukluğundan kalma güzel anılarını, güzel duygularını çağrıştırıyor. Ankara Tren Garı’nı başka olaylarla değil, Atatürk ile Kurtuluş Savaşı’nda yaşanan yokluklar ve zorluklar ile Cumhuriyet ile savaştan çıkmış ve yorgun bir ulusun tekrar ayağa kalkmasında büyük payı olan yeni bir inşa, bir sembol hali ile bağdaştırıyor. Ankara Tren Garı ona tüm bu tarihi, ülkenin tarihini, kendi deyişi ile *“bizim biz olmamızı sağlayan geçmişimizi, o altı doluluğu”* çağrıştırıyor.

Ankara Tren Garı, tarihi ve kenti simgeleyen; Atatürk ile sembolleşmiş bir yapı olarak algılanıyor. Başka olaylar yaşanmış da olsa bireyler yapının bu açıdan değerinin onlar için hep sabit olduğunu, hep olumlu algıladıklarını belirtiyorlar. Ancak buna karşılık, yapıyı ve çevresini olumsuz olarak değerlendirdikleri başka olaylar olduğuna parmak basmayı da ihmal etmiyorlar. Bu olumsuz algının bir sebebinin çeşitli dönemlerde yaşanan tren kazaları olduğu ortaya çıkıyor. Örneğin, olumlu- olumsuz pek çok düşüncesi, hatırası olduğunu belirten Sevican Hanım, olumsuzlardan bir kısmını şu şekilde anlatıyor:

“Çok var. İyiler de var, kötülerde var. Mesela bir dönem trenin önüne atlayarak intihar etmek niyeyse çok moda olmuştu. Onları gördük mesela, kadın köprünün üzerinden gelen trenin önüne atlamış, onları gördük, bacağı kopmuştu getiriyorlardı. Tren durunca ne oldu diye sorardık intihar vakası derlerdi. Bazı kazalar oldu eskide de, yeni de... Patlama oldu bunlar hep kötü şeyler.”

Sevican Hanım ile benzer örnekleri Pınar Hanım ve Türkan Hanım da paylaşıyorlar. Pınar Hanım, TCDD Genel Müdürlüğü'ndeki ofisinin raylara bakan bir manzaraya sahip olduğunu, revirin ve ambulansların da bu manzaraya dâhil olduğunu belirterek tren kazalarında yaralananların sedye ile götürülüşlerine çok tanık olduklarını, kopan uzuvlar da olmak üzere kendisini travmatik şekilde etkileyen görüntülerin belleğine kazındığını aktarıyor. Türkan Hanım da çalışma arkadaşının anılarına paralel olarak tanık olduğu bu kazalara şu örnekleri veriyor:

“Kazalara şahit olduk, uzaktan izledik, kendim de içindeyken trenden atladığım oldu bir- iki kere, tren raydan çıktı, yaralamalı değildi ama korkusu büyüktü. Trenin kestiği insanları da gördük, götürüyorlardı sedyeyle. Trenin üzerinde yanan bir çocuk gördüm, çıkmış oraya haylazlık yapacağım diye, elektriklere takıldı, elektrik çarptı düştü oradan. Onları gördük hep odamızdan, tren garı benim için iş yeri, 30 yıl çalıştığım, bunlara tanık olduğum yer işte (Keser, 2019)”

Kendisinin de belirtmiş olduğu gibi TCDD çalışanların medyaya yansımayan olaylara dahi yakından şahit oldukları ve bu olayların belleklerinde yer ettiği görülüyor. Mekâna olan algılarının olumsuz olarak etkilendiği söylenebilirken, atfettikleri anlamın değişmediği de yine aynı yorumlardan çıkarılabiliyor. Bir başka görüşmeci Mehmet Bey ise, kendi deneyimlediği tren seyahatlerinden anılar da paylaşarak olumsuz olarak değerlendirdiği örnekler aktarıyor:

“1990’larda çok trafik kazası oluyordu, tren o zamanlar daha güvenilir bir araçtı. Şimdi ise altyapıdaki eksiklikler nedeni ile tren kazaları çok yaşanıyor, neyse bu konulara girmeyelim. Olumsuz anılar tabii var, çok beklediğimiz zamanlar oldu, tren arıza yaptı, çekmediği zamanlar oldu, yeni trenler beklendi. Ailece olduğumuz için ne yiyeceğiz, içeceğiz... (Tunçer, 2019)”

Gara karşı olumsuz hislerinin olup olmadığı sorulduğunda Tolga Bey gara karşı genel olarak beslediği hisleri de özetleyecek şekilde aşağıdaki anlatımı yapıyor:

“Olumsuz olarak 10 Ekim gibi... Hızlı tren, ilk yapıldığında hızlandırılmış tren vardı. İlk duyduğumda felaket olacak demiştim. **O kaza da çok kötüydü, 120 kişi hayatını kaybetti** dediler ama aslında daha da fazlaydı. Bu beni çok **soğuttu zaten ilk olarak**. Dolaylı olarak yani, olaylardan ama gar benim için mekân olarak hiçbir zaman olumsuz olmadı. **O batıya açılan ufuk gibi**. Gerçi doğuya da gitmişliğim vardı. Tatvan’dan Van’a gitmiştik. Van Gölü büyüğü bir yerdi. Tahran’a gidecek olan devam edecek olan trenler feribota geçerdi, raylardı vardı. Bir de 70’li yıllar Hindistan’a Katmandu’ya giden hippiler vardı, o zaman tabii peçe bilmezdik, kara kara o kadınların kıyafetleri, başında o şeylerle Sihler vardı tabii, yani **Nuh’un gemisi gibiydi, büyüğü bir yolculuktu. Benim için gar hep açılan bir yerdi**. Ne güzel oldu bak beni de götürdün eski anılarıma (Arvas, 2019).”

Tolga Bey, aktardığı anılar ile mekân olarak, yanı mimari bir yapı olarak garın kendisine hiçbir zaman olumsuz yaklaşmadığını; ancak algısının dış faktörlerden olumsuz yönde etkilenip değiştiğini yukarıdaki paylaşımında belirtmiş oluyor. Mekâna karşı beslediği güzel

duyguların üzerine kazaların onu mekândan “soğutmuş” olmasını belirtmesi, insanın sahip olduğu yer duygusunun farklı etkenler ve başka deneyimler ile değişebileceğini de göstermiş oluyor. Yaşanan duygu değişimleri de paralel bir şekilde bireylerin mekânı algılamalarında değişikliklere sebep olabiliyor. Tolga Bey ve Feray Hanım’ın anlatımlarına benzer şekilde Gizem Hanım da gara karşı algısının olumsuz yönde nasıl etkilendiğini aşağıdaki biçimde aktarıyor. Gizem Hanım’ın yorumları ile birlikte garın kendisinin değil de maruz kaldığı dış etmenlerin bireylerin algısında ve atfettikleri değerlerde değişime sebep olduğu görüşü tekrar desteklenmiş oluyor:

“Maalesef Ankara Garında gerçekleşen **patlama**, bununla birlikte gerçekleşen **yüksek hızlı tren kazaları, gara olan o nostaljik ışığı biraz söndürdü**, yani bu garın yaptığı bir şey değil tabii, ama **artık oranın maalesef yasla, hüznle, matemle eş tutulmasından kaynaklı olarak o mekanın anlamını değiştirdi**. YHT kazaları da aslında trene olan güveni azalttı. Ben hem patlama hem de YHT kazaları sonrasında da treni kullandım. Ama açıkçası her gittiğimde hem şehrin güvensizliğini hem de YHT nin güvensizliğini hissederek gittim.”

Toplumsal Olaylar ile Gara Karşı Değişen Algının Bellekteki İzleri	
Tarih, Atatürk ve Cumhuriyet üzerinden geliştirilen algıda olumlu etkiler	Atatürk Direksiyon Binasında kalmış
	Atatürk Ankara Garını kullanmış
	Atatürk demiryollarına önem vermiş
	Gar karargâh olarak kullanılmış
	Önemli kararlar burada alınmış
	Atatürk ile ilgili hikâyeleri hatırlatıyor
	Cumhuriyet dönemi ruhunu yansıtıyor
	Kurtuluş Savaşı'nda önemli bir merkez
	Eski Ankara'yı hatırlatıyor
	Tarihi bir yapı
	Cumhuriyet Dönemi yapısı
	Çevredeki diğer tarihi yapıları hatırlatıyor
	Tarihi hikâyeleri hatırlatıyor
	Bir ulusun yeniden inşasını hatırlatıyor
	Bir insanın ayağa kalkması gibi bir ulusun ayağa kalkmasını simgeliyor
	Yaşanan zorlukları ve yoklukları sembolize ediyor
Tren Kazalarının Bireylerin Gara ve Trene Karşı Beslediği Duygulardaki Yansımaları	Travmatik görüntüler
	Korku
	Telaş
	Endişe
	Felaket
	Güvensizlik
	Önyargı
	Tedirginlik
	Mekândan soğuma
	Alt yapı eksikliklerine güvensizlik

Tablo 8. Toplumsal Olayların Algı ve Anlamlandırmadaki Yansımaları

Yukarıdaki tabloda takip edilebileceği gibi, bireylerin gara karşı olan algısında tarih, Atatürk ve Cumhuriyet hep olumlu etkiler bırakıyor. Bu açıdan yaklaşıldığında bireylerin gara yükledikleri anlamın değişmediği anlaşıyor. Bireyler bu noktadan yaklaştıklarında gara karşı duydukları saygı, sevgi, minnet, gurur, nostalji gibi hislere referans veriyorlar. Ancak tablonun alt kısmından anlaşılabileceği gibi yaşanan kazalar da tam tersi bireyleri olumsuz olarak etkileyerek, olumsuz hisleri çağrıştırarak algılarında değişim yaşandığını gösteriyor.

10 Ekim 2015 Ankara Gar Patlaması

Türkiye tarihine acı bir gün olarak geçen 10 Ekim 2015'te "Emek, Barış ve Demokrasi Mitingi" sırasında Ankara Tren Garı önündeki meydanda ardarda iki patlama meydana gelmiş ve 103 vatandaş hayatını kaybetmiştir. Bu olay kolektif bellekte yer eden acı terör olaylarından birisi olarak tarihe geçmiştir ve araştırmanın yazım aşamasında hala olayla ilgili davalar devam etmektedir. Kolektif bellekte önemli bir yeri olan bu toplumsal olay, "10 Ekim Katliamı" veya "Ankara Gar Patlaması" olarak anılmaktadır. Araştırma içerisinde bu olaya daha önce değinilmiştir. Gar patlaması bireylerin belleklerinde acı bir şekilde yer eden bir terör olayı olarak hatırlanmakla birlikte, gerçekleştiği yer olan tren garına karşı da bireylerin algısını değiştirdiği gözlenmiştir. Bu bölümde, yapılmakta olan "algı değişimi yorumu"nu destekleyen paylaşımlara ve aktarımlara yer verilmektedir.

Araştırmanın alan çalışması kısmında toplumsal olayların algı, anlam ve değer değişimine etkisinin bulunup bulunmadığına dair yapılandırılmış sorular kartopu tekniği ile ulaşılan görüşmecilere yöneltilmiştir. Garın yakın tarihinde önemli bir yeri olduğu için de gar patlamasına ait bazı sorular üzerinden bireylerin olay ile ilişkili hatıraları, düşünceleri, hisleri ve mekân algıları değerlendirilmiştir. Görüşmecilere gar patlamasını hatırlıyor musunuz, nasıl haberiniz oldu gibi sorular da yöneltilerek; birebir deneyimlenmese de olayların grup iletişim ve etkileşimleri ile algıyı etkilediği ve kolektif belleği oluşturduğu düşüncesinin doğruluğu da sorgulanmıştır. Bu bağlamda, emekli bir TCDD çalışanı olan Türkan Hanım, patlamayı birebir deneyimlemeyen bir birey olarak; *"Feci, hala tüylerim diken diken oluyor. Sabah arkadaşlardan haberimiz oldu, medyadan duymadık. Orada arkadaşlarımız olduğu için onları araştırmaya başladık, ikisini kaybettik, çok korkunç bir şeydi, o günümüz kâbus gibiydi "* şeklindeki aktarımları ile yukarıdaki düşüncenin doğruluğunu destekleyen açıklamalar yapmıştır. Türkan Hanım, emekli olduktan sonra garı ve o bölgeyi kullanmaya devam etmiyormuş. İş ilişkisi bittikten sonra artık yapı ve çevresindeki alışkanlıkları sona ermiş. Kızına yakın olmak için şehrin başka bir tarafına taşındığı için günlük alışkanlıklarını da yaşadığı çevreye taşımış. *"Hiç gitmedim, görmedim, girmedim. Arabayla geçiyorum bazen tüylerim diken diken oluyor, o çalıştığımda olan güzel anılar hiç gelmiyor, direkt patlama geliyor gözüme"* aktarımlarını yapıyor. Burada yapmış olduğu yorumlar ile aslında ömrünün yarısını geçirdiği, her gün gittiği, kişiselleştirdiği, yakın çevresi ile ilişkiler kurduğu yapının; yaşanan trajik olay sonrasında kendi belleğinde eski ve güzel hatıralarını

baskılayarak yalnızca bu kolektif olay ile kodlandığını da ortaya koymuş oluyor. Paralel şekilde araştırmanın 3.3.2. bölümünde anlatılan “toplumsal olayların mekân algısı ve kolektif bellek ile ilişkisi” kısmında yer alan açıklamaları da desteklemiş oluyor. Patlamanın yaşandığı sırada iş yerlerinde olduklarını belirten Ramazan Bey ve Nuri Bey ise patlamanın onları çok etkilediğini, fakat bir şekilde alışarak, unutmaya çalışarak günlük rutinlerine geri dönerek bu olayın üzücü bir hatıra olarak belleklerinde yer ettiğini anlatıyorlar. Her gün büfedeki işlerine gitmek zorunda olmalarının, garın onlar için ekmek kapısı olmasının, patlamayı atlatmalarında etkili olduğunu da vurguluyorlar. Ramazan Bey o günü aşağıdaki şekilde anlatıyor:

“Patlamada buradaydım. Ben tahmin ediyordum. Benim kardeşim var birlikte çalışmaya geliyoruz, o sabah dedi ben de seyyar geleyim su falan satayım diye. Dedim ki gelme, bugün sıkıntı var. Çünkü emniyetin aldığı tedbirleri biliyoruz mitinglerde falan, o gün hiç bir önlem yok, arabalar kaldırılmamış. Hiç önlem alınmamış, normalde araba falan bırakılmaz. Bomba olarak değil de kavgaya dövuş falan. Gitsinler diye bekliyorum gitmediler sonrası zaten ortalık karıştı insanlar kan revan içinde. O sıkıntılı bir gündü. O an bir şey yoktu ama sonradan psikolojik olarak bozuldum ben, bir garip oldum. Bizim de 15 tane arkadaşımız öldü. Camlar yıkıldı, sarsıntı oldu. İnsanlar belli bir süre gelip giderken sıkıntı yaşadılar. Olaydan sonra burada polislerin olması da caydırıcı oldu (Arı, 2019).”

Diğer görüşmeci Nuri Bey ise, Gar önünde yaşanmış olan patlama sırasında büfede çalıştığını anlatıyor. Patlama dışarıda olduğu için çok dâhil olmadığını, patlama seslerini, insanların panik ve çaresizliğini, telaşını, korkusunu anlatıyor. O günü **“perişanlık”** olarak tarifliyor. Büfenin içte kaldığı için patlamadan zarar görmediğini ancak sesler ile birlikte büyük bir sarsıntının olduğunu ve büfenin yan tarafında bulunan camların döküldüğünü, yapının zarar gördüğünü aktarıyor. *“Biz her şeyi çok çabuk unutan bir milletiz, her şeye çabuk alışıyoruz”* diyerek gar patlamasının ardından gördüğü ve gözlemlediği kadarı ile insanların yaklaşımlarını yorumluyor. Kendisinin *“günü kurtarmaya çalışıyoruz, gelmeye mecburuz”* diyerek patlama sonrasında algısının ve gara bakışının çok da değişmediğini, **üzülerek hatırladığını ama çabuk atlatarak günlük rutinine geri döndüğünü** söylüyor.

Pınar Hanım, gara karşı olumlu- olumsuz hisleri olup olmadığı sorulduğunda algısını değiştiren olumsuz etken olarak gar patlamasını örnek veriyor. Eşinin de TCDD çalışanı olduğunu; onunla ve arkadaşları ile birlikte birçok eyleme katıldıklarını anlatıyor. Sendika bağından dolayı düzenlenen eylemlere birleşip gittiklerini söylüyor. O günü şu şekilde aktarıyor:

“Eşimin arkadaşları o gün onu da çağırmışlardı. Ben zaten bir şeyim vardı, tam hatırlamıyorum, gidemeyecektim. Onun da bir işi çıktı ya da bir şey oldu, o da gitmedi gün köprüye de yakın olan evdeydik, böyle saat 10.00 sularında büyük bir ses duyduk, anlamadık ne olduğunu. Televizyonu açınca hep altyazılar geçiyordu son dakika falan diye, öyle haberimiz oldu patlamadan. Sonra işte arkadaşlarımızı aradık hep, ulaşmaya çalıştık (Cumhurlu, 2019).”

Pınar Hanım, yakın arkadaşlarından iki tanesine ulaşamadıklarını söylüyor. *“İdil vardı, hep aradım ama ulaşamadım, sonra işte morgdan çıktı ölüsü”* diyor. Arkadaşı ile olaydan bir gün önce beraber olduklarını; *“sen çok güzel resim yaparsın beni Times dergisine koysana, dedi. Bir fotoğrafı vardı böyle önden çekilmiş ben de o gün bütün gün onunla uğraşmıştım, onu yapayım güzel olsun diye, sonra gösterdim çok beğendi, çok güzel olmuş dedi”* diyor ve ekliyor: “ Hiç unutmuyorum sonra aynı fotoğraf, benim o kullandığım fotoğraf televizyonda çıktı, aynı işte, hiç aklımdan çıkmıyor o (Cumhurlu, 2019)”

Bir başka TCDD çalışanı olan Sevican Hanım patlamanın onun üzerinde bir etki bırakıp bırakmadığı sorulduğunda aşağıdaki şekilde anlatıyor:

“Bırakmaz mı, hala... Çok çok kötüydü. İki arkadaşımızı kaybettik. Biz burada en çok kayıp veren bölümümüz çalışanlardan. Aynı bölümden iki yakın arkadaşımızı kaybettik. Televizyondan duyduk, sonra tabii sürekli telefonlar, ulaşmaya çalıştık. Açmadı. Videolarını gördüm. Bizim ekibin beklediği, olduğu yer böyle, arkadaşımız yerde, kalkmaya çalışıyor, bağırıyorlar, ‘Ali abi, Ali abi iyi olacaksın Ali baba iyi olacaksın’ diye. Pardösüsüyle gördüm, o videoyu izledim ben. Birlikte büyüdüğümüz çok yakınlarımızdı. Ulaşamayınca hastaneleri aradık hep. Hala çok kötü, her ayın 10’unda karanfiller koyuyorlar oraya, ölenlerin resimleri konuldu, arkadaşlarımızı görmek çok kötü. Servisle geçerken, Kızılay tarafına giderken geçiyorum hep, **her seferinde hatırlıyorum. Hep aklıma geliyor. Hala sevmiyorum oradan geçmeyi.”**

Sonrasında o bölgeden geçerken hissettiklerini ve düşüncelerini ise Sevican Hanım şu şekilde aktarıyor:

“Daha soğukmuş gibi, hala bilinçsizce oradan geçerken yerlere basmamaya çalışıyorum. Atlayarak geçiyorum. Çünkü arkadaşlarımdan öldükleri yerleri gördüm. Kanları uzun süre siyah siyah kaldı orada, şimdi yok ama ben **hala o noktalara basamıyorum, hızlı hızlı atlaya atlaya geçiyorum orayı.** Patlamadan haftalar sonra bile damlardan insanların dişlerini, kemiklerini topladılar, haberleri gelirdi, çok feciydi (Urlu, 2019).”

Sevican Hanım’ın anlatımlarından “10 Ekim Katliamı- Ankara Gar Patlamasının” onun mekânı algılamasında derin değişimler yaratmış olduğunu gözlemleniyor. Olaydan önceki anlamının ötesinde şimdi gar ve patlamanın yaşanmış olduğu yer ona çok kötü duyguları, acıyı ve kayıplarını hatırlatıyor. Hala oradan geçmek istememesi, yürürken hızlanması, yerde hala kan izleri varmışçasına atlayarak geçmesi Sevican Hanım’ın bu mekâna çok daha farklı bir önem ve anlam arz etmiş olduğunun göstergesi oluyor. Bu durumda onun mekânı

algılamasında yaşanmış olan toplumsal olayın onun algısını değiştirdiği yönünde bir sonuç çıkıyor. Benzer şekilde başka bir görüşmeci olan Şerife Hanım da olumsuz olarak en önde gelen anısının **gar patlaması** olduğunu; meydana gidince hep kaybettikleri arkadaşlarını hatırladığını aktarıyor.

“Ben o gün sabah, biz seminerden dönmüştük. Hatta trenle dönecektik ama yolda bakım çalışması olduğu için bize onay vermediler, otobüsle geldik. Ben döndüm Akçay’dan eve gidip uyudum, telefonların çalmasıyla uyandım. Döneceğimiz için garda olduğumuzu düşündüler. Öyle haberim oldu. Bir arkadaşımızı arıyorlardı, ulaşamıyorduk. Hastaneleri falan aradık, ben de gittim, oğluyla karşılaştım hatta. Sonra işte morgdan çıktı.

Bölgeyi tabii ki kullanmaya devam ediyorum. O patlama resimleri falan yayınlandı, televizyonda gösterildi. Oradan geçerken hep o sahneler gözüme geliyor. Geçmemek istedik ama mümkün değil. **Artık gar ve çevresi arkadaşımı çağırıştırıyor** (Kahraman, 2019).”

Şerife Hanım’ın 10 Ekimde yaşanan olaya ait aktarımlarında en dikkat çekici şey garın “artık” arkadaşını çağırıştırması oluyor. Daha önceden günlük yaşamının bir parçası olan, işlevsel ve sosyal olarak kullanmakta olduğu, tarihi özellikleri nedeniyle de ayrıca değer verdiği mekânın artık ona kaybettiği arkadaşını çağırştırdığını belirtiyor. Bu yorumlardan; araştırmanın 3.3.2. bölümünde bahsedilmekte olan “toplumsal olayların mekân algısı ve kolektif bellek ile ilişkisi” kısmında da destekleneceği gibi; onun algısında ve mekâna atfettiği değerde olumsuz yönde değişikliklere sebep olduğu anlaşıyor. Buradan çıkarılabilecek olan sonuç, bireylerin bir şekilde tanık oldukları- bildikleri toplumsal olayların (iyi veya kötü) onların mekânı algılamalarında etkili olduğu yönünde oluyor.

Türkan Hanım, Pınar Hanım, Sevican Hanım ve Şerife Hanım patlamada iki çalışma arkadaşlarını kaybettiklerini belirtiyorlar. TCDD çalışanları olan bu görüşmeciler senelerdir birlikte oldukları yakınlarını kaybettikleri ve her gün gittikleri iş yerlerinde yaşandığı için patlamayı çok daha farklı, daha derin, daha duygusal yoğunluklu hatırlıyorlar. Ortak olarak çıkarılan bulgu ise, bireylerin bu toplumsal olaydan fazlaca etkilendikleri ve artık garı farklı şekilde, daha olumsuz bir şekilde algılayarak atfettikleri değerın değiştiği yönünde oluyor. Özellikle “artık” demeleri bu değişimin yaşanmış olduğunu destekliyor. Önceden güzel anıları ile, sosyal olarak yaptıkları ile, günlük rutinlerinin güzel ve nostaljik bir parçası olarak hatırlayıp değer verdikleri, iyi ve güzel duygular ile algıladıkları garı “artık” kayıplar ile, yasla, matemle, hüznle, üzüntü ile hatırladıklarını; garın artık “patlamayı” ve “kaybettikleri arkadaşlarını” çağırştırdığını vurguluyorlar. TCDD çalışanı olan bir başka görüşmeci Yavuz Bey için ise bu olay çok daha başka anlamlar taşıyor. Yavuz Bey’in patlamada meydana

olduğu, yaralandığı, sevdiğini kaybettiği ve yaklaşık 17 ay süren uzun bir tedavi süreci geçirdiği ortaya çıkıyor. Yavuz Bey yaşadıklarını şu şekilde paylaşıyor:

“Zaten miting tertip edilmişti. Arkadaşlar geldiler. Gar binasının biraz ilerisinde binamız var (KESK Binası) orada buluşup alana gittik, çok kalabalıktı. Örgütlere göre yerler vardı, yerimizi aldık, bir türlü başlayamadı. İlk başta bir şey duymadık, **bir basınç oldu**, tam anlayamadık, gayri ihtiyari döndük, orada **yükselen siyah dumanı ve ateşi gördük**. ‘Aa patlama oldu’ dedik, yorum bile yapamadan, vızz diye bir ses, çarptı. Benim algım öyle yani, ha patlama oldu dedim. Düştüm, bilincim açık yani. Yanımda et parçaları falan vardı. Aradan 1 dakika mı ne geçti, geriye doğru baktım. İdil’e baktım, ölmüştü. Gerisi çok kötüydü. İnsanların birçoğu ölmüştü. Yanımda kalkmaya çalışan bir arkadaş. Gözlerimi kapattım, bilincim açık. Sonra bir arkadaş “Yavuz abi iyi olacaksın” dedi, sonra polisler gaz attı. Gaz atınca insanlar geriye çekildi. “Herhalde şimdi öleceğim” dedim. Çünkü hiçbir şey yapamıyorsunuz, kalkamıyorsunuz, nefes alamıyorsunuz. Epey böyle devam etti, biz kendi başımıza kaldık. Tekrar geriye döndüm hiçbir değişiklik yoktu. Yardım gelmiyordu. Sonra birileri geldi. Birileri beni pankartın üzerine koyup koştur koştur götürdüler. Bir ambulans vardı, doluydu. Sonra bir ambulans daha geldi beni oraya koydular, yanıma birini mi koydular dedim tam algılayamıyorum. İbn-i Sina’ya götüreceklermiş beni çok doluymuş, Başkent’e götürmüşler (Demirkol, 2019).”

Yavuz Bey ara ara gözünü açmış, bilinci açılmış ama tam anlayamıyormuş. Koşturmaca varmış. Sonrasında gözünü açtığı anda siyahi bir doktor gördüğünü, üstünü çıkarttıklarını söylüyor. “*Gerisini zaten hatırlamıyorum*”, diyor. Sol bacağına şarapnel çarpmış ve sırtına 8 tane bilye saplanmış, bilyelerin 3 tanesi alınmış, gerisi hala vücudunda, kırıkları var, siyatik sinirleri zarar görmüş. Uzun bir tedavi süreci yaşamış. Yaşamış olduğu acı dolu deneyimden sonra geri dönüşünü, bu çevreye bakışını, algısının nasıl olduğunu ise şu cümleler ile ifade ediyor:

“Katliama ev sahipliği yapan meydan”

“Gar duyunca direkt katliamı çağırıştırıyor. Her ayın 10’unda orada anma yapılıyor. Aradan 8-9 ay geçtikten sonra anmaya geldim. **Olayları tabii tekrar yaşıyorum.** Servis oradan geçiyor. Geçerken, **oradaki anıtı sanki yokmuş gibi farz ediyorum. Sanki yaşamamışım gibi davranmaya çalışıyorum** (Demirkol, 2019).”

Yavuz Bey’in yaşadığı trajik olaya ve travmaya ait anlatımları ve en son paragrafta yapmış olduğu aktarımları ayrıca önem taşıyor. Eskiden tarih ve Atatürk ile bağdaştırdığı, sosyal olarak da kullandığı ve güzel anılar biriktirmiş olduğu mekânı artık çok daha farklı bir şekilde anlamlandırdığını ifade ediyor, “*gar duyunca direkt katliamı çağırıştırıyor*”, diyor. Mekânı algısında yaşadığı katliam çok büyük bir etkide bulunmuş, algı ve değer değişimini net bir şekilde yansıtıyor. Ancak ifadelerinde belirttiği başka bir cümle “her ayın 10’unda orada anma yapılıyor” cümlesi; garın tarihi niteliği, kültürel ve sembolik değeri, Cumhuriyet ve Atatürk ile ilişkisi bağlamında bir bellek mekânı olmasının yanı sıra; 2015’in 10 Ekimi’nden

beri başka bir anlamda da bellek mekânı olduğunu ortaya çıkartıyor. Unutmamak-unutulmamak- anmak amacı ile patlamada kaybettikleri sevdikleri için her ayın 10'unda bu mekân ziyaret ediliyor ve patlamanın meydana geldiği yerde bulunan üçgen prizma şeklinde, üzerinde kaybedilenlerin fotoğraflarının bulunduğu anıta karanfiller bırakılıyor.

Yavuz Bey, patlamada hayatını kaybedenlerin yakınlarının kurduğu bir dernekleri olduğunu anlatıyor, patlamanın olduğu yere bir anma anıtı yaptırmaya çalışıyorlar. Onun da rızası ile kendi elinden bu anıtın yapılmasına dair edinilen belediye kararına araştırmanın sonunda yer alan ekler kısmından ulaşılabiliniyor. Karar alınıp onay verilmesine rağmen hala anıt yapılmamış, bundan dolayı duyduğu rahatsızlığı dile getiriyor. Özellikle yaşadığı olaydan sonra, bellek, kolektif bellek konularına olan ilgisinin artmış olduğunu da aktarımlarına ekliyor. Burada araştırmanın üçüncü bölümünde yer alan bellek mekânları, bellek mekânlarının bireysel değeri ve bellek mekânlarının toplumsal değeri başlıkları ile yapılmış olan açıklamalara ve örneklerle bir yenisi daha eklenmiş oluyor. Bu anlatımlar ile birlikte; bellek mekânlarının bir çeşit anma yerleri olduğu ve bu yönleri ile de algılandıkları düşüncesi de tekrar savunulmuş oluyor.

Patlama esnasında garda olduğu öğrenilen bir başka görüşmeci Simay Hanım ise yaşadıklarını sanki yeniden oradaymış gibi ve oldukça detaylı olarak aşağıdaki gibi aktarıyor:

“Ben oradaki eyleme katılmadım, Eskişehir aktarmalı Bursa'ya gidecektim. Saat 10.15'te trenim vardı. Ben de erkenden çıktım orada kahvaltımı yaparım dedim. TCDD den bir mesaj geldi, eylem dolayısıyla yolların kapalı olduğuna, geç kalınmamasına dair bir uyarı mesajı geldi. Kızılay'a gittim, taksiye bindim. Taksi beni Tandoğan metrosunda bıraktı, inip yürümeye başladım. Miting alanına geldim, çok fazla çeşit insan vardı, sağ çaprazımda omzunda çocuğuyla duran bir adam vardı. Her kesimden insan vardı. İçeriye girip 20 adım kadar attıktan sonra ilk dikkatimi çekip de düşündüğüm şey burada hiç polis yok oldu. Bunu düşündüm, **tedirgin** oldum çok kalabalıktı, sivil polislerin olduğunu düşündüm. 09.45 gibi oradaydım. **Kolonların, merdivenlerin olduğu yer** silme insandı, çok kalabalıktı. Orada köfte yapan, simit satan satıcılar vardı, halay çekenler vardı. İç mekâna girip peronlara çıkınca orada bir **büfe** var. Orada satılan simitleri beğenmedim, dışarıda gördüklerim daha taze geldi. Dışarıdan almaya karar verdim. Merdivenlerden indim sağ tarafta süs havuzu var o süs havuzunun yanında bir tane simitçi vardı. Oradan simit alıp **3-4 basamaklık giriş merdivenlerini** çıktım. Simidi yiyerek etrafı gözlemledim. Sendikalar, farklı farklı insanlar vardı, biraz tedirgin oldum. İçeriye girmeye karar verdim. YHT için kontrol noktası var, xray den geçtim, kenarda bekliyorum, telefonla konuşacaktım, ilk patlama sesi geldi “güüm” diye bir ses yankılandı. Kaç saniye geçti kestiremiyorum, belki 10 saniye falan geçmiştir bilemiyorum, sonra ikinci patlama oldu. İlk patlamada çevremdeki herkesle birlikte donup kaldık. Dur tuşuna basılmış gibi oldu, bina yıkılacak sandım ciddi anlamda bir sarsıntı oldu ve resmen yer ayağımın altından kaydı, camlar falan titredi o basıncı hissettim. İkinci patlama olduğu anda insanlar kaçışmaya başladılar. Ben trenin önündeydim. Sola gittim, gidecek yer yok, raylar var, sağa döndüm yer yok. Yüzümü trene döndüm, her yerde çığlıklar vardı. Telefonla arkadaşımı aradım. Ses bombasıdır dedi. İkinci patlamada **peron alanının**

cephesine bakan camlar döküldü, aşağı indiler. İçeriye, miting alanına baktığımda, oradaki kapıda insanların birbirlerinin üzerine basarak içeri kaçmaya çalıştıklarını gördüm. Hâlbuki içeride de bir bomba olabilirdi. Ama sanırım insanlar tamamen bir refleksle, korunma içgüdüsü ile kaçma, kapalı bir alana sığınma ihtiyacında davrandılar. Birbirlerini eze eze içeri kaçmaya çalışıyorlardı. Yığıntı halindeydiler, insan kulesi gördüm. Yankılanan çığlıklar vardı sürekli. İçeride de bomba olduğuna dair bir spekülasyon oldu, insanlar çıldırmış gibilerdi. Herkes panik halindeydi. Ben donup kaldım, etrafı izliyordum. Bu sefer trenin kapılarını açtılar. İnsanlar trene binmeye çalışıyorlardı. Ben de trene girip yerime oturdum. Dışarıyı izlemeye devam ettim. Kan içinde insanlar panik içerisinde koşturuyorlardı, trende volta atıyorlardı. **Çığlıklar kulağımdan hala gitmiyor. Hala güm diye bir ses duyduğumda tamamen buz kesiliyorum** (Özkan, 2019)”

Artık yeni garı kullansa da arada bir toplu taşımayı kullanabilmek için eski gardan geçtiğini belirten Simay Hanım her gara girdiğinde istemsiz olarak patlamadan kalan bir iz var mı diye mekânı incelediğini, bir farklılık var mı diye kontrol ettiğini, camlara baktığını söylüyor.

“Ben patlamadan iki gün sonra Ankara’ya da trenle döndüm ve o çok kötüydü. Kalbim çok hızlı atıyordu. Metanetli bir şekilde trenden indim, içeriden geçtim, **merdivenlerden indim ve durağa doğru giderken yerde bombanın patladığı yerin izini gördüm, karanfiller konulmuştu** ve çukur oluşmuş, etrafında nokta nokta bilyelerin asfaltı deldiği izler oluşmuş ve ben orada ağladım. Gerçekten 5 dk önce 1. patlama benim simit aldığım yerin ters tarafında oldu ama 2. patlama benim simit aldığım yerde oldu, gerçekten 5 dk.’lık bir farkla ben orada simit alıyor olacaktım. Ben simit alırken orada bir çocuk vardı adam onu su almaya yolladı, acaba o çocuk zamanında geri dönebildi mi, bir kadın daha simit alıyordu acaba kadın o anda orada mıydı diye düşünüyorum, yaşıyor mu diye düşünüyordum. **Tanımadığım insanları merak etmeye başladım** resmen. **Hala oradan geçerken asfalta bakıyorum.** Şu an iz görmedim belki kapatmışlardır ama **gözüm “burada patlama olmuştu” ya dair bir şeyler arıyor hep** (Özkan, 2019).”

Simay Hanım’ın yaşadıklarını anlatırken aslında tekrar o anda mekânın içerisinde aynı şeyleri yaşarcasına deneyimlerini paylaşması, mekânı birebir gözünde canlandırarak detayları ile hatırlıyor olması dikkat çekiyor. Mekânı olaylar ile ilişkilendirirken yaşadıklarını ona hissettirdikleri ile anlatıyor. Özellikle gara ait mekânları ve mekânsal olarak hatırladıkları olup olmadığı sorulduğunda aklına gelmemiş detayları olayı anlatırken tek tek hatırlayıp anlatması dikkat çekiyor. Örneğin; peron alanında sağ tarafta bulunan büfe; giriş alanındaki kolonlar; 3-4 basamaklık giriş merdivenleri; peron alanına bakan camlar; süs havuzu gibi mekânları ve öğeleri algılamış olduğu, bildiği, belleğinde sakladığı ve olayı tekrar yaşarcasına hatırladığında ortaya koyduğu görülüyor. Bu noktada sahip olduğumuz anıları belleğimize atarken mekân- his bağlantısının oluşturularak kodlanması konusunda çalışmanın önceki kısımlarında yapılmış olan aktarımların bir birey üzerinden örneklenmesi de yapılmış oluyor. Aynı şekilde yaşanan bir toplumsal- trajik olayın, bireyin belleğinde ne kadar büyük ve önemli izler bıraktığını da anlamak mümkün olabiliyor. Patlamayı anlatırken yaptığı aktarımların üzerine Simay Hanım ile görüşmemiz şu şekilde devam ediyor:

Araştırmacı: Kötü bir deneyim dahi olsa hatırlamak, o anları hatırlatmak senin için önemli bir şey mi?

Simay: Her ne kadar kötü bir anı da olsa Türkiye tarihinin en büyük terör saldırılarından biriydi o ve ben o ana istemesem de şahitlik ettim. **Sanki unutursam o kadar cana ayıp etmişim gibi hissedeceğim** ve sanırım bu yüzden ister istemez kendime bunu hatırlatıyorum. O mekâna her girdiğimde bilinçsiz olarak gözüm izler arıyor.”

Araştırmanın odak noktası bellek mekânlarının işlev değişikliği, değişen ideolojiler, sosyal yapı, yapının veya çevresinin geçirmiş olduğu fiziksel/ yapısal/ mekânsal değişimler, yaşanan toplumsal olayların bu bellek mekânlarının algılanmasında ve oraya atfedilen değerlerde herhangi bir değişiklik yaratıp yaratmadığı olarak özetlenebilir. Bu bağlamda görüşmecilerin deneyimleri ve hatıraları aracılığı ile yapmış oldukları yorumlar ve çıkarımlar büyük önem taşıyor. Bu sebeple görüşme sırasında yapılmış olan sohbette yaşanan toplumsal olayın gar ve çevresi ile ilgili his ve düşüncelerinde herhangi bir değişiklik yaratıp yaratmadığı aslında görüşmenin önemli sorularından birini temsil ediyor. Örneğin Simay Hanım’ın yukarıdaki anlatımlarına ek olarak “*evet, **benim için hüznün yanında artık ölümü de çağırıştırıyor. Çünkü benim bir arkadaşım da patlamada babasını kaybetti. Ben o mekâna her gittiğimde kafamdan flash back olarak o an, arkadaşımın babasının yüzü, volta atan kanlar içerisindeki çocuk anlık olarak gözümün önüne geliyor. Üzerinde çok durmadan hatırlıyorum***” aktarımları, yaşanan olayın ve yeni deneyimlerin aslında o bellek mekânını algılamasında nasıl etkili olabildiğini de gözler önüne seriyor. Artık tren yolculuğu ve garın onun için daha derin, duygusal ve başka bir olay ile bağlantı kurarak hatırladığı bir süreç ve mekân olduğunu; orayı bambaşka şekillerde algılamaya başladığını ve atfettiği değerlerin farklılaştığını, kendi yapmış olduğu aktarımlar ile de görülebiliyor:

“Mekânsal olarak değil de kullanım olarak artık kullanılmıyor oluşu bence o mekânı iyice **soğuklaştırmış** durumda. Bence özellikle o patlamanın üzerine o kadar **atıl duruma getirilmemesi** gerekiyordu. Artık **hayalet gar** gibi oldu, **bu algısal olarak beni çok rahatsız eden bir durum**. Orayı kalabalık olarak görsem belki her şeyi biraz daha normalleştireceğim. Ama şu an oraya girdiğimde süzülerek çıktığım bir **uzay boşluğuna** girmiş gibi hissediyorum (Özkan, 2019).”

Patlamada garda olmayan veya bir yakını kaybetmemiş olan bireylerin ise bu olaya yine hüznle fakat daha objektif bir bakış açısı ile yaklaşmış oldukları görülüyor. Örneğin Sadık Bey “*Patlamayı sosyal medyadan öğrendim. Aciziyet, yapılacak hiçbir şeyin olamayışı çok saçma geldi. Patlamadan sonra gara çok gittim. O patlama olan yere bakıp düşüncelere dalıyorum. **Patlama ile garı bağdaştırmıyorum. Patlama başka bir yerde de olabilirdi sonuçta, o dönem çok oluyordu. Gar benim için hep eski hali ile duruyor, bir değişim***

olmadı” şeklindeki açıklamaları ile garın patlamadan önceki halinin algısının kendisi için çok daha güçlü olduğunu belirtmiş oluyor. Benzer şekilde Cüneyt Bey de *“Böyle insanlık dışı bir olay yüzünden benim garın fiziksel çevresine olan duygularım değişmedi. Olumsuz olan düşüncelerim iki türlü. Bir tanesi yeni yapının egemen olması; diğeri de o yer altına girilip çıkılması. O binalar zaten saygıyla baktığım binalardı o görüşlerimde bir değişiklik olmadı”* cümleleri ile gara karşı bakışının patlamadan dolayı değişmediğini ifade ediyor. Bu noktada; yapmış olduğu açıklamalarda Cüneyt Bey’in yaşanmış olan kolektif olaydan tabii ki üzücü bir şekilde etkilenmiş olduğu, fakat eskiden beri gara ve çevresindeki tarihi yapılara saygı ile bakarak bir anlam yüklemesinden dolayı olayın onun mekân algısında değişime sebep olmadığı anlaşıyor. Bu yaklaşımlara paralel olarak Mehmet Bey de *“Tabii büyük facia, çok dehşet verici bir olay. O inşaları getirip o gençlerin arasına bırakanların, insanlık dışı, büyük bir suç işlediklerini düşünüyorum. Çok kişi öldü, müthiş bir olay, Allah bir daha göstermesin, Türkiye’yi karıştırmak için yapıldığını düşünüyorum. Ama gara gitme konusunda herhangi bir etkisi olmadı bende. İnsan tamamıyla kötü anıları siliyor”* şeklindeki aktarımları ile patlama olayının gara yüklediği anlamı değiştirmedeğini belirtiyor. Bununla birlikte Mehmet Bey Prag’tan örnekler veriyor. Orada Sovyetler zamanında yaşanmış olan katliamı biraz anlatarak meydandan bahsediyor. O meydana bir anma anıtı olduğunu, bir müzeye çevrildiğini aktarıyor. *“Böyle şeyler unutulmuyor, oraya bir anıt yapılması gerçekten uygun olur”* diyor. Eski birikimleri nedeniyle gara karşı algısının değişmediğini belirten bir diğer görüşmeci Feray Hanım ise bu görüşlerini aşağıdaki şekilde anlatıyor:

“Ben iyi ki gitmedim terör zamanında (...) o hafızamdaki anıları da etkilemesini istemedim. Gidince hiç orada insanlar öldü diye düşünmüyorum ben. Tam aksine oraların inşa edilmesine sebep olan şehitler aklıma geliyor. O an etkilenmişim ama galiba artık unuttum. **Yani unuttum da diyemem de etkisi, yani eskiyi algılamanın, kendi biriktirdiğim anıları algılamanın önüne geçmedi bende** (Ünlü, 2019).”

Tolga Bey ise patlama gününde mitinge katılmak üzere yola çıkmış olduğunu ve o henüz gara varmadan patlamanın gerçekleştiğini belirtiyor. Kendi deneyimini şu şekilde paylaşıyor:

“Gar patlamasından önce zaten o süreçte allak bullaktı. Daha öncesindeki, Kızılay’daki, Güvenpark’taki patlamanın 200 metre yakınındaydım tesadüf olarak. Zaten etkiliyor tüm Türkiye’de olanlar, kendi şehrimde olanlar daha çok etkiliyor. O gün tam mitinge giderken, radyo evini Türk Hava Kurumunu geçip Talat Paşa Bulvarına dönerken oldu patlama ve **o günden sonra da bir daha gara gitmedim. Önünden geçmedim bile**. O sırada da geri döndüm. Burada bir arkadaşşıma geldim,

berbat vaziyetteyiz. İzmir’den miting için gelen, orada olan arkadaşlarımız da vardı, trenle gelmişlerdi. O arkadaşım da geldi, onun 15 metre yakınında olmuş. Gülüyordum, hiç polis yoktu zaten, patlama oldu diyor. Olaydan sonra geldiler ve halimize gülüyorlardı diyor. Et kokuyordu her yer diyordu (Arvas, 2019).”

Patlamadan sonra gara ve o bölgeye gitmemeyi tercih ettiğini söylüyor Tolga Bey. Bu durum aslında önceki aktarımlarında her ne kadar gara karşı hislerinin değişmediğini, olumsuz etkilenmediğini belirtmiş dahi olsa, onun gara ve özellikle çevreye karşı olan algısının etkilenmiş olduğunu ve değiştiğini gözler önüne seriyor. Yapılan yeni binalar ile birlikte sosyal yaşamın değişmesi, yok olması gibi gar patlaması ve yht kazaları da onun algısının değişmesinde etkili olaylar olarak öne çıkıyor. İster istemez bu değişimlere ve bu değişimlere sebep olan ideolojiye karşı rahatsızlık ve tedirginlik duyduğunu konuşmalarından anlaşılıyor. Gara eski güzel anıları, yaşadıkları ve mekânın ona yaşattıkları sebebi ile yüklediği anlam ve değer fiziki olarak değişmese de, duygusal olarak o mekânlara hala bağlılığını sürdürse de; yaptığı yorumlar onun algısının değişmekte olduğunu ortaya çıkartıyor. Bilinçsiz bir şekilde, her ne kadar olay benim gara bakışımı değiştirmeden denilse de yaşanan bu toplumsal olayın sosyal, fiziki ya da duygusal olarak bir şekilde; fiziksel- görsel algısını olmasa da bireylerin psikolojik olarak algısını değiştirdiği ve etkilediği anlaşılıyor. Bu düşünceye paralel olacak şekilde Gizem Hanım’ın aşağıdaki yorumları dikkat çekiyor:

“İnsanların halay çekerken orada patlama olmasının anı aslında garın ne diyeyim sosyal tarihi için en önemli anlardan bir tanesi, bir kırılma noktası. Bugün oraya gittiğinizde orada yaşanan **patlamayı düşünmemenizin de çok mümkünatı yok**. Yani birebir gar ile belki ilişkilendirip düşünmüyorsunuz ama gar o kadar merkezi bir yer ki oraya gittiğinizde mutlaka o insanları düşünmek zorunda hissediyorsunuz kendinizi, **zorunda değil, ister istemez yaptığınız bir şey bir refleks aslında** (Sazan, 2019).”

Gara karşı olan algısında ister istemez, bir refleks olarak bazı değişimler yaşadığını belirten Gizem Hanım’a olay sonrasında gara karşı nasıl bir yaklaşım sergilediğine dair sorular sorulduğunda aşağıdaki dialog gerçekleşiyor:

Araştırmacı: Peki patlamadan sonra garın kendisi ile ilgili, çevresi ile ilgili hisleriniz, düşünceleriniz değişti mi? Oraya bakışınız farklılaştı mı, oraya gara gitme konusunda hisleriniz düşünceleriniz nasıl oldu?

“Bende bu sadece gara karşı olmadı aslında. Şehir merkezinde pek çok patlama gerçekleşti ve şehrin merkezine karşı içimde genel bir güvensizlik oldu. Tabii ki ben bunun için kalkıp garı suçlayacak değilim. Gar aslında bütün nostaljisiyle, yani gar ile ilgili o kadar çok pozitif şey var ki yaşanmış, işte cumhuriyet tarihi ile ilgili, benim de çok pozitif anılarım var. **Cumhuriyetin insanları, oradan geçen insanlar, Atatürk...** Bu patlama oraya yeni bir kötü anı ekledi bence ama eski güzel anıları silemez diye düşünüyorum. Ama bununla birlikte en azından kısa tarih boyunca insanların yas yeri olmaya devam edecek. Ama eğer ki gar yapısı yarı öbür gün yht tarafından ezilip mahvolmazsa belki o

zaman belli bir süre geçtikten sonra tekrar o eski güzel günleri ile cumhuriyet nostaljisi ile hatırlanmaya devam edebilir belki. Ama şu anda internete bile gar yazdığınızda karşınıza ilk çıkan şey patlama fotoğrafları. Dolayısı ile günümüzde ikisini ilişkilendirmeden garı incelemek mümkün değil. Kendi adıma oraya gittiğimde, bunu ister istemez düşünüyorsunuz, ama garın kendine has çok özel bir tarihi var. Bence onu ayrı tutarak gara bakmak lazım diye düşünüyorum.”

Patlamadan sonra bireylerin gara olan algılarını- duygularını etkileyen düşünceler- yorumlar	Gözüme sadece/ direkt patlama geliyor
	Güzel anılarımı hiç hatırlamıyorum
	Üzülerek hatırlıyorum
	Arkadaşlarımızın resimlerini görmek çok kötü
	Her seferinde hatırlıyorum
	Hala oradan geçmeyi sevmiyorum
	Gar daha soğukmuş gibi geliyor
	Oradan geçerken yerlere basmamaya çalışıyorum
	İzler varmış gibi atlayarak geçiyorum
	Meydana girince hep kaybettiğimiz arkadaşlarımızı hatırlıyorum
	Katliama ev sahipliği yapan meydan
	Olayları tekrar yaşıyorum
	Anıtı sanki yokmuş gibi farzediyorum
	Sanki yaşamamışım gibi davranmaya çalışıyorum
	Çığlıklar kulağımdan hala gitmiyor
	Hala 'güm' diye bir ses duyunca buz kesiliyorum
	Her gittiğimde garı- mekânı inceliyorum
	Patlamadan kalan bir iz var mı diye bakıyorum
	Camları kontrol ediyorum
	Tanımadığım insanları merak etmeye başladım
	Hala oradan geçerken asfalta bakıyorum
	Gözüm patlamaya dair izler arıyor
	Sanki unutursam o kadar cana ayıp etmiş olacağım
	Artık hüznün yanında ölümü de çağırıştırıyor
	Üzerinde çok durmadan hatırlıyorum
	Hayalet gar gibi oldu, uzay boşluğuna girer gibi oluyorum
	Atıl olması algısal olarak rahatsız edici bir durum
	Normalleştirilmeye çalışılmalı
	Patlama olan yere bakıp düşüncelere dalıyorum
	O günden sonra bir daha gara gitmedim, önünden bile geçmedim
	Patlamayı düşünmememizin mümkünatı yok

Tablo 9. 10 Ekim Gar Patlamasının Bireylerin Algılarına ve Atfettikleri Değerlere Yansımaları

Patlama ile ilgili Hisler	Feci
	Kâbus Gibi
	Sıkıntı- sıkıntılı
	Telaş, Korku, Panik
	Perişanlık, Çaresizlik
	Katliam
	İnsanlık dışı bir şey
	Büyük facia, suç
	Dehşet verici bir olay
Patlamadan Sonra Gar ile ilgili Hisler	Tüylerim diken diken oluyor
	Caydırıcı oldu
	Kötü-kötü duygular
	Acı
	Kayıp
	Tedirginlik
	Soğuklaştırılmış
	Atıl hale gelmiş

Tablo 10. 10 Ekim Gar Patlamasının Bireylerin Algılarına ve Atfettikleri Değerlere Yansımaları 2

Yukarıdaki tablolarda bölüm içerisinde aktarılmış olan; bireylerin algıları üzerinde etkili olduğu anlaşılan yorumlardan bir derleme bulunmaktadır. Algı, anlam ve duygu değişimlerinde yaşadıklarının birer yansıması olarak değerlendirilebilecek olan bu cümleler ile özellikle patlamayı yakından yaşayan veya patlamada sevdiklerini kaybetmiş olan bireylerin bu kolektif olaydan daha çok etkilendikleri ve bilinçsiz bir şekilde dahi olsa gara ve o bölgeye karşı olan algılarının değiştiği sonucuna ulaşılabilir. Bununla birlikte yukarıda da anlatıldığı gibi, patlamayı dışarıdan deneyimleyen, yakınları bulunmayan ve garı artık çok fazla kullanmayan bireylerin patlama olayına acı verici kolektif bir olay olarak yaklaşmakla birlikte, eski güzel anıları ve duyguları sebebi ile gara karşı fiziksel algılarından da duygusal- sosyal algılarında değişim olduğunu söylemek de mümkün oluyor. Aşağıdaki tabloda patlamanın eski güzel anılarını baskılamadığını belirten bireylerin değerlendirmeleri gözlemlenebiliyor:

Gara karşı eski duygularını koruyan ve algılarının değişmediğini aktaran bireylerin düşünceleri
Patlama ile garı bağdaştırmıyorum
Gar benim için eski hali ile duruyor
Garın fiziksel çevresine olan duygum değişmedi
O binalar zaten saygı ile baktığım binalardı
İnsan tamamıyla kötü anıları siliyor
Oraya bir anıt yapılması uygun olur
Kendi biriktirdiğim anıları algılamanın önüne geçmedi
Olaylar ve değişimler için garı suçlamıyorum
Kötü anılar eski güzel anıları silemez
İnsanların yas yeri olmaya devam edecek
Günümüzde gar ve patlamayı ilişkilendirmeden incelemek mümkün değil
Garın kendisine has bir tarihi var, onu ayrı tutmak lazım

Tablo 11. Patlamayanın algı üzerindeki değişimine farklı yorumlar

Garın artık eskisi gibi kullanılmıyor olması; özellikle de patlama sonrasında yapılan yht garı ile atıl duruma getirilmiş olmasının bireyleri rahatsız eden bir durum olduğu gözlenmiştir. “Uzay boşluğu”, “hayalet gar” gibi ifadeler ile tarifliyorlar, artık mekânın iyice soğuklaşmış bir atmosferinin olmasından rahatsız olduklarını belirtiyorlar. Bununla birlikte, patlama olayının tamamen yok sayılmaya çalışılması, unutturulmaya çalışılması da onları rahatsız eden bir durum olara öne çıkıyor. Sanki özellikle bu olayın bellekten silinmeye çalışıldığını

düşünüyorlar ve bu durumun “bellekte kırılmalara yol açtığını” ekliyorlar. Patlamadan sonra yaşadıkları ile garı olumsuz olarak algıladıklarını ve bu unutturma- üzerini kapatmaya çalışma durumunun onlar için daha kötü olduğunu aktarıyorlar. Ne olursa olsun, patlamanın ve hayatını kaybedenlerin anıtlştırılmasının onların garı ve bölgeyi normalleştirmelerinde olumlu bir adım olacağını belirtiyorlar. Böylelikle, garın eski ulaşım ve sosyal merkez işlevine devam edemese bile bu olay sebebi ile yapılacak olan anıt sayesinde bir bellek mekânı, bir sembol, bir saygı simgesi olarak sürekliliğinin sağlanabileceği ortak görüşünü paylaşıyorlar.

Toplumsal olayların bireylerin bellek mekânlarını algılamalarında, anlamlandırmalarında ve değer atfetmelerindeki etkisi üzerine düzenlenmiş olan bu bölümde; bireyler ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular yorumlanmaktadır. Özellikle öne çıkan noktaların bölüm başında da belirtildiği gibi üç ana konu üzerine yoğunlaştığı gözlenmiştir. Yapının tarihi, tarihsel hikâyeler, Atatürk ve Cumhuriyet dönemi ile olan ilişkisinin bireylerin belleklerinde olumlu algılandığı ve kodlandığı, olumlu hisler ile çağrışım yaptığı ortaya çıkmıştır. Meydana gelen talihsiz olayların, kazaların ve Gar Patlamasının ise bireylerin algılarında olumsuz değişimlere sebebiyet verdiği anlaşılmıştır. Bununla birlikte; patlama ile daha yakından ilgisi olan bireylerin algısındaki değişimin yapının hem fiziki varlığına, hem sosyal algısına, hem hatıralarına hem de duygularına dair mekân algılarında olumsuz değişiklikler yarattığı görülmüştür. Buna karşılık; yapıyı eskisi kadar aktif kullanmayan, sosyal olarak ya da günlük rutinleri içerisinde yapı ile etkileşim kurmayan ve patlama ile yakından ilişkili olmayan bireylerin; bu toplumsal olaylardan olumsuz yönde çok etkilenmedikleri gözlenmiştir. Bahsi geçen bireylerin yapıya karşı eski olumlu ve güzel algı ve duygularının bu son yaşananlar ile baskılanmadığı ve yapının fiziksel varlığına karşı algılarının değişmemiş olduğu da elde edilen bulgular arasındadır. Bir sonraki bölümde önceki bölümlerde de bir şekilde gönderme yapılmış olan işlev değişikliğinin algı, anlam ve değer değişimi üzerindeki etkisine dair bulgular ve yorumlar paylaşılmaktadır.

5.2.6 Algı, Anlam ve Değer Değişiminde İşlevin Etkisi

Ankara Tren Garı araştırma içerisinde hem bir ulaşım yapısı, hem protokole hizmet veren bir yapı, hem de lokantası, berberi, gazinosu, sanat galerisi, lojmanları ve çevresinde etkileşimde olduğu diğer mekânlar ile birlikte bir sosyal merkez olarak aktarılmaktadır. Öncelikli işlevi olan “gar” fonksiyonunun yanında sosyal fonksiyonları garın işlev açısından

değerlendirilmesinde öne çıkan fonksiyonlardır. Bu durumda, garın işlev değişikliğinin algı ve değer değişimi kapsamında incelemesi yapılırken arkasına yapılan Yüksek Hızlı Tren Garı-ATG AVM yapısı ve gar çevresindeki bazı tarihi yapıların üniversiteye devri bireylerin garın işlev kaybından sorumlu tuttukları faktörler olarak dikkat çekmiştir. Bu bağlamda; bu bölüm ATG AVM ve Yüksek Hızlı Tren Garı ile devir konusu yoğunlaşılacak bulguları kapsamaktadır. Bireylerin bahsi geçen yapıları farklı şekillerde değerlendirdikleri ve algıladıkları; eski gar ile başka anlamlarda değer atfettikleri ortaya çıkmıştır. Örneğin Ramazan Bey bu yapıyı *“Bu ülkeye, insanların boynuna vurulmuş angaryalardan biri ATG. Fazla ölü, **bomboş yaşamayan bir yer**. Daha güzel bir şey yapılabilirdi. Tabii ki daha modern de, trenle alakasız. Tren garı da değil, AVM de değil, sineması da yok. İşlevsel olmamasının sebebini direkt hükümete bağlıyorum. İnsanların çalışanların yapabileceği bir şey yok ki”* ifadeleri ile değerlendirmektedir. Onun bu aktarımlarında yapı hem işlev anlamında, hem ideoloji anlamında hem de bireylere sunmuş olduğu atmosfer anlamında olumsuz olarak algıladığı bir mekân olarak yer almıştır.

Nuri Bey ise yeni yapılan yüksek hızlı tren garı ve içerisinde bulunduğu alışveriş merkezi hakkındaki sorular yöneltildiğinde bir işletmeci olarak yorumları ağır bassa da, kullanıcı ve gözlemci olarak da değerlendirmelerini belirtmiş oluyor. Yeni yapılan gar ve avm’nin ‘yap-işlet-devret modeli’ ile yapılmasından dolayı, gelir getirmesinin ön planda olduğu düşünüldüğünden bahsediyor. Ancak çevreye ve bu çevrede yaşayan kitleye uymadığından, çoğu mağazanın açılıp hemen kapandığından ve o avm’nin **yaşamayan bir yer** olduğundan bahsediyor. Bunun sebebini ise politika ile birlikte doğru kurgulanmamış işletme mantığına bağlıyor. İnsanları cezbetmediğine, doğru kitleye hitap etmemesine vurgu yapıyor. Bunlara ek olarak da yapıya ulaşımın çok da kolay olmadığından, her yerde alışveriş merkezi olduğundan, burada insanları çekecek bir özellik bulunmadığından da bahsediyor. *“Avrupa’da yapılan başarılı gar- avm örneklerinin yanından bile geçemez”* diyerek memnuniyetsizliğini aktarıyor. Bu yorumlarına ek olarak da yeni yapılan garın tarihi dokuyu bozduğunu belirterek yeni gar ve avm yapısını **“ucube”** olarak nitelendiriyor. Garın **atıl** duruma getirilmesini ise **politika** ve işlemeyen yeni yapı yüzünden eski garın işlevinin azalması ile ilişkilendiriyor. Coğrafi konum olarak eski garın arkasına paralel şekilde yapılan yeni garın **mantıklı** olduğunu düşünüyor fakat **mimari olarak eski garı ezdiğini ve silüetini bozduğunu**, yeni garın eski gar ve çevresi ile çok **uyumsuz** olduğunu belirtiyor. Aynı

zamanda yapılan yeni yapıların (Ankara Spor Salonu gibi) **eski tarihi kent dokusuna ters** olduğunu belirtiyor. Seferlerin düzene girmesi ile **garın tekrar canlanabileceğini** belirtiyor. Bir başka görüşmeci Pınar Hanım da yeni yapılan YHT garı ve ATG AVM'yi **tarihi yapılara ters düştüğü** için **beğenmediğini** söylüyor. *“garlar, trenler nostaljiktir, **nostaljik** olması gerekir”* diyor ve garların ve tren yolculuklarının sadece seyahat ile değerlendirilmemesi gerektiğini, **yaşanmışlık, deneyim** sunması gerektiğini söylüyor. Yeni garı bu yönden **eksik** buluyor. Biz bile birkaç sefer gittik, beğenmedik, kullanmıyoruz, diyor. *“Sanki o bina yapılıncaya eski gar gölgede kaldı iyice **atıl** oldu gibime geliyor”* diye aktarıyor. Eski garın aktif olmamasını yeni gara, yeni yapının eski yapı ve yapının çevresi ile olan etkileşime engel olduğunu düşünüyor. *“Eski yapılar yok edilmemeli, korunmalı”* diyor. Gar çevresinin, genel müdürlük binalarının üniversiteye devrinden tedirgin olduklarını ekliyor. *“Burası ne olacak, hastane diyenler var, o amaçla yapılmamış ki, nasıl olacak”,* diyerek endişesini ortaya koyuyor. Garı ve çevresini günlük rutininin bir parçası olarak değerlendiren Sevican Hanım, yeni yapı ile sosyal olarak kullandıkları gardaki bu “sosyal fonksiyonların” ATG AVM'ye aktarılmaya çalışıldığını, ancak başarılı bir girişim olarak değerlendirmedeğini belirtiyor. Aynı zamanda yeni yapıyı farklı başlıklar altında değerlendirdiği aşağıdaki aktarımları ile de yeni gar yapısının onun algısında olumsuz etkiler bıraktığını göstermiş oluyor:

“Hiç değilse o taş doku korunabilirdi ve birbirinden bu kadar **alakasız görünümlü yapılar** olmayabilirdi. İnsanlar burada alışveriş yaparlar diye düşünüldü ama zaten Ankara’da yaşayanlar alışverişini yapıp da gidiyor. **Hediyelik eşya türü şeyler olsa olabilirdi,** diye düşünüyorum. Yeni gara insanlar yeni yeni alışıyorlar. Yap- ilet devlet usulü olduğu için fiyatlar çok yüksek. Sadece buradaki kurumlarda çalışanlar oraya gidip alışveriş yapabilir, çok teferruatlı yerler açılmadı. Yemek için Ankamall’e gitmekten oraya gideriz diye düşündük, doğru dürüst yerler açılmadı. **Buradaki kesime uygun olmadı.** İnsanlar yolculuk etmeye geliyorlar, vakti olacak ki gezecek. **Ankara’ya özgü şeyler satılması, tarihsel eşyalar türünde** olabilirdi. **Hatıra objeleri** olabilirdi. İş yeri olabilir dediler, adliyeye yakın diye, ama o kadar da yakın değil. Boş kaldı yani. YHT büroları geldi, sonra onlar da taşındı (Urlu, 2019).”

Sevican Hanım Yüksek hızlı tren garı ve alışveriş merkezine dair yapmış olduğu değerlendirmelerde, yapıyı hem kentsel dokuya olan zıtlığı, kendi deyimi ile “alakasızlığı” ile değerlendiriyor hem de işlevi ve bir sosyal merkez olarak eleştiride bulunuyor. Çalışanlar ve kentliler için işlev bakımından yeterli bulmadığını vurguluyor. **Eski garın aynı zamanda bir sosyal merkez olarak çalışmasındaki fonksiyonellik ve bağı yeni yapıda göremediğini,** oraya hala alışamadığı anlaşıyor. Yeni garı şehrin birçok yerinde bulunan benzer alışveriş merkezleri ile aynı mantığa dayalı bir yapının içerisine sokmak istemiyor. Ankara ile

özdeşleşebilecek, çevresi ve tarihi ile uyumlu; “hatıra” objelerinin ve Ankara’ya ait şeylerin satılabileceği bir yer olsaydı daha uygun bir öneri olacağını aktarması; hala yapının dönemsel ve tarihsel anlamına önem göstermekte olduğunu ortaya koyuyor. Şerife Hanım ise tren garının eskisi kadar aktif olmamasına dair fikirlerini aşağıdaki şekilde aktarıyor:

“Yeni bina bana **hantal ve soğuk** geliyor, havaalanı görüntüsünde. Eski gar kadar **sıcak değil**. Zaten çoğu yer de boş. Şimdi sadece yemek yeri açık neredeyse. Bir de otopark falan da ücretli, insanları çok çekmiyor. **Uğurlama olayı da mümkün olmuyor**, göremiyorsunuz, biniyor gidiyor. Çok büyük bir **rüzgâr var gibi, soğuk** geliyor. O **eski garı gölgeledi** gibi geliyor. İlla ki burada olmasına gerek yoktu ya da başka şekilde yapılabilirdi. Aslında bu gar da o yoğunluğu kaldırabilirdi. Ben eski garın aktif olmamasını daha çok işleve ve bölgesel trenlerin çok olmamasına bağlıyorum. Hızlı tren sadece ulaşım, hız, en kısa sürede. Seyahat keyfi yok yani. Eski gar Gazinosuyla, pastanesiyle falan daha **sosyalmiş** gibi geliyor. YHT sadece AVM gibi geliyor. Pastane de olmayınca garın **havası sönmüş** gibi geliyor artık (Kahraman, 2019).”

Yukarıdaki aktarımlar ile doğrudan “Ankara Tren Garı”nın işlevi değişmemiş de olsa, arkasına yapılmış olan yapının işlev olarak eski gardan rol çalmakta olduğu görülüyor. Aktif kullanımının azalması ile garın sosyal merkez özelliğini kaybetmesinde ilişki kuran Şerife Hanım’ın gara karşı algısında duygusal bir değişim yaşadığını söylemek mümkün oluyor. Mekânın içerisindeki kapanan tarihi işletmeler ile birlikte garın havasının söndüğünü düşünmesi, o mekândaki atmosferin değiştiğini yansıtıyor. Önceden gerek bu işletmeler ile gerekse kullanım yükü açısından ortamın “sıcak” olduğunu düşünürken, yer duygusu (2.3.1.2) kavramına da bir örnek vermiş oluyor. Yapısal ve mimari etkilerin de bireylerin mekânı algılamalarında büyük bir etkisinin olduğu onun yeni gar ve alışveriş merkezi yapılarına dair yapmış olduğu açıklamalarda öne çıkan bir başka faktör oluyor. Benzer bir şekilde “*Mimarisi berbat, kullanışlı değil, trafiği etkiliyor, gereksiz bir yatırımdı, çoğu da boş zaten. Tarihsel doku ile hiç uygun değil, çok kötü ve bağımsız bir yapı. Tamamen olumsuz*” şeklindeki aktarımları ile yeni yapıyı değerlendiren Yavuz Bey de eski garın sosyal fonksiyonlarını kendi bünyesine toplamaya çalışan ATG AVM’nin başarısız olduğunu ve bu durum dolayısı ile algısının olumsuz yönde değiştiğini vurguluyor.

Gar ve çevresinin geçirdiği değişimlerde eski gara paralel hatta tam arkasına, eski gardan daha yüksek olarak inşa edilmiş ve sosyal olarak eski gardaki fonksiyonları, hatta daha fazlasını barındıran ATG AVM ve yeni garın algısal olarak büyük önem taşıdığı düşüncesi ile bireylere yöneltilen sorularda bireylerin kıyaslama yapma şansları doğuyor. Orayı her hafta kullanmakta olan Simay Hanım, kendi deneyimleri ile yeni garı negatif ve pozitif yönleri ile

değerlendirerek, bir mekânın algılanmasında hislerin ne kadar önemli olduğunu şu cümleler ile bir kez daha vurguluyor:

“Takdir ettiğim yönü, **çok geniş açıklıklarının** olması, diğer avm’ler ile kıyaslayınca yerinde bir karar olduğunu düşünüyorum, **daha ferah, gardan bağımsız bir yapı** olarak bakıldığında. Rahat hissettiriyor **ama soğuk** ve **tam olarak yaşamayan** bir avm olduğunu düşünüyorum. Eski garın sosyal hayata katkısının daha efektif olduğunu düşünüyorum. Çünkü oranın daha bir **toplayıcılığı** olduğunu düşünüyorum. Şu anda yht ile yolculuk yaparken seni uğurlayacak olanlar seni bir camekâna sokuyorlar ve gönderiyorlar. Ama eski garda trene girmeden **merdivenlerde** sigara içelim, **havuz kenarında** oturalım diyebiliyordun. Taksiler, arabalar, yoldan geçenler ile **eski garda o zamanlar bir canlılık** vardı. **Bekleme alanı daha kurgulanmıştı**, şuan öyle bir ortam oluşturulmamış. İnsanlar oraya gidiyor, tam saatinde trene geçip gidiyor. Eskisinde mekân olarak da daha sosyal kullanılabilen, sıcak, duygusal, bir şeyler hissettiren bir mekândı, şu anki çok monoton. Eski gar daha **bütüncül bir yaklaşım** sergiliyordu (Özkan, 2019).”

Simay Hanım, mesleki farkındalığa sahip bir görüşmeci olarak mekânları işlevsel özellikleri ile eşleştirerek değerlendiriyor ve aynı zamanda eski gardaki kullanıcı hareketlerine, atmosfere dair yorumlarda bulunarak mekân algısına hissel bir yaklaşımda bulunuyor. Onun yukarıda yapmış olduğu açıklamalar ile birlikte yeni gara olan mekân algısının eski garı algılamasına kıyasla olumsuz bir çizgide gittiği ortaya çıkmış oluyor. Mesleki farkındalığa sahip başka bir görüşmeci olan Cüneyt Bey ise tren garının aktifliğinin azalmasını ulaşım faktörüne bağlayarak; *“Sanki istatistiksel olarak kompleksin, eski binanın değil, o yeni yapının daha sık kullanıldığını söyleyebilirim, ama kendi görüşüm. Ama tabii eskiden çok daha sık kullanılan bir banliyö işletmesi vardı, bunun gittikçe gelişmekte olan başka ulaşım modları nedeni ile önemini yitirdiğini ve az kullanıldığını söyleyebilirim”* yorumlarını yapıyor. Eski gardaki şehir içi hatların azalmasının garın işlevini azalttığını düşündüğünü belirterek yht garı ile birlikte tren kullanımının arttığını gözlemlediğini de vurguluyor. Mehmet Bey ise yeni garın özellikle sosyal işlevleri eski gardan kopardığını destekliyor. Bununla birlikte yapıyı başka bir gözle değerlendirmiş olduğu aşağıdaki yorumları da daha önce görsel algı ile ilişkili olarak garın yht binası ile olan ilişkisine tekrar göndermede bulunuyor:

“Onun için başka yerler bulunabilirdi, ayrıca bu kadar büyük olmasının da gereği yoktu. Bir içinden tren geçen avm, biliyorsunuz reklamlarda da böyle söyleniyordu, koydular. Mimar da arkadaşımız, iyi bir mimar. Ancak plan önemli, belirli bir plana bağlı hareket etmesi gerekiyordu, mesela 40.000 metrekare olacak, e onu nereye yerleştirirsiniz, o programa göre bu binayı çözmesi gerekiyordu. Uyumlu mu, hayır, uyumsuz; modern mi, tartışılır. **Ankara’ya uygun değil. Kale’den bakınca ,yeni gar orada görülüyor. Bütün her şeyin üstünde bir yapı olarak. Görsel ve işlevsel olarak bence silueti bozmuştur, her yerden silueti bozmuştur.** Ayrıca o yapılırken ben Maltepe’ye Gazi Üniversitesi’ne derse gidiyordum. Bütün yol boyunca kestane ağaçları vardı çok güzel, çok eski, kaç yıllık, elli yıllık vardır, onları hep kestiler. Yht’ye binmedim ama içinde yemek yemiştım (Tunçer, 2019).”

Mehmet Bey, Avrupa'dan, Paris'ten ve Prag'dan tren garı örneklerinden bahsediyor. Prag'da bulunan istasyon binasını anlatırken mevcut tarihi yapının korunarak ek bir yapının yapıldığını ve içerisindeki sosyal fonksiyonların da bu iki yapı arasına dağıtılmış olduğunu vurguluyor. Aynı yaklaşımın Ankara Tren Garı ve Yüksek Hızlı Tren Garı için de uygulanabilseydi eski garın bu kadar işlevsizleşmeyeceğini de ekliyor. Başka bir örnek olarak da Paris'teki garın yanında yapılan kuleyi anlatıyor. Başka yerden bakıldığında kulenin gözükmeyeceğini, ancak Paris'in de en iyi bu kuleden gözüktüğünü aktarıyor. Bu kulenin yapılışının belli bir mantığa dayandığını aktarıyor. *"Buradaki tren garını biraz ona benzetiyorum"* diyor. *"Tabii hızlı tren olacak, hızlı tren garı olacak, çağa ayak uydurmak için ama tabii getirip de eski garın tam arkasına koymak bana kalırsa yanlış bir karar"* diye ekliyor. Bir başka görüşmeci Feray Hanım YHT garı ile ilgili görüşlerini aşağıdaki şekilde paylaşıyor:

"Ucube" özellikle içine girip görmedim. **Zorunlu kalmadığım takdirde de girip görmeyi düşünmüyorum.** Tren garına saygısız davrandığı için kendi içimde bir öfke besliyorum. Yüksek hızlı tren tabii ki çok pratik. Çağa ayak uydurulmasına karşı gelemem, bu gerekli. Ama hızlı trenin o mekanikliği yüzünden o eski trenlerdeki duygular yok bence. Bana kalırsa hiç değilse sembolik olarak bir hat dahi olsa eski trenler ile yapılan seferler yine de korunmalı ve çalışmalı. Tren garı aynı zamanda turistik bence. Bir anda geliyorsun, tarihi bir bina, arkasında hikâyeleri olan bir bina ama sonra hop diye hızlı trenle karşılaşıyorsun. O da olsun ama öbürü de olsun. Tabii ki kaçınılmaz, hızlı tren çok pratik, şu an herkesin acelesi var çünkü (Ünlü, 2019)."

Feray Hanım yeni yapıya karşı içten içe duyduğu öfkeyi dile getiriyor. Hem yapıya karşı bir öfke duyması, hem de bu yapının eski yapıya saygısız davrandığını düşünmesi, onu adeta kişileştirmesi; daha önce de belirtmiş olan mekânların yaşayan olgular- organizmalar olduğu konusundaki iddiayı güçlendirmiş oluyor. Bu yorumların altında aslında yapının kendi başına "saygısız" bir harekette bulunamayacağı gerçeği yatıyor ve Feray Hanım'ın gerçekte sorumlu tuttuğu etkenin ideoloji olduğu sonucuna ulaşıyor. Bununla birlikte Feray Hanım'ın Ankara Tren Garı'nı aynı zamanda "turistik bir mekân" olarak tanımlaması dikkat çekiyor. Tarihi niteliği ve sosyal işlevi ile turistleri çekmekte olan garın içindeki ve çevresindeki sosyal değişimler ile birlikte bu işlevlerin yeni gara kaymış olmasının da yapının turistik işlevine sekte vurmuş olduğu algısı olumsuz etkileyen başka bir etken olarak ortaya konuluyor. Yüksek Hızlı Tren Garı ve Ankara Tren Garı arasında işlevsel olarak algıyı etkileyen faktörleri duygu- yaşantı, kullanım ve diğer faktörler ile birlikte bir bütün olarak

değerlendiren Gizem Hanım ise, düşüncelerini ve duygularını aşağıdaki ifadeler ile anlatıyor:

“Hiçbir hissi olmayan, tamamen soğuk, sadece işlevden ibaret bir yapı olduğunu düşünüyorum. Güvenlikten geçtim, yukarı çıktım, tekrar aşağıya indim, bindim ve gittim. Benim için aslında **garın yaşattıkları, hissettirdiklerinin hiçbirini yaşatmadı**. Şöyle söyleyebilirim, garda son gittiğimde yani **o can çekişen halinde bile sesi daha farklıydı. Yhtye girdiğinizde aslında orası boş bir tüpe girmekten farksız, yüksek bir ekonun içerisine giriyorsunuz. Yankılanan bir uğultunun içerisine giriyorsunuz aslında**, bir tüpten geçmekten farkı yok. **Garın his olarak, ses olarak yaşattığı şey daha insan sesinin olduğu, daha insancıl bir hissi var. Yaşanmış olduğu duygusu var. Yht garının yapılması ile birlikte garın içinde eklenebilecek, düzeltilebilecek bütün işlevlerin bitirildiğini görüyoruz. Bütün o işlevlerin yüksek hızlı tren garına taşınması durumu var.** Buna ek olarak da **patlamadan dolayı ve yüksek hızlı tren kazalarından dolayı oranın algısının değişmesi** ile ilgili bir problem var (Sazan, 2019).”

Gizem Hanım, aktarımları ile birlikte beşinci bölümde aktarılan bulguların kısa bir özetini de yapmış oluyor. Eski garın; görsel, işitsel ve işlevsel olarak algılanmasında etkili olan, sıcak bir his yaratan ve deneyim katan nitelikleri ve değerleri yeni garda göremediğini; yeni garın tüm bu olumlu etkileri körelttiğini ve tüm bunların algıda değişim yarattığını vurgulamış oluyor. Benzer şekilde algıdaki değişimlerde işlevin etkisine daha duygusal bir açıdan yaklaşan Tolga Bey; yeni yapılan yüksek hızlı tren garı ve alışveriş merkezi yapılarını anlatırken *“İçinden tren geçen avm”* diyor ve ekliyor: *“Görmemeyi tercih ediyorum o tür binaları. Bir kere önünden geçtim, korkunç bir şey. Ama ben yüksek hızlı treni de trenden saymıyorum. Tren yenilen içilen, yatılan, kondüktörüyle falan bir kültürdür. **Hayat o kadar hızlı olmak zorunda değil.**”* Son olarak, Garın eskisi kadar aktif olmamasının sebebini ise şöyle değerlendiriyor:

“Çağın değişmesi tabii. Artık kahvehaneler de yok, bakkal da yok. Bu çağın demek ki insanının böyle bir mekâna ihtiyacı yok (Arvas, 2019).”

Bireylerin Ankara Tren Garına olan mekânsal algılarında, hislerinde, ona yükledikleri ve atfettikleri değerde işlevin etkisinin sorgulandığı bu bölümde yukarıdaki aktarımlar yapılmıştır. “işlev” olarak sorulmasının yanında tren garının eskisi gibi aktif olmamasının sebepleri de görüşmeciler ile tartışılmıştır. Görüşmelerin sonucunda tren garı ve çevresini algılarını olumsuz olarak etkilediği anlaşılan faktörler aşağıdaki gibidir:

1. ATG AVM ve YHT Garı: Bireylerin algısal, anlamsal ve fiziksel olarak yeni yapılara karşı negatif hisler besledikleri anlaşılmıştır. Özellikle görüntü olarak eski garı gölgede bıraktığı önceki bölümlerde olduğu gibi bu bölümde de vurgulanmıştır.

Ankara Tren Garı ve çevresi sosyal bir merkezken; içindeki ve çevresindeki sosyal fonksiyonlar kapatılarak yeni yapıya alternatifleri eklenmiştir. Sadece fonksiyonel olarak değil, yaşattığı hisler bağlamında da eski garın işlevlerinin yeni yapıya taşınması ve başarısız olarak görülmesinin de algıda olumsuz etkiler bıraktığı gözlenmiştir.

2. Üniversiteye Devir: Gar çevresinde bulunan bazı tarihi yapıların üniversiteye devredileceği bireylerin çevreye olan algısında olumsuz etkiler bırakmıştır. Yapılma amaçları ile bağımsız olarak üniversiteye devredilecek yapıların yeni işlevlerinin çevreye ve çevredeki tarihi ruha uymayacakları konusunda bireyler endişeli olduklarını, bölgenin bir kampüse uygun olmadığını düşündüklerini belirtmişlerdir.
3. Turistik etki: Gar içindeki ve çevresindeki tarihi işletmelerin kapanması ile birlikte nostaljik ve tarihi nitelikleri sebebi ile turistleri etkilediği düşünülen garın bu işletmelerin kaybolması ile turistik işlevinin azaldığı belirtilmiştir.
4. Başka ulaşım modları ve banliyö seferlerinin azalması: Bireyler garın eskisi kadar aktif olmamasının ve canlılığını kaybetmesinin sebeplerinden birinin de insanların alternatif olarak sunulan başka ulaşım modlarını tercih etmeleri olduğunu belirtmişlerdir. Bu seçimlerde konumunun da etkisinin olması ile birlikte, merkezin kaymasıyla garın sosyal işlevinin de kaybolduğu görüşünü paylaşmışlardır.
5. Çağın değişmesi: Bireyler çağın gereklilikleri ve ihtiyaçların, alışkanlıkların değişmesinin de garın işlevini- aktifliğini kaybetmesinde/ azalmasında etkili olan bir faktör olarak ortaya koymuşlardır.

Yukarıdaki aktarımlara ek olarak işlev farklılıklarının ve değişimlerinin algıya olan etkisinde bireylerin YHT garı/ ATG AVM ve Ankara Tren Garını kıyaslarken yaptıkları yorumlarda öne çıkan başlıca yorumlar aşağıdaki tablodan takip edilebilmektedir:

ATG AVM/ YHT GAR		ANKARA TREN GARI	
Yorumlar/ Düşünceler	Ölü, yaşamayan bir yer	Yorumlar/ Düşünceler	Tekrar canlanabilir
	Uğurlama olayı yok		Yaşanmışlık- deneyim sunuyor
	İnsanlar ve ülke için angarya		Daha sosyaldi
	Ne yapısı olduğu belli değil		İşletmeler kapanınca havası söndü
	Hitap ettiği kitleye uyumsuz		Toplayıcılığı vardı
	İşletmeleri uzun ömürlü değil		Canlılık vardı
	Ulaşımı zor		Uğurlama yapılabiliyordu
	Çevreye ve dokuya uyumsuz		Bekleme alanı kurgulanmıştı
	Deneyim ve yaşanmışlık sunması açısından eksik		
			Daha düşünülmüş mekânları vardı
	Alışveriş işlevi yanlış kurgulanmış		Duygusal- iyi şeyler hissettiren bir yerd
	Hatıra objeleri satılan bir yer olabilirdi		Daha bütüncül bir yaklaşımı vardı
	Kentsel dokuya zıt/ alakasız		Başlı başına bir kültürü yansıyıyordu
	Sosyal bir merkez değil		
	Kullanışlı değil		
	Trafiği etkiliyor		
	Bağımsız bir yapı		
	Çok geniş açıklıkları var (olumlu)		
	Silueti görsel ve işitsel- her açıdan bozan		
	Hiçbir hissi yok		
	Sadece işlevsel, sosyal değil		
	Boş bir tüpe girmekten farksız		
Hissel- Mekânsal Duygular	Ucube	Hissel- Mekânsal Duygular	Atıl
	Mantıklı (olumlu)		Nostaljik
	Modern (olumlu)		Sıcak
	Bomboş		Turistik
	Hantal		Tarihi duygu
	Soğuk		
	Ferah (olumlu)		
	Saygısız		
	Pratik (olumlu)		

Tablo 12. Yeni Gar ve Alışveriş Merkezinin Algısında Bireylerin Yorumları

5.2.7 Bireysel Umutlar ve Temenniler

Bu bölümde; alan çalışmasında yapılan görüşmelerde bireylerden elde edilen; gar yapısı, çevresi ve değişen algı sebebi ile diğer tarihi yapılara karşı olan bireysel dileklerine ve umutlarına yer verilmektedir. İletilen bu dilekler ile birlikte bireylerin algılarında etkili olan faktörler de kendini tekrar göstererek hangi konularda bireylerin algılarının etkilenmiş olduğuna dair ipuçları vermekte; dolayısı ile bu kısım beşinci bölümde aktarılmış olan konulara kısa bir özet olarak da değerlendirilebilmektedir. Örneğin Ramazan Bey garın

çevresinin yalnızlaştırılmış olduğuna vurgu yaparak garı kendileri ile eşleştirmiş ve **“Ortada yalnız bir şekilde duruyoruz inşallah biz de içindeyken yanmaz, en büyük korkumuz bu”** ifadeleri ile yaşanan değişimlerin kendi üzerinde nasıl bir tedirginlik yarattığını cümlelerine yansıtmıştır. En çok umut ve dileğin; tarihi yapıların korunması ve onlara sahip çıkılması üzerine dile getirilmiş olması dikkat çekmiştir. Sevican Hanım, koruma ve sahip çıkma doğrultusundaki dileklerini işlev değişikliğine dikkat çekerek aşağıdaki şekilde anlatmıştır.

“(…)Garların tavanları benim çok ilgimi çeker. Haydarpaşa’da öyle, şimdi yeni gittim Alsancak da öyle. Haydarpaşa çinili gibi mesela o resimler falan... Devletin ama devletin, başka birinin, özel bir şirketin falan değil, bu gibi yerleri yapacaksa kendisinin otel yapması lazım. O dokuyu, tarihi hissetmek isteyen varsa onlar gelip kalırlar o otelde, Kadıköy havasını falan alırlar, Haydarpaşa ile yaşarlar. Burası da öyle. Şimdi diyorlar ki buralar hep üniversiteye verilecekmiş. Nasıl olur bilemiyorum. Üniversite belki evet bizim binamızda (Garın sağ tarafında, yaklaşık 200m ilerisindeki taş bina, TCDD Genel Müdürlük binası) üniversite olabilir, çocuklar tarihi bir binada olurlar, ama hiçbir şeyine dokunmamak kaydıyla. Dışına zaten müdahale edilmemeli, taşlar falan, **korunması lazım**. Çevrenin de aynı şekilde (Urlu, 2019).”

Sevican Hanım yukarıdaki dileklerine ek olarak bu araştırma ile ilişki kurmakta, tarihi değerleri inceleyen daha çok çalışmanın yapılmasının, desteklenmesinin olumlu olacağını belirtmektedir. Bu düşüncesini duyduğu sitemi de ekleyerek **“Atatürk zamanında yapılmış tarihi yerlerin çalışılmasını isterim. Oralarda geçmiş, şimdi gelecek var. Türkiye genelinde biz maalesef sahip çıkamıyoruz, tarihi koruyamıyoruz. Oralardaki tarihi, deneyimi, yaşanmışlığı korumak, aktarmak lazım ama biz maalesef sahip çıkamıyoruz”** ifadeleri ile aktarmıştır.

Simay Hanım, gar ve çevresinin tarihine dair çok fazla bilgisinin olmadığını aktarıyor. Görüşmenin sonlarına gelindiğinde gar, çevresi, tarihi ve oradaki sosyal hayat ile ilgili bir takım bilgiler vererek düşüncelerini öğrenmek istiyorum. Vermiş olduğum bilgiler doğrultusunda garın atıl hale gelmiş olmasının **“daha üzücü bir his uyandırdığını”** belirtiyor. **“Tarihini hiç bilmiyordum”** diyor ve daha çok bilinmesi, öğretilmesi gerektiğini düşünüyor. Böyle bir bellek mekânının **“gar olarak kullanılmıyor olsa bile yeniden işlevlendirilerek müze gibi, daha efektif, tarihi yansıtan, hem önemini hem yaşanan trajik olayı anlatan- yansıtan bir bellek mekânı olarak kullanılması gerektiğini”** savunuyor. Mehmet Bey ise bir restorasyon profesörü olarak daha profesyonel bir yaklaşım sunarak, kendi çalışmalarından da örnekler vererek garın korunması, ona ve benzer yapılara sahip çıkılması konusundaki düşüncelerini paylaşıyor:

“Bir kere tren garı mimarisi ile korunması gerekli, birinci derece tescilli yapı, anıt eser. Mimarisi de Art Deco olsa gerek, ben tabii mimar değilim ama o tarzda çok da fazla örnek yok. Mesela Su Süzgeci vardı ama yıktılar. Son dönem zaten... Ben cumartesi AFSAD’da (Ankara Fotoğraf Sanatçıları Derneği) bir konferans verdim, iki saat konuştum. Son 20-25 yıllık dönem bir **Vandalizm dönemi** olarak tarihe geçmiştir, dedim. Bu yıkımlar maalesef modern dediğimiz yapı tarzlarına, aslında her şeye yönelik yapıldı. Gar ve çevresindeki yapılar; lojman binalarıyla, kuleli yapıyla ve öbür taraftaki 5-6 katlı idare binasıyla bütün olarak korunması gerekir. Zaten yıkılacağını da zannetmiyorum. Ancak ikincil bir hat olarak kalabilir. Mimarisi ve anı değeri olarak korunması gereklidir (Tunçer, 2019).”

Mehmet Bey, yapmış olduğu aktarımlar ile bellek mekânlarının, tarihi yapıların sürekliliğinin sağlanamaması konusunda ideolojinin etkilerinin altını çizerek, garın bir anıt eser olduğuna dikkat çekiyor. Mimari bir anıt eser olan Ankara Tren Garı’nın kent belleği ve kültürel bellek kapsamında korunması gereken değerlerden biri olduğunu vurguluyor. Buna paralel olarak gar çevresindeki bazı yapıların üniversiteye devredilmesi konusunda *“Üniversiteye devredildiğinde üniversite onlara güzelce yenileme yaparsa iyi olur”* diyor. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi’ne verilen Sümerbank ve valilik binalarının iyi şekilde restore edildiklerini ve gar yerleşkesinin de aynı şekilde yapılırsa iyi olacağını belirtiyor, temenni ediyor. Ancak oraların çok da üniversite için uygun olmadığını da belirtiyor ve medyada sürekli dönen haberlere gönderme yaparak ekliyor:

*“Garın şu an yıkılma tehlikesi altında olma durumunu bir utanç vesilesi olarak görüyorum. Böyle **bir anıt eser** bütün dünyada, yani en geri kalmış ülkelerde bile titizlikle korunur, bizde böyle **bir tehdit altında olmasını utanç vesilesi olarak görüyorum, çok ayıp bir şey olarak değerlendiriyorum** ve bunun derhal düzeltilmesi gerektiğini, bu imajın derhal düzeltilmesi gerektiğini düşünüyorum. Umarım bir an önce bu yeni dönemde düzeltilir.”*

Benzer şekilde, çevreye yapılan yapıların ve müdahalelerin algıyı olumsuz olarak etkileyip değiştiğini belirten Feray Hanım’ın da bu değişimden ideolojiyi sorumlu tuttuğu anlaşıyor. Feray Hanım tarihe saygılı davranılması konusundaki fikirlerini aşağıdaki şekilde aktarıyor:

“Geçmiş aslında dinginlik, sakinlik demek, durağanlık demek. O durağanlığı hissedemiyoruz biz tren garının çevresinde şu an, o trafikten uzaklaştırılması gerekir diye düşünüyorum. O dinginliği hissettirsek onun dinginliği, mimarisi, geçmişi ile ilgili bağ da kurmak mümkün. Ama biz gider de iki tane 5. Sınıf öğrencisini yanına diker de 1. Sınıf öğrencisi gibi tren garını yalnız bırakırsak bunu yapamayız. İlk önce bizim memleket olarak yani yerel yönetimler olarak da hem belediye, hem hükümet yani tarihe daha saygılı olmamız gerekiyor (Ünlü, 2019).”

“Yıkılacağı ile ilgili bir takım bilgiler dolaşüyor ortalıkta. Bunları duyunca bir insan kaybedermişçesine çok üzülüyorum” diyen Feray Hanım, *“Böyle yaparsak biz ulus olarak da bir arada duramayız. Bir şekilde o değil de başka bir yapı bile olsa, adı geçse bir merak uyandıracaktır. Turistler bizden daha çok geziyor. Biz bunu kendi çocuklarımıza öğretmiyoruz, bu bizim hatamız”* şeklinde düşüncelerini anlatmaya devam ediyor. Gara ve

tarihi değerlere sahip çıkılmasının her vatandaşa ait bir görev olduğunu sözlerine ekliyor. Son olarak dileklerini şu şekilde özetliyor:

“İnşallah ayakta durmaya devam eder ve biz de çocuklarımıza onunla ilgili geçmişi anlatmaya devam edebiliriz. Her anlamda bir simge, yok edilmesi bu ülke için hiç güzel olmaz.

‘Demirağlarla rdk dört bir yanını’, o da bir simge, aslında birlik, bütünlük mesajı veriyor burada. Onu bir anda böyle kâğıdı yırtarmış gibi yapmamak gerekiyor. Bu ülkenin tarihini, geçmişini geleceği için korumak gerekiyor. O anlamlar uğruna korumak gerekiyor. şimdiki mimari kurgu çok farklı, o zamanki emekler çok farklı. Burada bir dilin ötesinde bir ulus var, bir tarih var, bir anlam var ve o anlam Türk Milleti için çok önem teşkil ediyor. O anlamlar uğruna onu korumaya devam etmeliyiz (nl, 2019).”

Gizem Hanım ise gar ile ilgili temennilerini belirtirken yaşanan toplumsal olayın kolektif algı üzerindeki etkisine dikkat çekiyor: *“İnsanlar, özellikle de siz, illaki bir yakınınız olması gerekmiyor, herhangi bir yakınınız yakınını kaybettiye bile oranın en azından günümüzde oranın kötü anılarla kararmama olasılığı çok yok. **Yani oranın aslında günümüzde daha iyi algılanabilmesinin, o patlamanın etkisinin insanların gözünde azalabilmesinin tek yolu belki bu olayı orada, orada vefat eden insanları biraz anıtsallaştırmak.**”*

Garı şimdiki anlamının ve değerinin yanında bir de yakın tarihi bağlamında bellek mekânı olarak perçinlemek amacıyla önermiş olduğu anıtsallaştırma konusundaki nerileri ve neden önemli olduğunu düşündüğü sorulduğunda aşağıdaki cevabı veriyor:

“Bir heykel olabilir bilmiyorum yani onları anmaya yönelik bir şey yaparsanız oraya işte “anma anıtı” denir ya o zaman insanlar oraya gittiğinde, çünkü şimdi insanların ihtiyaı olan şey birazcık da o, bu olay orada hiç yaşanmamış gibi yapmak hiç gerçekçi değil. Bunun yerine oraya gittiklerinde onları da anabilecekleri bir şey sunarsanız garın sanki böyle bu olaya yüzünü eviriyormuşçasına bir yaklaşımının olmadığını, tam tersi o çocukları, gençleri bağrına basar yapıda olduğunu gösterir. İnsanlar için de daha orayı yaşaması da daha normalleşir diye düşünüyorum.

Bir milletin tarihi gerçekten onun kültürü ile birebir bağ kurar ki bu aslında gar durumunda cumhuriyet kültürümüzle, o dönemdeki bütün değişiklikleri, yaşantıyı, inkılapları, geçirilen bütün mücadeleleri sembolize eden bir yapı gar. Çünkü o dönemin bir yapısı ve bize hatırlattıkları hep bunlarla ilgili şeyler. Biz bunu kaybedersek kendi kimliğimizi kaybetmeye başlarız. şu anda gar aslında günümüz kimliği tarafından, ne diyeyim, günümüzdeki yüksek hızlı trenin garı mesela o zamanın garını neredeyse yutuyor. Dolayısıyla aslında o zamanın tarihini hissettiremeyeceği duruma getiriyor garı. Onu hissedemeysek geçmişimizi de hissedemeyiz. O zaman yaşanılan bütün mücadeleleri de hissedemeyiz. Aslında mimarinin bu anlamda temsil gücü çok yüksektir. O olmasa bile diğer yapılar için bunu korumak gerekir diye düşünüyorum (Sazan, 2019).”

Son paragraftaki aktarımları ile tarih, geçmiş ve kimlik arasındaki bağı anlatan Gizem Hanım mimarinin anlam ve önemi aktarma konusundaki temsil gücüne de değinerek, tren garının korunmasını bu anlamda çok sağlayamadığımızı ancak diğer tarihi yapılara bu bağlamda sahip çıkılmasının ve korunmasının en içten dileği olduğunu belirtiyor.

Yapılan görüşmelerde Ankara Tren Garının ve benzer niteliğe sahip tarihi, anıtsal, sembolik yapıların korunması, sürekliliğinin sağlanarak yeni nesillere aktarılması, anlam ve değerlerinin paylaşılması, dokularının korunması konusunda bireylerin ortak dileklere sahip oldukları ortaya çıkıyor. Her birey kolektif bellekte önemli yeri olan bu bellek mekânlarına sahip çıkılması, kimlik ve kültür değerini yansıtmaya devam edilmesi, ortak paydada buluşularak saygı ile bu eserlere gereken değerlerin verilmesi gerektiğini savunuyor. Anlamları, algılanışları değişim gösterse de yok edilmelerini, unutturulmak istenmelerini bir utanç kaynağı olarak gördüklerini aktarıyorlar.

Araştırmanın beşinci bölümünde yapılmış olan alan çalışması ele alınmıştır. Derinlemesine görüşme tekniği kullanarak kartopu tekniği ile ulaşılan 14 görüşmeci ile yapılmış olan görüşmelerden elde edilen verilerin bulguları bu bölümde alt başlıklara ayrılarak aktarılmıştır ve değerlendirilmiştir. Çalışma, ilerleyen kısımda bu bulgulara dayandırılarak oluşturulan sonuç bölümü ile devam etmektedir.

SONUÇ

Bu araştırma bellek ve mekân ilişkisi üzerinden algı, anlam ve değer değişimine yoğunlaşmaktadır. Bu ilişki ve sorgulama 'toplumun ve bireylerden oluşan grupların, toplumsal eylemlerde ortaya çıkan birlik duygusunun ve bu duygunun kendine özgülüğünün temelini oluşturmakta olan, ortak bir geçmişe sahip, ortak bir bilgiyi ifade eden ve bir yaşam öyküsüne sahip yerler (Boyer & Wertsch, 2015) olarak anılan bellek mekânları kavramının araştırılması ve bireyler üzerinden irdelenmesi ile kurgulanmıştır. Bu kurguda algılayan, anlam yükleyen, değer atfeden birey olduğundan; bireylerin bellek mekânlarına yaklaşımları ve mekân ile kurdukları ilişkiler analiz edilmiştir. Bu bağlamda öncelikle insanın mekân algısı ve algılama süreçleri ele alınmıştır. Bu süreçte bireyin gördüğü, işittiği, fiziksel, manevi veya psikolojik olarak deneyimlediği yerleri farklı şekillerde algıladıkları ve anlamlandırdıkları ortaya çıkmıştır. Buradaki farklılığın sebebinin bireylerin sahip oldukları kişisel özellikler ve nitelikler temelinde çağrışım yapan tetikleyenlerinin değişmesi olduğu anlaşılmıştır. Ancak ortak olan bazı bilgilerin grup üyelerince paylaşılmasının ve ortak, benzer duygular uyandırmasının kolektif bilinç, kolektif algı ve kolektif bellek ile ilişkili olduğu da saptanmıştır. Bireylerin mekân ile kurmuş oldukları iletişim ve o mekânı algılamalarında yaşadıkları deneyimlerin önemi ortaya çıkmıştır. Bireyin kendisi birebir deneyimlemese dahi kolektif algıdan etkilenen bir algılamaya sahip olduğu; bu algının da mekânı anlamlandırmasında etkili olduğu bulgular kısmında aktarılan çıkarımlar ile birlikte desteklenmiştir.

Çalışmadaki amaç mekânı algılamada bellek kavramının önemini ortaya koymak, mekân ve kolektif bellek arasındaki ilişkiyi göstermek ve zaman içerisinde yaşanan değişimlerin bireylerin mekân algılarında ve mekâna atfettikleri değerler üzerinde herhangi bir şekilde etkili olup olmadığını anlamaktır. Bellek kavramı birey- toplum ilişkisi bağlamında, sosyal kapsamı ile ele alınmıştır. Mekâna atfedilen değerlerin ve mekân algısının duygular ile yakın ilişkide olduğu savunulmuş ve bu görüş bulgular kısmında desteklenmiştir. Mekân algılanırken ve belleğe kaydedilirken yaşanan deneyimin; deneyim sırasında hissedilen duyguların mekân ile bağ kurmakta etkili olduğu ortaya konulmuştur. Yer duygusu, yerin ruhu, yere bağlılık ve yer severlik gibi kavramlar ile anlatılan mekân- deneyim- his- algı- bellek zinciri yapılan alan çalışmasının verilerinden elde edilen bulgular ile birlikte

örneklenmiş ve ilişkilerin doğruluğu desteklenmiştir. “Zaman içerisinde yaşanan değişimler” bireysel bellek, kolektif bellek ve bellek mekânları kavramları incelenerek bazı başlıklar oluşturulmuştur. Mekân algısını etkilediği düşünülen bu başlıklar; işlev değişmesi, yapısal- fiziksel değişimler/ müdahaleler, toplumsal olaylar, sosyal değişimler ve ideoloji gibi anahtar kelimeler şeklinde saptanmıştır. Bellek mekânlarının sayılan bu başlıklardan herhangi birinin etkisi ile kolektif bellek nazarında anlamının, değerinin, o mekânın algılanmasının değişip değişmediği, değişti ise nasıl bir seyir izlediği sorgulanmıştır. Bu sorgulama araştırmanın dördüncü bölümünde detaylı olarak ele alınan Ankara Tren Garı üzerinden bireyler aracılığı ile yürütülmüştür. Bir bellek mekânı, kültürel bir miras, bir anıt eser olan yapının tarihi niteliği ve kolektif bellekte yer eden olaylar ile ilişkisi saptanan başlıkların araştırılmasına uygun zemin hazırlamıştır. Örnek yapı hakkında bireylerle yapılan görüşmeler ile birlikte; araştırmanın birinci bölümünde ortaya atılan araştırma soruları ve ortaya çıkan cevapları aşağıda aktarılmaktadır.

“Bellek mekânları çeşitli faktörler sayesinde (işlev değişikliği, toplumun değer yargılarının değişimi, ideolojilerin farklılaşması, yaşanan toplumsal bir olay, vb.) özlerini kaybederek insanların bu mekânlara atfettikleri değerlerini değiştiriyorlar mı?”

Araştırmanın bulgular kısmından da anlaşıldığı gibi bireylerin bellek mekânlarını algıları, bu mekânlara atfedilen anlamlar ve değerlerde herhangi bir değişim olup olmadığı sorgulandığında bazı farklı yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Bireylerin aktarmış oldukları veriler ile birlikte kolektif bellekte yerleşmiş bazı bilgi ve duyguların bireylerin mekâna anlam atfetmesinde büyük önem taşıdığı görülmüştür. Doğduklarından itibaren belleklerine depolamış oldukları bazı bilgilerin kendi benliklerinde yer ettiği ve sabit bir hale geldiği anlaşılmıştır. Bireyler Ankara Garı’nı Atatürk, Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyet, Cumhuriyet Dönemi ve olayları, ülke tarihi ve kendi geçmişleri (kendi bireysel ve toplumsal geçmişleri) ile ilişkilendirip bu bağlamda değerli ve anlamlı bulmaktadır. Yapının anlamının ve değerinin değişmesi hususunda eski duygu ve düşünceleri değişmemekte, meydana gelen değişimler bu değerleri baskılamamaktadır. Ancak mekânı algılamalarında, meydana gelen olaylar ve değişimler; araştırmada bahsi geçen faktörler (ideoloji, yeni yapılanmalar, sosyal çevre- hayat, gündelik yaşamdaki ve alışkanlıklardaki değişimler vs.), bireylerin algılarını genellikle olumsuz olarak etkilemektedir. Algı değişimi “henüz” anlam değişimine

sebepe olmamakta, yapılar bireyler için özlerini kaybetmemektedir. “Henüz” ile altı çizilmek istenilen durum iki madde ile açıklanabilir: (1) yeni nesillere kolektif bellekte yer eden, kent belleğinde ve toplum belleğinde ‘önemli’ atfedilen olayların ve mekânların “artık” aktarılmıyor- aktarılamıyor olması sebebi ile “gençlerin” bu yapıların öneminden ve değerinden habersiz oldukları için kültürel belleğin devamlılığının sağlanamayacağına dair duyulan endişe. (2) değişen ideoloji ile birlikte tarihe- kolektif belleğe karşı yürütülen silme- unutturma çabalarıdır. Bununla birlikte bahsi geçen maddeler ve aktarılan faktörler mekâna yüklenen anlamı güçlendirmekte; başka yönden bir anlam daha katarak bireylerin gözündeki değerini arttırmaktadır.

“Zaman içerisinde yapıya yüklenen yeni anlam ve değer bireysel ve toplumsal olarak kendisine biçilen; sembolik olarak kabul edilen değerlerinden kopmalarına mı yol açabiliyor?”

Bellek mekânı simgesel- sembolik değerini korumakla birlikte bireyler bu değer yok edilmeye çalışılmasından korkmaktadır. Zamanla ve yaşanan mekânsal- sosyal- toplumsal- çevresel- ideolojik değişimlerle bellek mekânının kolektif bellekten, kentten silinmesi ile bu “eski” değer ve sembolik anlam “artık” hatıralarda kalan bir anı haline dönüşmektedir. Görüşmelerden elde edilen bulgularda bireyler geçmiş zaman çekimleri ile mekâna atfettikleri anlam ve değeri vurgulayarak; “önceden”, “eskiden”, “o zamanlar/ o dönemde”, “şimdilik”, “artık” gibi kelimeler kullanarak aktarımlar yapmaktadır. Bu durum yavaş yavaş bellek mekânlarına biçilen sembolik değerlerde kopmalar başladığının göstergesidir.

“Meydana gelen toplumsal olaylar ya da değişimler yapının/ mekânın/ alanın eski değerini güçlendiriyor mu yoksa yapıya/ mekâna tamamen farklı bir değer atfedilmesine mi sebep oluyor?”

Meydana gelen değişimler mekânın eski değerini güçlendirmemekte; mevcut değer korunması konusunda endişe ve hassasiyet, öfke ve üzüntü gibi duygu değişimlerine sebep olmaktadır. Bunun yanında; toplumsal olaylar yapının “anma değerini” kuvvetlendirmekte ve bellekteki yerini sabitlemektedir. Var olan anlam ve değerine başka bir açıdan güçlendirici bir etki yapmaktadır. Örneğin, gar patlamasının ardından Ankara Garı’nın bir anma mekânı haline getirilmesi, bir anıt yapılması dileklerinde bireyler, unutmak- yok farz etmek yerine kabullenip normalleştirmek, saygı göstermek gibi amaçlar ile yapıya

atfettikleri tarihi anlam ve değere ek bir anlam ve değer daha yüklemek isteğinde bulunmaktadırlar. Öte yandan çevredeki değişimler, mekânın kolektif bellekte mevcut halde bulunan anısına, yerine; farklı bir anlayış ile gerçekleştiğinde olumsuz bir etki bırakmaktadır. Bu bağlamda mekân algısı olumsuz his ve düşünceler ile şekillenip evrilmektedir.

Yukarıda aktarılan ve cevaplanan araştırma sorularına istinaden birinci bölümde oluşturulmuş olan hipotezlerin doğruluğu, yapılan alan çalışması ve elde edilen bulgular ile birlikte sorgulanmıştır. Bu bağlamda hipotezler ile ilişkili aşağıdaki sonuçlara varılmıştır:

“Bellek mekânlarında mekâna yüklenmiş olan anlam o mekânın bireysel veya toplumsal olarak bir değere sahip olmasını ve bellekte yer edinmesini sağlamaktadır.”

Ankara Garı’nın Atatürk, Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyet, Eski Ankara, Tarih, Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, Türk Ulusu’nun geçmişi ile ilişkilendirildiği ve bu bağlamda mekâna anlam yüklendiği anlaşılmıştır. Bu anlam bireylerin mekânı “değerli” atfetmelerindeki en büyük etken olarak dikkat çekmiştir. Herhangi bir değişime değinilmeden bireylerin yapıyı bahsi geçen bağlamda anlamlı atfetmeleri yukarıdaki hipotezin doğruluğuna işaret etmektedir.

“Bellek mekânlarına zaman içerisinde yapılan müdahaleler veya işlev değişikliği ile algı da farklılaşmakta; mekân sahip olduğu değeri kaybetmektedir. Böylece bellek mekânı değersizleşmekte, unutulmaya yüz tutmaktadır.”

Yapılan müdahaleler ve değişiklikler, meydana gelen değişimler ile birlikte bellek mekânının değeri kaybolmamakta, ancak değişim göstermektedir. Bu değişim daha çok duygularda, düşüncelerde ve algıda kendini göstermektedir. Değer kaybı bireysel bazda yaşanmamakla birlikte sürecin getirileri ile birlikte toplumun atfettiği değerde kopmalar yaşanması başlamıştır. Bellek mekânının unutulmaya başlandığı bireyler tarafından kabul edilmiş, bunun sorumluluğu da ideolojik yaklaşımlara yüklenmiştir.

“Bellek kolektif ve bireysel olarak mekân ile doğrudan ilişkilidir. Algı mekânın bellek ile olan ilişkisinde önemli bir olgudur. Çevredeki mekâna dair algı değiştikçe bireylerin mekânlara olan yaklaşımları ve mekân algıları da değişmektedir. Böylelikle bireylerin kendilerince mekâna yükledikleri anlamsal değer de şekil değiştirebilmektedir.”

Kolektif bellek ve mekân ilişkilidir. Algı mekânın belleğe nasıl yer ettiğini belirleyen ana faktördür. Algı sadece fiziksel mekânı algılama anlamında değil; deneyimlerin ve hislerin şekillenmesi ile gelişen, zaman ve çevre ile birlikte ilerleme göstererek değişen, şekillenen bir olgudur. Bu bağlamda bireylerin algısı değiştikçe, yeterince zaman geçtiğinde ve mekân bu değişen algı ile hatırlandığında mekâna yükledikleri anlamsal değer de değişecektir.

“Yapı veya mekân ile ilişkili olarak meydana gelen olaylar bireyler üzerinde farklı etkiler bırakabilir ve bu durum bazı sembolik bellek mekânlarının farklı şekillerde hatırlanmaya başlamasına sebep olmaktadır.”

Mekân ile kurulan ilişki bireylere göre farklılık göstermektedir. Bireylerin kişilik özellikleri ve nitelikleri- kişisel altyapıları- bireyin mekân ile kurduğu bağda ve mekân algısında en etkili faktör olmuştur. Mekân ile yakın ilişkide olan, gündelik yaşamlarının bir parçası olarak mekânı kabul eden, sıklıkla kullanan, kendi sosyal çevresini mekânın çevresinde konumlandıran ve/ veya yaşanan toplumsal olaydan daha yakından etkilenen bireylerin mekân algıları, orayı “artık” nasıl hatırladıkları ve belleğinde mekân ile çağrışım yapan şeyler değişmiştir. Bunun yanında mekânı bilen, kullanan, tarihi olarak önemini ve kentsel bellekteki yerini bilen; sık kullansa da (veya kullanmış olsa da) gündelik yaşamındaki rutinlerinin ve sosyal çevresinin bir parçası olmayan bireylerin algıları ve mekânı hatırlamaları daha objektif bakış açıları ile gerçekleşmektedir. Bu noktada; ‘mesleki farkındalık’ da mekânın nasıl algılandığı ve hatırlandığında etkili bir durumdur.

Yukarıda araştırma soruları ve hipotezlere dair verilmiş olan cevaplar, görüşme verilerinden elde edilen bulgulara dayandırılmaktadır. Algı, anlamlandırma ve değer atfetmede deneyim ve hisler ön plandadır. Bulgular kısmında açıkça görüldüğü üzere bireyler sorulan sorulara yaşadıkları duygular ile bağlar kurarak cevap vermiş, anlatımlarında mekâna dair beslenen hisler, yaşadıkları deneyimlerde belleklerinde kalan hisler ve mekânın onlara hissettirdikleri, mekânı nasıl anlamlandırdıkları ve algıladıklarını anlatmalarında onlar için etkili bir aktarım şekli olmuştur.

Araştırmanın Konuları	Bulgular Bölümünün Alt Başlıkları
Algı Ve Mekân Algısı	-Tren Seyahatlerinin Bellekteki Yeri - Ankara Tren Garı'nın Önemi ve Hissettirdikleri -Mekân Algısı, Anlam ve Bellekte Kodlananlar -Bireysel Umutlar ve Temenniler
Algılama Süreçleri	
Algı- Bellek ilişkisi Ve Anlamlandırma	
Mekânın Algı, Deneyim ve Anlamlandırma ile ilişkisi	
Yer ve Anlam ilişkisi	
Yerin Ruhu (Genius Loci)	
Yer Duygusu (Sense of Place)	
Yer Sevgisi / Yerseverlik (Topophilia)	
Bellek Türleri	-Algı, Anlam ve Değer Değişiminde Çevresel Faktörler (Yapısal/ fiziksel, sosyal, ideoloji) -Algı, Anlam ve Değer Değişiminde Toplumsal Olayların Etkisi ve 10 Ekim Gar Patlaması -Algı, Anlam ve Değer Değişiminde İşlevin Etkisi
Bireysel Bellek	
Kolektif Bellek	
Bellek Mekânları	
Bellek Mekânlarının Bireysel Değeri	
Bellek Mekânlarının Toplumsal Değeri	
Kültür ve Bellek ilişkisi	
İşlev Değişikliğinin Mekân Algısı ve Kolektif Bellek ile ilişkisi	
Toplumsal Olayların Mekân Algısı ve Kolektif Bellek ile ilişkisi	

Tablo 13. Araştırma konuları ve bulgu başlıklarının eşleşmesi

Araştırmada analiz edilen konular, sorgulanan hipotezler ve faktörler, yapılandırılmış görüşme soruları ve bireylerin aktarımları göz önünde bulundurularak belirli başlıklar oluşturulmuş ve bulgular bölümü bu başlıklar ile ilerlemiştir. Yukarıdaki tabloda araştırma konularının hangi bulgu başlıkları ile daha yakın ilişkide olduğuna dair bir tablo yer almaktadır. Bu tablonun yanı sıra bahsi geçen başlıkların altındaki aktarımlardan bireylerin mekânı nasıl algıladıkları, hatırladıkları, bellekte nasıl kodladıkları vs. gibi noktaların anlaşılması için bulgular bölümünde her başlığın sonunda anahtar kelimeler- cümleler kullanılarak oluşturulan tablolar eklenmiştir. Bu tablolar bireylerin belleklerinde mekân algısının ne yönde değiştiğini de ortaya koymaktadır. Bunların yanında yapılan araştırma sonucunda varılan bazı sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir:

1. Bireylerin gar veya TCDD çalışanı olup olmamalarına bağlı olarak mekân ile kurdukları duygusal bağlar ve yükledikleri anlam ve değerler değişiklik göstermektedir. Bu durum mekânın çalışanlar için daha kişiselleştirilmiş bir mekân ve günlük rutinlerinin bir parçası olmasından kaynaklanır. Yakın çevreleri ile kurdukları iletişim ve etkileşimler mekân ile kurdukları duygusal bağda etkilidir. Mekân ile kurulan ilişki, yer duygusu ve yere bağlılık, çalışanlar için daha baskındır.
2. Çalışan olmayıp kentli grubunda yer alan bireyler örnek bellek mekânı ile daha kolektif yönlü bağlar kurmaktadır. Mekânın kent için önemi, tarihi nitelikleri, Atatürk, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet dönemi ile ilişkisinin yanı sıra bireysel deneyimleri ve yaşamışlıkları mekân algılarında, mekâna anlam ve değer atfetmelerinde önemlidir. Bu bağlamda yaşanan toplumsal olay algılarında değişimler yaratsa da mekân eski anlam ve değerini onlar için korumakta, bireyler yaşanan değişimler ile yapının fiziksel varlığı arasında ilişki kurmamaktadır.
3. Mekâna anlam ve değer atfetmede tüm bireyler için ortak noktalar mekânın Atatürk'ü, Kurtuluş Savaşı'nı, Cumhuriyeti hatırlatması; tarihi yansıtmasıdır.
4. Gar önünde yaşanan patlama tüm bireylerin algısında olumsuz değişimlere sebep olmaktadır. Patlama ile daha yakından ilişkili olan bireylerin belleğinde yapı artık eski anıları değil, matem, yas, ölüm, güvensizlik gibi duyguları ve kayıplarını çağrıştırmaktadır.
5. Mekân ve çevresi sosyal merkez olarak önemini, aktifliğini ve işlevini kaybetmiştir. Bu kayıp, kolektif bellekte mekânın ve çevresinin sosyal yönden algısını değiştirmiş; mekâna sosyal olarak atfettikleri anlamı yok etmiştir.
6. 'Sosyal merkez' ifadesi sadece Gar Lokantası, pastane, berber, Gar Gazinosu için değil; Gençlik Parkı, müze, civardaki küçük işletmeler için de kullanılmaktadır. Aynı zamanda "önceden" gerçekleşen kültürel aktivitelerin (Sanat Galerisinin kapanması, ana hol, bahçe- meydan ve peron alanında gerçekleşen sergilerin düzenlenmiyor oluşu, CSO ile etkileşimin azalması, Gar Gazinosunun sadece bir restoran olarak hizmet vermesi) "artık" düzenlenmemesi, sosyal merkez algısını değiştirmiştir. Bu durum mekânın 'yalnız, atıl, işlevsiz' bir yer haline gelmesinde etkilidir.
7. Mekânsal bellekte kalanların hatırlanmasında mesleki farkındalığı olan bireyler detaylı tariflendirmeler yapmaktadır. Malzeme detayları ve dönemsel- tarihsel

ilişkiler kurarak bu detaylı mekânsal özellik ve öğelerin hangi duygular ile eşleştiğini belirtmişlerdir. Araştırmanın ikinci bölümünde tartışılan mekân ve anlamlandırma konusunda Lefebvre'nin sosyal mekânın üç aşaması (mekânsal üçleme) olarak tanımladığı kavramlar bu bulgular ile desteklenmiştir. Mekânın temsillerinde profesyonel yaklaşımlara örnek sunmuştur.

8. Ankara Garı, Gar Gazinosu, Atatürk'ün Vagonu, Direksiyon Binası (Atatürk konut-müze) tarihi kent simgeleridir. Şeref Salonu, Gar, Vagon, eski trenler Atatürk ve Cumhuriyeti simgeleyen tarihi, sembolik kent simgeleridir.
9. Mekânsal pratikler, mekânın temsili ve temsili mekânlar ile ilişkili olarak bireylerin belleklerinde mekânın nasıl yer ettiği, hangi mekânların izler bırakıp algılandığı, sembolleri ve yaşattığı hisler ile bağlantısı aşağıdaki tabloda aktarılmaktadır. Bu tablodan da anlaşılabilceği gibi yapılan araştırma ile birlikte Lefebvre'nin "temsili mekânların yaşadığına, konuştuğuna" dair savunması desteklenmiştir.

Aşağıda yer alan tabloda bireylerin belleklerinde Ankara Garı'na dair yer eden unsurlar yer almaktadır. Tablodaki ifadeler bireylerin kendi duyguları ve deneyimleri olarak değil; mekânlar ve mekânsal özellikler bağlamında değerlendirdiklerinde ortaya çıkan mekânsal sonuçlardır.

Mekânsal Bellekte Yer Edenler

Malzemeler	Taş Doku (cephe ve çevre yapılar)	Nitelikler	Sadelik
	Mermer (garın yer döşemesi ve duvarları; gişeler)		Detaycılık
	Pirinç (bantlar, tabelalar, korkuluklar, turnikeler)		Şaşıaadan uzak
	Ahşap (Gar Lokantası, Şeref Salonu)		Asalet
	Lambri (Gar Lokantası, Şeref Salonu)		Prestij
	Kadife (perdeler, Şeref Salonu, Atatürk'ün Vagonu)		Ferahlık
	Barisol (Ana holün tavanı)		Hayranlık
	Camlar (ana giriş ve peron alanı kapıları)		Zariflik
	Kolonlar(girişteki Hereke Taşından sütünler; peron alanındaki demir kolonlar)		Mütevazılık
	Tavanlar (Yükseklik, kaplamalar)		Şıklık
	Saatler (Peron alanında dev saatler)		Bütünlük
Mekânlar (Hemen Hatırlanan)	Büfeler (Taş Büfeler ve gazete büfesi)	Mekânlar (Anılar Sayesinde Hatırlanan)	PTT
	Berber		Bavul Bandı
	Vagon		Sanat Galerisi
	Müze (Direksiyon Binası)		Çeşme
	Gar Lokantası		Nasreddin Hoca Heykeli
	Pastane		Lokomotif
	Gar Gazinosu		
	Şeref Salonu		
	Bekleme Alanı		
Hatırlanan Çevre Yapılar	Gençlik Parkı	Sembolize Ettikleri	Atatürk
	Lojmanlar		Cumhuriyet
	Ankara Palas		Kurtuluş Savaşı
	TBMM Binası		Sosyal Merkez
	19 Mayıs Stadı		Tarih- tarihi Doku
	CSO-Opera Binası		Eski Ankara
	Cer Modern		Cumhuriyet Dönemi Olayları
	TCDD 2. Bölge Müdürlüğü Binası		Mimari ve Tarihsel Bütünlük
			Demirağlarla ördük anayurdun dört yanını

Tablo 14. Mekânsal Bellekte Ankara Tren Garı

Yukarıdaki tablo; araştırmanın bulgular bölümünde aktarılan tablolardan farklı olarak bireylerin mekânı mekânsal ilişkiler bağlamında belleklerinde nasıl tuttuklarına yoğunlaşmaktadır. Tabloda aktarılan bilgiler bireylerin bir mekânı fiziksel algı olarak (mekânsal prtaikleri ve temsil ettikleri ile) ne şekilde algıladıklarını da ortaya koymaktadır. Burada ulaşılan sonuç, bireylerin işlev ile birlikte sembolik anlamları da algılarına dâhil ettikleridir.

Ortaya konulan bu araştırma, tarihte çok eskilere dayanan bellek kavramını “bellek mekânları” bağlamında ele almakta ve bu mekânların bireysel bellek ve kolektif bellek açısından süreç içerisindeki algısının, anlamının ve atfedilen değerin nasıl bir değişim seyri gösterdiğine dikkat çekmektedir. Tarih boyunca Aristoteles, Platon gibi filozof ve düşünürlerden başlayarak pek çok yönü ile farklı açıklamalarının yapıldığı bellek kavramı, daha sosyal bir çerçevede ele alınarak; mekân- zaman ilişkisi ile birlikte bireysel bellek kavramını çalışan Bergson, kolektif bellek kavramını ortaya atarak gelişmesini sağlayan Halbwachs ve kültürel bellek ile bellekte yer eden kavram ve olguların nesilden nesile aktarımının sağlanacağına dikkat çeken Assmann gibi araştırmacıların önünü açtığı bir yolda; konuyu iç mimarlık ve çevre tasarımı disiplinine adapte ederek insan- mekân ilişkileri ile desteklemektedir. Araştırma süreci boyunca bellek mekânları kavramına ait pek çok bilimsel kaynağın olması; bu kaynakların elenerek konu kapsamında sınırlandırılmaya çalışılması yaşanan zorluklardan bir tanesi olmuştur. Ayrıca alan çalışmasında belirlenen yöntemin sözlü tarih yönteminin bir dalı olarak nitelendirilebilen “derinlemesine görüşme” olmasının etkisi; kartopu tekniği ile bu görüşmecilerin saptanması yaşanan başka bir zorluk olarak öne çıkmıştır. Sadece tarihi niteliği açısından değil, kullanıcı deneyimi, yaşanan yapısal- çevresel değişimler ve meydana gelen patlama olayı görüşmecilerin seçilmesinde belirlenen faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Bireylerin rahat ve güvenli bir şekilde paylaşım yapmasını sağlamak aşılması gereken bir diğer zorluk olmuştur.

Yukarıda da bahsedildiği gibi konunun kapsadığı başlıklara ait pek çok çalışma literatürde yer almaktadır. Ancak bu çalışmalar daha çok sosyoloji, antropoloji, felsefe gibi sosyal bilim dallarına ait çalışmalardır. Çalışma içerisinde daha önce bahsedildiği gibi “bellek mekânları” konusu özellikle son 15-20 yıl içerisinde daha çok gündeme gelmiş ve farklı görüşler ve mekânlar üzerine yapılan çalışmalar artış göstermiştir. Bu çalışmalar genellikle mimarlık, mimarlık tarihi, şehir bölge planlama ve kentsel tasarım alanlarında yoğunluk kazanmıştır. Örnek yapı olarak seçilen Ankara Garı da birçok farklı çalışmaya konu olmuştur. Özellikle Ankara Kent Tarihi ve Cumhuriyet Dönemi yapılarını ele alan çalışmalarda Gar yapısının adı geçmektedir. Bununla birlikte, gar yapısını ve çevresini kolektif bellek bağlamında ele alan ve bellek mekânı olarak inceleyen bir çalışma yapılmasının gerekliliği düşüncesi ile bu çalışma ortaya çıkmıştır. Özellikle; ele alınmış olan bellek kavramının algı, anlamlandırma ve değer atfetme kapsamında inceleniyor oluşu; birey- mekân- algı- his- bellek zincirini

çalışmaya dâhil ederek aktarıyor oluşu ve yöntem olarak derinlemesine görüşmeyi kullanıyor oluşu, çalışmayı diğer araştırmalardan farklı bir konuma götürmekte ve literatüre katkı sağlayacak faydalı bir araştırma olacağını düşündürmektedir. Alan olarak iç mimarlık disiplininde bireylerin sözlü aktarımları ve anıları kullanılarak yapılan teorik çalışmaların azlığı da bu araştırmanın ileride yapılacak olan çalışmaların önünü açacağı ve örnek oluşturacağı düşüncesini güçlendirmektedir. Bellek mekânlarının algı, anlam ve değer değişimine kolektif bellek bağlamında ve mekânı dâhil ederek farklı yapılar üzerinden ele alınabileceği araştırmaların yapılması önemli görülmektedir. Literatürde bu bağlamda yapılan çalışmaların artması ile birlikte sadece tarihi belgeler üzerinden değerlendirilen mekânlar yerine, bireylerin yaşamışlıklarının da incelendiği, sözlü tarih çalışmalarının dâhil edildiği çalışmaların çoğalması bellek mekânlarının kent belleği ve kolektif bellekteki yerini ve önemini perçinleyecek faydalı çalışmalar olarak ön görülmektedir. Bu araştırma için yapılan kaynak araştırması, analiz, inceleme, arşiv taraması, gözlem ve görüşmeler konu kapsamından sapmamak amacı ile sınırlandırılmıştır. Gelecek çalışmalara ait önerilere ek olarak; yapılan bu çalışmaların ve toplanan verilerin başka çalışmalarda kullanılarak konu hakkındaki literatüre katkı sağlayacağı da ümit edilmektedir.

Bu tez çalışması ile birlikte, bellek mekânlarının ve tarihi mekânların korunması, onlara sahip çıkılması, saygılı davranılmasının önemi vurgulanmıştır. Hem kent belleği ve kolektif bellekte hem de ülke- ulus tarihinde önemli olan yapıların korunarak, gelecek nesillere aktarımının önemine de dikkat çekilmiştir. Aynı zamanda sembolik anlamlar taşıyan, simge halinde olan yapıların bu anlamlarını korudukları; ancak yapılar ile ilişkili meydana gelen olayların bu yapıların önemine farklı bir değer kattıkları da vurgulanmakla birlikte; bellek mekânlarının kolektif bellekte anma- hatırlama ile olan ilişkisinin de altı çizilmiştir. Bireysel temennim; ulus, ülke ve tarih için büyük önem taşıyan, sembolik anlamı olan bellek mekânlarımıza gereken saygının ve önemin gösterilmesi; böylelikle kent belleği; kültürel bellek ve kolektif belleğin sürekliliğinin sağlanması; geçmişimize sahip çıkılmasıdır.

KAYNAKLAR

- Aksu, Ş. (2006). *Hegel ve Tarih Felsefesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Alangoya, K. A. (2015, 09-10). "Genius Loci" Kavramı ve Mimarlık Eğitiminde Doğal ve Yapılı Çevre İlişkisi. *Mimarlık*. 385. Erişim: 05.30.2018.
<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=399&RecID=3760>
- Alkan Bala, H. (2011). Understanding the Sense of Place in the axis Between Aleaddin Hill and Mevlana Celaledin Rumi Museum. *Global Built Environment Review*. 7/3, s.44-58.
- Altay, D. (2004). *Urban Spaces Re-Defined in Daily Practices: The Case of "Minibar"*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Middle East Technical University. Ankara.
- Altın, E. (2003). Ankara 1910-2003. İstanbul: Boyut Matbaacılık.
- Arı, R. (22.05.2019). Not: Görüşmeci A2. (M. S. Cihangiroğlu, Röportaj Yapan)
- Arslan, H. D., Çınar, K., & Dinç, P. (2009). Mekana Yönelik Algısal Farkların Ölçülmesinde Lens Model Yaklaşımı: Model Açılımı ve Kullanım Örnekleri. *Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*. 24/4, s. 35-48.
- Arslanoğlu, İ. (2001). Kültür Ve Medeniyet Kavramları. *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 15, s. 243-255. Erişim: 25.06.2018. <http://w3.gazi.edu.tr/~iarslan/kulturvemedeniyet.pdf>
- Arvas, T. (31.05.2019). Not: Görüşmeci B6. (M. S. Cihangiroğlu, Röportaj Yapan)
- Asaf, B. (1934). Bizim Mimarlarımız ve Bizim Mimarî. *Mimar (Arkitekt)*, 08/44, s. 241.
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/24/246.pdf>
- Aslan, F., Aslan, E., & Atik, A. (2015). İç Mekânda Algı. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5/11, s. 139-151. doi:10.16950/std.60957
- Aslan, S., & Kiper, P. (2016). Kimlik ve Bellek Sorunu Sarmalında Kentler: Amasra Kenti Örneğinde Fırsatlar ve Tehditlerin Değerlendirilmesi. *İdealkent*. 7/20, s. 881-905. Erişim: 12.04.2018.
<http://idealkentdergisi.com>
- Aslanoğlu, İ. (2010). *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923- 1938*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Assmann, J. (2001). *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. (A. Tekin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Assmann, J., & Czaplicka, J. (1995). Collective Memory and Cultural Identity. *New German Critique*. 65/125. doi:10.2307/488538
- Atay, F. R. (1980). *Çankaya*. İstanbul: Sena Matbaası.
- Aycı, M. (1937). *TCDD Fotoğrafla Yeni Ankara Garı 30 İkteşrin 1937*. İstanbul: Alaeddin Kırıl Klişe Fabrika ve Basımevi.
- Başkaya, A., Dinç, P., Aybar, U., & Karakaşlı, M. (2003). Mekânsal İmaj Üzerine Bir Deneme: Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Eğitim Bloğu Giriş Holü. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*. 18/2, s.79-94.
- Bayazitlioğlu, B. (2009). *İnsan- Mekân İletişimi*. İstanbul: Edumar Eğitim Market.
- Bayraktar, N. (2005). Modern Ankarada Yaşama ve Mekâna Dair. *Bülten*(31), 23-27.

- Beyhan, G. Ş., & Gürkan, Ü. (2015). Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Bir Tespit Çalışması: Isparta Halı İpliği Fabrikaları ve Boyahaneleri. *Journal of World of Turks*, 7/3, s.79-102.
- Bilsel, C. (2017). Architecture and the Social Frameworks of Memory: A Postscript to Maurice Halbwachs' "Collective Memory". *International Journal of Architecture & Planning*, 5/1, s. 01-09. doi:10.15320/ICONARP.2017.14
- Boyer, C. (1994). *The City of Collective Memory: Its Imaginary and Architectural Entertainment*. Cambridge: MA: MIT Press.
- Boyer, P., & Wertsch, J. V. (2015). *Zihinde ve Kültürde Bellek*. (Y. Aşçı Dalar, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Boyer, P., & Wertsch, J. W. (2009). *Memory in Mind and Culture*. New York: Cambridge University Press.
- Britton, D. (2012). What is Collective Memory. Erişim: 05.11.2017. memorialworlds. Just another WordPress.com site: <https://memorialworlds.com/what-is-collective-memory/>
- Cangöz, B. (2005). Geçmişten Günümüze Belleği Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlara Kısa Bir Bakış. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 22/1, s. 51-62.
- Cansu, B. (2016, 06 16). *Ankara'da Cumhuriyet'in Yapıları Birer Birer Yok Ediliyor*. Erişim: 19.01.2019. Politikayol/ Kent ve Çevre: <https://www.politikayol.com/ankarada-cumhuriyetin-yapilari-birer-birer-yok-ediliyor/>
- Carr, E. H. (2009). *Tarih Nedir*. (M. G. Gürtürk, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cengiz, A. K. (2014). Eski Antakya Evlerinin İkamet Edenler Tarafından Günümüzde Kullanımı Ve Anlamlandırma Biçimleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 11/25, s. 111-130.
- Certeau, M. d. (1984). *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- Certeau, M. d. (1984). *The Practice of Everyday Life*. California: University of California Press.
- Connerton, P. (1989). *How Societies Remember*. Cambridge: Cambridge UP.
- Convery, I., Corsane, G., & Davis, P. (2014). *Making Sense of Place*. New York: The Boydell Press.
- Cumhurlu, P. (22.05.2019). Not: Görüşmeci A4. (M. S. Cihangiroğlu, Röportaj Yapan)
- Çakır, H. (2015). *Tarihi Yapılarda Mekânsal Bellek ve İç Mekân İlişkisinin İrdelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Ana Bili Dalı. İstanbul.
- Demir, S. T. (2017). Reconsideration of Orhon Inscriptions in the context of Cultural Memory of Turkish Society: The Body and Memory of Stone. *Tarih Kültür Ve Sanat Arastirmalari Dergisi- Journal of History Culture and Art Research*. 6/2, s. 422-440. doi:10.7596/taksad.v6i2.580
- Demirkol, Y. (22.05.2019). Not: Görüşmeci A7. (M. S. Cihangiroğlu, Röportaj Yapan)
- Ekim, M. N., (22.05.2019). Not: Görüşmeci A3. (M. S. Cihangiroğlu, Röportaj Yapan)
- Elker, C. (27.05.2019). Not: Görüşmeci B3. (M. S. Cihangiroğlu, Röportaj Yapan)
- English Oxford Living Dictionaries. Erişim: 09.06.2017. <https://www.oxforddictionaries.com/>

- Ergut, E. A. (2018). *Bina kimlikleri söyleşi 1 : gar kompleksi*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yay.
- Erkan, İ., & Haştemoğlu, H. Ş. (2013). Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı: Anadolu'da Modern Bir İstasyon Binası: Ali Çetinkaya İstasyonu. *Mimarlık*. 374. Erişim: 18.07.2018. <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=388&RecID=3328#>
- Erman, T., & Özaloğlu, S. (Dü). (2017). *Bir Varmış, Bir Yokmuş Toplumsal Bellek, Mekan ve Kimlik Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Europeana Collections: Ankara Gar Gazinosu. (2015, 04 02). Erişim: 25.05.2019. https://www.europeana.eu/portal/en/record/2058607/cdm_ref_collection_AEFA_id_64.html
- Eyles, J., & Williams, A. (2008). *Sense of Place, Health and Quality of Life*. Farnham: Ashgate Publishing Limited.
- Farnum, J., Hall, T., & Kruger, L. (2005). *Sense of place in natural resource recreation and tourism: an evaluation and assessment of research findings*. U.S. Dept. of Agriculture, Forest Service: Pacific Northwest Research Station.
- Fleming, D. (1975). Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes and Values, Review. *Annals of the Association of American Geographers*. 65/2, s. 315-316. Erişim: 04.12.2018. <http://www.jstor.org/stable/2562091>
- Fuchs, C. (2019). Henri Lefebvre's Theory of the Production of Space and the Critical. *Communication Theory*. 29/2, s. 129–150. doi:<https://doi.org/10.1093/ct/qty025>
- Gezer, H. (2012). Mekânı Kavrama Sürecinde Algılama Bileşenleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 21, s.1-10.
- Ghulyan, H. (2017). Lefebvre'nin Mekan Kuramının Yapısal ve Kavramsal Çerçevesine Dair Bir Okuma. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*. 26/3, s.1-29.
- Giaccardi, E., Palen, L. (2008). The Social Production of Heritage through Cross-Media Interaction: Making Place for Place-Making. *International Journal of Heritage Studies*. 14, s. 281-297. <https://doi.org/10.1080/13527250801953827>
- Gieryn, T. (2000). A Space for Place in Sociology. *Annual Review of Sociology*. 26, s. 463-496. Erişim: 13.05.2018. <http://www.jstor.org/stable/223453>
- Giray, K. (2009,). *Sanat Tarihi Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi*. Erişim: 20.07.2018. <https://www.kulturportali.gov.tr/>: <https://www.kulturportali.gov.tr/>
- Goethe-Institut. (2010). *Bir Başkentin Oluşumu, Avusturyalı, Alman ve İsviçreli Mimarların Ankara'daki İzleri*. Erişim: 20.05.2019. <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/ind/mar/trindex.htm>
- Gordon, K. O. (2013). Emotion and Memory in Nostalgia Sport Tourism: Examining the Attraction to Postmodern Ballparks Through An Interdisciplinary Lens. *Journal of Sport & Tourism*. 18/3, s. 217-239. doi:10.1080/14775085.2013.846228
- Göregenli, M. (2015). *Çevre Psikolojisi İnsan Mekân İlişkileri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Groat, L. (2002). *Architectural Research Methods*. Canada: John Wiley& Sons Inc.
- Gutiérrez, E. M. (2011). Memories Without A Place. *International Social Science Journal*, 62/203-204, s. 19-31. doi:10.1111/j.1468-2451.2011.01790.x

Güleç Solak, S. (2017). Mekan-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6/1, s. 13-37.

Güven Bilsel, S. (2018). Başkent Ankara / 1: Özel İlgi Odaklarının Oluşum ve Değişim Süreçleri. *Mimarlık Dergisi*. 401. Erişim: 05.06.2019.

<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=415&RecID=4428>

Halbwachs, M. &. (1992). *On Collective Memory*. (L. A. Coser, Dü.) Chicago: University of Chicago Press.

Heidegger, M. (1951). *Building Dwelling Thinking*.

Hürriyet Gündem. (2008, 24.10). Cumhuriyet Döneminin En Güzel 10 Binası. Hürriyet Gazetesi. Erişim: 10.03.2019. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhuriyet-doneminin-en-guzel-10-binası-10187799>

İlhan, M. E. (2015). Gelenek Ve Hatırlama: Belleğin Kültürel Olarak Yeniden İnşası Üzerine Bir Tartışma. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 10/8, s. 1395-1408. doi:dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8276

İmamoğlu, B. (2006, 09-10). Ankara'da İyi Şeyler Olmuyor: Tehlike Altındaki Cumhuriyet Yapıları. *Mimarlık Dergisi*. 331. Erişim: 15.06.2019.

<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=48&RecID=1174>

İnce, Ş. (2014). *Toplumsal Ve Kültürel Dönüşümlerin Gündelik Hayata Yansımaları: 2000'lerde Türkiye'nin Mutfağı* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gazetecilik Ana Bilim Dalı. Ankara

İpekeşen, E. (17.07.2011). *Ankara'nın dünden bugüne 88 yıllık sosyal yaşamı (III)*. Hürriyet Gazetesi: Erişim: 10.06.2019. <http://www.hurriyet.com.tr/ankara-nin-dunden-bugune-88-yillik-sosyal-yasami-iii-18270517>

İpekeşen, E. (31.07.2011). *Ankara'nın Dünden Bugüne 88 Yıllık Sosyal Yaşamı*. Hürriyet Gazetesi. Erişim: 10.06.2019. <http://www.hurriyet.com.tr/ankara-nin-dunden-bugune-88-yillik-sosyal-yasami-18379894>

Jiven, G., & Larkham, P. J. (2003). Sense of Place, authenticity and Character: A Commentary. *Journal of Urban Design*. 8, s. 67-81.

Jong, U. M. (2002). Blairgowrie: The Meaning of Place. *Urban Policy and Research*. 20/1

Kahraman, Ş. (22.05.2019). Not: Görüşmeci A6. (M. S. Cihangiroğlu, Röportaj Yapan)

Karakuş, M. (2017). Toplumsal Bellek Bağlamında Mezunların Anlatımıyla Köy Enstitüleri Deneyimi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18/33, s. 719-741. doi:10.21550/sosbilder.285840

Karasar, N. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. İstanbul: Nobel Akademi Yayıncılık.

Keklik, E. (2011). Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Ankara'nın Bazı Sosyal Sorunları. (A. Ü.-C. Bölümü,Dü.), *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu*. s. 723-728. Ankara: Master Basım Yayın.

Keser, T. (16.05.2019). Not: Görüşmeci A1. (M. S. Cihangiroğlu, Röportaj Yapan)

Keskin, N. (2014/3). Kentlerde Yeni Bellek Mekanları: Kent Müzeleri. *Folklor/ Edebiyat*. 20/79, s.25-39.

Kılınç, K. (2005). Mimarlığın Beden Politikası. *Bülten*.31, s.16-17.

- Kincheloe, J. E. (2006). Forum: A Conversation on 'Sense of Place' in Science Learning. *Cultural Studies of Science Education*. 1/ 1, s.143-160. doi:10.1007/s11422-005-9003-8
- Köni, N. (28.01.2012). Mazide Kalan Nostaljik Ankara Gençlik Parkı. *Milliyet Blog*. Erişim: 12.06.2019. <http://blog.milliyet.com.tr/mazide-kalan-nostaljik-ankara-genclik-parki/Blog/?BlogNo=346028> adresinden alındı
- Kudryavtsev, A., Stedman, R. C., & Krasny, M. E. (2012, 04). Sense of Place in Environmental Education. *Environmental Education Research*. 18/2, s.229-250.
- Küçükbasmacı, G. (2016). Kültürel Bellek ve Süreklilik: Kına Gecelerinden Mezuniyet Kınalarına. *Milli Folklor*. 112, s. 73-94.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Latham, J. A. (2006). The City and the Subject: Benjamin on Language, Materiality, and Subjectivity Epöche. *University of California Journal for The Study of Religion*. 24, s. 49-67.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. (T. b. Nicholson-Smith, Çev.) Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekanın Üretimi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Leland, R. M. (2006). *Mimarlığın Öyküsü, Öğeleri Ve Anlamı*. (E. Akça, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Lewicka, M. (2008). Place attachment, place identity, and place memory: Restoring the forgotten city past. *Journal of Environmental Psychology*. 28/3, s.209-231. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2008.02.001>
- Lojiport.com: Ankara Garı'nın Devrine Tepkiler Sürüyor. 23.05.2018. <https://www.lojiport.com/ankara-garinin-devrine-tepkiler-suruyor-102047h.html>
- Lowenthal, D. (1975, jul.). Reviewed Work(s): Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values by Yi- Fu Tuan. *Geographical Review*. 65/3, s. 423-424. American Geographical Society. Erişim: 04.12.2018.12 .<https://www.jstor.org/stable/213552>
- Lupton, D. (2002). *Duygusal Yaşantı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mimar (Arkitekt). Haberler. (1934) 08/44, s. 252-253. Erişim: 05.06.2019. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/24/270.pdf>
- Mimarizm: Ankara Hızlı Tren Garı. 09.03.2017. www.mimarizm.com
- Mimarlık. (10.10.2015). *Ankara Katliamı*. 10.10.2015. *Mimarlık Dergisi*.386. Erişim: 10.06.2019.<http://www.mo.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=400&ReclD=4295>
- Mohammad, N., Saruwono, M., Said, S. Y., Ahmad, W., & Hariri, H. W. (2013). A Sense of Place within the Landscape in Cultural Settings. *Asia Pacific International Conference*., s. 506-512. London: Procedia Social and Behavioral Sciences.
- msgslpsikoloji. (2011). *Bellek ve Bellek Süreçleri*. Erişim: 07.01.2018. <http://msgslpsikoloji.blogcu.com/bellek-ve-bellek-surecleri/9495586>
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* (Cilt 2). (Ö. S, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Nora, P. (2006). *Hafıza Mekânları*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Norberg-Schulz, C. (1971). *Existence, Space and Architecture*. Londra: Studio Vista.
- Oliveira, J., Leitão, N., & Roca, Z. (2010). Territorial identity and development: From topophilia to terraphilia. *Land Use Policy*. 27/3, s. 801-814.
doi:<https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2009.10.014>
- Ökten, K. H. (2011). *Varlık ve Zaman Martin Heidegger*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Özak, Ö. N. (2008). Bellek ve Mimarlık İlişkisi Kalıcı Bellekte Mekânsal Öğeler (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Bilgisi Bilim Dalı. İstanbul
- Özgönül, N. (2010, 03-04). Ankara AKM Alanı Üzerine Güncel Tartışmalar. *Mimarlık Dergisi*. 352. Erişim: 21.06.2019.
<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=366&RecID=2320>
- Özkan, S. (17.05.2019). Not: Görüşmeci B1. (M. S. Cihangiroğlu, Röportaj Yapan)
- Özsavaş, N. (2016, Kasım-Aralık). İç Mekân Tasarımında Renk Algısı. *SDÜ ART-E Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*. 9/18, s. 449-460.
- Petzet, M. (2008). *Genius Loci – The Spirit of Monuments and Sites*. In: 16th ICOMOS General Assembly and International Symposium: 'Finding the spirit of place – between the tangible and the intangible', 29 sept – 4 oct 2008, Quebec, Canada.
- Pevsner, N. (1963). *An Outline of European Architecture, Introduction*. Harmondsworth, Middlesex, England: Penguin Books.
- Proshansky, H. M. (1978). The city and self-identity. *Environment and Behavior*. 10, s.147–169.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş, Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. (H. Z. D. Bayrak, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Relph, E. (1976). *Place and Placelessness*. London: Pion.
- Rendell, J. (2004). Architectural Research and Disciplinarity. *Architectural Research Quarterly*. 8/2, s. 141-147.
- Ricoeur, P. (2012). *Hafıza, Unutuş ve Tarih*. İstanbul: Metis Yay.
- Rifaioğlu, M. N., & Şahin Güçhan, N. (2013). Property Rights as a Source for Identifying and Conserving the Spirit of Place. *Megaron*. 8/3, s.137-148. doi:10.5505/MEGARON.2013.61687
- Sazan, G. (05.06.2019). Not: Görüşmeci B7. (M. S. Cihangiroğlu, Röportaj Yapan)
- Scott Gustafson, B. (2011). *Sense of Place and Neighborhood Organizing: How Sense of Place Shapes The Built Environment*. Texas: The University of Texas At San Antonio.
- Sharr, A. (2013). *Mimarlar İçin Heidegger*. İstanbul: YEM Yayın.
- Shulz, C. N. (1980). *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. New York: Rizzoli.
- Silah, M. (2000). *Sosyal Psikoloji (Davranış Bilimi)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Soja, E. W. (1996). *Thirdspace Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Cambridge, Massachusetts: Blackwell Publishers.
- Strecker, I. (2000). The Genius Loci of Hamar. *Northeast African Studies*. 7/3, s.85-118.

- T24 Haber. (22.05.20182). *Mimar Hasol'dan Ankara Garı'nın devrine tepki: Bu gidişle ülkede 20. yüzyıl hiç yaşanmamış sanılacak*. Erişim: 10.02.2019. <https://t24.com.tr/haber/mimar-hasoldan-ankara-garinin-devrine-tepki-bu-gidisle-ulkede-20-yuzyil-hic-yasanmamis-sanilacak,634354>
- Temel, S. C. (26.05.2019). Not: Görüşmeci B2. (M. S. Cihangiroğlu, Röportaj Yapan)
- Temur, N. (2017). Bir Kültürel Bellek Mekânı Olarak Mahtumkulu Divanı. *Türkbilig*. 34, s. 173-178.
- Tezcan, M. (1987). *Kültür ve Kişilik*. Ankara: Bilim Yay.
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin Sesi Sözlü Tarih* (Ş. Layikel, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tilley, C. (1994). *A Phenomenology of Landscape*. USA: Berg Publishers.
- Tokmak, M. (2016). Sözlü Tarih ve Derinlemesine Görüşme. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3, s.83-98.
- Tosun, K. (1987). Kültür ile Yönetim Arasındaki İlişkiler. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*. 16, 9.
- Tuan, Y. F. (1974). *Topophilia A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values*. New Jersey: Prentice- Hall Inc.
- Tuan, Y. F. (2008). *Space and Place The Perspective of Experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press .
- Tuncer Gürkaş, E., & Barkul, Ö. (2012). Yer Üzerine Kavramsal Bir Okuma Denemesi. *Sigma*. 4, s. 1-11. Erişim: 06.06.2018. <http://www.ytusigmadergisi.com/pdfs/418.pdf>
- Tunçer, M. (2011). *Angora (Ankara) Tarihsel Kent Merkezi Gelişim Süreci ve Suluhan Çevresi Tahtakale Çarşısı*. (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Bölümü, Dü.), Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu içinde 2, s. 685-722. Ankara: Master Basım Yayın.
- Tunçer, M. (2015, 08). *Kara Tren*. Erişim: 06.06.2019. Mimarlık; Şehir Planlama; Tarihsel ve Doğal Çevre Koruma; Architecture,Urban Planning;Conservation. <http://mehmet-urbanplanning.blogspot.com/2015/10/kara-tren.html>
- Tunçer, M. (28.05.2019). Not: Görüşmeci B4. (M. S. Cihangiroğlu, Röportaj Yapan)
- Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. Erişim: 09.06.2017. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.593acb9ae63ac0.71607433
- Urlu, S. (22.05.2019). Not: Görüşmeci A5. (M. S. Cihangiroğlu, Röportaj Yapan)
- Us, F., & Aytis, S. (2016). Mimari Mekanın Aktarımında Algılayıcı Hareketinin Önemi. Importance of Perceptor Movement in Representation of Architectural Space. *Tasarım + Kuram*. 5/7, s.82-98. <http://dergipark.gov.tr/tasarimkuram/issue/22527/240755>
- Ünlü, F. (31.05.2019). Not: Görüşmeci B5. (M. S. Cihangiroğlu, Röportaj Yapan)
- Ünsal, B. (1934). Görüş ve Duyuşlar. *Arkitekt*. 12/48, s.348-349. Erişim: 10.06.2019. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/38/331.pdf>
- Unverdi, B. (08.24.2013). Kimler geldi kimler geçti. *Hürriyet Gazetesi Ankara Haberleri*. Erişim: 15.05.2019. <http://www.hurriyet.com.tr/kimler-geldi-kimler-gecti-24577640>

Vogler, A. (2006). Genius Loci in the Space-Age, (November), *1st Infra-Free Life Symposium*, s. 1-26. İstanbul. Erişim: 16.06.2018.

http://www.architectureandvision.com/av/download/vision/061123_PP_GeniusLociintheSpace-Age.pdf

Yalçın, N. (24.01.2017). İstasyondaki Ev: Direksiyon Binası. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim: 10.05.2019. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/necati-yalcin/istasyondaki-ev-direksiyon-binası-40344024>

Yates, F. A. (1966). *The Art of Memory*. London: Great Britain by William Clowes and Sons, Limited London and Beccles.

Yazıcı, Y. E. (2015). Anamorfik İllüzyonun Mekan Algısına Etkilerinin Farklı Sanatçı Yaklaşımlarına Göre İrdelenmesi. *Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat ve Tasarım Dergisi*. 15, s.139-148.

Yedigün. (1939). Avrupanın En modern İstasyonu. *Yedigün*. 325, s.14-15.

Yeşilkaya, N. (2005). Ankara: Modernliğin Temsili. *Bülten*. 31, s.14-15.

Yılmaz, S. (13.12.2015). Ankara'ya İçinden Tren Geçen AVM. *Habertürk*. Erişim: 02.06.2019. <https://www.haberturk.com/yazarlar/serpil-yilmaz-2155/1166214-ankaraya-icinden-tren-gecen-avm>

Zevi, B. (1993). *Architecture as Space*. New York: Da Capo Press.

Zeyrek, D. (02.06.2018). Anılar İnşaatın Altında Kalacak. *Hürriyet, Pazar*. Erişim: 10.03.2019. <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-pazar/anilar-insaatin-altinda-kalacak-40855589>

(106–43BC), M. T. (tarih yok).

Görsellere Ait Kaynaklar

URL 1 : <http://nedirinden.blogspot.com.tr/2011/11/bellek-hatrlama-unutma-neden-unuturuz.html> Erişim: 07.01.2018

URL 2: <https://www.tagesspiegel.de/politik/anschlaege-vom-11-september-das-schlimmste-was-ich-erlebt-habe/4570358.html> Erişim: 10.01.2018

URL 3: <http://cyber.kvira.ge/6159/> Erişim:20.01.2018

URL 4:<https://news.nationalgeographic.com/2016/09/september-11-pictures-remembrance/> Erişim: 02.02.2018

URL 5: <https://iconicphotos.wordpress.com/tag/911/> Erişim: 02.02.2018

URL 6: <https://iconicphotos.wordpress.com/tag/911/> Erişim: 02.02.2018

URL 7: <http://time.com/3449480/911-the-photographs-that-moved-them-most/> Erişim: 02.02.2018

URL 8:<https://edition.cnn.com/2014/05/14/us/9-11-museum-objects/index.html> Erişim: 04.02.2018

URL 9: <https://www.fotosearch.com/UNY052/u19547658/> Erişim: 04.02.2018

URL10:https://www.google.com.tr/imgres?imgurl=https%3A%2F%2Fwww.nycgo.com%2Fimages%2Fvenues%2F191%2F9-11-memorial-02-marley-white__x_large.jpg&imgrefurl=https%3A%2F%2Fwww.nycgo.com%2Fmuseums-galleries%2F9-11-

memorial-
museum&docid=DUT54Egd66JVuM&tbnid=NL8df_ChFqPOwM%3A&vet=10ahUKEwiS0sKfgODbAhWshqYKHTRrC4MQMwg8KAlwAg..i&w=1500&h=1000&bih=613&biw=1366&q=9%2F11%20memo
rial%20photographs&ved=0ahUKEwiS0sKfgODbAhWshqYKHTRrC4MQMwg8KAlwAg&iact=mr&u
act=8 Erişim: 04.02.2018

URL 11: https://www.tiqets.com/en/new-york-c260932/9-11-memorial-museum-p974440?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=1406791162&utm_content=56275965535&gclid=EAlalQobChMI_8mo-v_f2wIVEM-yCh3ZvDDEAAYASAAEgJvZ_D_BwE Erişim: 04.02.2018

URL 12: <https://www.covingtontravel.com/2011/08/911-memorial-museum-opening/> Erişim: 02.02.2018

URL13: <http://www.pwpla.com/national-911-memorial> Erişim: 04.02.2018

URL14: <http://www.trthaber.com/haber/gundem/anitkabire-rekor-ziyaret-107974.html> Erişim: 04.02.2018

URL 15: <http://hadibey.info/en/music-chats/108-ataturk-kultur-merkezi-acilisi.html> Erişim: 08.02.2018

URL 16: <http://listelist.com/ataturk-kultur-merkezi-akm/> Erişim: 08.02.2018

URL 17: https://www.emlakjet.com/haber/foto-galeri.php?imaj_id=50530#foto_td

URL 18: <http://sekakagitmuzesi.com> Erişim: 08.02.2018

URL 19: <https://www.evrensel.net/haber/296972/seka-turkiyenin-ilk-dunyanin-en-buyuk-kagit-muzesi> Erişim: 12.01.2018

URL 20: <http://sekakagitmuzesi.com> Erişim: 12.01.2018

URL 21: <http://sekakagitmuzesi.com> Erişim: 12.01.2018

URL 22: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/ankara-kizilayda-bombali-saldiri-37-olu,sxYYSU-FdUeqjl6Ok6GjdQ> Erişim: 12.02.2018

URL23: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/ankara-kizilayda-bombali-saldiri-37-olu,sxYYSU-FdUeqjl6Ok6GjdQ> Erişim: 12.02.2018

URL24: <https://www.manisasonhaber.com/asayis/ankara-kizilayda-buyuk-patlama-h1971.html> Erişim: 16.02.2018

URL 25: <http://t24.com.tr/haber/ankara-kizilayda-patlama-meydana-geldi,331985> Erişim: 16.02.2018

URL 26: http://www.anitkabir.tsk.tr/04_gorseller/fotograflar.html Erişim: 18.02.2018

URL 27: <https://libeskind.com/work/jewish-museum-berlin/> Erişim: 20.02.2018

URL28: https://vekam.ku.edu.tr/tr/content/arastirmahttp://cdm21054.contentdm.oclc.org/cdm/ssearch/collection/ABE!ABK!FKA!VHPK!TKV!SMB!VGK!VKK!AEFA?IsFromAdvancedSearch=True&searchterm=ankara+gar%C4%B1&utm_source=SiteIciArama&utm_medium=Arama&utm_campaign=VekamKuEduTr Erişim: 25.02.2018

URL 29: <https://vekam.ku.edu.tr/tr/content/arastirma> 20.02.2019

URL30:http://cdm21054.contentdm.oclc.org/cdm/search/collection/ABE!ABK!FKA!VHPK!TKV!SMB!VGK!VKK!AEFA?IsFromAdvancedSearch=True&searchterm=ankara+gar%C4%B1&utm_source=Si telciArama&utm_medium=Arama&utm_campaign=VekamKuEduTr Erişim: 08.04.2019

URL31: <https://earth.google.com> Erişim: 05.03.2019

URL32:<https://www.google.com/maps/place/Ankara+YHT+Gar%C4%B1/@39.934857,32.8413505,17z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x14d34ef01d406c31:0x5669332ebe02ad84!8m2!3d39.9348529!4d32.8435392> Erişim: 05.03.2019

URL33:<https://www.google.com/maps/place/Ankara+YHT+Gar%C4%B1/@39.9352748,32.8429448,850m/data=!3m1!1e3!4m5!3m4!1s0x14d34ef01d406c31:0x5669332ebe02ad84!8m2!3d39.9348529!4d32.8435392> Erişim: 05.03.2019

URL 34: <https://www.avmgezgini.com/avmler/ankara/atg-avm-315.html> Erişim:08.05.2019

URL 35: <http://www.arkiv.com.tr/proje/ankara-arena-spor-salonu/1510> Erişim: 08.05.2019

URL 36: <https://www.arkitektuel.com/hermann-jansenin-ankara-plani/> Erişim: 10.05.2019

URL 37: <http://web2.bilkent.edu.tr/bilkentpost/tag/jansen-plani/> Erişim: 10.05.2019

URL 38: https://www.ntv.com.tr/galeri/yasam/atanin-son-yolculugu,Hvj4JOT4EKyCQv9Gefmyow/V7OTCj_9oU2rqyDrtvU4Jw Erişim: 19.01.2019

URL 39: (Fotoğraf Kurt ve Margot Lubinski, <http://www.inankara.com.tr/>) kaynak: <https://onedio.com/haber/eski-ve-yeni-fotograflarla-yillar-icinde-cok-degislen-15-ankara-gorunumu-359469> Erişim: 08.05.2019

URL40: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/gar-katliami-davasinda-karar-101er-kez-agir-muebbet-40917736> Erişim: 15.05.2019

URL 41: <https://www.evrensel.net/haber/262443/10-ekim-katliami-103-kisi-hayatini-kaybetti> Erişim: 15.05.2019

URL42:https://_pfs._o/_pfs/Qme2sLfe9ZMd_uWsEtajWMDzx6B7VbjzpSC2VWhtB6GoB1/w_k_/Ankara_Yuksek_Hizli_Tren_Gari.html (solda) Erişim: 15.05.2019

URL 43: www.mimarizm.com (sağdaki atg fotoğrafları) Erişim: 20.05.2019

URL 44: <https://t24.com.tr/haber/mimar-hasoldan-ankara-garinin-devrine-tepki-bu-gidisle-ulkede-20-yuzuil-hic-yasanmamis-sanilacak,634354> Erişim: 21.05.2019

URL45:https://twitter.com/DoganHasol/status/998874267688239106?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E998874267688239106&ref_url=https%3A%2F%2Ft24.com.tr%2Fhaber%2Fmimar-hasoldan-ankara-garinin-devrine-tepki-bu-gidisle-ulkede-20-yuzuil-hic-yasanmamis-sanilacak%2C634354 Erişim: 21.05.2019

EKLER

EK-1 Etik Komisyonu Onay Bildirimi

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Tarih: 20.05.2019 16:09
Sayı: 35853172-663.08-E.00000594416

Sayı : 35853172-663.08
Konu : Melike Selcan CİHANGİROĞLU Hk.

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 30.04.2019 tarihli ve 44513094-663.08/00000571502 sayılı yazınız.

Enstitünüz İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı Doktor Programı öğrencilerinden **Melike Selcan CİHANGİROĞLU'nun Prof. Dr. Bilge SAYIL ONARAN** danışmanlığında yürüttüğü "**Bellek Mekanlarının Değer Algısı ve Değişimi: Ankara Tren Garı Analizi**" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **14 Mayıs 2019** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden 466dec93-b7d3-4b08-bb11-b7db0e6a1204 kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 371 9992 E-posta:yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Duygu Didem İLFİ

EK-2 Görüşme Soruları

Görüşmeciler hakkında genel bilgiler	İsim- soy isim
	Yaş, Doğum tarihi
	Doğum yeri
	Nerelisiniz?/ Memleket
	Yaşadığınız/ okuduğunuz/ çalıştığınız şehirler nereler?
	Eğitim düzeyiniz
	Mesleğiniz nedir? Çalışıyor musunuz?
	Ne kadar zamandır Ankara'da yaşıyorsunuz?
	Ankara dışında çalıştınız veya okudunuz mu? (Okumak, çalışmak veya ziyaret amaçlı Ankara'ya veya Ankara'dan başka bir şehre seyahat ettiniz mi?)
Ankara Tren Garı ve tren yolculuğu hakkında sorular	Ankara Tren Garı'na ilk ne zaman- hangi amaçla gittiniz? / Garı ilk ne zaman- hangi amaçla gördünüz?
	Ne sıklıkla, ne zamanlar, hangi amaçla seyahat ediyorsunuz? Seyahat ederken tren kullanır mısınız- kullandınız mı?
	Seyahat etmek sizin için ne anlam ifade ediyor?
	Ankara Tren Garı denildiğinde aklınıza ilk ne geliyor? Özellikle hatırladığınız bir anınız, bir mekân ya da mekânsal özellik var mı?
	Tren garını tanımlamak için kullanabileceğiniz bir kelime- sıfat var mı? (tenha- kalabalık, büyük- küçük, eski- yeni, modern- klasik, işlevsel- sosyal, tarihi- önemli, vb.)
	Tren garının Ankara için önemli olduğunu düşünüyor musunuz, neden? İlişki kurduğunuz bir dönem, kişi veya olay var mı?
	Tren garı ile ilgili iyi- olumlu anılarınız, hisleriniz, düşünceleriniz var mı?
	Tren garı ile ilgili olumsuz anılarınız, hisleriniz, düşünceleriniz var mı?
	Tren garı ve çevresindeki değişimleri (sosyal, kullanım- işlev, mimari, doku, vb.) biliyor musunuz, ne düşünüyorsunuz?
Gar ve çevresindeki yapılar hakkında sorular	Gar yerleşkesinde bulunan (garın yanındaki ve yakınındaki) diğer yapıları nasıl hatırlıyorsunuz? Hiç kullandınız mı?
	Gar ve/ veya çevresinin sizin için anlamlı, önemli bir yeri var mı? Neden?
	Gar Gazinosu ile ilgili bir anınız var mı? Gar gazinosunu nasıl hatırlıyorsunuz?
	Gar gazinosuna son dönemlerde gittiniz mi? Sizin gözünüzde herhangi bir farklılığı, değişimi olduğunu söyleyebilir misiniz?
	Atatürk Konutu ve Demiryolu müzesine gittiniz mi? Size ne hissettirdi?
	İstasyon binasının solundaki küçük sergi yapısını nasıl hatırlıyorsunuz?
	Atatürk'ün lokomotifini gördünüz mü? Sizin için ne hissettiriyor, herhangi bir çağrışım yapıyor mu?
	Gar ve çevresiyle veya tren ile ilişkili herhangi bir hatıra objeniz, fotoğrafınız, vb. var mı?

10 Ekim Gar Patlaması ile ilgili sorular	Garın önünde yaşanan patlamayı nasıl hatırlıyorsunuz, nasıl haberiniz oldu? Bu olay size ne hissettirdi, sizde herhangi bir etki bıraktı mı?
	Patlama ile ilgili olumsuz, özel bir anınız var mı?
	Patlamadan sonra gar ve çevresi ile ilgili hisleriniz, düşünceleriniz değişti mi? O bölgeye, gara gitme konusunda düşüncelerinizde değişim oldu mu?
	Garı kullanmaya, o bölgeye gitmeye devam ediyor musunuz? Gar ve çevresi ile ilgili ilişkiniz devam ediyor mu? Etmiyor ise neden, özel- önemli bir sebep var mı?
	Patlamadan önce ve sonra tren garı sizin için ne ifade ediyordu, şimdi ne ifade ediyor?
YHT ve ATG AVM ile ilişkili sorular	Yapılan Yüksek Hızlı Tren Garı (YHT) ve Ankara Tren Garı Alışveriş Merkezi (ATG AVM) hakkında ne düşünüyorsunuz?
	YHT istasyonu ve ATG AVM sizin algınızda nasıl etkili oldu? Görsel veya işlevsel algınızdaki etkilerinden bahsedebilir misiniz?
	YHT ile seyahat ettiniz mi? Eski trenler, yataklı vagonlar vb. ile yaptığınız yolculuklar ile karşılaştırırsanız deneyimlerinizi nasıl aktarırsınız?
	ATG AVM hakkındaki düşünce, his, deneyim ve yorumlarınızı nasıl tariflersiniz?
Genel Yorumlama soruları	Gar ve çevresini önceden ne şekilde, nasıl algılıyordunuz, şimdi nasıl algılıyorsunuz? Herhangi bir değişim oldu mu?
	Sizce garın eskisi kadar aktif olmamasının sebebi olaylar ile değişen algı mı yoksa yapısal veya sosyal olarak değişen koşullar mı?
	Şu anki koşullar ve ulaşım şekilleri ile kıyasladığınızda Tren garının geçmiş dönemlerde kente- kentsel mekânlara, mimariye ve sosyal hayata katkısını nasıl değerlendirirsiniz?
	Benimle paylaşmak, bana anlatmak istediğiniz başka bir şey var mı?

EK-3 Görüşmeci Bilgileri

Görüşmeci grubu	GÖRÜŞMECİ KODU	AD	SOYAD	YAŞ	MEMLEKET	YAŞADIĞI ŞEHİR	OKUDUĞU ŞEHİR	ÇALIŞTIĞI ŞEHİR	EĞİTİM DÜZEYİ	MESLEK	ÇALIŞMA DURUMU
A GRUBU GÖRÜŞMECİLER (TCDD VE/ VEYA GAR ÇALIŞANLARI)	A1	Türkan	KESER	60	Ankara	Ankara	Ankara	Ankara	Lisans Mezunu	Kamu çalışanı	Emekli (30 yıl, TCDD, Bilgi İşlem
	A2	Ramazan	ARI	41	Niğde	Ankara	Ankara	Ankara	Lise	Esnaf	Çalışıyor, Gardaki Gazete Büfesinde
	A3	Mehmet Nuri	EKİM	59	Kırşehir	Ankara	Ankara	Ankara	Lisans Mezunu	Esnaf	Çalışıyor, Garın peron alanındaki "Gar Büfe"
	A4	Pınar	CUMHURLU	53	Ankara	Ankara	Ankara	Ankara	Lise Mezunu	Kamu çalışanı	Çalışan (30 yıl, TCDD, Bilgi Teknolojileri Daire
	A5	Sevcan	URLU	53	Muğla	Ankara	Muğla	Ankara	Lisans Mezunu	Kamu çalışanı	Çalışan (Elektrik mezunu, TCDD, Bilgi Teknolojileri Daire
	A6	Şerife	KAHRAMAN	52	Çankırı	Ankara	Ankara	Ankara	Lisans Mezunu	Kamu çalışanı	Çalışan (31 yıl, TCDD, Bilgi Teknolojileri Daire
	A7	Yavuz	DEMİRKOL	56	Kars	Ankara	Ankara	Ankara	Lisans Mezunu	Kamu çalışanı	Çalışan (TCDD,Ulaşım Birimi)
B GRUBU GÖRÜŞMECİLER (KENTLİLER, GAR VE TRENİ KULLANANLAR (YOLCULAR), BİLGİSİ OLANLAR)	B1	Simay	ÖZKAN	28	İstanbul	Antalya	Eskişehir	Ankara	Doktora ögr.	İç Mimar/ Akademisyen	Araş. Gör. (Atılım Üni.)
	B2	Sadık Can	TEMEL	29	Erzincan	Ankara	Eskişehir	Ankara	Lisans Mezunu	Yönetici	Anaokulunda kurum müdürü
	B3	Cüneyt	ELKER	75	İstanbul	Ankara	Ankara	Ankara	Doktora/ prof.Dr	Mimar	Çankaya Üniversitesi- Akademisyen
	B4	Mehmet	TUNÇER	63	İstanbul	Ankara	Ankara	Ankara	Doktora/ prof.Dr	Şehir Bölge Plancısı/ Restorasyon profesörü	Çankaya Üniversitesi- Akademisyen
	B5	Feray	ÜNLÜ	49	İsparta	Ankara	Ankara	Ankara	Doktora	İç Mimar/ Akademisyen	Dr. Öğretim Üyesi (Atılım Üniversitesi)
	B6	Tolga	ARVAS	50	Ankara	Ankara	Ankara	Ankara	Lisans Mezunu	Yazar- yayın yönetmeni, yarıncı, editör	Çalışıyor/ yayın editörü
	B7	Gizem	SAZAN	32	Ankara	Ankara	Ankara	Ankara	Doktora ögr.	İç Mimar/ Akademisyen	Araş. Gör. (Atılım Üni.)

EK-4: TCDD İzinleri

161^{yl}

T.C.
DEVLET DEMİRYOLLARI İŞLETMESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
BASIN YAYIN VE HALKLA İLİŞKİLER MÜŞAVİRLİĞİ
BASILI VE GÖRÜNTÜLÜ YAYINLAR ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : 12194151-621.99-E.240084
Konu : Çekim İzni

20.06.2018

Sayın M. Selcan CİHANĞİRLİOĞLU

İlgi : M.Selcan Cihangiroğlu 20.06.2018 tarihli ve 59394181-1 sayılı yazısı.

Atılım Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı Doktora programınız için "Bellek Mekânlarının Değer Algısı ve Değişimi: Ankara Tren Garı Analizi" konulu tez çalışmanız kapsamında 25.06.2018 tarihinde fotoğraf çekimi yapma talebiniz incelenmiştir.

Söz konusu fotoğraf çekim talebiniz Ankara Gar Sahası, Kule Restoran, Atatürk Konutu ve Demiryolları Müzesi ile sınırlı olmak üzere; emniyet kurallarına azami riayet etmek, can güvenliğine dikkat etmek, tren seyir güvenliğini tehlikeye düşürmemek ve görevli personellerin talimatlarına uyulması koşuluyla uygun bulunmuştur.

Müracaatınız halinde gereken kolaylık sağlanacaktır.

Bilgilerinize rica ederiz.

 e-imzalıdır
Yüksel ASLAN
Şube Müdürü V.

 e-imzalıdır
İbrahim KEKEÇ
Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müşaviri

Not: 5070 sayılı elektronik imza kanununun 5.maddesi gereği bu belge elektronik imza ile imzalanmıştır.

BASILI VE GÖRÜNTÜLÜ YAYINLAR ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ

Bilgi için: Can YALÇIN
Memur
Telefon No: (312) 309 05 15-4468

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 44513094-100
Konu : Melike Selcan Cihangiroğlu

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLET DEMİRYOLLARI İŞLETMESİ GENEL
MÜDÜRLÜĞÜNE
(Tedd 2. Bölge Müdürlüğü)

Enstitümüz, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı Doktora programı öğrencisi Melike Selcan Cihangiroğlu'nun, tez araştırma konusu için, Ankara Garı'nda araştırma yapmak istediğine ilişkin dilekçesi ektedir.

Konuya ilişkin izinlerin verilebilmesi hususunda bilgi ve gereğini saygılarımla arz/rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Pelin YILDIZ
Enstitü Müdürü

EK-5: Etik Beyanı

Etik Beyanı

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tez/Sanat Çalışması Raporu Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu Tez/Sanat Çalışması Raporunda,

-] Tez/Sanat Çalışması Raporu içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
-] görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
-] başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
-] atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
-] kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
-] bu Tez/Sanat Çalışması Raporunun herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir Tez/Sanat Çalışması Raporu çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

24.07.2019

Melike Selcan CİHANGİROĞLU

EK-6: Sanatta Yeterlik Tezi Orijinallik Raporu

Sanatta Yeterlik Tezi Orijinallik Raporu

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü

Tez Başlığı: Bellek Mekânlarının Değer Algısı ve Değişimi Üzerine Bir İnceleme: Ankara Tren Garı

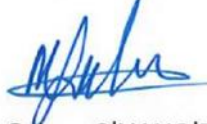
Yukarıda başlığı verilen Tez/Sanat Çalışması Raporunun tamamı aşağıdaki filtreler kullanılarak Turnitin adlı intihal programı aracılığı ile Tez Danışmanım tarafından kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Raporlama Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı (%)	Gönderim Numarası
08.07.2019	180	395.694	26.06.2019	%6	1150091950

Uygulanan filtreler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez/Sanat Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. (tarih 08/07/2019)

Melike Selcan CİHANGİROĞLU

Öğrenci No.: N14158718

Anasanat/Anabilim Dalı: İç

Mimarlık ve Çevre Tasarımı

Program (işaretleyiniz):

Yüksek Lisans	Sanatta Yeterlik	Doktora	Bütünleşik Doktora
	✓		

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR

Prof. Bilge SAYIL ONARAN

EK-7: Thesis Originality Report

Proficiency in Art Thesis Originality Report

HACETTEPE UNIVERSITY
Institute of Fine Arts

Title : **A STUDY ON THE VALUE PERCEPTION OF MEMORY SPACES AND ITS CHANGE:
ANKARA TRAIN STATION**

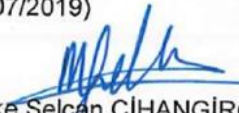
The whole thesis/art work report is checked by my supervisor, using Turnitin plagiarism detection software taking into consideration the below mentioned filtering options. According to the originality report, obtained data are as follows.

Date Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defence	Similarity Index (%)	Submission ID
08.07.2019	180	399694	26.06.2019	%6	1150091950

Filtering options applied are:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read the Hacettepe University Institute of Fine Arts Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations, I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge. I respectfully submit this for approval. (date 08/07/2019)

Melike Selcan CİHANGİROĞLU

Student No.: N14158718

Department: Interior Architecture and Environmental Design

Program/Degree (please mark):

Master's	Proficiency in Art	PhD	Joint Phd
	✓		

SUPERVISOR APPROVAL
APPROVED
Prof. Bilge SAYIL ONARAN

EK-8: Yayımlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı

YAYIMLAMA VE FİKRÎ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesi'ne verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversite'ye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikrî mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin/raporumun tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalara (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin/Sanat Çalışması Raporunun kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin/sanat çalışması raporumun tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde/sanat çalışması raporumda yer alan, telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversite'ye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*** kapsamında tezim/sanat çalışması raporum aşağıda belirtilen haricinde YÖK Ulusal Tez Merkezi/ H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- ☐ Enstitü/ Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. (1)
- ☐ Enstitü/ Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. (2)
- ☐ Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

24.07.2019

Melike Selcan CİHANGİROĞLU

*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge

(1) Madde 6.1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

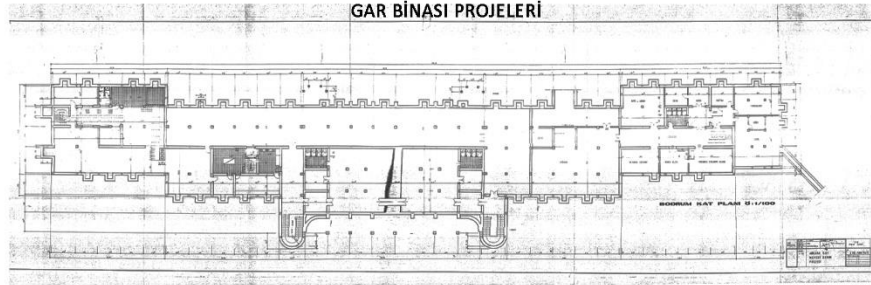
(2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullandığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmasını ş ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7.1. Ulusal çıkarılan veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü teziere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

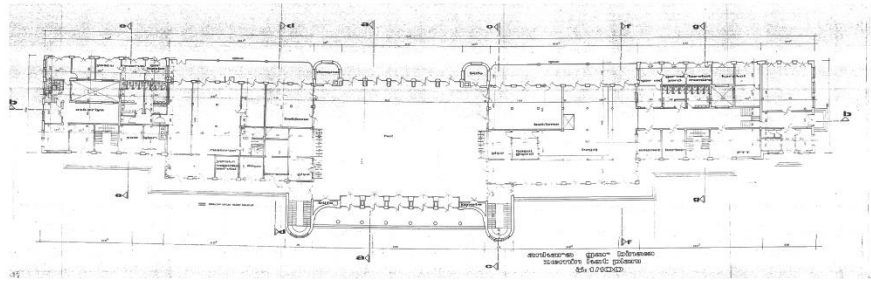
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

Tez Danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

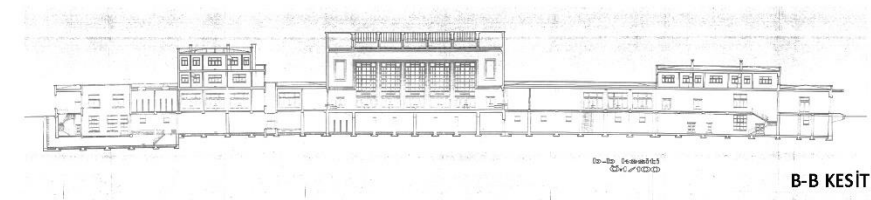
EK- 9: Gar Projeleri

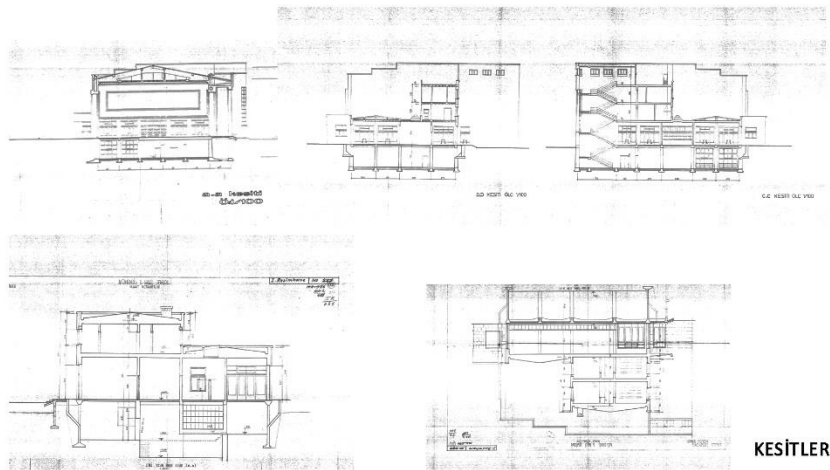
BODRUM KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI

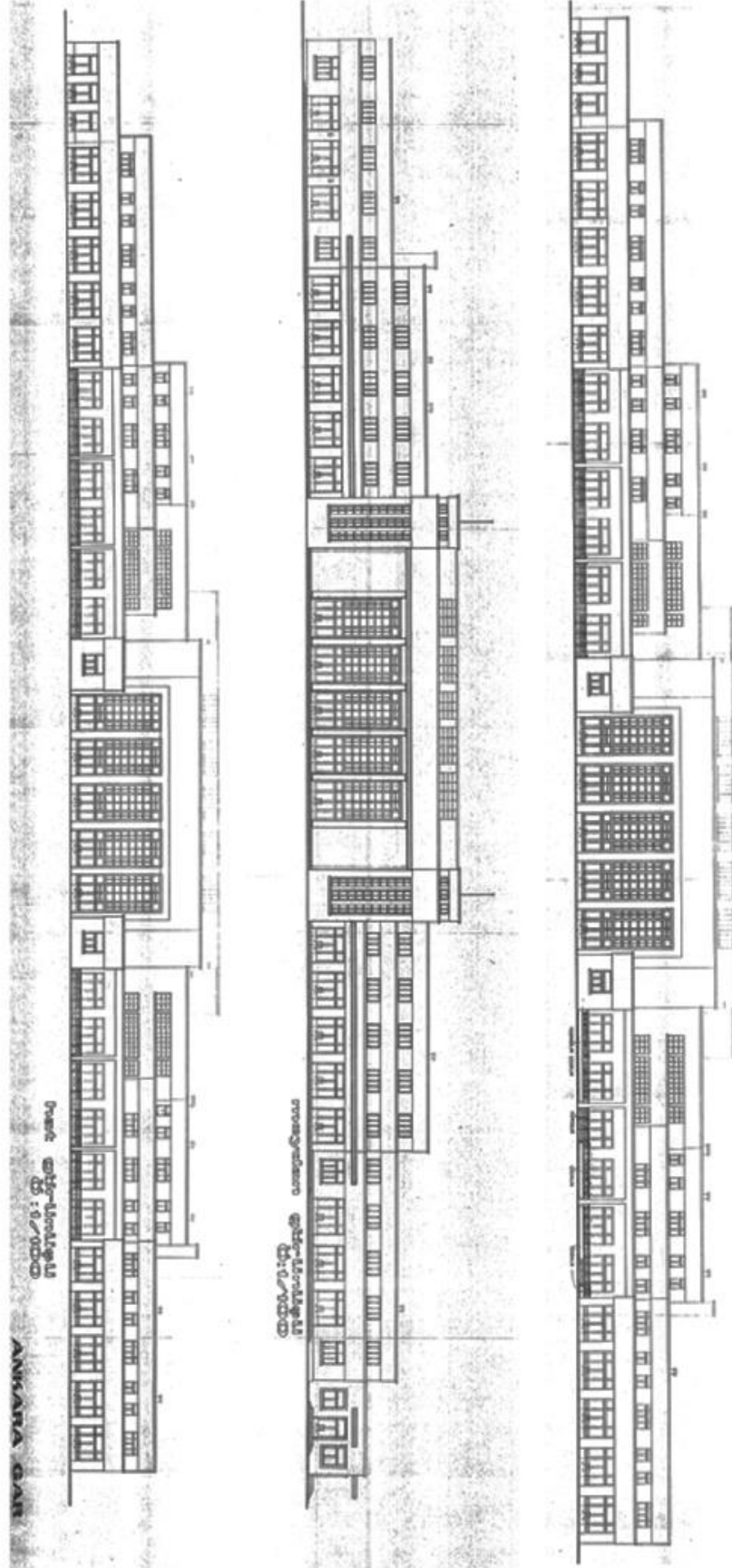

B-B KESİTİ

KESİTLER

GAR BİNASI -GÖRÜNÜŞLER

1. Mükâfat. Orta molif: Nurettin Ergüven

Ankara garı Resim müsabakası

Yeni yapılan Ankara şimendifer garında, büyük holün duvarlarına yapılacak tablolar için altı ay evvel açılan beynelmîl konkur nihayetlenmiştir. 25 Türk ve ecnebi artistin 50 tablo ile iştirak ettikleri bu müsabaka neticesinde jüri birinci olarak ressam Nureddin Ergüvenin kompozisyonunu, ikinci olarak Heykeltraş Kripel'in tablosunu klase etmiştir. Ressam Refik Epikman ile Müze müdürü Halil'in eserleri de nakdi mükâfata mazhar olmuşlardır.

Birinciliği kazanan kompozisyonun izah notunu dercediyoruz:

4x21 metre eb'adındaki iki büyük tablo yolcu holünün karşılıklı iki geniş sathına yağlıboya olarak yapılacaktır. Bu tablolardan birincisi «Lozandan evvel», ikincisi «Lozandan sonra» namları altında Millî Mücadele ve Büyük Türk İnkılabını temsil etmektedirler.

Birinci tablonun üst kenarı ile tavan arasında kalan kısma Kurtuluş Harbinin azim ve irade psikolojisinin sembolü olan «Ordular hedefiniz Akdenizdir, ileri!» cümlesi bronz ve kabartma harufatla yazılarak geceleri endireket ziya tertibatile tenvir edilecektir.

Birinci tablo: «Lozandan evvel» Büyük taarruz sabahı.. Atatürk ateş hatında... Yanında büyük kumandanlar... İki batarya mevzi değiştiriyor.. Solda süvariler hücum halinde.. Arkada cephaneye taşıyan kadın ve erkekler.. (Bu tablonun soluna müstakbel Türkiye ve Meşhul Asker kompozisyonları ilâve edilecektir.)

İkinci tablo: «Lozandan sonra» Ortada Atatürk.. sağında ve solunda kız ve erkek iki Üniversiteli.. Önde porfir bir sath üzerinde Büyük Önderin Türk gençliğine hitabesi.. Fonda allegorik mücemesm kürede Orta Asyadan akın (Tarih ve Dil inkılabı).. Solda nafia faaliyeti (Demiryolları, köye giren tren, betonarme köprüler, liman ve su işleri).. Bu kısma hava pos-

talari ve telsiz istasyonları ilâve edilecektir. Ön kısımda zirai faaliyet ve sanayi kalkınması.. Sağda müdafaa âbidesi (Tayyareci kadınla kara ve deniz neferleri).. Arka kısımda memleketteki imar faaliyetini gösteren büyük inşaat (Modern Ankara), şoseler ve yollar... Bu kısma baraj ilâve edilecektir.

İleride Türk bayrağına sarılmış şehid Kubilây gençliğin kolları üzerinde... Yerlerde irticai temsil eden sembolik maskeler, fonda harap medreseler.. Ön kısımdaki kız ve erkeklerden mürekkep ve sporcu kafillesi ellerinde altı okla hamle halinde.. (Buna stadyum ilâve edilecektir).

Nureddin Ergüvenin kompozisyonlarında bütün mücadele ve inkılâp sahneleri, mevzuun geniş ve muhtelif cephele olmasına rağmen, toplu, vazih bir atmosfer içinde canlandırılmıştır. Pittoresk mübalâgalardan kaçınılmış, her iki tabloda da düşün mübtezel bir şekilde tasrih edilmemiş, fakat haricîten veya dahilden vatana ihanet teşebbüsünde bulunacak mütearrızın korkunç akıbeti Türkün vekar ve şanına uygun bir şekilde ima edilmiştir.

Münderecattaki hâdiseler reel, fikirleri ifade kısmen sembolik ve allegoriktir. Üslûp ekspresif ve monümantal, pentür dekoratiftir. Kompozisyonlar, hız ve hamle ifade eden (mail) şekilde tertip edilmiştir. Muhtevi ve enerji menbama sarahat veimek için kompozisyonların merkezi sikleti Atatürktür.

Bu suretle kat'î ve külli telkin temini zımnında (merkezi kompozisyon) kaideleri de tatbik edilmiştir.

Renkler aydınlık olup, salon, fon ve ışıq nazarı itibare alınmıştır. Büyük kompozisyonlar ile muhtelif fikir manzumelerini hâvi küçük kitlelerde dahi (kapalı kompozisyonlar), istasyon binasının haricî ve dahili mimarisindeki hususiyetler gözetilmiştir.

1. Mükâfat.
Sağ ve sol tablolar ile detayları. Ressam Nurettin Ergüven

EK-11: 10 Ekim Anıtına Ait Belediye Kararı

T.C.
ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
BELEDİYE MECLİSİ

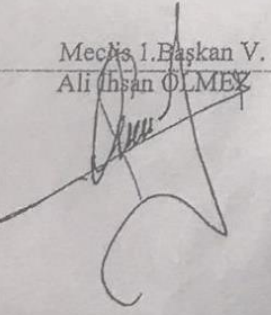
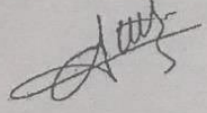
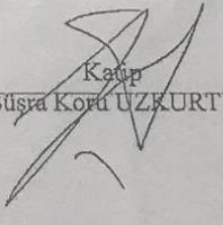
Karar No:2121

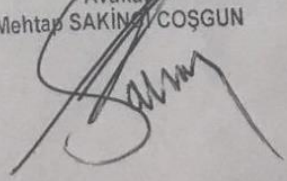
15.10.2015

K A R A R

Altındağ İlçesi Anafartalar Mahallesi, Talatpaşa Bulvarı, Hipodrom Caddesi ve Cumhuriyet Caddesi kesişiminde bulunan meydana "DEMOKRASİ MEYDANI" adının verilmesine ilişkin Fen İşleri Dairesi Başkanlığının 15.10.2015 gün ve 23646 sayılı yazısı Büyükşehir Belediye Meclisinin 15.10.2015 tarihli toplantısında okundu.

Konunun komisyona gönderilmeden görüşülüp karara bağlanmasını isteyen Meclis 1.Başkan V. Ali İhsan ÖLMEZ'in şifahi önerisinin kabulü ile konu üzerinde yapılan görüşmelerden sonra; Ankara Tren garı önünde hain bir terör saldırısı sonucunda hayatını kaybeden vatandaşlarımızın anısına, Altındağ ilçesi Anafartalar Mahallesi, Talatpaşa Bulvarı, Hipodrom Caddesi ve Cumhuriyet Caddesi kesişiminde bulunan meydana "DEMOKRASİ MEYDANI" isminin verilmesi, ayrıca bu alana "DEMOKRASİ ANITI"nın yapılması için Fen İşleri Dairesi Başkanlığına yetki verilmesine ilişkin teklif oylanarak oylamaya katılan 114 üyeden 13 red oyuna karşılık 101 üyenin oyu ile oyçokluğu ile kabul edildi.

Meclis 1.Başkan V. Ali İhsan ÖLMEZ 	Katip Cafer Tayyar ALTUĞ 	Katip Büşra Korku UZKURT
--	--	--

ASLI GİBİDİR
Avukat
Mehtap SAKINLI COŞGUN

171